fiction
canon

© 2004 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

MIHĂESCU, GIB

Rusoaica: Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac: 1933 / Gib I. Mihăescu; ed. îngrij. și postf. de: Al. Andriescu. – Iași: Polirom, 2004

ISBN 973-681-825-X

I.Andriescu, Alexandru (ed.; postf.)

821.135.1-31

Printed in ROMANIA

Gib I. MIHĂESCU

Rusoaica

Bordeiul pe Nistru
al locotenentului Ragaiac (1933)

Ediţie îngrijită şi postfaţată de Al. Andriescu

POLIROM
2004

Cînd mi s-a dat ordin să trec cu detașamentul de pază pe Nistru, am salutat cu multă bucurie această noutate. Și m-am bucurat cu atît mai mult, cu cît vedeam mutra plouată a camarazilor mei de batalion : adio vinul bun, fetele vesele și viața asta de sindrofii, cu baluri, cu întîlniri furișe de orășel basarabean, care, la urma urmei, oricît de mic, oricît de strîmt și de noroios o fi, e totuși un orășel.

Pentru mine ordinul venea tocmai la timp. Într-o bună dimineață, zorile mă găsiră lîngă o lungă masă, pe care cărțile o ocoliseră de mii de ori în goana celui mai accelerat *chemin de fer* pe care l-am văzut vreodată în proaspăta, dar încercata mea carieră de jucător de cărți. Aveam dinainte-mi exact suma de lei douăzeci, cu care începusem pontajul. În timpul nopții suma asta crescuse fantastic, scăzuse brusc, ca un termometru sub năprăsnicia crivățului siberian, se ridicase iarăși, îmi îmbrîncise inima în aceleași subite și sufocante oscilații, pe care le făcea norocul zănatec, venind spre mine și părăsindu-mă, atît de nenumărate ori, într-un atît de restrîns timp !

Hîrtiuța albastră de dinainte-mi, atît de lipsită de valoare în vremurile astea, tot atît de bune și tot atît de rele ca oricare altele, mă dezgusta cu desăvîrșire. Un semn pe care i-l făcusem cu creionul înainte de a o

arunca în iureșul jocului, dintr-o curioasă obișnuință, îmi stîrni un zîmbet de silă pe buzele uscate de fumul țigaretelor și de vinul vărsit cu astringente boieli sîngerii; aveam în față chiar hîrtia cu care pornisem, cu douăsprezece ore înainte, în căutarea unui noroc factice.

Cu un gest teatral o aruncai dinaintea noului bancher și, fără să mai aștept care-i este soarta, plecai cu un aer de inspirat, strîngîndu-mi umerii înfiorați de plăcutul venin al vîrfurilor de ace, pe care le înfig în sîngele moleșit nopțile pierdute. Însă înainte de a mă duce la cazarmă, mă îndreptai spre poștă; și acolo, pe pupitrul scîlciat, în praful stîrnit de măturoiul omului de serviciu, am compus o vastă comandă către una din cele mai mari librării din București. Am cerut numai cărți serioase, mai mult de știință: istorie, filosofie, chimie, fizică, matematică, *Sfînta Scriptură*, *Coranul*, *Iliada* și o grămadă de texte latinești și grecești, cu două enorme dicționare: atît cît să-mi ajungă pe doi ani de zile, ca să mă satur de cetit și de învățat. De altfel, nu eram la prima mea hotărîre de a înlocui cărțile lui Grimaud cu cărți propriu-zise, dar pînă acum nu făcusem decît mici încercări. Comandam cîteva romane și cîteva volume de versuri și cu asta credeam că am sfîrșit-o cu nopțile pierdute. Chemam în ajutor literatura să mă scape de setea de viață! Acum însă, judecînd după dimensiunile comandei și după gravitatea obiectului ei, nu-mi mai rămînea nici o îndoială că aceea ce întreprindeam era din cale-afară de serios.

Și ca o dovadă că însuși destinul se asocia cu mine, ca să-mi arate că sunt menit unei căi cu totul alta decît celei pe care apucasem, făcu astfel încît, după cîteva zile, cărțile să sosească în același ceas cu ordinul de plecare pe Nistru.

În primele momente mă gîndeam nici să nu-mi iau rămas bun de la Marusea. Un om hotărît s-o rupă cu

totul de ceilalți, deci și de prietena lui intimă, trebuie să pornească în pas gimnastic și nici măcar să nu se mai uite înapoi. Dar reversul gîndului îmi spunea : un om hotărît trebuie să revadă, pînă în momentul clipei finale, tot de ceea ce are să se despartă și, dacă inima lui nu-i va da nici un brînci înapoi, el va porni senin, mîndru, conștient de tăria lui.

Am chemat deci pe Marusea – la ea nu mă mai duceam deloc după cele petrecute – și dînsa s-a grăbit să vină într-o stare de neliniște și de tristețe care mi-a dat imediat conștiința superiorității mele. Mîndria numai o împiedica să izbucnească în plîns ; dar dacă o clipă sprîncenele ei încordate de încăpățînarea-i rusească și-ar fi destins arcurile strînse la maximum, vedeam bine că lacrimile i-ar fi inundat fața potop. M-a înduioșat mult această slăbiciune omenească, ce se vedea tot mai clar pe măsura sforțării pe care biata fată o făcea ca s-o ascundă. Oricum, era pentru mine toată această zbuciumare ! Și pentru că ea nu răsfrîngea asupră-mi decît bucuria de a mă ști atît de adînc înfipt în sufletul ei, fără ca sufletul meu din parte-i să poată fi reținut acolo de nici o cătușe, înduioșarea mea avea într-însa ceva părintesc, ceea ce o îndîrjea pe ea și mai mult și-i prefăcea inima în bucăți sîngerînde, zvîcnind la picioarele mele.

O, sfîntă fericire de a putea fi, tocmai prin seninătatea și conștiința libertății tale depline, chinuitorul unei pîlpîiri de viață pe care ai îngenuncheat-o, ai subjugat-o și o oprimi ! O compătimești pentru că o oprimi și o oprimi și mai cu tărie, pentru a simți pînă la maximum de intensitate dulceața milei.

O pipăiam sub vraja acestui sentiment divin și-i striveam sînii, apăsînd-o sub piepții bine vătuiți ai vestonului meu. Îi sărutam părul cu sclipiri portocalii, care, seara, sub lumina becurilor, se aprindea îndată de acel straniu și minunat roșu aprins. Îi sărutam

năsucul ei obraznic și-i simțeam pe genunchi căldura coapselor pline, îi mîngîiam alene fluierele picioarelor subțiri, singurele de care aveam regretul că nu sunt ceva, ceva încă mai lungi. Ca să fie pentru mine rusoaica întreagă. Să [se] asemene, să se apropie de rusoaica întreagă din gîndurile mele. Dar pentru asta, hm... mi se pare că și iubirea care-o mistuie ar fi putut să se arăte altfel, nu știu cum...

După spița tatălui și după spița mamei, Marusea era rusoaică sadea... și totuși pentru mine ea nu era decît o basarabeancă.

Pe cînd rusoaica pe care o așteptam, rusoaica din visurile mele... Doamne, ce distanță...

Sectorul meu fu hotărît, cu totul izolat, destul de departe, și în dreapta și în stînga și în spate, de sate ori locuințe omenești ; nici măcar în față, dincolo, peste fluviul cu mers molcom, în vasta împărăție a misterului, nu se zărea, oricît puteai cuprinde cu ochii, vreun acoperiș.

„Aci, mi-am spus cu toată încrederea, aci voi deveni alt om... Fii slăvită, sfîntă singurătate !“

Și pentru a-mi stimula mulțumirea, amintirea îmi alerga necontenit și acuma la ofițerii, tovarășii de petreceri, de cari tocmai mă despărțisem. Ei căscau și se întindeau dinainte, antrenîndu-se pentru lungul repaos forțat la care fuseseră condamnați. La ultima masă luată la popotă împreună, ei studiaseră harta statului major cu atîta luare-aminte și pricepere, de parcă a doua zi ar fi fost chemați la o mare întrecere strategică. De fapt, nu făceau decît socoteala distanțelor, de la punctul fiecăruia de comandă pînă la satul cel mai apropiat. Nevoia de a se ști aproape de lume, de oameni, era frenetică pentru aceste ființe : oceanul singurătății, căruia eu așteptam să mă dau cu atîta poftă, pe ei îi îngrozea, îi amețea. Îi ascultam cu aerul de superioritate al celui ce

știe găsi, tocmai în motivul temerei celorlalți, piedestalul tăriei sale.

— Fraților, eu sunt doar la doi kilometri de Tohatin...

— Ba eu chiar în Vadul-lui-Vodă. Voi ați văzut vreodată Vadul-lui-Vodă?... Putem zice că e un tîrg curat...

Dintre noi toți, unul singur nu-și găsea nici un fel de împăcare în revelațiile mîngîietoare ale hărții. Pe el depărtarea de acest orășel, pe care aveam să-l părăsim cu toții, îl durea într-atîta, încît nici chiar apropierea de Chișinău, dacă ar fi fost cu putință, de București sau de Paris, nu l-ar fi putut tămădui.

El se plimba îngîndurat printre noi, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. Părea că ascultă exclamațiile de surpriză ale cetitorilor hărții, zîmbea pentru fiecare în parte și zîmbea de asemeni cînd rîsul era general, dar nu mai trebuia să ne spună nimeni atunci că gîndul lui era cu totul absent de noi și de vorbele noastre.

— E gata, domnule căpitan! strigă din cadrul ușii, țeapăn ca o alcătuire mecanică, ordonanța, salutînd cu mișcări cadențate de articulații, pocnindu-și călcîiele, învîrtindu-se în loc și pornind în pas elastic.

Căpitanul îl urmă fără mișcări cadențate, deși tot așa de mașinal.

Ne îngrămădirăm cu toții la fereastră, ca să vedem pe căpitan apropiindu-se de strașnicul Volbur, calul cel negru, pe care încercase fără izbîndă să-l cumpere și comandantul corpului. Volbur își primi stăpînul cu un nechezat de prietenie și cu mișcări sprintene și nervoase, alungînd ape negre pe gîtul și pe crupa plușată.

— Toată nădejdea lui Bădescu a rămas iar în Volburul lui! exprimă cineva tare gîndul care dăinuia în mintea tuturor.

— În patru ceasuri, pe vreme bună, cred că-l aduce înapoi calul ăsta, de-acolo de unde i-a dat colonelul sector... își dădu cu părerea un altul.

— Ați văzut, întrebă al treilea, că sectorul lui a fost hotărît anume cel mai aproape de aici?

— Colonelul închide ochii și aprobă ca el să mai vie din cînd în cînd... i-a dat și locțiitor...

Cu toții spuneam cîte-un cuvînt sau chiar ne dam o părere întreagă despre căpitanul Bădescu și sectorul său, dar în închipuirea tuturor domnea atunci Ghenea Kersanova, numele sub care camaradul nostru ne prezentase pe amica lui, fiica unui evreu bogat, Kersanov Weiss, fabricant de lichioruri și ape gazoase. Ghenea Kersanova, pe numele semit Golda, n-avea nimic auriu în persoana ei. Înaltă și brună, de-un brun gălbui și asiatic, cu ochii largi, negru-verzui, gura de minuscule proporții, cu părul negru-castaniu, răsucit o dată pentru totdeauna de sumbrul ei Dumnezeu în inele, pe care nici un meșter coafor n-avea să le mai realizeze vreodată, Ghenea Kersanova nu era chiar o frumusețe. Micul ei nas puțin gîtuit spre vîrful care căuta în sus și o dispoziție spre rîs a pometilor stricau sau poate, Doamne, agravau printr-un aer ștrengăresc, foarte simpatic de altminteri, accentul tragic al sprîncenelor îmbinate pe ochii fără fund și priveliștea stranie a rotocoalelor de păr, mătăsoase și schimbătoare sub incidențele luminei – ca fumul de cățuie al unei divinități negre –, din împletiturile lenețe ale căruia apărea figura cea cu două măști. Chipul enigmaticului nepătruns și al veseliei cotidiane în acelaș timp. Avea piciorul înalt, poate prea plin, dar arcuit prelung și măiestru, și toată silueta ei dură și vibrantă se bucura – pe cît îngăduia să se întrevadă decolteul și brațele goale – de acea culoare, de acel brun tot așa de neobișnuit ca și figura aceea de Thalie, contopindu-se cu trăsăturile sumbre ale Melpomenei.

Privind din acest unghi de vedere, cu toții înțelegeam pasiunea mistuitoare a căpitanului Bădescu, dar se mai șoptea de-o anume viață pe care barișnia Ghenea o depănase la Iași, la Cluj și la București, încercînd

anual cîte o facultate și întorcîndu-se, după trei ani de viață studențească intensă, fără nici o diplomă, fără nici un examen, fără măcar atestarea unei frecvențe. În toată această vreme fusese văzută în companii dubioase, în locuri și la timpuri bănuielnice ; se pronunțau nume, dintre care unele venind firesc și foarte repetat în diverse evenimente mai mult ori mai puțin vagi, ce se desprindeau din această perioadă obscură a biografiei ei ; ba chiar pentru un destul de lung răstimp i se da ca domiciliu garsoniera unui ziarist cu renume mai restrîns, care, după aceea, se abătuse de mai multe ori încoace, pentru a-și domoli în cele din urmă, definitiv, zelul nostalgic, sub temperatura glacială a intransigenței bătrînului bogat și habotnic.

Aceeași atmosferă polară întîmpină și pe căpitanul Bădescu din partea părinților fetei ; dar acestuia, militar din cap pînă-n picioare, în loc să-i înghețe zelul, i-l ațîța la maximum. Căpitanul Bădescu era dispus la orice nebunie : domnișoara Ghenea era majoră și ar fi putut în cele din urmă să accepte, cu prilejul unuia din concediile ofițerului, o escapadă care poate ar fi forțat punerea la punct a lucrurilor. Dar fata nu vrea să audă așa ceva ; mai mult, ea dăduse să se înțeleagă că bătrînul Kersanov ar fi rămas intransigent chiar dacă Bădescu ar fi acceptat pînă și extrema nebunie, unica desigur, de care poate nici căpitanul n-ar fi vrut să audă : escapada la templu.

Mulți credeau că domnișoara Ghenea răspîndise acest zvon tocmai pentru a arunca în cumpănă și gravitatea unicului motiv, care ar fi constrîns pe oricare altul să bată învins în retragere, ceea ce ar fi dovedit că dînsa nu răspundea iubirei profunde și încăpățînate a ofițerului, decît cu un savant joc de cochetărie, pe care știa perfect să-l conducă și care o amuza. Alții, dimpotrivă, știau precis că domnișoara Ghenea refuzase mai multe partide, dintre care una din cele mai ispititoare,

toate pe placul tatălui ei ; se mai aflase apoi de lacrimi, de scene violente, de blesteme, de intervenția rabinului, de întreaga, în sfîrșit, prea cunoscută gamă a acestei străvechi și întruna noi drame de iubire.

Evenimentele acestea, cu multiplele lor variante, care trezeau din somnolența cotidiană societatea tîrgului basarabean, se plimbau vii acum, văzute ca prin ocularii de perspective diverse, în gîndul camarazilor strînși la fereastră, ca să admire, chipurile, exercițiile ecvestre ale strașnicului călăreț Bădescu, propriu-zis ca să-i urmărească mai atent crispațiile feței prăbușite, adîncimea melancoliei ce i-o revărsau ochii, mișcările forțate și mecanice în care se întrevedeau silnicia și dezgustul. „Se dusese căpitanul Bădescu !“ s-ar fi auzit răsunînd din cugetul tuturor, dacă mințile le-ar fi devenit sonore. El, marele glumeț și curtezan, marele gimnast și ochitor fără pereche, marele chefliu și înfocat maestru al spadei ! Silințele lui de a se ține în șea, tot ca înainte, parcă ne făceau rău. Uitînd pe nesimțite cum trebuia să se ție, capul greu se lăsă deodată ca o ghiulea de plumb spre coama lui Volbur, trăgînd după el trupul de brad dinainte, acum deșirat ca o armonică. Și totuși omul ăsta domnea încă printre noi ; multe din glumele lui răutăcioase, ba chiar sîngeroase, nu mai răsunau sub tavanul popotei sau la întrunirile de joc. Dar acum nimeni n-ar fi îndrăznit să spună vreo istorisire cu evrei, în fața acestui pînă acum inepuizabil sac de anecdote, al căror erou principal era fiul lui Israel. Cuvîntul „jidan“ dispăruse din pronunțarea noastră și se vorbea de Kol-Nidre, de Iom-Kipur, de Purim ori de Sărbătoarea Cuștilor, cu aceeași cuviință cu care s-ar vorbi de Vinerea Mare, de Înviere, de Crăciun ori de Înălțare ; mai mult chiar, se întîmpla adesea ca vreunul din aceste cuvinte din urmă, ori toate la un loc, să fie amestecate printre obișnuitele înjurături ofițerești ; dar a fi amestecat prin ocări cuvintele sacre dintîi era totuna

cu o provocare directă la adresa lui Bădescu, victima bigotismului fervent, al cărui respect îl impunea.

Astfel de metamorfoze omenești pentru întîia oară vedeam în viața mea ; dacă acesta e amorul, îmi spuneam, atunci e sinistru ! Noțiunea lui pentru mine era legată neapărat de cîntec și de amfora cu vin. Ceea ce vedeam era pur și simplu o deviere bolnăvicioasă, o particularitate cu totul izolată. Dar față de această prăpastie ascunsă, care întîmplător mi se deschisese dinainte-mi, eu simțeam cu atît mai puternic aerul de înălțimi al libertății umplîndu-mi pînă la fund plămînii.

Eram cel mai liber dintre toți aceștia : nu numai că nu mă speria singurătatea, dar o doream acum cu aceeași pasiune cu care dorea căpitanul nostru pe Ghenea lui. Iar la dînsul, sărmanul, mă uitam cu o infinită milă.

*
* *

Cum mă uit și acum la imaginea lui, încă proaspătă și vie, ocupînd ea singură cea mai mare parte din noianul de amintiri pe care-l rostogolesc fericit, ca un copil un nămete de zăpadă, în această sfîntă și solemnă singurătate.

Detașamentul mi-era întins pe-o bună distanță ; oamenii făceau cu schimbul. Cînd parte din ei plecau în patrulare, ceilalți rămîneau în jurul meu, formînd rezerva de care aș fi avut nevoie la vreo împrejurare neplăcută.

Ca și mine – în afară de vreo doi-trei gradați, cari lăsaseră amintiri în orășelul de-abia părăsit –, ceilalți, cei mărunți, soldații, păreau foarte mulțumiți de situația cea nouă. Mai întîi scăpau de instrucție sau aproape scăpau. Al doilea, aci, în pustietatea asta de văi ușoare și colnice presărate de cochete mănunchiuri de arbori,

cu fluviul plin de răcoare și de sălcii la cîteva sute de pași, cu cerul larg și nesfîrșit deasupra, cu mirosul de iarbă și de cîmp, ce năpădea de pretutindeni, nările lor avide se deschideau larg și ochii lor de țărani se aprindeau de beția naturei. Îi vedeam mai dîrzi și mai sprinteni, mai veseli și mai fireşti, noua lor menire părea că-i intrigă și chiar îi asmute ; vorbeau acum cu ton răspicat, ca acei cari au pe umerii lor o însemnată datorie și-și iau noul rost foarte în serios.

Cînd erau strigați să se așeze în linie, se repezeau agitînd cu ușurință armele, pe care pînă aici le mînuiau cu greutate și cu pioasă resemnare, de parcă ar fi cîntărit sute de kilograme.

Se aliniau acum grabnic și trînteau din călcîie, chiar mai mult decît ar fi trebuit, nerăbdători parcă să fie puși la isprăvi mai mari. Din toate gesturile lor se vedea limpede un prisos de energie, pe care nu știau cum să-l cheltuiască mai cu spor, cu bunăvoie, cu neţărmurită plăcere. Atunci, pentru a-i înnebuni cu desăvîrșire, i-am asemuit cu niște voinici de pe malul Oltului porniți proaspăt după haiducie, iar eu m-am întitulat căpitanul lor ; glumă pe care ei au primit-o ca niște veritabili haiduci, cu zgomot mare, cu chiote de vitejie, cu capele aruncate în înălțime.

Dar impresia asta de haiducie mă stăpînea și pe mine cu adevărat, mai ales cînd gradatul de serviciu se prezenta în odaia mea de scînduri, săpată într-un mușuroi de pămînt, tapetată cu ziare ilustrate și împodobită cu rafturi de cărți, ca să mă anunțe, pocnind din tocuri, că la punctul cutare, mai sus sau mai jos, pe apa fluviului, a fost prins un grup de bolșevici, încercînd să treacă pe furiș pe teritoriul nostru.

La început ordonam ca prinșii să fie aduși în fața mea. De obicei, „bolșevicii“ erau niște bieți zdrențăroși, cu fața suptă de mizerie, cu ochii aprinși de frigurile fricei și oboselei celei mai crunte : cine știe ce distanțe

enorme străbătuseră acești nenorociți, pe furiș, cine știe cîtă artă, istovitoare de nervi ca orice artă, întrebuințaseră pentru a se strecura pe dinaintea poliției celei mai bănuitoare și mai iscoditoare din lume. Ajungerea pe limanul românesc era pentru ei suprema fericire, termenul tuturor suferințelor; pe tărîmul celălalt, pe care abia îl părăsiseră, vedeau încă spectrul foamei și al mizeriei, privind în urma lor livid și neputincios, cu desperarea celui căruia i-a scăpat o bună pradă din gheară.

Dinainte-mi ei păreau acum mai liniștiți și mai siguri; translatorul îmi raporta calm și indiferent omagiile și efuziunile lor de simpatie la adresa țării și mai cu seamă a mea. După ce sfîrșeau, le răspundeam și eu, adulmecînd ca un veritabil căpitan de haiduci aspectele fizionomice pe care le produceau pe fețele lor cuvintele mele. Le răspundeam clar și meșteșugit, cu aceleași fraze șlefuite, pînă la perfecțiune, de deasa lor întrebuințare.

Îi lămuream că legile românești interziceau și reprimau trecerea clandestină a frontierelor, le arătam apoi maximum de pedeapsă pe care-o atrag contravențiunile la legea pașapoartelor, dacă nu e vorba de vreo complicație cu pedepsele altor legi mai drastice, pentru mosafirul trimis dinadins sau adus de gînduri necurate.

La auzul acestor cuvinte, chipul lor părăsea și cele mai neînsemnate urme de neliniște, se colora cu pigmenții celei mai neașteptate fericiri și – dînd din umeri pentru capitolul complicațiilor – întregul grup nu-și putea reține un murmur de satisfacție luînd act de maximum de pedeapsă ce i-l rezervă legea pașapoartelor.

Venea atunci un moment de largă destindere și de mulțumire nereținută, care se materializa prin cîte-o interjecție sau prin cîte-o impresie fugară, pe care bieții oameni și le schimbau reciproc la ureche. Urma apoi așteptata și exagerat de severa corectare a ținutei, prin

care ei voiau să-mi arate că n-au uitat că se găsesc în fața mea și se grăbesc să-mi acorde respectul, dus chiar pînă la umilință, ce cu drept mi se cuvine.

Reluam atunci cuvîntul, fixîndu-i de astă dată cu și mai mare luare-aminte, în vreme ce translatorul și subalternii mei din preajmă tușeau grăbit și-și verificau distanța dintre picioare, pentru a-și asigura un echilibru cît mai stabil și mai comod în urmărirea părții a doua, și celei mai amuzante, din spectacolul ce li se oferea zilnic și gratuit, întruna același, dar totdeauna variat, prin felurimea personagiilor și temperamentelor care jucau același rol dureros.

Reluam deci cuvîntul și le aduceam la cunoștință, tot așa de calm și lipsit de afectare ca pînă acum, că ei nu erau cei dintîi refugiați din Rusia care făceau cinste solului românesc să-l considere ca azil și să-l onoreze cu efuziunile lor de dragoste și cu prezența lor prețioasă. Dimpotrivă, numărul celor cari apucaseră să vină înainte era atît de mare, încît închisorile românești nu mai puteau face față aplicărilor legei pașapoartelor, oricît de restrîns ar fi fost termenul pedepselor, pentru ca toți noii-veniți să poată face comparație între cele două regimuri, comunist și burghez, începînd cu partea cea mai grea a vieței; așa cum reîntorșii la viața de apoi trebuie să facă în prealabil un mic stagiu în bine-încălzitele purgatorii cerești.

Dar, nemaiposedînd mijloace de corecțiune și de sancționare a vinovaților și avînd adînc înrădăcinată în tradiția lui milostenie creștină, statul nostru se găsește față de noii-veniți în imposibilitate de a-și încărca bugetul cu noi închisori, așa că-i iartă de vina lor gravă de a fi trecut frontiera clandestin și fără nici o formalitate (mare mișcare de entuziasm în auditor) și-i invită politicos să se întoarcă pe unde au venit...

Aici urmau obișnuitele exclamații de surpriză, de nedumerire, obișnuitele rugăminți către translator de a

repeta ultimele cuvinte ori de a controla, consultîndu-mă din nou, dacă nu cumva a transmis greşit, neauzind bine poate...

Translatorul însă, la fel cu sentinelele, se desfăta cu rînjet discret şi, cu falsă duioşie, le împărtăşea că audienţa a luat sfîrşit; şi, arătîndu-le grelele tomuri deschise pe masă, le da să înţeleagă că e timpul să fiu lăsat în pace. Dar tocmai acest lucru erau departe să-l înţeleagă bieţii oameni, aşa că soldaţii trebuiau să-i ia uşor în piept pentru a-i face să evacueze.

La început soarta refugiaţilor mă înduioşa. Mă întrebam dacă aceste reprezentaţii pe care le dădeam oştenilor mei nu frizau oarecum ridicolul şi mai cu seamă cruzimea. Dar înainte ca să mă hotărăsc să le pun capăt, găsii la un întins de mînă ideea care mi le scuza. Dacă i-aş fi trecut doar în revizie şi, fără să le dau nici o explicaţie, i-aş fi somat apoi s-o ia îndărăt peste apă, ar fi fost oare mai blînd ori mai civilizat? Pe cînd aşa, după sarcasmul inevitabil al micilor spectacole aproape cotidiane, aveam grijă ca trecerea înapoi a Nistrului să fie făcută în cele mai bune condiţiuni de siguranţă pentru ei; astfel lucrul nu se întîmpla decît spre dimineaţă sau la ore cînd, după semnele şi informaţiile ce aveam, pe malul celălalt al rîului nu se găsea picior de grănicer rus – aşa că pînă-n faptul zilei să aibe toată vremea să se îndepărteze de frontieră într-atîta, cît să nu trezească vreo bănuială propriilor lor autorităţi.

Mai pe urmă însă nici nu mai vream să ştiu de ei, atîta mă indignau noutăţile ce le aflam despre aceşti indivizi, cari cereau azil cu lacrimi în ochi şi cu smerite jurăminte de credinţă, pentru a începe să unelteaască şi să se întrunească în pivniţele oraşelor vecine în conjuraţii secrete. Vestea descoperirii unor recente comploturi, la cari în cea mai mare măsură luaseră parte tocmai mosafiri de aceştia îndoielnici, intraţi în ţară prin sectoare de frontieră aflate sub autoritatea unor comandanţi

mai puțin severi decît ai mei, mă făcu să mă dezinteresez aproape complet de dînșii și să-i las pe mîna soldaților. Mie mi se raporta doar numărul celor prinși și toată grija pe care o aveam de acum înainte era ca, la pornire, să văd dacă numărul îmbarcaților era tocmai acel ce mi se raportase. Iar singurele cuvinte pe care le adresam refugiaților înainte de plecare erau doar să-i întreb dacă, în afară de obiectele suspecte ce li se confiscaseră la perchiziție, li se opriseră cumva bani ori lucruri de valoare ce le-ar fi avut asupra lor. Pe urmă, plictisit și zorit, mă refugiam în mijlocul cărților mele și ceasuri întregi nu mai vream să mai știu de nimeni și de nimic.

Aveam și eu un cal, cu care plecam în inspecție pe linia sectorului de pază. Cînd mă avîntam în șea, mă gîndeam la Volbur al căpitanului Bădescu și mă pufnea rîsul. Pentru că Pafnute, calul meu, destul de dospit și el, nu făcea nici o mișcare cînd îl apucam de gît și-mi înfigeam botul cizmei în scară. Pafnute pleca supus capul și cu siguranță, dacă ar fi fost cu putință, s-ar fi lăsat și pe vine ca să-mi înlesnească ascensiunea pe spinarea lui largă. Pafnute mă jignea cu atitudinea lui docilă. Parcă ar fi fost un bunic, care primea fără nici o împotrivire să se joace cu nepoții de-a calul.

Pafnute era calul sectorului. El își cunoștea bine meseria și mă ducea domol pe sub colnice, ferit de vederile malului dimpotrivă, ca și cînd și-ar fi dat seama perfect că în slujba pe care o îndeplineam amîndoi, discreția este una din cerințele de căpetenie. Cu Pafnute nici nu-ți trebuie călăuză, chiar la prima vizită făcută posturilor. Dacă lăsai frîul în voia botului său înțelept și amical, Pafnute te ducea prin viroage atît de ascunse, își croia drum prin tufișuri cu cărărui întortocheate, atît de bine știute de copita lui, că rămîneai sedus de

priceperea acestui animal a cărui bunăvoință de la început mă revoltase. Pafnute era croit pentru mica strategie : poate că, avansat în misiunea lui cotidiană, s-ar fi dovedit și în strategia de linii mari un bun conducător de generali. În orice caz, era un cal care nu-și greșise cariera.

Adesea ieșeam de sub dantelăria complicată a terenului și-n față mi se deschidea atunci larga perspectivă a împărăției tăcerei. Uneori pe malul vastului imperiu privirea îmi dădea de-o sentinelă cu capel țuguiat, ca un corn în creștet. Soldatul roșu sta și visa și el ca și întinderea fără margini din spate-i. Țineam în loc pe Pafnute care se resemna să-și curețe crupele de muște, plesnindu-le din plin cu pămătuful cozii, iar eu mă complăceam să fixez soldatul rezemat în armă, care nu mă vedea. Ca și cînd aș fi pîndit să descifrez, în atitudinea și în mișcările pe care le va face întîi, misterul adînc ce păzea ; iar nemișcarea aceea, întinsă pînă dincolo de răbdarea-mi obișnuită, și ochii aceia pierduți în nicăieri îmi măreau și mai mult nedumerirea.

Cravașam atunci cu putere un vlăstar tînăr de salcie și plesnetul scurt ca de explozie de armă sărea deodată rîul ca să scuture pe somnolent din visuri. Surprinsul schița atunci în zig-zaguri de fulger gestul firesc al revenirei. Se trezea la realitate, ochii îi înviau, pumnii strîngeau convulsiv arma în poziție de apărare. Să apere ce ? Neantul propriilor gînduri sau golul nesfîrșit din spate-i ?

Era rîndul meu acum să nu mai dau nici un semn de viață. În schimb grănicerul roșu devenea tot mai nervos, cu cît se prelungea tăcerea. Ochii lui străpungeau zadarnic frunzișul înșelător al malului, dincoace. Se agita pe marginea imensului gol ca umbra pusă de Dumnezeu la vămile văzduhului. Izbucneam atunci, fără să mă arăt, într-un hohot zgomotos și sarcastic,

într-un hohot atît de voios și de poznaș, că umbra cu corn în frunte redevenea, deodată, un biet om, un biet flăcău, parcă surprins într-o postură nepotrivită, rușinat și zăpăcit. În fața eternului și nestăpînitului rîs, pînă și-n ochii lui, zîmbitori acum și parcă cerînd îngăduință, umflatul gol se prăbușea deodată la nivelul sterp al nimicniciei totale. Mă podidea atunci și mai năvalnică veselia, la amintirea propriei mele amăgiri, care o clipă mă făcuse să disting un gol umflat de altul dezumflat, așa cum întrecutul cu băutura despică în două o nălucire unică.

Am ieșit la iveală și am fost salutat cu un rîs și mai puternic decît al meu din partea cealaltă. Rîsul amîndurora creștea din sine însuși și a ținut multă vreme. N-a fost însoțit de nici un cuvînt tot timpul, de nici un alt gest, afară de acela pe care-l face omul din cap și din gît cînd bagă de seamă că s-a speriat degeaba sau s-a străduit din greu pentru nimic. Pafnute s-a asociat la veselia noastră cu cîteva nechezături prelungi, el, atît de măsurat în expansiunile lui sufletești. Și cîtăva vreme și-a permis chiar să mă ție pe creste, în văz liber, departe de frunzișul viroagelor. L-am bătut pe gît domol: calul e cal, chiar cînd e serios și strateg ca Pafnute. El se încrede în rîs și-n prietenie. Și pulpele mele l-au îndreptat din nou, înțelepțește, pe drumul cel ferit, pe care el știe să meargă așa de bine.

Grănicerii, cari s-au dat pe undeva la odihnă, cum mă simt, încep să ciulească urechile și să scruteze cu privirea încruntată în toate părțile, arătîndu-și zelul. Se fac că nu-mi cunosc pasul calului și, cu toate că țăcănitul potcoavelor le-a intrat de mult în auz, ei sar ca împinși de-un resort cu declanșare întîrziată și strigă scrîșnit: „Cine-i, stai!“. Pe urmă, cînd mă văd, fața li se luminează cu stîngace surpriză, liniște și prietenie. Nu era ceea ce crezuseră! Cîteodată însă vreunul e într-atît de pierdut în gînduri, de bună seamă în amintirile lui

de peste Olt, că abia cînd simte aburul cald al calului pe ceafă tresare :

— Bine, mă nefericitule, îi strig atunci, cum ai să-mi prinzi tu bolșevici, cînd dormi de-a-n picioare. O să te fure ei pe tine și abia peste Nistru o să bagi de seamă...

Mîrlanul se scarpină în cap, pe față cu un rîs care arată că n-are păsare.

— Care? răspunse el, pătruns de sine. Poate mort m-or duce acolo... Dar eu v-am auzit și știam că sunteți dumneavoastră... D-aia nu m-am întors...

— Da' de ce ai rămas aci și nu circuli? Unde ți-e însoțitorul?

— E și el pe-aci, pe-aproape... Am mirosit ceva și ne-am pus la pîndă...

Cu toate răspunsurile lor prompte, pe „visători" îi țineam de obicei prin preajma pichetului. Spre flancurile sectorului dam drumul doar la cei cu urechea fină și cu pas de copoi, ale căror raite, prin posturile apropiate și printre patrule, nu mai conteneau. Noaptea mai ales tot locul era bătut, iar schimburile obișnuite plecau la ore și pentru intervale de timp diferind cu totul de la o noapte la alta și chiar de la un schimb la altul. Astfel năvoadele mele prinseră la început cea mai bogată recoltă pe tot batalionul. Primii felicitări. Pe urmă, încetul cu încetul, vînatul se împuțină, deși nici acum vămuitorii de oameni nu s-ar fi putut lăuda că mi-au dejucat sistemul de pază, surprinzînd vreo regularitate ori periodicitate în mișcările patrulelor. Recolta se împuțina, pentru că sectorul devenise periculos.

Eu nu avusesem decît să imprim aceste mișcări plutoanelor mele : cei doi plutonieri le prinseră și acum ei manevrau de minune. Eu nu serveam decît ca un simplu regulator, o supapă de siguranță care intră în acțiune numai cînd lucrurile amenințau să se încurce. Mă mulțumeam să supraveghez plecările și sosirile, încît îmi rămînea un timp incalculabil pentru cărțile mele.

Mai ales plutonierul Gîrneață îmi era de prețios ajutor. Era socotit de toți aghiotantul meu și mîna mea dreaptă. De altminteri, pe el îl lăsam să-mi țină locul, deși era mai tînăr decît plutonierul celălalt, Cebuc, om vrednic și acela, care, cînd striga „trăiți !“ sau asculta vreun ordin, nu-și proptea ca Gîrneață ochii drept în ochii mei. Pe cînd Gîrneață era gîndul și sufletul meu, dezbrăcat de toate clasele de școală și de toate teancurile de cărți din coliba de scînduri a „comandamentului“, cum era denumită de refugiații de peste fluviu. (Soldații îi spuneau pur și simplu : bordeiul domnului locotenent.) Mă vedeam în Gîrneață, cum aș fi fost dacă aș fi rămas plugar și m-aș fi reangajat.

Amîndoi eram bruni-negricioși, subțirateci și înalți. El era și mai înalt decît mine, dar eu mai subțiratec și mai mlădios decît el. Amîndoi aveam fețele lunguiețe, dar aveam satisfacția să constat că trăsăturile lui erau mai plate și ochii, la fel de negri, mai puțin mobili. El mai își lăsa uneori cîte-o muscă de mustață sub fiecare nară, apoi părul lui negru lucios era mai gros și lins, pe cînd al meu, poate cu o nuanță mai castanie, era fin și unduios.

Cebuc era mai scurt și mai legat. La figură era alb, dar părul i-era și mai negru decît al nostru. Își lăsa mustață ceva mai scurtă decît buza de sus și-i plăcea s-o înspice ușor în două cîrlige drepte și ascuțite. Gîrneață îi demonstra adesea că „nu se mai poartă așa“ și că trebuie s-o taie mai din scurt, dar Cebuc nici nu vrea să audă. El ținea de bună seamă mult la cîrligele lui care scoseseră din țîțîni o vădană din tîrgul pe care-l părăsisem. Femeia își pusese țoalele mai de preț într-un car și pornise după plutonier, hotărîtă să stea cu el, în bordei, pe graniță, fie ce-o fi. Cu greu a fost convinsă să se aciuieze în cătunul cel mai apropiat de sectorul nostru – mi s-a spus Tohatinul – dar la destui kilometri și acela. Nu știu cum se strecura Cebuc pînă

acolo, pentru că oricîte străduinți depuneam, nu puteam să-l găsesc vreodată în neregulă. Într-o noapte numai, mi s-a părut o amazoană, în stil rural, bușnind dintr-o viroagă. Am strigat, am somat și am tras. Dar patrulele și echipa mobilă atrasă îndată de semnalele mele și de zgomotul detunăturei n-au găsit nimic pe-o rază destul de întinsă. Mi s-a părut totuși că soldații șopăcăiesc ceva și privesc cu înțeles la Cebuc, care, foarte îngrijat la început și foarte zelos la această cercetare nocturnă, s-a întors să-mi dea raportul negativ, într-o dispoziție și cu un exces de vorbe care n-au putut să-mi scape. Am avut atunci toate motivele să cred că n-a fost vorba nici de-o refugiată de pe Nistru încoace, nici de vreuna care vrea să treacă dincolo. Cebuc înclina să creadă într-o nălucire, deși îl contrariau unele urme proaspete de copită și sfărîmăturile de pămînt pe locul de unde se ivise arătarea. Iar Gherăscu, țiganul, înalt, cu fața coajă de castană, ciugulită zdravăn de semnele vărsatului, își da cu părerea, primită cu severă căutătură de Cebuc, că trebuie să fie neapărat un „șpion“ în vestmînt femeiesc.

Înțelegeam și strîmbam ușor din buze. În definitiv, dacă era vorba numai de vădana lui Cebuc, chiar dacă soldații știau și ascundeau, mare lucru nu putea fi. Rămînea numai ca eu să nu înțeleg niciodată acest lucru. De altfel, ori de cîte ori mai pornii noaptea din bordei pentru inspecții inopinate, fantomatica amazoană nu-mi mai ieși înainte.

Amintirea ei mă făcea însă să-mi scape din cînd în cînd cîte-un surîs. Pentru un om de simplitatea plutonierului Cebuc, o astfel de împrejurare putea să-l pună, în propriii lui ochi, într-o postură interesantă. De asemeni în ochii subalternilor, cari de bună seamă îl admirau, nu atît pentru aventura în sine, cît pentru darul lui de a scoate pînă într-atîta o femeie – probabil

o gospodină de treabă – din minți. Aș fi fost curios să știu cam ce păreri avea Gîrneață, în chestiune. Însă nu-mi dam osteneala să fac aluzie ; faptul că el, care-mi șoptea totul la ureche, întîrzia să-mi mai dea și această noutate, mă lămurea deplin. Fiind cu neputință să nu fi aflat nimic și cunoscînd bine la ce limită se oprește spiritul lui de camaraderie față de Cebuc, nu rămînea decît să fiu încredințat că Gîrneață nu-i tocmai încîntat de marele succes al camaradului său. Cu atît mai mult, cu cît își amintea că, mai înainte, mie-mi plăcea să subliniez vrednicia oștenilor mei și pe frontul sentimental. Chiar și acum, dacă am fi fost ceva-ceva mai departe de acest rîu și de misiunea pentru care fusesem aduși pe malul lui, n-aș fi întîrziat să bat pe umăr pe Cebuc și să-l încredințez : „Degeaba te mai ascunzi, băiete. Știu tot, ei bravo, îmi placi... ești un adevărat oștean...".

I-aș fi vorbit, desigur, cu graiul celui care e conștient c-a avut la activ isprăvi de aceeași natură, în proporție directă cu gradul pe care-l poartă. Recunoști aptitudinile cuiva, întru atît, întrucît îți dai seama sau crezi că la tine aceleași aptitudini se găsesc într-o măsură în cel mai rău caz egală.

Dar acum, întrucît mă privea, nu mai putea fi nici vorbă de așa ceva. Pasul meu trecuse hotărît pragul dezgustului pentru astfel de nimicuri, cum din înălțimea mea sufletească aveam dreptul să le privesc, și tot excesul sufletesc, pe care aș fi putut să-l întrebuințez în afară, se concentrase asupra cărților mele și îndeosebi asupra matematicei.

Îmi plăcea s-o denumesc la singular, ca pe o persoană anume. Era Ghenea Kersanova a mea și eram măgulit peste fire, numai încercînd să fac o comparație între aceste două înlănțuitoare de spirit. Iubirea mea era vastă ca infinitul, hotarul ei trecînd nemăsurat chiar dincolo de nenumăratele jaloane de aur, pe care noaptea

le înfigea în depărtările ei din trilioane în trilioane de kilometri și mai departe. Pe cînd iubirea sărmanului căpitan Bădescu se izbea la fiecare întoarcere de părețele de granit al unei peșteri întunecoase, întortocheate și fără ieșire, mărginite din scurt de intoleranța religioasă a unui bătrîn iudeu, fabricant de sifoane.

Rosteam ca orice amant cuvintele de delir ca: axa icșilor și axa igrecilor, integrală indefinită, somațiune, ecuație diferențială, iar pe măsură ce această amantă, învăluită în atîtea simboluri indescifrabile și formule, mă lăsa să-i descopăr cîte-un nou mister al frumuseței ei – așa cum o femeie în carne și-n oase și-ar lăsa, rînd pe rînd, cu zgîrcenie, la iveală maestatea unui umăr de marmoră sau dulceața infinită a unui vîrf roz de sîn –, pe aceeași măsură curiozitatea sfîșietoare mă făcea să bîlbîi numele tot altor farmece ascunse și să mă pierd cu totul în acest simțimînt amețitor. Mă trezeam pronunțînd cu voce tare, chiar numai pentru cadența lor, vorbe cu totul fără de înțeles pentru cineva care m-ar fi auzit ca: „Philosophiae naturalis principia mathematica“ ori „Analysis per aequationes numero terminorum infinitas“ sau alte titluri newtoniene, keplériene ori copernicane, găsite prin introducerile istorice ale tratatelor mele, și care-mi plăceau îndeosebi pentru sonoritatea lor latină.

Dar nimeni nu putea să mă audă pentru că nu le rosteam decît în strictă intimitate. Pentru ostași eram tot domnul locotenent, care vorbea limba tuturor locotenenților de pe lume. Astfel îi strigam soldatului care trebuia să-mi execute un ordin urgent: „Haid, te-ai topit?“ sau „Aeroplan să te faci!“ Și așteptam, ca orice locotenent din lume, ca soldatul să plesnească din călcîiele bocancilor și să răcnească, convins: „M-am topit, să trăiți!“ sau „Aeroplan, să trăiți!“; iar dacă nu-mi plăcea mișcarea, răcnetul ori dacă dobitocul căsca ochii în sus să vadă despre ce aeroplan ar putea

fi vorba, atunci, ca și cînd nu m-ar fi așteptat în odaia mea de scînduri capitolul virgin al *Integrației prin serii*, îl chemam îndărăt și-l puneam să repete, sau îl dam pe mîna lui Gîrneață, să-i arate cum poate deveni un om aeroplan.

În odaia mea înotam însă în plin infinit și prin păienjenișul de curbe și emoții priveam înapoi, în amintirile și relațiile mele cu lumea, cu o superioritate grandomană, care mă umplea de mine. Pe Marusea abia o mai vedeam, iar chipul de tragică veselie al Ghenei Kersanov mă făcea să zîmbesc cu milă. Nici domnul general, guvernator al Basarabiei, nu se afla, desigur, pe-o poziție atît de înaltă, cu un orizont atît de vast ca acela pe care mi-l deschisese mie, modest locotenent, calculul infinitezimal, pe malul înecat în tăcere și uitare al Nistrului bătrîn.

Ascetismul matematic în care mă complăceam era mai pur decît oricare altul desigur. El se întîlnea poate numai cu necesitatea religioasă, înaltă, a solitarului credincios, retras pentru a găsi în liniștea deplină a Înțelepciunei pure, în afară de orice contingență lumească și mai cu seamă sufletească, pe Cel de dincolo de orice limită. Dar era cu totul deasupra ascetismului barbar, a celui ce vrea să definească figura Începutului și Marelui Tot, din vechile cărți lumești și din precumpănirea unei stări de lîncezeală spirituală asupra tentațiilor înadins provocate ale cărnii.

La început și eu credeam că frumusețea clasică și măsurată a poemelor homerice îmi vor pune balsamul păcei pe sufletul meu ars. Dar era o cruntă greșală: zeii greci începură să frecventeze visurile mele. Brațele albe ale Junonei nu o dată se întinseră molatec în adîncul tulburatelor mele vise, încrucinșîndu-se la ceafă și făcînd să se ridice, într-o voluptoasă răsuflare, un bust

tulburător din școala lui Fidias. Nu o dată, părul creț al blondei Venere îi înfășură goliciunea ei divină, punînd capăt lăcomiei ochilor mei, asmuțiți în neființă. Dar cine nu mă vizita în nopțile acelea, de adîncă tăcere, pe malul singuratec al fluviului cu capricioase meandre și cu lascive convulsii! Frumoasa Elena și Penelope, zîna Calipso și demonica Circe, frumoasa Andromaca și, pasiunea mea deosebită, virginala zeiță Pallas, ale cărei trăsături de severă și gravă mîndrie, al cărei profil ideal, sub coiful de războinică, îmi plăceau să le văd în vîrtejul fantasmagoriilor stupide ce mă frămîntau, ca pe un nevrednic solitar, contractate de spasmurile surprizei primului amor-sacrilegiu.

Dar și ziua, în amiaza mare de vară, avusei viziuni antice. Nu-mi fu dat oare odată, în rătăcirile mele prin zăvoaiele și colnicele sectorului, să întrezăresc prin tufărișuri picioarele goale ale sălbaticei Diana? Un fior mă străpunsese și mă țintuise în loc, pentru că nu mai era acum un vis, ci aievea, realitatea goală. Era Diana, linia perfectă a pulpelor ei celebre, genunchii ei ușor aduși în afară, gata oricînd să fugă, și fusta ei sumeasă deasupra lor, ca în cunoscutele gravuri din textele clasice, mai apreciate de tinerii școlari decît textele înseși.

M-am apropiat de neașteptata arătare cu pași nesimțiți, de pisică sălbatică, ca să-i descopăr fața, interzisă sub grav blestem oricărui muritor de rînd. Diana era o țigăncușe rumenă, din partea locului, care venise cu caprele la pășune. De la ea aflai că mă depărtasem mult de Nistru și nu-mi fu de mirare, de vreme ce se întîmpla pentru întîia oară să las acasă pe credinciosul meu topograf cavalin, Pafnute. Diana cea oacheșă mă împărtăși apoi, rînd pe rînd, la umbra sălciilor, cu farmecele ei divine, care, după atîtea mii de ani, cu toată tinerețea ei crudă, erau departe de a mai fi feciorelnice.

Și cînd, după scăpătat de soare, pornii, ușor și scăpat de viziuni antice, spre bordeiul meu, pe care-l găsii cu ajutorul stelelor, ca-n vremurile patriarhale, cîinii lui Acteon nu mai mă ajunseră din urmă, nici nu-mi săriră în coaste din umbra desișurilor și nici în nopțile ce urmară nu mai mă sfîșiară cu dinții lor, dătători de friguri lascive, ca pe nefericitul lor stăpîn.

După un timp, pornii, de astă dată cu Pafnute, iarăși în căutarea Dianei. Dar n-o mai găsii. Nu mai găsii nici locul unde ea fusese atît de darnică cu mine. Asta mă năcăji mult. Pafnute părea că-mi spune: „Vezi, dacă mă luai cu tine, acum știam unde să te duc!". Hotărît lucru, nu aveam nici un talent la topografia aplicată pe teren, Pafnute, cel fără grai, mi-era superior din acest punct de vedere și asta fără ca-n viața lui să fi văzut vreo planșă sau să fi desemnat vreun crochiu.

Mă dusei și-n zilele următoare după umbra trecutului. Locul bucuriei trecătoare mi se păru că-l găsesc, dar descoperii altul și mai asemănător. Pafnute, care înțelegea, după modul cum îl opream, gîndurile și starea mea sufletească, izbucnea la fiecare luminiș, care mă intriga, în nechezături sarcastice.

Renunțai la țigăncușă. Poate că făcea parte din vreo laie poposită în împrejurimi și, lăsîndu-se după voia caprelor, se răzlețise de căruțe. Poate chiar mă aștep-tase și-n zilele următoare – pînă cînd laia va fi înhămat de drum spre alte orizonturi.

Într-altă zi, răzbind la luminiș mai larg, văzui în zare profilul de cetate al unei mînăstiri. Poate mînăstire de maici, mă gîndii, și poate caprele pe care le păzea Diana erau ale mînăstirei. Cîteva zile dădui și pe-aci tîrcoale, dar în zadar. Cum să nu-ți vină să crezi că avusesem de-a face într-adevăr cu o zeiță preschimbată în păzitoare de capre și care nu se coboară de două ori pentru același muritor. N-aveam deci decît să povestesc celor ce-mi împărtășeau soarta această stranie întîmplare,

și iată-mă așezînd fundamentul unei noi mitologii: nu-ți trebuie pentru asta decît un fluviu cu meandre bizare și cu bogăție de tufișuri și zăvoaie.

Dar poemele homerice au un sfîrșit; am deschis atunci *Biblia*, spre mîntuirea sufletului meu. Seninătatea spiritului nu se află în cărți – fie ele chiar clasice – pline de aventuri romantice și pline de toate pasiunile omenești, de la cele mai curate, pînă la cele mai meschine și mai scandaloase!

Pe cînd *Biblia*, mi-am spus...

Dar n-am apucat să trec din *Cartea facerii* în *Exod*, că – după cîteva zile de rătăcire prin pustiu, în impozantă caravană, călcînd, în aerul libertății, mări și ținuturi – m-am încurcat de tot în acel mărăciniș, de legiuiri, împărțiri și ierarhizări, care parcă e pus anume în acest loc al Vechiului Testament, ca să-ți dea cu adevărat impresia pustiului, a umblatului în deșert după miragii sociale și programe himerice și, evident, a căscatului...

Ajuns în pămîntul făgăduinței, am adus la rîndu-mi prinosul meu de recunoștință Tatălui ceresc, că am trecut în sfîrșit cu bine de *Numeri* și *Deuteronom*. Dar iată caravana, acum legiuită, împărțită, ierarhizată și încartiruită, s-a apucat să se dedea la o serie de măceluri, samavolnicii și sacrilegii atît de crude și de respingătoare asupra băștinașilor invadați, încît Sfînta Carte a lăsat cu mult în urmă grozăviile, încununate cel puțin de poezie, ale bătrînului orb din Elada. Iar mîntuirea sufletului în această sinistră revărsare de sînge, de măruntaie și de mațe, mi-am găsit-o desigur, dacă se poate spune, în acele grozăvii mai puțin grozave, tocmai pentru că intervenea acolo un trup, fie chiar trădător, și o mînă, fie chiar ucigașă, de femeie.

Erau pasagiile către care fatal filele se întorceau de la sine, chiar dacă ochii se odihneau acum în răcoarea sufletească a sfintelor evanghelii, ascultau sfaturile și

amenințările sfîntului Pavel sau se îngrozeau de sinistrele făgăduinți ale Apocalipsului. De altfel, pasagiile Iudithei și ale Dalilei erau însemnate, odată pentru totdeauna, cu roșu, astfel că erau ușor de găsit ; iar pasagiile alăturate cîștigau printr-un fel de contagiune a curiozității, care deși mai fusese săturată odată în aceleași locuri, părea că ar mai avea ceva nou de înghițit, dacă ar reveni.

Captivat cu desăvîrșire de această parte a Cărței Sfinte, sentimentele cele mai stranii îmi veniră. Era curios cum istorisiri atît de sacre puteau să mă schimbe, atît de curînd, dintr-un om liniștit și fără păcate prea mari, într-un monstru. Cam pe vremea asta sugerai oamenilor mei că ei trebuie să se considere ca niște haiduci, stăpîni ai colnicelor și-ai aerului liber, iar pe mine să mă considere șeful lor și judecătorul celor ce le pică în mînă, fantezie desigur destul de periculoasă, ea putînd degenera în cine știe ce urmări, la niște suflete atît de simple ca ale lor. Tot atunci începui să privesc mai cu luare-aminte la prizonierele din grupurile de refugiați vînate de dînșii. Din fericire recolta feminină a voinicilor mei era foarte săracă, iar rarele exemplare te descurajau de la prima vedere. Așa că Sfîntul și *Vechiul Testament* nu reușii să mă ducă în ispită multă vreme, chiar după ce trecui prin mai multe încercări.

Îmi plăcea adesea să mă așez pe undeva pe malul fluviului și să urmăresc jocul leneș al valurilor minuscule. Din drepturile astea, arar se vedea dincolo albul incandescent, în soare, al vreunei case la cine știe ce depărtări. Afară de patrulele rare, extrem de rare, cu chivăre țuguiate, părea că nimic nu mai însuflețește peisagiul adormit ca-n basme. Și tocmai din peisagiul acesta încremenit, la un semn magic al destinului, avea să se întrupeze ea, *Rusoaica*.

Tactica mea strînsă împuținase repede loturile de refugiați. Chiar pînă într-atîta că uneori treceau zile întregi fără ca nimic să-mi mai tulbure lecturile. Și totuși așteptam. Ceteam Sfînta Carte și așteptam: „ea va veni", îmi spuneam. „Ea va veni" – mă întărea în credința mea și Sfînta Carte.

Cînd Gîrneață venea să-mi raporteze că năvoadele au fost grele în noaptea abia trecută, inima îmi tresărea. Ieșeam. Dar în locul ei, al fetei gîndurilor mele, găseam cîteva figuri schimonosite de mizerie, pe care abia de le distingeai din ceața zdrențeroșilor masculini.

„Înapoi! La noapte, înapoi!". Așa era ordinul.

Și mă refugiam în odaia mea, căutînd pasagiile preferate, deși le știam pe dinafară. Iar timpul trecea iarăși.

Ea totuși trebuia să vie. Gîndiți-vă! Să stai pe malul unui fluviu care desparte două țări. Dincoace domnește pacea și ordinea. Dincolo, groaza și haosul. Țăranii ăștia, cari mi se perindaseră pînă acum pe dinainte, sau negustorașii evrei nu erau desigur cei mai loviți de tragica domnie. Pe cînd ea, rusoaica, aceea pe care o așteptam eu, ea nu va mai putea să reziste multă vreme. Ea avea să caute repede să dea de cîmpul larg și potolit al păcii de dincoace, de care avea nevoie frumusețea și sufletul ei. Ea trebuie să vie.

De ce mă adînceam mai mult în lecturile mele, de aceea mă încredințam tot mai mult că ea va veni. Sufletul ei bizar și sălbatic de cazacă, dornic de libertăți de stepă, de galopuri sălbatice în inimi omenești, de hîrjoneli viclene cu vîrful de migdală al ochilor oblici și străpungători ca un hamger tătăresc, n-avea să mai suporte multă vreme spațiul strîns îngrădit și constrîngerea mecanică la care era supusă.

Iarna trebuia să vină odată, mă gîndeam. Atunci va sosi ea. Alunecînd pe vadul de gheață lucioasă, printre

tufișurile de chiciură, în cadrul iernatic, în care poate să-i stea bine unei rusoaice. Acum trebuie luntre și lopată, trebuie înțelegere cu mijlocitor, lacom și trădător. Dar iarna ea va ghici drumul scăpărei, îl va descoperi singură și va alege sectorul meu, pentru că încoace e cel mai ferit de locuințe omenești și – cum se vede – cel mai apreciat de fugari. Și pentru a o vedea mai bine, împrumutam fetei mult așteptate, cînd trăsăturile Avdotiei Alexandrovna, sora lui Rascolnicov, cînd ale Zinei ori Dariei din *Posedații*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Nastasiei Filipovna din *Idiotul*, ale Ecaterinei Ivanovna ori Grușencăi din *Frații Karamazov* sau ale Soniei din *Crimă și pedeapsă*, pe care împrejurările de acum din țara ei o scuzau mai mult decît orice pledoarie dostoievskiană. Apoi mă gîndeam la copilele enigmatice din Andreev și din întreaga literatură rusă, fascinate de efectele sociale ale nitroglicerinei, ca fluturii de lumina lămpii. O subțirică studentă anarhistă aș fi vrut să se izbească de ușa mea, cu toată puterea corpului plăpînd, speriată de realitatea idealului ei social. Însă dacă ar fi fost ca întîmplarea să se împlinească întocmai, întocmai după gîndu-mi, eu visam o subțire cazacă, palidă, cîntînd și acompaniindu-se din ghitară, așa ca într-una din micile povestiri vînătorești ale lui Turgheniev.

La iarnă va veni. Soldații o vor aduce căpitanului de haiduci. Și pentru a-mi întări acum și mai mult această impresie, simții nevoia literaturei de aventuri și miracol. Cum însă nu luasem cu mine romane, ci numai cărți serioase, găsii ce căutam, cu nemiluita, în Sfînta *Biblie*, în traducerea lui Tacit (teribil de frămîntătoare, această sinteză, în stil sobru și majestos, de nelegiuiri și măgării!), în Tit-Liviu și-n Herodot, în Lavisse, Michelet, Maspéro, Charles Diehl, Iorga, Saint-Simon, Droysen, Suetoniu, Valerius Maximus, Diodor Sicului, Salustiu și Machiavelli, atîtea cărți de istorie, pe care le comandasem

din auzite și fără nici un sistem, preferînd din fiecare anecdoticul îndeosebi picant și aventurier și, din toate, tot ce era în legătură cu Versailles, Roma antică și medievală, cele două Grecii străvechi și cu deliciosul Bizanț.

Din toată această mare și adevărată poveste a omenirei, desprindeam, ca toată lumea care a cetit istoria, un singur învățămînt: îndrăznește orice și vei putea, dacă nu te va ucide vreo clipă de ezitare. Și apoi orice mișelie izbutită va fi un act de eroism.

Ieșeam deci sub marele cer plumburiu al începutului de toamnă continentală și, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, sfidam întregul răsărit. În fond, toată grozăvia, pentru care mă alimentam cu un curaj atît de universal, nu consta decît în aceea că, dacă ar fi venit rusoaica lui Turgheniev, a lui Dostoievski, a lui Tolstoi, a lui Kuprin ori Andreev, ar fi înfrînt pentru întîia oară consemnul și n-aș mai fi trimis-o înapoi, întunerecului din care a sosit. Nu cred că pentru atîta lucru s-ar fi făcut gaură în cer sau că ar fi fost amenințare să se schimbe din nou harta Europei. De fapt consemnul nu era chiar așa categoric. În loc să trimiți înapoi pe cei ce-ți veneau pe nepusă masă, puteai foarte bine să-i dai pe mîna comandamentelor succesive, pentru a le încheia actele de dare în judecată. Ordinele nu arătau decît că, „pe cît se poate", nepoftiții să fie întorși. Iară dacă vorbeau bine moldovenește sau dacă ar fi dovedit că au rude sau proprietăți dincoace, atunci nu rămînea decît să fie judecați potrivit legei pașapoartelor. Dar dovezile nu se puteau aduce pe malul Nistrului. Cuvîntul „dovedit" era înlocuit deci, fatal, cu cel de „susținut". Autoritățile dinapoi n-aveau decît să-i expedieze iar, din treaptă în treaptă, pînă la noi, după ce se convingeau cu cine au de-a face.

Răstălmăcind necontenit toate dispozițiile primite în privința mosafirilor de peste hotar, căutam de-acum

argumentul cu care să salvez pe mult aşteptata mea prietenă. „Vreau s-o iau de soţie! era cam ieftin puţin. Şi pe urmă dacă n-o luam? Hm!"...

Dar să rămînă pe argumente! Ochii ei să fie frumoşi, că argumentele ţîşnesc numaidecît dintr-înşii, cu nemiluita, ca stropii dintr-o fîntînă arteziană.

Însă zilele treceau şi Nistrul nu mai arunca nimic la mal. Nici chiar plevuşcă bună de dat pe gîrlă, însă care să-mi aducă ploconul fără pereche al continuei asigurări că marea întîmplare este oricînd posibilă.

Dar nimic, nimic. Îmi venea să regret măsurile prea strînse pe care le luasem. Hm, puteam oare să dau înapoi? Puteam să-mi felicit soldaţii de străşnicia lor şi să conced drept mulţumire că acum pot s-o lase mai uşor? Revedeam încurcat toate rezultatele acestei schimbări, pînă la cele mai îndoielnice, şi mă refugiam zănatec şi nehotărît de la unul la celălalt.

Toamna îmbufnată şi rece de la început se preschimbase într-o fată tînără şi zîmbitoare ca o primăvară. Zăpada şi îngheţul de bună seamă se înghemuiseră la sfîrşitul secolului, soarele luase drumul înapoi, spre eterna fericire a emisferului nostru şi spre panica pinguinilor de la polul sud.

Această întîmplare mi-a dat prima dorinţă de a-mi deschide cărţile de matematici. Dar eram atît de pătruns şi înlănţuit de istorie sacră şi profană, că seara, cînd ieşeam să reconstitui constelaţiile, prima stea apărută la orizont îmi amintea deodată de patriarhi şi de profeţi, de templu şi de regi, de *Biblie* şi de asirologie, de lumea veche şi de barbariile, acum lucide, ale celui de-abia ieşit din caverne. Din infinit şi din nepătruns, cădeam iarăşi ca pisica pe propriile-i picioare, în omenesc.

Mă plimbam din ce în ce mai alert în noaptea cu sufluri de boare, care parcă alergau de departe să mă vadă, cum se adunau, tot mai multe, stelele cerului să deschidă ochii miraţi la mine. Umblam în pas accelerat

pe-o potecă pe care o croise, în dosul pichetului, piciorul meu prin iarbă, și acela era sfîntul loc respectat de toată lumea, locul unde se plimbă domnul locotenent. În închipuirea aţîţată de marşul voluntar, mă vedeau luînd parte la evenimentele trecute sau răscolind împrejurări noi, în care mă trezeam sîmbure de nebuloasă. Mă complăceam să mă văd în mijlocul întîmplărilor, de demult, să naufragiez cu plutonul meu, uneori chiar singur, dar bine echipat, pe coasta unui continent necunoscut, în care istoria a ajuns doar la piramide, la calul troian, la Nerone sau chiar foarte aproape, la căderea Constantinopolului. Apăream în momentul cel mai tragic și hotărîtor și puneam mitraliera în bătaie. Cu detașamentul meu și cu o mitralieră puneam în respect toate hoardele Asiei și schimbam fața lumii. De la sine înțeles că urma apoi recunoștința împăratului, iar brațele molatece ale împărătesei desfăceau rotunjimi ameţitoare din finele țesături bizantine, împreunîndu-se în chip de mulțumire către Domnul, și ochii i se ridicau spre cer, otrăvind de tumultul dorințelor toți ochii cari urmăreau plini de respect și cuviosie această pioasă mișcare.

Mă transportam cu plutonul și cu mitraliera mea imaginară, de cea mai recentă perfecțiune, în toate colțurile obscure ale istoriei, rezolvînd cele mai cumplite conflicte și nenorociri, cu spirit de dreptate și-n interesul civilizației. Pentru umilul meu suflet, atît de modest, după săvîrșirea unor atît de epocale fapte, mă mulțumeam, firește, ca tot omul singuratec, cu recunoștința femeilor timpului. Ceea ce pentru despoții ajunși la ananghie, pe care-i ajutam atît de pe neașteptate, însemna nespus de puțin lucru.

Cînd mă trezeam din aceste visuri duse pe două picioare, în nervoasă străbatere de la un cap la altul a unei biete potecuțe, dinaintea mea se desfăcea deodată, în negura amurgului, împărăția cea vastă. În

întunecimea crescîndă vedeam răsturnîndu-se toată istoria, plămădindu-se poate în noi tipare sau scrumindu-se toată într-o combustiune generală, ascunsă și latentă, fără măcar splendoarea incendiului definitiv. Un nou Ev Mediu, cu toate grozăviile și nedreptățile lui fatale, se ascundea pînă în depărtări uimitoare sub perdelele negre ale nopții care, asemeni luminei, venea tot de la răsărit. Și priveam într-acolo năuc, din mijlocul minusculului meu detașament imaginar, care era totuna cu cel real, și de lîngă mica mea mitralieră, care ar fi săvîrșit atîtea minuni în celălalt Ev Mediu, de demult.

Iar stelele mijeau în înălțimile nebănuite, ca să marcheze și mai mult această biată neputință, această mărginire depășită imaginar, acest gol care se umflă pînă dincolo de orice limită, fără ca să umple nimic. Nu-mi rămînea atunci decît stăruința în aceeași nimicnicie fără rost și fără Dumnezeu, populată de-a surda de noi imagini, de noi sforțări ale închipuirei, în care sceneta lubrică avea rol precumpănitor.

Din acest mărăciniș sfîșietor în care mă vîra tot mai adînc gîndul, nedomolit stăpînitor și împărat al nălucirilor, ca pe un biet nărăvit amator de singurătate și de lecturi suculente, mă scoase, într-un rînd, caporalul magazioner Marinescu.

Părăsind într-o seară potecuța plimbării mele obișnuite și luînd-o razna prin tufișuri, mă oprii lîngă o dumbravă cu foșnet misterios. Mi s-a părut că aud o voce, un grai spunînd ceva tare, apoi tăcînd deodată, ca și cînd aș fi fost observat. Am scos revolverul, am tras binișor piedica deoparte și n-am mai făcut nici un pas. Din dumbrava de plopi sunetul veni iarăși. Era un rîs de huhurez. Am vrut să pornesc mai departe, cînd în spatele mele se auzi lămurit o călcătură de bocanc pe potecă. Pentru un om îmbibat de *Biblie*, de mitologie și istorie medievală ca mine, n-a fost greu să cred

un moment că zgomotul pasului meu a pornit-o înaintea pasului însuși. Mai ales că huhurezul rîse a treia oară sinistru și scurt.

Pentru un ofițer însă, care comandă un detașament pe Nistru, cauza acestui zgomot regulat putea să fie și pasul altui individ, străin de detașament, pentru că, pînă la această distanță de fluviu, vreun soldat de-al meu nu vedeam ce avea de căutat, cu pas atît de liniștit. Mă întorsei ușor și îndreptai țeava scurtă spre umbra care înainta.

— Stai...

— Cine ești tu, mă? mi se răspunse în cea mai perfectă oltenească și umbra își mișcă mîinile spre șale. Dar amenințarea mea că trag o făcu să încremenească așa cum se găsea, cu torsul și cu mîinile răsucite într-o postură nefirească, de păpușe stricată.

— Să trăiți, domnule locotenent...

— Tu ești, Marinescule?

— Eu, să trăiți...

— Da? Și unde mi-ai plecat la ora asta, părăsind postul... Răspunde, băiete...

În loc de răspuns, caporalul Marinescu, după ce-și recăpătase o poziție convenabilă și se apropie, își strîmbă spre mine fața lui mică, spînă și bălană, într-un rîs laș și tîmp, care caută îngăduință și prietenie.

— Unde te duceai? ridicai atunci tonul pentru ca să pui capăt acestui început de familiaritate. Răspunde imediat...

Caporalul Marinescu strîngea în mînă pulpana vestonului, înghițea în sec privind în jos și ridica spre mine același rîs stupid de astă dată diluat de spaima din ochi holbați și rotunzi, pe care la lumină îi știam albaștri și șterși...

— Nu răspunzi? Bine, asta o s-o cercetăm noi la post. Stînga împrejur și înapoi...

— Domnule locotenent, izbuti în cele din urmă să articuleze Marinescu... Poftiți și dumneavoastră cu mine...

— Cum!? Îndrăznești...

— Și n-o să vă *paie* rău, domnule locotenent.

— Unde să merg? îl întrebai răgușit.

Marinescu rînji cu mai multă încredere. Dar nu-mi răspunse de-a dreptul. Ci întîi mă asigură că nu-i departe acolo, că pot să n-am nici o grijă, că înainte de a se face ziuă suntem înapoi, că el are înțelegere cu toate cele trei schimburi din noaptea asta să tragă, care s-o nimeri, trei focuri în aer dac-o veni cumva vreo inspecție și că înțelegerea o știe și Gîrneață și Cebuc, care pleacă și ei, cu rîndul, în fiecare noapte cîte unul. Așa că dacă o uita plantonul să tragă cele trei focuri, ori Gîrneață, ori Cebuc vor face ei să se tragă.

— Iar d-acolo se aude, dom' locotenent, și ziua, da' noaptea: hăuie toate văile... C-am încercat noi... Iar dacă se întîmplă cu adevărat ceva cu bolșevicii, atunci tot încep să tragă toți din toate părțile, așa că într-un ceas de pas alergător suntem aici...

— Bun... Va să zică asta-mi faceți dumneavoastră... va să zică gradații mei... părăsesc postul noaptea cu rîndul și au înțelegere secretă între ei... Tu știi ce însemnează asta, băiete?... Tu știi că noi suntem în zonă de stare de asediu? Tu ai fost vreodată pe la Consiliul de război? Tu știi ce va să zică Codul justiției militare?...

— Știu, dom' locotenent, c-am învățat la tiurie. Dar eu și cu dom' plotonier Gîrneață și cu dom' plotonier Cebuc ne-am gîndit de mult să vă spunem și dumneavoastră, însă nici unuia nu-i venea curajul. Iacă, dom' plotonier Gîrneață zicea: „Bietu' dom' locotenent, trebuie să-i spunem și dumnealui, că prea se prăjește cu cărțile alea... Eu zic să-i dăm pe Niculina lui Serghie Bălan, că e ca bradul și e și cucoană... că e de alt neam... Și cînd s-o nimeri să se întoarcă Serghie, să-l ducem la

Măriuca... asta e văduvă...". Că dumneavoastră, dom' locotenent, ați merge totdeauna cu unul din noi... care și cînd vreți, că noi știm seama...

— Bine, băieți... Acum am aflat ce vream să aflu. De mult bănuiam eu, d-aia tot dam tîrcoale pe-aici... E... mîine să știți că vă fac formele...

— Mai bine hai cu mine, dom' locotenent, că n-o să fie nimic nici noaptea asta... Și dacă vă temeți, dau eu o fugă acum într-un suflet și vă aduc calul... Cînd ați auzi focurile, într-un sfert de oră sunteți înapoi...

— Mai bine uite ce zic eu: dă o fugă înapoi și rămîi acolo... și să nu te miști din post că pun plantoanele să tragă... Haid... la post, fuga marș!...

Și o luai înainte hotărît, spre post, fără să bag de seamă că Marinescu nici nu începuse să execute ordinul. Venea la cîțiva pași în urma mea și-l simțeam înaintînd în silă.

— Va s'zică d-aștia îmi fac scumpii mei gradați, în timpul nopții... cînd toată lumea trebuie să încremenească la datorie...

— Păi, care-i de serviciu rămîne, dom' locotenent... Iar Gîrneață și Cebuc, cînd se duc, se duc călare... Numai eu, ca magazioner, m-am gîndit că ce să mai iau gloabe cu mine...

— Bine, bine, las' că vorbim noi... La Niculina lui Serghe Bălan... iar cînd vine bărbatu-său, la Măriuca văduva... Va s'zică necinstiți femeile măritate, în lipsa bărbaților...

— Nu, domnu' locotenent, la nașa Niculina v-am duce pe dumneavoastră... că e de neam de tîrgoveți... Eu mă întîlnesc cu o fată și domnu' plotonier Gîrneață tot cu o fată... iar dom' plotonier Cebuc are pe-a dumnealui, s-a luat după dînsul din tîrg, cum știți. Întîi se mutase la Tohatin și venea uneori ea călare pînă pe-aci prin împrejurimi... Dar de cînd am descoperit cătunul ăsta, am și făcut înțelegerea...

— Și va s'zică vreți să mă potriviți pe mine cu femeia măritată, ca pe urmă să operați liniștiți... Să mă aveți la mînă, cum s-ar zice. Bravo, deștepți băieți, lasă că... vă potrivesc și eu... Să vedeți la ce mai Niculina o să vă trimet... Hm... nașa Niculina... zi, e încuscreală în regulă?

— Să trăiți, dom' locotenent, îi zicem așa, că nu face să-i zicem pe nume... ca la orice țărancă... Dar dacă vreți dumneavoastră la Măriuca, vă ducem și la Măriuca, de, că e cumnată cu Niculina și e văduvă. Da' nu prea face de dumneavoastră... Pe la Măriuca am trecut toți... Da'... nașa Niculina nici n-a vrut să se uite la dom' plotonier Gîrneață... A zis că ea nu stă de vorbă cu niște soldățoi și niște... vagmiștri... așa-i zice ea lui dom' plotonier Gîrneață... cum ar fi pe rusește. Da' se cheamă că cu un ofițer i-ar place să stea de vorbă... Da' e chipeșe, dom' locotenent, și e de neam bun... e cam de mirare cum a venit și cum se-mpacă ea pe-aici... Zău, că face de dumneavoastră...

— Te rog... te rog... restul o să mi-l spui la post... după întrebările pe care ți le voi face...

Dar de ce simțea că mi se moaie pasul și glasul nu mai mi-e tot așa de energic ca la început, lucru de care eu însumi abia îmi dam seama, de aceea Marinescu dezvolta mai cu pasiune amănuntele pe care le înșira.

— ... e tot ca dumneavoastră de înaltă... și așa de negricioasă... și subțire la pîntec și calcă la fel ca bărbații... umblă cu pantofi ca cucoanele... se poartă ca la oraș... Pe bărbatu-său nu l-am văzut niciodată... E plecat dinainte de a veni noi aci, ne-a spus dînsa... da' degeaba s-a tot înfipt dom' plotonier pe-acolo... nu prea pare să știe de frică... Acum dom' plotonier Gîrneață s-a încurcat cu una tot semeață și cu pantofi... și mai tînără ca nașa Niculina... dar nu face prețul ei... și e de neam de-aci... Las', dom' locotenent... știm noi ce vă dăm... Știm noi care-i datoria noastră... Încă, dom'

plotonier Gîrneață i-a și spus: „Am să-ți aduc pe locotenentul nostru... Să vedem atunci ce-ai să zici?... De, a răspuns, dacă nu e frumos să nu-l aduci...“.

— Ce tot spui la minciuni pe-aici! îi strigai cu prefăcută indignare, pentru că sîngele mi se încropise cu totul și parcă se încleiase, paralizîndu-mi mișcările. Crezi că în felul ăsta ai să mă faci să dau îndărăt?... Mîine trimet raportul, cum s-o lumina de ziuă...

Caporalul Marinescu se opri însă în loc și-și încrucișă mîinile pe piept. A trebuit firește să mă opresc și eu.

— Să n-am parte de ochii mei, domnule locotenent, de ce mi-e mai scump! Să orbesc pe loc, dacă n-a răspuns așa... Uite, să mergem la post și să chemați pe dom' plotonier Gîrneață și să-l descoaseți fără ca eu să zic o vorbă... Să-l întrebați numai atîta: Gîrneață, ce-a zis nevasta lui Serghe Bălan, cînd i-ai spus că ai să mă duci pe mine la dînsa?... Păi, stați să vă spun tot cum a urmat, dom' locotenent... Și pe urmă să-ntrebați și pe dom' plotonier Gîrneață... și dacă eu am mințit o iotă, să trăiți, dom' locotenent – își desfăcu el mîinile în lături –, puteți să-mi faceți ce credeți... ce vreți dumneavoastră... Eu, uite, plec capul și puteți să-mi cărați la palme pînă mîine dimineață...

Pornii, dar fără strășnicia de la început, și nici nu izbutii să ordon din nou caporalului Marinescu ca să nu mai vorbească... În definitiv, ce importanță putea să aibe dacă vorbea sau nu, cînd pasul meu o luase iarăși, ceva mai încet, dar hotărît, spre post...

— Apoi cum să fie? a răspuns Gîrneață, că atunci s-a nimerit să fim amîndoi pe-acolo... E 'nalt așa și negricios ca dumneata... „Așa-mi place“, a răspuns ea... „Da' mustață are?“. „N-are mustață că e de neam boieresc... da' părul e numai inele negre...“ „Să-l aduceți, să-l aduceți!“ a strigat ea atunci... „Are ochi tot ca ai dumitale de iuți și e mlădiu ca o fată mare...“

— Zi, tu crezi cu tot dinadinsul că mă încînți, hai, mă dobitocule?... Vai de capul tău... Nefericită... neferi...

— Uit', dom' locotenent, să chemați pe dom' plotonier. Eu stau afară și dumneavoastră să vorbiți cu el... Nu sunt de față, ca să zici că-i fac vreun semn ori altceva... Da' de-atuncea dumneaei, cînd dă de vreunul, ne întreabă: „Cînd aduceți pe dom' locotenent?"...

— Haid... marș...

— Să nu mă mișc din loc, dom' locotenent... Să n-am parte de ochii mei... De-o săptămînă și mai bine de cînd ne bate capul. Întrebați pe dom' plotonier... Se face că vine pe la Măriuca ori pe la Catinca lui dom' plotonier, se duce chiar pe la a lui dom' plotonier Cebuc, ca să ne întrebe... chipurile în glumă: „Cînd îl aduceți? De ce nu l-ați adus?... Să știți că dacă nu-l aduceți mîine, glumește cîteodată, mă duc eu la el, într-o bună dimineață, și vă spun că veniți încoace..." Să n-am parte de ce mi-o fi mai scump, domnule locotenent. „Apoi nu îndrăznim să-i spunem", îi răspundem... „Nu avem destul curaj... Poate Gîrneață, că el i-e mai în voie... poate dumnealui de-o îndrăzni, da' noi..." Și dînsa de ce ne-aude așa, că nu îndrăznim să vă spunem, de-aia își strînge buzele de necaz: „I-așa de strașnic dumnealui?... i-auzi, i-auzi, ce strașnic ofițer...".

Bag de seamă că pasul abia mi se mai desface, pe cînd acum Marinescu a luat-o mai repejor și eu trebuie să mă țin după dînsul. Dar el e grăbit să ajungem îndată la Gîrneață...

— Barim de cînd n-am avut de lucru și i-am spus că sprîncenele vi se îmbină ca din condei, a înnebunit de-a binelea... nu e seară să nu dăm de dînsa...

— Marinescule, cum îți permiți să mergi înaintea mea...

Marinescu rămîne un pas în urmă, dar se vede bine că abia se mai ține pe loc de nerăbdare. Iar gura lui merge înainte...

— Iaca, alaltăierea ailaltă, să nu mai fac un pas, domnule locotenent, dacă nu m-a întrebat: „Domnul locotenent al vostru nu fuge cumva seara pe undeva, pe la Tohatin?“...

M-am oprit. Adică pasul mi s-a oprit. Nu mai poate înainte. Iar inima mi-a luat-o cu adevărat în buiestru. Din nepotrivirea asta, simt că respirația mi se înăbușe, ca la un apucat de astm. Toate scenele scandaloase din *Biblie* și din istorie îmi dănțuiesc dinainte. Marinescu se zbate în loc ca un cal neastîmpărat între stănoage...

— Să ne grăbim, dom' locotenent, își permite el să opineze. Pînă ajungem la dom' plotonier Gîrneață, pînă-l sculăm din somn, pînă una, pînă alta, trece bunătate de noapte...

Nu răspund. În ochii mei Niculina lui Serghe Bălan s-a înălțat dreaptă și poruncitoare. N-am văzut-o niciodată, dar nu putea fi decît așa cum sta dinainte-mi. Iar mai tîrziu, cînd am cunoscut-o, nu-mi amintesc să-mi fi părut altfel decît așa cum o vedeam acuma...

— Sau să dau eu o goană și să vă aduc calul, dom' locotenent, izbutește din nou să articuleze Marinescu, intimidat de tăcerea mea... Într-un suflet sunt înapoi...

— Fuga marș! răcnesc deodată, scos din sărite, și-n toată cariera mea de ofițer, nu știu dacă am mai văzut vreodată o execuție atît de promptă, de elegantă, mai plină de inimă și de energie.

Cînd am revenit din această expediție nocturnă, domneau laolaltă în mine o mare senzație de ușurare și un profund simțimînt de dezgust. Cum nu se anulau reciproc aceste două stări sufletești și cum puteau să subziste alături, era pentru mine o mare minune. Oricît aș fi vrut să-mi las firea în voia doar a unuia din cele două sentimente, celălalt se juxtapunea îndată. Și nu mai izbuteam să mă înțeleg pe mine însumi, pe care mă apuca o dreaptă și adîncă indignare. Ce dracu' mai vream?

Veneam încă în cîntatul cocoşilor de noapte, la pas ; caporalul, şi el călare, mergea alături şi aştepta, linguşitor, cu ochii piezişi şi cu gura lăsată într-un colţ, efuziunile mele de satisfacţie. Dar zadarnic aştepta. Şi nu-i era prea greu să ghicească de ce mă îndărătniceam în tăcere. De bună seamă că în gîndul lui blestema oltenește pe Niculina Bălan. Deşi mie mi se părea că-i surprind în ochi un firicel nestatornic de amor propriu satisfăcut : naşa Niculina rezistase şi domnului locotenent. El era acum ştafeta acestei noutăţi, care avea să întindă buzele lui Gîrneaţă pînă la urechi.

Dar pesemne că Marinescu, ca orice subaltern, are darul de a descîlci gîndurile celui de deasupra lui. Pentru că se grăbi să rupă singur tăcerea răcoroasă a dimineţii.

— A naibilor muiere, să trăiţi, dom' locotenent... eu zic că astea-s farafastîcuri d-ale ei. Şi la urmă tot... Pentru că, să vedeţi dumneavoastră... pe Gîrneaţă nici nu l-a primit vreodată înăuntru, pe cînd dumneavoastră, iacă, aţi rămas cu ea peste trei ceasuri încheiate înăuntru... Pesemne c-aţi luat-o mai pe boiereşte... că dac-o luaţi de-a dreptul, pe ţărăneşte, eu zic că era mai bine... Dacă e ea cucoană, cum de-a luat tocmai pe Serghe Bălan şi cum de se mulţumeşte să stea mai mult singură... într-un cătunaş...

Într-adevăr stătusem trei ceasuri încheiate în odaie, singur cu Niculina, cea cu mişcări şerpuite şi piezişe... Cînd am ajuns la poartă-i, casa toată era în întunerec, afară de fereastra încăperii în care m-a primit. Eu am aşteptat în uliţă şi Marinescu a urcat scăriţa din curte ca să bată în uşă. A vorbit cu ea prin deschizătura uşii.

— Poftiţi, domnule locotenent...

Am intrat la lumină şi ea a închis îndată după mine uşa, în nasul lui Marinescu... Ne-am examinat reciproc. Înaintea mea era cu adevărat o orăşancă înaltă şi brună, cu trăsături ferme, cu ochi puternici şi mari. Pieptănătura

neagră, lucioasă și linsă, se împletea într-un coc mare la ceafă. Rochia cenușie închisă îi ajungea pînă la pulpe, iar picioarele i-erau goale în pantofi cu toc săltat.

Cînd sfîrși de examinat, operație pe care știu s-o prelungească, păstrînd tot timpul un zîmbet voios, mă invită cu o satisfacție pe care nu căută s-o ascundă.

— Poftiți, ședeți!... Am auzit că sunteți strașnic ofițer...

Odaia era dichisită cu gust și dovedea stăpîni cuprinși. Părețele de la răsărit era un adevărat paraclis, cu candelă și icoane de argint, păzit între perdelele de borangic, alb, curat, ca între două aripi de înger. Dulap cu oglindă, scaune de nuc sculptat, spălător de lemn cu scrin, divan larg, încărcat de plocate pufoase și perini, covoare pe pereți cu ploști și ulcioare încondeiate măiestru, ca în încăperea unui colecționar de lucruri românești. Un covor de rară frumusețe acoperea întreg părețele din fund. În mijlocul lui, la loc de onoare, dedesubtul paraclisului, era portretul în negru al țarului Alexandru al II-lea, pe care locatarii îl mai păstrau desigur din bătrîni, de dragul ramei, puțin cam jupuite, dar cu multe înflorituri. Un colț întreg era ocupat de un cuptor enorm, de lîngă care o ferestruică, mai mică de două palme pătrate și mată, dînd în încăperi alăturate, mă privea stăruitor și suspect.

De la început ferestruica aceasta îmi strică toată dispoziția, ca și colțul acela cu cuptorul primitiv, care contrasta atît de violent cu restul gătit și plăcut al odăii. Pe cînd ferestrele ce dau afară aveau perdele de pînză albă cu dungi roșcate, ca niște prosoape cochet încrețite și strînse mai jos de mijloc, transparente, de trestie și chiar *brisebise-e*, ferestruica de lîngă sobă n-avea nici o perdeluță. Într-un rînd mi se păru că clipește. M-apropiai de ea și băgai de seamă că nu era mată, cum lampa înaltă cu *abat-jour* de arnici colorat, de pe masa din mijloc, mă făcuse să cred. Dimpotrivă, era neștearsă de mult și avea perdelușe, dar de partea cealaltă. Nu

erau strînse la mijloc ca perdelele celelalte, ci căzute, lăsînd să şerpuiască printre ele o dîră de întunerec profund.

Poate am mers prea repede dintr-un început; dar desigur nu putusem lua o cale mai ocolită, ea refuzînd cu încăpăţînare să-mi dea vreo deslușire asupra originei și rostului ei în această neștiută văgăună. Îmi răspundea în doi peri și avea chef de șagă, un fel de șagă ironică și provocatoare, care mă asmuți. Încît lăsai tonul și pusei mîna în joc. Iar ea-mi primi gesturile cu chicotiri de surpriză și dibace fereli. Cînd văzu că mi s-a tăiat avîntul, luă ea inițiativa. Cu toate nebuniile Niculinei, fereastra aceea bizară îmi atrase de mai multe ori privirile ca un magnet. Avînturile se opreau exact la cîteva clipe de momentul culminant. Fără să vrea, ochii-i cădeau pe ferestruica cenușie-lăptoasă, ca un ochi acoperit de albeață și cu dîră neagră la mijloc. Atunci frenezia ei schimba brusc de sens, devenind deodată o defensivă desperată. Se apăra ca o fecioară atacată pe neașteptate. Și pentru că era voinică, știa să reziste. Pentru ca pe urmă, cînd tulburarea mea cădea înfrîntă într-o adevărată prostrație, Niculina să se preschimbe, ca prin farmec, într-o cochetă șăgalnică și întreprinzătoare.

Jocul acesta putu de bună seamă să dureze trei ceasuri întregi și mai bine, dar în cuprinsul celui de al patrulea, pornii hotărît spre ușă, cu toată uimirea ei și cu toate că această uimire îmi păru cu totul neprevăzută. Zadarnice fură totuși protestările și făgăduințele glasului și mișcărilor ei. Zadarnice, alunecările șerpuitoare și apăsate pe lîngă pieptul și pe sub brațul meu întins ferm spre mînerul ușii. Apăsai și ieșii în săliță și de aci în curte. Și noaptea mă primi cu clipirea miilor de ochi și cu suflul larg și răcoros, din infernul din care ieșeam la suprafață. Detunătura ușii, pe care Niculina o trînti în urmă-mi ca indignare, nu mă întoarse; nu

mă făcu decît să zîmbesc. Dar zgomotul scîrțiitor al portiței, care-mi dădu drumul în uliță, mă opri să revăd – și să mă clatin amețit de viziune – toate minunile pe care văzu-mi și pipăitu-mi le furase, într-un timp care mi se păru atît de scurt, acelui trup de hoțoaică.

Șovăii. Totuși, îmi dădeam perfect seama că a bate din nou în ușa care se închisese atît de zgomotos pe urmă-mi, însemna o înfrîngere totală și sîngeroasă umilință. Călcai hotărît prin praful și glodul uscat, cu urme adînci de roate, ale hudiței. Patru case – parcă pustii, cu largi ogrăzi – mai la deal, găseam pe Marinescu.

El îmi prinse glasul, pe care-l păstram dinadins scoborît, printre trilurile de plăcere pe care un rîs feminin le arunca la intervale repezi în întunerecul dens.

— Ordonați, dom' locotenent... Poftiți...

Învățîndu-mă cu întunerecul, îl descoperii într-o rînă, rezemîndu-se într-un cot. Lîngă el, pe prispa înăltuță a casei țărănești, încă o formă omenească se desprinse din întunerec, înălțîndu-se asemenea într-o mînă.

— Vino încoace...

Dar Marinescu nu se urni. Îl auzii numai:

— Să plecăm de acum, domnule locotenent? E prea devreme... Poftiți și pe-aici...

Apoi, făcînd o bruscă mișcare:

— Măriuca! Măriuca! Fă, n-auzi... Trezește-te c-a venit dom' locotenent... Poftiți și-aci, dom' locotenent...

Înaintai. Umbra de lîngă Marinescu își lăsă capul în jos, apoi cînd fusei aproape, îmi aruncă ferit doi ochi mari și vinovați. Dincolo de latul prispei, pe chiar pragul tindei, o cămașe desfăcută vag la gît, susținînd un cap ciufulit și somnoros, se ridicase pe-un maldăr de așternuturi întinse pe jos.

— Deșteaptă-te, fă, c-a venit dom' locotenent! răsună iar, energică, dar strînsă bine, ca să nu ajungă mai departe, vocea caporalului.

Două brațe albe și dolofane se întinseră lung într-o parte și într-alta, ieșind din largile mîneci, pe care, în zarișteа nopții calde, se desemnau nelămurit altițele. Apoi capul zburlit se răsfrînse spre spate, lărgind deschizătura cămășei și împingînd în ea cele două curbe simetrice, care porneau, adîncindu-se, să înconjure sînii... Brațele dolofane sprijiniră la ceafă capul, descoperindu-se pînă-n subțiorile păroase. Apoi mîinile se desprinseră și pumnii strînși se învîrtiră nervoși în găvanele ochilor.

— Unde e? răzbătu dulceag, de sub fața acoperită, vocea molatecă...

Apoi, ca și cum s-ar fi trezit deodată de-a binelea, înainte ca să răspundă Marinescu, glasul îi tresări bănuitor și hotărît:

— Unde a fost? Dacă a fost la Niculina, să nu vie...

Era să-i răspund: „Ba la Niculina am fost, dar poți să n-ai nici o grijă"... însă Marinescu îmi luă înainte:

— Ce tot Niculina trăncănești, fă... domnul locotenent, n-auzi, acum a sosit călare... Uite calu' la poartă.

Măriuca își liberă ochii de sub pumni și, cînd mă văzu atît de aproape, smulse așternut de sub dînsa și se înveli în el cu pudoare, iar glasul ei protestă din nou, tot la persoana a treia:

— Dacă a fost la Niculina, nu vreau... Mi-e cumnată... Ce dracu'! Nu suntem cîini...

— Ce, ești zmintită, fă năroado... Ce tot îi trăncănești cu Niculina... Deșteaptă-te bine...

Pe urmă caporalul Marinescu, care se ridicase și mă întîmpină ca un gospodar bucuros de oaspeți, îmi explică de ce Măriuca și-a așternut pe jos:

— Are și pat bun și odaie bună, dom' locotenent, dar o să vă fie prea cald... e o bunghineală noaptea asta...

Apoi, smulgînd de jos, cu o smucitură sigură, făptura femeiască, de la care nu distingeam decît aceiași

ochi privind pieziș și rușinat, dar atent, de lîngă dînsul, îi strigă :

— Dă-te, fă, și tu, mai încolo... Ce tot zgîiești ochii la dumnealor. Că ești fată mare, nu ți-e rușine...

Ei se dădură ceva mai departe, tot pe prispă, iar eu mă lăsai într-un genunchi, lîngă Măriuca văduva, care-și tot ascundea fața, descoperind numai cîte-un ochi, prin despicătura preșului ce și-l aruncase în cap.

— Nu-ți fie teamă, Măriucă, grăii sugrumat, întinzînd mîna tremurătoare în cuptorul de plăceri de sub așternuturile aspre...

— Jură că n-ai fost la Niculina... se apără ea hotărîtă.

Și pentru întîia oară în viața mea, fusei nevoit să deviu sperjur.

Coborînd spre Nistru agale, îmi dam seama că, propriu-zis, nu era chiar o abatere de la datorie aventura de la care mă reîntorceam cu Marinescu. Distanța era prea mică de la cătunul pe care-l descoperiseră oamenii mei și care nu figura pe harta statului major. De altfel, în Basarabia găsești uneori, unde nu te gîndești, cîteva ogrăzi strînse împreună, prea izolate de alte așezăminte omenești ca să poți da locului vreuna din denumirile consacrate.

Așa că nu tocmai acest lucru era ceea ce mă nedumirea pe mine mai mult în aceste clipe, cînd ziua se îngîna încă cu noaptea. Dar mă minuna mult faptul că, vrînd să-mi reconstitui timpul petrecut acolo, nu izbuteam să alcătuiesc în memorie chipul Măriucăi-văduva. Statura i-o vedeam, mișcările i le resimțeam, dar figura ei era neprecisă, ba chiar cu totul nebuloasă. Propriu-zis nici nu ne văzurerăm. Poate ea pe mine, dacă se bucura cumva de ochi mai pătrunzători decît ai mei. Dar, slavă Domnului! știu că am o vedere...

Biata Măriuca, semiîntunerecul care domnise asupră-ne tot timpul mă împiedicase să văd pe cine iubisem

în noaptea asta. În schimb, boiul alb al Niculinei era înfipt ca un stîlp de jar în creierul meu. Oricît, balsamul uşurător, pe care-l vărsase asupră-mi cu adevărată risipă Măriuca, ar fi putut să-mi ajungă multă vreme; mîndria înfrîntă era mai puternică decît orice nebunie senzuală, ca imaginea Niculinei să nu-mi revină în minte, îndată ce mă desfăceam dintre braţele primitoare.

Mă gîndeam numai dacă plecarea mea dîrză nu trezise şi-n ea tot aceeaşi stare de suflet. Şi o vie curiozitate îmi da imbold să doresc cît mai grabnică apropierea nopţii.

Revenii în mai multe rînduri şi lucrurile se petrecură întocmai. Ochiul de albeaţă al ferestrei celei mici mă privi necontenit, cu ostilitate, şi plecai din ce în ce mai îndîrjit, ca să-mi potolesc bătăile inimei la pieptul primitor, moale ca două maldăre de cîrpe şi destul de dezvoltat, al Măriucăi-văduva, pe care în cele din urmă putui s-o văd odată şi înăuntru, la lumina lămpii.

Mai tîrziu îmi rării escapadele, iar de la un timp încetai vizitele sterile la Niculina, oricît mă ardea amintirea lunecoaselor ei mlădieri. Neizbînda şi necazul sufletesc le potolii iar în cărţi, şi cum revolta sîngelui aveam acum unde s-o astîmpăr, Sfînta *Biblie*, cărţile de istorie şi de mitologie nu-mi mai făcură nici o impresie, ba chiar mă plictisiră. Toată vlaga lor, toată puterea lor de aprindere şi de convingere se scurse, ca orice vlagă omenească, în spasmurile identice şi mecanice, cărora mă lăsam cu regularitate bi ori chiar trisăptămînală în înlănţuirea de dulce toropeală şi de delicioasă dobitocie a membrelor, ce abia se estompau în negură, ale unei analfabete rurale. Toate femeile celebre ale vastei drame omeneşti se reduseră la elasticitatea de somieră lăsată a pîntecului blond, pe care Măriuca mi-l punea cu atîta dezinvoltură la dispoziţie, la plăcuta albeaţă de puf, în noapte, a sînilor ei, care, apăsaţi fără îndoială de îndelungată vreme, încetaseră să mai opuie orice

rezistență. Binecuvîntam pe Măriuca, pe biata văduvă săteană, care, cu atît de puțin, mă smulsese din încleștarea de foc a cărților, dătătoare de insomnii haine, de ambiții nesăbuite și aținătoare la păcat.

Revenind într-o dimineață de la ea, în pasul agale al lui Pafnute, descoperii în calea mea floarea de lumină a stelei dimineței. Ea urca nesimțit pe bolta, parcă suflată din urmă de marea respirație a revărsatului de zori. În nopțile următoare, ea se ivi și mai din timpul nopții la întîlnire și obișnuii să plec din ce în ce mai devreme din așternutul cald și muced, întins pe podea, pentru a ieși cît mai la timp în calea acestei fecioare, pe care în sfîrșit mi-o da împărăția răsăritului.

Din mijlocul alaiului de constelații, care atunci îmi era indescifrabil, ea-mi stîrni desigur curiozitatea fără nume a misterului fecioriei ei divine. Picătură cu picătură, curiozitatea asta îmi dezmorți sufletul, ca un elixir miraculos, spre un amor cu totul nou și neașteptat. O sete de pur și ideal era acest amor de necunoscut și de nemărginire. În ce carte nouă de semne trebuia să-mi întrevăd pe noua aleasă?...

În dimineața aceea nu trăsei nici un somn zdravăn, ca de obicei, ci deschisei prima carte de matematică la care se întinse întîi mîna mea.

Făcusem încercările trebuincioase pentru a-mi împăca conștiința de ofițer. Închipuii alarme subite și pornii cu Gîrneață în galop zănatec ca să ajungem la post. În și mai puțin de zece minute eram acolo. El știa o cărăruie foarte dreaptă, în pămîntul ăsta bogat în vegetație și colnice și cu drumuri nestatornice. Alteori, reîntorcîndu-se din cătunul fără nume și fără loc pe hartă, o luarăm pieziș, în dreapta ori stînga, și puturăm să ne dăm seama cum patrulele îndeplinesc consemnul la ore cu totul matinale, atît de grele de controlat. Stimularăm astfel zelul soldaților. Iar cînd avuseserăm norocul să

strîngem în pieptul cailor un fel de cerșetor nocturn, cu răspunsuri suspecte, de sub zdrențele căruia scoaserăm revelații interesante pentru justiția militară și siguranța statului, micile mele abateri de la post, și oarecum de la datorie, îmi apărură nu numai scuzabile, dar chiar necesare și obligatorii. Abia atunci îmi dădui seama că misteriosul cătun, din spatele sectorului, intra de-a dreptul în oblăduirea și răspunderea mea, cu atît mai mult cu cît scăpase pînă și ochiului scormonitor al Serviciului geografic. Astfel, vizitele mele la Măriuca deveniră de interes militar, lărgindu-mi de la sine consemnul. Ele, cu toată opinia contrarie și foarte stăruitoare a lui Gîrneață și Cebuc, începură a fi menționate în raporturile mele și felicitările comandanților nu întîrziară să-mi măgulească spiritul investigator de care dam dovadă.

Într-o noapte, dinaintea pasului agale al cailor noștri urcînd colnicul spre cătun, o umbră înaltă se desprinse de sub pletele unei sălcii și doi ochi cu fosforescențe de pisică se mistuiră în întunerec. Auzirăm un rîs ușurel și îmbietor, care se topi de asemeni odată cu mișcarea unui vestmînt femeiesc.

— Mă iau după dînsa? Eu cred că e nașa Niculina, șopti Gîrneață îmboldindu-și calul.

Dar îi apucai repede hățurile și-l oprii scurt. Și eu bănuisem că era Niculina. Dar tocmai pentru aceea: înainte, la Măriuca! Gîrneață încuviință cu larg semn de surprindere și cu lumină de admirație în ochi. Tactica mea îl intriga! Cînd caii porniră, rîsul ușor răsună iarăși, dar fu ca și cînd nici nu l-am fi auzit și cotirăm, pe hudiță, spre Măriuca, la pas, nepăsători.

La raita următoare – și desigur că-n răstimp Niculina ne ținuse calea în fiecare noapte – ea nu se îndepărtă, pînă cînd caii nu fură lîngă dînsa. Se ținea dreaptă, deși aveam aerul că vrem să trecem și ni se pare

îndrăzneț că nu ne face loc. Ea rîdea într-o doară și apucă voinicește dîrlogul lui Pafnute.

— Ce dorești? îi strigai răgușit...

Dar ea izbucni în rîs sonor și se mistui după un plop. Îndrumai cu genunchii pe Pafnute într-acolo. Ea rîse iar și se mai depărtă încă...

— Oprește-te! îi șuierai.

Iar ea rîdea ușurel, sărea ca o căprițǎ fermecată, oprindu-se din loc în loc să vadă dac-o urmez, apoi pornea mai departe chicotind înăbușit și făgăduitor.

Cînd dădurăm în hudiță, în dreptul casei lui Serghe Bălan, fu rîndul meu să rîd cu răutate; întorsei brusc calul și-i dădui pinteni de trap voios spre Măriuca. O clipă mă-ntorsei numai să văd silueta cenușie a păcălitei, dreaptă ca un stîlp în cadrul porții: lumina stranie a ochilor ei întunecați mă ajunse pînă aci și ea nu putea să fie atît de tare decît desigur aprinsă de ciudă ori de ură și de răzbunare. Dar eu – cunoscător vechi – știam în ce pot să se prefacă toate acestea.

Îmi alcătuiam sufletul de flacără al Niculinei în zilele și nopțile cînd rămîneam la post. Exercițiile de algebră și somiera lăptoasă a corpului Măriucăi în noapte îmi dau tot sîngele rece să intru nepăsător și sigur de mine în luptă cu focul. Pe cînd Niculina nu avea de unde să afle puterea de balsam răcoritor a unei științe abstracte. Totuși, seara, înainte de a-mi cădea pleoapele, întinzîndu-mă molatec în așternut, cei doi ochi de păcură ardeau ca două candele, oriunde-mi întorceam privirile, și din întunerecul cămăruței de scînduri șuiera ușor un rîs ademenitor.

Mă așteptam, revenind mai apoi în cătunul fără nume, ca silueta nocturnă a Niculinei să nu-mi mai taie calea, după întîmplarea din urmă. Plecam cu acest gînd și mi se părea atît de firesc încît, stăpîn pe seninătatea sufletului meu, credeam că plutesc deasupra lui Pafnute,

strategul, care acum învățase bine și acest drum și mă ducea cu mers sigur și liniștit... Cu un gît mai în urmă, calul însoțitorului înainta și el plecîndu-și capul voios, lăsîndu-se dus de înțelepciunea patrupedului mai matur, ca un tovarăș mai tînăr care acum pornește la prima aventură.

Cu cît ne apropiam de micul cătun, cu atît însă simțeam în sufletul meu, scurmînd straturile liniștei, degetul unui fior. Și cu toate că mă scuturam pentru a alunga această dispoziție nevoită, totuși ochii căutau pe furiș colnicul pe care aveam să urcăm și unde cîțiva plopi drepți și cîteva sălcii pletoase ascundeau intrarea acestei neștiute așezări omenești. Privind într-acolo, îți dai mai bine seama de ce cătunelul fără nume nu figura pe nici o hartă : pentru că un val încovoiat lin, aproape nesimțit, de pămînt tapisat cu dumbrăvi, îl ferea de orice rază lăturalnică. Cînd urcai pe colnicul ușor, ți se părea că ai să dai de un platou, pentru că din partea de unde veneai, puteai zări plopii părețelui din fund. Abia sus, pe coama rotundă și agale, îți dai seama că platoul e scobit și că-n fundul căldării de lut înverzit, despărțite printr-o hudiță în formă de bumerang, abia se ridică de la pămînt cele vreo douăzeci – poate și mai puține – căsuțe de humă văruită. Doar casa ceva mai răsărită a Niculinei, pe-o parte, și alte două, pe partea cealaltă, ocupau latura cea scurtă a bumerangului. Aci scobitura era puțin mai ridicată și era de mirare cum acoperișul casei lui Bălan nu se putea vedea din afară de colnicul rotund și ocrotitor. Coliba Mariucăi era cam la mijlocul laturei celei lungi, care se înfigea adînc sub pereții depresiunei, așa că intrarea și ieșirea din cătun era cu putință doar la cotul bumerangului, pe unde veneam noi și toată lumea, ori peste hotarele din afară ale ogrăzii lui Bălan, pe unde bătătura era lină și ușor aplecată.

Făcînd aceste considerații topografice, credeam că am să potolesc unghia scormonitoare a curiozității

neliniștite, care creștea în mine cu cît ne apropiam de cotul bumerangului; mă va mai aștepta și acuma acolo, sub pletele ultimei sălcii, femeia neînvinsă și chinuitoare ca un drac?

Ochii mei împunseră cu nerăbdare întunerecul, spre piciorul salciei cu ramurile vărsate; la început avusei o tresărire de deznădejde, pentru că nu distingeam nimic mișcător acolo, dar îndată apoi o revărsare de mare satisfacție mă umplu. Niculina era una cu trupul zgronțuros al copacului. Stătea lipită de salcie, cu o ramură lungă în mînă și, cînd fusei aproape, plecă ochii în jos, începînd să smulgă frunzele lunguiețe una după alta. Ochii nu se mai ridicară spre mine ademenitor și nici rîsul ușurel nu mai șuieră. Am lăsat pe Marinescu să treacă înainte, iar eu am descălecat lîngă ea. Dar cînd am fost alături, s-a smucit supărată și a pornit; am urmărit-o, cu calul de dîrlog. Se ținea necontenit înainte, lăsînd fără răspuns întrebările mele. Cînd am ajuns la casa lui Serghie Bălan, ea s-a dat în dosul porții, pe care a închis-o, spunîndu-mi ca unui necunoscut:

— Ce dorești dumneata?

Deși ácele ambiției mă înțepau fără potol, totuși nu m-am aruncat pe cal și n-am dat trap îndîrjit, cu toate că o toană de gînd îmi da sfat să fac din nou astfel. Ci i-am răspuns poznaș:

— Mă rog, aici stă domnul Serghie Bălan?

— Da, aici stă, îmi răspunse ea, parcă plină de răutate. Și e plecat de două săptămîni, adăogă de astă dată, clătinînd capul parcă în semn de mustrare...

— Lipsește de două săptămîni? mă minunai eu glumeț...

— De două săptămîni, întări ea, ținînd cu o mînă poarta și cu privirile pierdute prin ostrețe.

— Da' pe Niculina, soția lui, o cunoașteți? o întrebai rîzînd. Una înaltă și cu părul ca noaptea... Și cu ochii negri ca păcura... de te ard tot ca păcura...

— O cunosc, îmi răspunse ea, e o proastă și o rea, că-n lipsa lui bărbatu-său stă pe la ostrețe și pe la pîrleazuri de vorbă cu striinii...

— Păi, dacă bărbatu-său stă cu ea numai cîte trei zile și pleacă pe cîte o lună... Nu se prea prăpădește nici el cu firea de dînsa...

— Ba, asta nu s-a întîmplat niciodată, să stea numai trei zile, șuieră ea, scuturîndu-și capul cu mîndrie. Că la întoarcere nu ar mai găsi-o...

Nu știu, mi s-a părut sau Niculina și-a mușcat buzele și ochii i s-au mișcat în chip ciudat. Dar nu pricepeam de ce. A rîs apoi cu stîngace cochetărie și a schimbat repede vorba :

— Ce doriți dumneavoastră ?

— Să deschideți poarta...

— Dar dumneata n-ai mînă ? și chicotind deodată, se mistui în fundul curții.

Mi-am oprit calul lîngă scărița care da în pridvorul deschis. Eram încurcat cu Pafnute. Înainte, cînd mă zbăteam pe-aci, îl lăsam în seama însoțitorului, care se întîmpla. Acum priveam nehotărît spre numeroasele acareturi ale ogrăzii acesteia, grajd, staul, magazie, cotețe, cotinețe, dintre care nici unul nu-mi da impresia să fie ocupat de titularii respectivi. Eram gata să strig pe Niculina ca să-i cer părerea, cînd fusei ușor apucat de mînă : Niculina era lîngă mine și mă privea zîmbitoare.

Mă lăsai dus de dînsa : străbăturăm ograda, în fundul căreia ea deschise o portiță de scînduri. Intrarăm într-un fel de grădină pătrată, cu urme de răzoare invadate de ierburi mari, într-un colț cu un nuc enorm, răspîndind prin frunzișul, încă neconrupt de nici o pată galbenă, mirosul particular și dur al puternicei lui seve. Prin ulucile dispuse orizontal, care o îngrădeau, Niculina mai găsi o portiță. Ieșirăm pe un fel de dîmb ce se rotunjea atît de agale, că l-ai fi crezut cîmp deschis.

Cîțiva nuci mai modești își ridicau ici-colo mogîldețele din fineață. Dar mai departe dîmbul se lăsa repede și rîpănos spre lunca Nistrului. Lîngă un coborîș mai potolit, bine ascuns de ochii celor din vale prin bălării și prăbușitori de argilă, o salcie enormă lăsa să-i atîrne atît de jos împletitura deasă a crengilor, că în jurul trunchiului ei scorburos se făcea ca un fel de tunel.

Acolo mă îndemnă Niculina să-mi leg calul: avea destulă iarbă de păscut sub vastul coviltir al sălciei. Și pe cărăruia abruptă, bine disimulată de tufe și mărăcinișuri, care făcea în jos, mă sfătui să cobor ori de cîte ori îmi va spune că trebuie să-mi aduc calul aicea. Dar mă puse să jur că niciodată nu voi urca pe acolo și de scoborît de asemeni nu voi scoborî pînă ce nu voi avea încuviințarea ei. De jos, din vale, tăind cîmpul, puteam da repede în urmele de drum – căci drumuri propriu-zise în părțile acestea erau cu neputință de găsit –, pe care veneam și plecam de obicei din cătunul fără nume. Într-adevăr, în fund de tot se distingea fașa sinuoasă și sugrumată din loc în loc a zăvoaielor Nistrului: în încolăcitura bizară de la mijloc era postul meu. Îi lămurii aceasta Niculinei și ea înclină din cap, cunoscătoare.

Îi propusei să-i ținem de urît lui Pafnute sub minunata boltă de verdeață. Dar ea refuză să stea atît de departe de casă.

— Poate vine Serghie, îmi explică... Cum aud eu și unde să-i spun c-am fost?...

Pornirăm amîndoi umăr la umăr; eu-i petrecui brațul pe după șale și ea făcu acelaș lucru cu mine. O apropiai și-o sărutai lung, pînă la înăbușire, strivindu-mi pieptul în piatra pieptului ei. Dar ea izbuti să se desprindă cu mișcări moi și prevenitoare, care contrastau atît cu tăria cărnii ei, cu iuțeala caldă a sîngelui ce-i bătea în gît, încît mi se părea că-l aud, și mai cu seamă cu mlădierile ei furișe și dibace dinainte, cînd

îmi scăpa din cea mai strînsă îmbrățișare, cu ondulări de șarpe. Acest început de cedare mă îndîrji, dar ea-mi șopti așezat să mă potolesc și mă trase după ea de mînă, pînă-n îngrăditura grădinii pătrate. Ne oprirăm sub nucul cu miros pătrunzător.

— Să rămînem aci, îmi șopti ea. Dacă el vine, eu aud poarta și, cînd a intrat în casă, pătrund și eu după dînsul, de parcă am venit din ogradă... Iar dumneata o iei binișor la vale cu calul...

— Dar dacă vine pe dincoace? o întrebai. Și dacă-i dă de veste cumva Pafnute că sunt aici...

Ea-mi răspunse prompt, ca și cînd de mult ar fi cumpănit lucrurile acestea :

— Poți să n-ai nici o grijă... numai să nu calci cuvîntul meu... C-apoi e mare... poznă... înțelegi...

Mi se păru c-a vrut să spuie altceva în loc de poznă. Își încreți chiar fața, parcă surprinsă de-un gînd subit și neplăcut, pe care nu-l prevăzuse. Dar repede se scutură și se întinse ademenitor, cu brațele în sus, rîzînd ușurel cu rîsul ei de ispită. Sînii i se ridicaseră și ei și păreau că se freacă unul de altul, în întinderea leneșă și lascivă.

Dar aceste jurăminte și reticențe, cu fereala ei de acum de a mă duce în casă, cu grija de a-mi arăta ascunzătoare pentru Pafnute și drum de scoborît în grabă, se împreunară în minte-mi cu acel ciudat răspuns al ei de adineaori, că rămăsese de două săptămîni fără bărbat. Atunci cînd plecase el? Căci tot pe-aproape acum două săptămîni, ea mă primea la dînsa, pentru a mă înnebuni și a-mi rezista cu atîta înverșunare la insistențele mele dezlănțuite. Cît sta bărbatu-său la dînsa, cînd venea? Doar o noapte, două... Și-atunci de ce n-ar veni tocmai pe ocolite, pe din dos, cum ar avea drept un om care-și lasă atîta vreme o astfel de nevastă singură?... Mi se pare că Niculina își făcea socoteala greșit, dar nici prin gînd nu-mi trecea să-i stric cu astfel de controverse dispoziția ei cu totul deosebită din această minunată seară.

Că acum Niculina, cu mîinile împreunate deasupra capului, cu brațele goale de căderea mînecilor largi ale capotului ei cenușiu, cu pieptul arcuit înainte, se zbătea pe loc ca într-un fel de dans ciudat, un dans al nemișcării, la care lua parte doar sticlișul ochilor și rîsul ușurel. Un dans liniștit și tăcut, care-mi permitea să-i înșir încîntarea mea cu glas scăzut și tremurat, cu brațele întinse și tremurătoare. Ea da însă îndărăt pas cu pas, în aceeași poziție, și ochii, rîsul ei șoptit vroiau să-mi arate cît de puțin se sinchisește de trecătoarele mele jurăminte. Dar ochii aceia mă fixau în noapte cu strălucirea lor neagră și, cum mă trăgeam în pas tîrît după dînșii, ca un adormit, simții pofta-mi năprasnică și de atîtea ori amăgită zbătîndu-se zănatec ca o flacără suflată de vînturi, într-un vîrtej de deznădejde și de rătăcire.

Deodată Niculina, vroind să scape mișcării mele celei mai desperate, se lăsă în genunchi, necontenit cu brațele întinse și împreunate deasupra capului, ca în executarea unei figuri noi din același dans ritual. Cînd mă prăbușii asupră-i nu-mi făceam desigur nici o iluzie c-o s-o prind ; cunoșteam doar bine dinainte, cum căzutul în genunchi era una din cele mai dibace figuri ale ei de apărare. Dar deși a avut la îndemînă frîntura de clipită ce-i trebuia ca să scape – am văzut bine, perfect de bine, acest lucru –, Niculina, în loc să se ridice cu un vîslit de umăr în lături, cum i-era obiceiul, se întinse jos cît era de lungă și brațele se desfăcură, ca să i se împreune deasupra spinării mele.

Atunci simții deodată aroma pătrunzătoare a nucului și-n rostogolirile care urmară văzui stelele aprinzîndu-se de zvîcnirea lor firească, dar atît de puternic, că parcă dănțuiau ca pe fundul unei imense tamburine pe care-o agita sălbatic deasupra infinitului un titan înnebunit. Formele cu rezistențe și flexibilități de oțel fin ale Niculinei îmi dădură bucurii nemaicunoscute ;

în schimb, îmbrățișarea mea îndelungă o covîrși de tot și o preschimbă, dintr-o căprioară sălbatică, într-o pisică nespus de calină. Iar nucul era amețitor. M-așteptam ca pînă și Pafnute să sărbătorească izbînda mea printr-un nechezat triumfal, din peștera lui de ramuri plîngătoare. Dar Pafnute, care simțea desigur, cu mirosul lui fin, bucuria mea nemărginită, era înainte de toate un cal discret, menit unei cauze, pe care el o credea superioară, și ca un militar adevărat ce se simțea, prefera să păstreze mutenia cea mai desăvîrșită.

Cum stam tolănit în iarba deasă, alături de Niculina, sub coviltirul cu foșnet mătăsos al coroanei nucului, mi se părea că suntem amîndoi într-o lectică, care se leagănă în spații astrale. Și numai la această imagine, într-o clipă de răgaz a patimei răpuse, mi se întoarse gîndul la prevenirile Niculinei, la jurămintele pe care mă puse să le repet că n-am să scobor decît cu îngăduință pe cărarea din mărăcinișuri, la ferestruica clipitoare din odaia unde mă primise pînă acum și care mi se păru că mă fixează de undeva din negură ca un ochi plin de albeață. Iubirea abia dezlănțuită dură însă mult și nici un pumnal neașteptat nu mi se înfipse în șale, răsărind din iarbă și ridicîndu-se răzbunător deasupra jocului de plăceri al convulsiunilor noastre. Și nici în seara următoare și nici în toate serile care urmară, căci de-acum încolo, noapte cu noapte, venii să gust, cu o lăcomie fără de seamăn, minunea de arome a nucului patriarhal. Iar Niculina își arăta de fiecare dată recunoștința pentru îmbrățișarea mea îndelungată și savantă prin chiote înăbușite de surpriză, prin avalanșe isterice de pasiune, prin tributuri tacite de supunere oarbă, prin durata excesivă a despărțirilor matinale, prin timbrul tremurător și stins și înfricoșat cu care se interesa de ceasul întîlnirei de a doua zi.

Încît devenisem nespus de curios să cunosc figura lui Serghie Bălan, de care, prin curioase asociații de

idei, putusem să mă tem în treacăt. Trei săptămîni dură această nebunie istovitoare şi-n tot acest timp vremea fu frumoasă. Primele frunze pălite de galbenul morţii se lăsară pe spinările noastre încordate, iar din cînd în cînd cîte-un fruct rămas cădea pe alături cu bufnet sec de ameninţare. Dar nu ne păsa de nimic.

Locotenentul Iliad s-a abătut pe la mine, să-mi spună noutăţi. El mi-este vecin la nord; a fost la oraş, chemat de comandament pentru felurite motive de serviciu. Îl primesc cu mare bucurie, cu peşte proaspăt de Nistru şi cu cîteva sticle de vin înfundat. Privitor la peşte, aflu de la el că domnul colonel e foarte supărat pe ofiţerii şi trupa de pe frontieră. Unele sectoare, a declarat domnul colonel, nu se îndeletnicesc decît cu prinsul peştilor, în loc cu al spionilor şi al contrabandiştilor care-şi fac de cap. Dar va face o inspecţie inopinată – ha, ha, inspecţia inopinată a domnului colonel, cu care ne ameninţă în van, de cînd suntem în Basarabia! Şi cei cari vor fi prinşi că au întrebuinţat grenadele şi muniţiile statului, pentru prinderea şalăilor şi-a crapilor, vor trage grele consecinţe...

— E, ce zici de cega asta, Iliad... Aşa că e deasupra oricărei aşteptări? Dacă domnul colonel mă calcă dimineaţă, pînă la prînz îi fac rost de-atîtea, ca la plecare să mai ia şi cu el...

— Sunteţi nişte pescari! ne-a categorisit domnul colonel. Atît, nişte pescari... Dar am să vă refac eu militari...

Domnul colonel Tătăranu e un personagiu foarte milităros şi ursuz. Nu-i place să fie contrazis şi, dacă se întîmplă să facem vreun haz de vorbele şi de severitatea lui, nu mai încape îndoială că aşa ceva nu poate să se petreacă decît după o repede privire spre uşă sau chiar o scrutare fugară a ferestrelor. Aici, deşi ne simţim la zeci de verste de comandament, instinctiv, cînd

gluma ni-i mai îndrăzneață, ochii ni se îndreaptă spre orificiile bine înfundate ale încăperei. Dumnezeule, ce-ar fi dacă omul ăsta s-ar ține de cuvînt de fiecare dată cînd ne amenință cu inspecțiile...

Dar în afară de figura sumbră a domnului colonel, cu colțul stîng al buzelor gata să se schimonosească într-o fluturare de sarcasm, Iliad îmi mai aduce și imagini care-mi trezesc în suflet deosebit interes.

Marusea se mărită! A ținut să întîlnească pe Iliad și să i-o spună expres. Nu i-a pomenit nimic de mine, dar cînd Iliad a întrebat-o involuntar: „Dar Ragaiac știe?", a dat din umeri, animată de-un zîmbet pe care el nu se pricepea să mi-l descifreze. Numai la urmă, și în altă ordine de idei, l-a întrebat foarte indiferentă dacă, reîntorcîndu-se în sectorul lui, trece fatal și printr-al meu...

— A, nu, pot să mă duc direct... însă dacă dumneavoastră doriți, fac cu plăcere un ocol...

— Vai de mine, n-am nici un motiv să doresc...

— Poate ca să-i fac... puțină durere camaradului meu... ah, cruzimea asta mă va determina să trec neapărat pe la el...

— Crezi că i-ar trezi vreun sentiment o așa noutate?

Iliad mă îndemnă să cred că i-a ținut un întreg curs psihologic asupra felului meu de a fi. Miezul pălăvrăgelei era evident acesta: că sub o aparență de mîndră, de încăpățînată indiferență, se ascunde un suflet mlădios și grozav de susceptibil. Rezultatul a fost că la urmă fata i-a mărturisit că ea personal nu-i așa de grăbită: părinții precipită oarecum lucrurile. Dar ea va face să meargă astfel, să putem juca și noi la nuntă. A auzit că la vară o să fim readuși: tatăl ei, respectabilul domn Arcadie Nicolaevici Cuzmin, e prieten bun cu colonelul.

— Și pe cine ia, mă?

— Pe-un profesor... un profesor rus, Vladimir Antimov...

Marusea... Simt vag, prin epidermă, amintirea caldă și parfumată a apropierei ei; obsesia parfumului ei favorit, pe care nu știu cum îl cheamă, m-ar îmbăta poate și acum, sub suflul acestei evocări, dacă mirosul cert, care mă stăpînește pînă-n miezul creierului, al nucului cu sălbatică aromă, nu l-ar preface în nimic. Biata Marusea, ea n-a putut fi rusoaica visurilor mele, cu toate că familia ei a purces încoace din nu-mi mai amintesc ce ținut de cazaci. Îi mai lipsește ceva, nu știu unde, la suflet, la corp?... cine dracu' poate să spună... Mă gîndesc un moment să-i scriu c-am auzit veselul eveniment și-mi pare bine că se mărită. Dar știu bine că n-am s-o fac... Din indiferență?!... sau ca să spun ca și dînsa... din teamă să nu precipit lucrurile... Dacă ea vrea să aștepte... să mă aștepte... evident, fără nici o nădejde și – cu siguranță – fără nici o schimbare a împrejurărilor... de ce să nu mă aștepte?... Și dînd din umeri, închid discuția și afectez totală nepăsare...

În afară de peștii din Nistru, femeile, de asemeni, nu mai lasă pe domnul colonel să doarmă. Adică femeile care trec Nistrul, printr-un sector sau altul, momind pe ofițeri.

— Nu mai admit nimic... sunt informat... toată granița furnică de femei plătite de bolșevici. Domnișorii mi le țin două zile și mai cu seamă două nopți și pe urmă le fac scăpate încoace sau dincolo... dacă nu le conduc chiar ei singuri o bucată de drum... încotro vreau ele, nu încotro trebuie să le conducă ei... În rapoartele dumneavoastră eu n-am văzut că e vorba de nici o femeie... iar siguranța prinde mereu... pe aici, pe la Chișinău, prin toate părțile... Pe unde intră femeile ăstea în țară? Și pe unde ies... căci s-au găsit scrisori de la ele... Ei bine, asta n-are să mai meargă... Orice femeie, perchiziționată pînă la piele...

— Să trăiți, domnule colonel, totdeauna se procedează astfel...

— Perchiziționată pentru găsit scrisori dom'le... nu pentru ce căutați dumneavoastră... dacă nu prezintă nimic suspect, expediate imediat înapoi... dacă da... aduse sub o puternică escortă...

— La comandament...

— Evident că la comandamentul întîi, locotenent Iliad... Dumneavoastră lucrați cu comandamentul... Noi, pe urmă, deferim justiției militare... Ei bine, nici o femeie... dar absolut nici o femeie... Adică n-au încercat să treacă Nistrul, de trei luni, de cînd am ocupat frontiera, atîtea și atîtea comuniste care forfotesc pe aici?... Unde sunt?... Eu n-am văzut nici una... Bărbați cît poftești, femei nici una...

— Eu singur v-am trimes, domnule colonel, șapte... acum trei săptămîni...

— Nu vorbesc de țărance d-alea, domnule, care vin să-și vadă rudele sau să facă nițică contrabandă... Comuniste, spioane... așa aștept eu... Cînd sunt murdare și babe, gata sunteți toți unu și unu la datorie... Dar cînd dama e bine... se face scăpată... știu tot, locotenent Iliad, vai de acela pe care-l voi prinde... Bagă de seamă, nu numai cariera lui va fi periclitată, dar chiar îl voi deferi Consiliului de război pentru complicitate și trădare... Sunt unii cari, amețiți de-o vrăjitoare d-ăstea, sunt în stare chiar să nimicească ori să ascundă probele suspecte... Știi dumneata ce-nseamnează asta, locotenent Iliad?...

— Știu, domnule colonel, și tocmai de aceea sunt foarte surprins că dumneavoastră aveți astfel de bănuieli asupra...

— Nu zic că dumneata... și mulți alții... sau că dinadins... dar... amețiți... înțelegi dumneata... femeia e lucru' dracului, Iliade... din cele mai vechi timpuri istoria ne vorbește de astfel de cazuri... Ba chiar *Biblia*,

cartea cea sfîntă... Am să dau ordine severe... și am să *îndesesc* inspecțiile inopinate...

Conchiserăm că domnul colonel era sub impresiunea vreunei cărți cetite proaspăt, unui proces senzațional sau vreunui film de cinematograf de curînd venit în orașul în care rămăsese cu cancelariile și trenul regimentar. Eu am rîs cu multă poftă de această toană a domnului colonel Tătăranu, a cărui strășnicie și posomorîtă humoare o temem cu toții, după cum ne îngrozim de orice nouă idee îi cășunează cîteodată. Înțelegeam de minune că dialogul ce-l avusese cu Iliad, și care trebuie să fi fost exact ca conținut, nu se desfășurase tocmai în ordinea pe care mi-o prezentase el și nici unul din cuvintele rostite între dînșii nu avusese, nici dintr-o parte, nici dintr-alta, vreun sens dublu ori echivoc. Dar camaradul meu de față avea o înrădăcinată înclinare de a trece un mucalit și un familiar în raporturile de patru ochi cu superiorii săi. În fond era și el un timid.

— Ar vrea să-i trimetem peșcheș ceva proaspăt, glumii, îmbiind pe Iliad cu culoarea de foc ce curgea din sticla cea nouă... I-aș trimete cu plăcere, dragul meu... Dar unde e, unde e? arată-mi-o... s-o mănînc...

Iliad căzu pradă unor gînduri adînci...

— Cum au alții noroc, Ragaiac? grăi el după o matură gîndire.

— Adică tu crezi în bazaconiile colonelului?

— Măi băiatule... el pornește de la premise destul de temeinice... Cum de dă Siguranța peste ele?... Pe unde apar aceste femei? pe unde trec?...

— Prin țările vecine...

— Și asta se poate... dar s-ar putea...

— Să fie și cum zice colonelul... Oh, Doamne, împărtășește-ne și pe noi cu acest noroc? Dar ia spune, Iliade, cum ai proceda la un caz atare?...

— Cum să procedez?... Conform ordinului: percheziție pînă la piele... timp, evident, de vreo două-trei

zile, după caz... și pe urmă sub escortă la colonel... că e băiat bun, orice-ai zice... e el sever... se cam întrece el uneori cu mînia, dar cînd îl iei mai de-aproape, monșer... știi... și mai pieptiș... o mai slăbește și dumnealui... Ambiția lui e să nu-l iei în răspăr cînd sunt mai mulți de față, înțelegi dumneata, ca să nu i se știrbească autoritatea. Dar între patru ochi e o grădină de om, dacă știi să-l iei, mă-nțelegi...

— Ar fi o minunată surpriză...

— Ba bine că nu... zău că m-am și gîndit, m-am gîndit mult, de cînd colonelul mi-a băgat în cap, cum aș proceda eu dacă mi-ar cădea așa ceva în mînă... Foarte simplu, înțelegi, m-aș face că nu bag de seamă ăle trei... patru zile de... perchiziție... ha, ha... înțelegi cu cine am de-a face... pe urmă, după ultima noapte, înțelegi: „Madam, ți-ai închipuit cumva că-ți găsiseși omu', ha, ha, ha... îmi pare rău, madam, dar cu toată drăgălășenia, înțelegeți... a dumneavoastră... am onoare să vă trimit Consiliului de război...".

Și Iliad mă privi cu un fel de bravură vagă în ochi, pentru a nu mă lăsa să cred, o cît de infimă parte de clipă, că el n-ar pune, în cele din urmă, datoria înainte de toate...

— Dar ăle trei zile... vorba colonelului... perchiziție, nu glumă, ho, ho, ho... Și pe urmă: „Ce să-i faci, madam, așa e valsul vieții...".

Răspunsei alene și indiferent, privind într-altă parte:

— Nu-ți face nici o iluzie, că nu va mai veni niciodată... nu va mai veni –, și zîmbind gîndurilor mele trecute completai: ... rusoaica...

— Rusoaica?...

— Rusoaica gîndurilor noastre... așa cum am închipuit-o fiecare, cînd am venit încoace...

— Spioana, vrei să zici?

— Poate că nu va fi spioană... ah, Doamne, atunci ar fi îngrozitor... Dar tot ar fi ceva...

Iliad mă privi pe furiș, pe urmă examină fugar și îngrijorat ușa și ferestruica...

— Ar fi mai greu așa... atenuai, plictisit de mișcările lui, pentru că într-adevăr peste trei zile va trebui s-o predau mai departe...

— La urma-urmei și după patru... sau o săptămînă, rînji el lubric.

— ...pentru că dacă ea vine cu intențiile ăstea, niciodată nu vei izbuti să joci în gîndul ei decît rolul unui vasilache... Și tocmai pentru ca să nu rămîi în ochii ei un biet vasilache – bătui cu pumnul în masă – înțelegi, Iliade, va trebui neapărat s-o dai peșcheș, peste trei zile sau peste patru sau peste o săptămînă, colonelului...

— Pentru asta... și pentru... mi se pare, un jurămînt... pe care...

— Jurămîntul de a nu te lăsa vreodată să fii vasilache... nici în ochii altora... nici în ai tăi... nici mai cu seamă în ai ei...

Despovărat deodată parcă de temerea de a auzi de la mine ceva subversiv, Iliad îmi turnă voios în pahar. Dar privirea mea vagă, fixată într-un colț de odaie, îl făcu să-și reție încă toastul porcotos pe care buzele lui erau gata să-l frămînte...

— Dar nu trebuie să mergem neapărat cu gîndul la situații de-acestea tragice, Iliade... Gîndește-te că rusoaica n-ar fi decît o biată refugiată, gonită de spaima zilelor pe care le-a îndurat... O rusoaică a vremii dinainte, din romane și din visuri... Tu nu te-ai gîndit la o astfel de apariție, așa cum stai aci, la hotarul unei mari frămîntări omenești?... O femeie înaltă sau cum îți va fi plăcînd, cu un pas lung și maiestos, dezmințind vestmintele de contrabandă în care s-a deghizat...

Și tărăgănată, vocea mea povesti și descrise vreme îndelungată întîmplarea stranie, care ar putea să survină... alcătui și descrise figura și silueta necunoscutei,

care va aduce cu ea, în vestmintele, în mișcările, în sufletul ei, o mireasmă mai puternică decît toate parfumurile cunoscute, decît tăria amară și sălbatică a nucului secular, decît orice altă tărie știută și aspirată pînă la fund.

Seara veni repede. Convorbirea, după ce dăinui astfel multă vreme în ipotetic, se reîntoarse la real, păstrîndu-și totuși obiectul, lipicios prin natura lui... Abia acum aflai de interdicția pe care colonelul o impusese căpitanului Bădescu, pentru că începuse să-și facă de cap cu îngăduința de la început. În ultima vreme stătea mai mult în oraș decît la post. Pentru a-i arăta că nu se gîndește deloc să revină, colonelul i-a luat chiar locțiitorul eventual, pe sublocotenentul Ilieș, pe care la trecerea noastră pe graniță i-l lăsase anume...

Această nouă împrejurare dăduse de vorbă tîrgului pe cîteva bune săptămîni. Barișnia Ghenea trecea pe străzi foarte absorbită de gîndurile care o copleșeau firesc, din cauza acestui zbucium pe loc al destinului ei – însă trecea foarte des pe străzi, plimbîndu-și figura, despre care n-ai fi putut spune niciodată dacă e cu totul tristă ori cu totul veselă. Iliad crede că barișnia Ghenea se simte încîntată de drama mută a cărei eroină s-a pomenit deodată. Acțiunile ei au crescut enorm de mult din această întîmplare, mai ales de cînd cu interdicția pe care un zvon nespus de grăbit a purtat-o repede pe la urechile tuturor, din inima tîrgului și pînă la cîteva verste împrejur. Cel care suferă cu adevărat de această nepotrivire a soartei, în afară de căpitan, e bătrînul Kersanov, om onorabil și măsurat, a cărui față, mută de împietrită durere, i-o contemplă în tăcere și respect coreligionarii săi la întrunirile de la sinagogă. Bătrînul se teme ca lucrurile să nu ia cine știe ce întorsătură, care ar putea periclita cumva sănătatea ori viața fetei sale, pe care o iubește mai mult decît orice

pe lume ; dar pentru orice ar putea să se întîmple, el e pregătit sufletește și nimic, nici cea mai tragică perspectivă nu l-ar putea determina să se abată o iotă măcar de la conduita pe care nu el personal și-a impus-o, ci pe care îngerul neînduplecatului său Domn i-o impune în fiecare seară, cînd mîna lui cerească aprinde prima stea în vastitatea împărăției celei fără de hotar.

Încăpățînarea lui feroce, dar cuviincioasă și demnă, a atras asupră-i admirația nu numai a evreilor vîrstnici, dar chiar a multor creștini, printre care în primul rînd domnul colonel Tătăranu, care-l consideră ca pe un vrednic păstrător al tradiției și al datinelor sfinte, punîndu-le mai presus chiar de fericirea copiilor lui.

— Cu astfel de oameni, un neam dovedește că nu e sortit pieirei, afirmă domnul colonel, pentru care exemplele patriotice, religioase și morale sunt cea mai înaltă expresie a înțelepciunei omenești. Cel mai în drept să se pătrundă de exemplul acestui bătrîn ovrei, a mai spus domnul colonel, ar fi tocmai domnul căpitan Bădescu, a cărui lipsă de mîndrie contrastează așa de vehement cu atitudinea de clasică prestanță a unui bătrîn onest, simplu negustor de sifoane și siropuri.

Dar tineretul amînduror confesiunilor nu împărtășește acest chip de vedere. Cu ușurința vîrstei, el privește cu ochi luminoși desfășurarea conflictului, cu strania plăcere cu care te așezi în fotoliul de teatru ca să te delectezi de cruzimile vieții omenești. Iar căpitanul Bădescu, din unghiul său de vedere, face o disociațiune, poate destul de justă, între datoria ce-o are de îndeplinit și pasiunea sa lumească. Singura concesie ce-i face celei din urmă, din dreptul cuvenit celei dintîi, e – spun relele guri – că, și după interdicția colonelului, el tot mai încearcă agilitatea picioarelor lui Volbur pe drumurile de noapte ale Basarabiei. Însă niciodată zorile nu l-au mai prins la tîrg, iar – mai ales în acest timp din urmă – tocmai pe sectorul lui s-au făcut cîteva

capturi extrem de interesante. Totuși, tineretul celor două confesiuni zumzăne întruna că întîlnirile au loc cel puțin o dată pe săptămînă, în cel mai deplin mister, la prietena și confidenta Ghenei, barișnia Manea Balaban, ai cărei părinți au concepțiuni mai puțin intransigente asupra dreptului celor tineri la viață...

Lucrurile poposesc deocamdată la acest punct și toată lumea e în așteptarea unor noi și senzaționale evenimente; toată lumea, binevoitoare ca în toate tîrgurile, vorbește numai în șoaptă, iar șoapta se întinde, se întinde... într-o parte spre urechea surdă a habotnicului, într-alta spre auzul la pîndă al domnului colonel...

Pînă noaptea tîrziu suntem departe de tot de aceste neguroase și mocnite evenimente. Rubiniul nostru se ridică la răstimpuri dese să ia foc la lumina lămpii, în cinstea rusoaicei...

Rusoaica fiecăruia nu va fi nici spioană, nici evreică, sau dacă va fi evreică, va sosi singură din Împărăția soarelui-răsare.

— Dar cînd, cînd?... se impacientează între două înghițituri Iliad, pe care îl muncește tot mai sălbatic nostalgia neprevăzutului...

— Asta se va întîmpla la iarnă, Iliad, cînd Nistrul va îngheța și cînd totul încoace și într-acolo va fi o mare de zăpadă... atunci piciorul ei va cîrmi ușor pe puntea gheței încoace... piciorul ei, Iliad... ți l-ai închipuit tu cum poate fi piciorul acela, Iliad?...

Iliad bea trei pahare unul după altul, însă cu articolul ăsta sunt aprovizionat berechet... Iar termenul pe care l-am pus și care nu e prea îndepărtat – al înghețului – pompează sînge aprins în vinele cele mai ascunse ale corpului său, parcă iluminat de-o năprasnică revelație...

— Tu nu poți să te plîngi, mă măgulește el, că n-ai cunoscut rusoaica adevărată... Marusea e visată de mulți alții... Mă mir cum...

— Ii... Marusea... dac-ai fi văzut pe Niculina...

— Niculina?... dar cine-i Niculina?...

— În sfîrșit, n-are importanță... Pe Marusea ți-o cedez ție, Iliad... Mie lasă-mi pe rusoaica cealaltă, cu picior înalt și ochii oblici, care va veni înfășurată în șuba ei enormă din împărăția gerurilor.

Și vorbesc înainte ca în prada unei halucinații, cu glas voalat și ritmat de accentul vinului generos.

— Las-o să înainteze prin tufișurile de chiciură ca o prințesă a iernei... Să sosească cu spaima nopții în spate. Și să găsească lumina scăpării în bordeiul ăsta de scînduri... S-o întîmpin sprinten ca un husar, Iliad, s-o ajut să-mi scoată din buleandra siberiană liniile lungi ale trupului ei și mlădierile de călăreață a stepei...

Ochii lui Iliad au rămas nemăsurat de căscați, spre ușă. Ca și ai mei. Întru tîrziu, el pocnește cu pumn greu pe masă.

— Sectorul meu e cel mai puțin căutat de soldații lor, Ragaiac, mă împărtășește el. E drept că și de refugiați... Dar un astfel de loc retras își va căuta ea. Ai dreptate, ai mare dreptate, băiatule... Nu e cîtuși de puțin exclus ca la iarnă... a... ce vorbești, domnule... dar toată lumea asta... a vechiului regim... în fiecare an caută ieșire încoace... Se zice că la granița poloneză... iar la noi iarna... cel mai puțin expus ești iarna... Dragă, dar în fiecare iarnă sunt cazuri întîmplate... am auzit camarazi din batalioane...

Și dogoriți de focul rubiniului, în bordeiul scăldat de căldura prieteniei, ascult surîzător cum Iliad îmi explică ... „nu așa cu visuri... dar cu date certe, domnule...“, că fantezia mea e probabilă, ba chiar posibilă... hotărît lucru, e mai mult ca sigură...

În seara care urmă, ducîndu-mă la Niculina, îmi tot potriveam gîndul cum s-o împac mai bine pentru absența mea din ajun. Intrai puțin cam stînjenit în ograda cu numeroase și inutile acareturi, urcai tiptil pe prispa îngrădită și cercetai ferestrele luminate. Niculina era înăuntru. Ciocănii ușurel în geam. Ea veni repede la fereastră, făcu semne de alarmare și de discreție și ieși degrabă la mine în cerdac. Îmi primi scuzele, cu vădită măgulire, dar și cu vădită dorință de a termina mai iute. Nu despre așa ceva era acum vorba : bărbatu-său venise. Momentan era pe la vecini, dar putea să sosească în orice clipă. Trebuia deci să plec.

Peste trei zile în schimb, puteam să revin, dar cu condiția să ciocănesc tare în poartă, că dacă se întîmplă să-mi iese el înainte, să par că am venit în vizită ca lumea.

— Vizită, noaptea!?

— Seara, cînd mîntuiți lucrul... Ce poate să fie? Am să-i spun că te-am cunoscut cînd ai venit în cercetare, să descoperi pe unde-ți fug noaptea vagmiștrii și *saldații*. Numai că în fața lui trebuie să ne spunem dumneavoastră...

— Foarte bine, dacă e numai atît. Dar de ce n-am juca puțin comedia chiar în astă-seară?...

— Nu. În astă-seară hotărît nu. Și nici înainte de trei zile.

Hm. Noaptea asta era desigur destinată celui revenit. A, perfect... Peste o jumătate de ceas el trebuie să se întoarcă, poate și mai curînd... Refuzai deci categoric să plec, dacă nu mă însoțește pînă sub nuc. Și mă arătai atîta de îndîrjit, fusei chiar gata să pătrund în casă, că ea trebui să mă însoțească și, în cele din urmă, văzînd că sunt hotărît să mă țin după dînsa oriunde, trebui să se lase apucată și trîntită în culcușul nostru de iarbă.

— Nu-i pentru cine se pregătește ! îi rîsei în ureche, dar ea se făcu că nu m-aude. Mă opri să mă îndrept spre salcia pletoasă. Și cînd ne despărțirăm la poartă, îmi șuieră la rîndu-i în ureche, înainte de a se pune pe fugă în casă :

— Asta se plătește.

Hotărîi să nu mă întorc cînd s-or împlini cele trei zile fixate. Și mă dădui cu furie studiilor matematice. Acest bărbat, pe care-l uitasem, interveni atît de neașteptat și de stupid în rosturile mele, că mă simții extrem de săturat de escapadele nocturne în cătunul fără nume. Viziunea cea scumpă, țesută numai din fuiorul fără prihană al închipuirei și stîrnită de iznoavă de vizita lui Iliad, se înstăpîni iarăși absolută și exclusivă în sufletul meu. Niculina nu-i putea fi cel mult decît o palidă întruchipare pur fizică.

Și a treia noapte izbutii să nu mă duc ; dar în noaptea următoare, mă avîntai în șea. Niculina era o perfectă întruchipare fizică...

Lăsai calul în grija lui Marinescu, care mă însoțea. Bătui în poartă la Niculina de mai multe ori, agasînd zăvozii de prin vecini, care răspunseră cu mîrîituri și pe urmă cu lătrături. Eram gata să plec, pentru că întîrzierea ei mă făcu s-o închipui cu membrele amestecate într-ale bărbatului legitim, pe crivatul din odaia unde mă primise întîi, și avusei mulțumirea să constat că resentimentul pe care-l încercai la această idee nu era cîtuși de puțin de gelozie, ci pur și simplu de scîrbă. Murdărită de acel țărănoi sălbatic și călător, fratele Măriucăi-văduva. Dumnezeule Doamne, Niculina nu trebuia să-mi mai trezească nici o bucurie. Făcui trei pași înapoi și zăvodul ogrăzii din față se dădu la mine, încercuindu-mă în reflectoarele mici și albăstrui ale ochilor lui turbați și mușcînd ștacheții porții cu albul perfect al dinților nimicitori.

Nu știu cum îmi veni atunci în minte rîsul sănătos și dantura puternică a Niculinei, că ideea mădularelor amestecate mă năpădi iarăși și mă toropi; năuc, deschisei poarta și în curînd eram dincolo de pălimar. Gîndul că bărbatu-său ar fi iarăși la vecini și că ea ar fi putut ațipi, așteptîndu-l, mă îndemna la îndrăzneală. Abia acum se făcu lumină la fereastra din fund. Sunt amîndoi împreună? I-am deșteptat din somn? Nu, este încă devreme.... și ieri n-am putut să viu...

Niculina îmi ieși înainte. Era singură și-mi simțise pașii.

— Am bătut la poartă... îi șoptii.

— Bun, bun, bun, poftiți...

— Adormisei?...

Ochii ei rîseră și înclină capul încuviințînd, dar nu părea deloc somnoroasă.

— Adormisei?

Niculina aprobă și de data asta.

O apucai de mînă și-i strecurai la ureche:

— La nuc!

Niculina își smulse brațul și-mi astupă îndată gura, dar tot așa de repede își retrase mîna, privind îngrozită spre poartă și prin curte. Afară se lăsase destul întunerec. Energică și hotărîtă, ea apăsă ivărul ușii și deschise:

— Da, poftiți, vă rog...

Și-mi făcu semn imperativ că trebuie să execut tot ce-mi spune ea.

Intrai după dînsa.

— Dacă nu dormeai, de ce n-ai ieșit cînd am bătut în poartă?

Ea-mi aruncă, drept răspuns, o privire teribilă, care m-amuți. Apoi examină cu grijă ferestruica suspectă și păru c-ascultă. Fără voie mă pipăii la buzunarul de la spate, unde-mi țineam *browningul*.

— Dacă nu începi să vorbești cum ți-am spus, nu mai poți rămîne aici...

Și după o pauză de încruntare, îmi explică repede și-n șoaptă...

— Am crezut că-i el afară și are să-ți deschidă.

— Va să zică, el știe de mine... i-ai spus că vin pe aici...

— I-am spus că te-am poftit într-una din serile astea... pentru că știam că el va fi aici...

Îndată veni pînă la noi zdupănitul greu al porții în ușori, apoi pași tropăiți și voinici în bătătură și pe treptele scăriței.

— Vine, mă asigură, fără să mai fie nevoie și cu dulceață în glas, Niculina, iar mîna mea rătăci din nou spre buzunarul înarmat.

O statură zdravănă, înaltă și sfruntătoare, umplu tot cadrul ușii. O figură pe care o mai văzusem undeva. Unde? Imposibil de amintit. El avu o surprindere calmă și calculată cînd ni se întîlniră ochii. Dar în pumn eu simțeam *walter*-ul mic cît un mîner de cuțit, și-n adîncul buzunarului degetul cel mare împinse ușor piedica deoparte.

Serghie se pregăti să spună o vorbă, dar bărbia și fălcile lui se mișcară degeaba, de parcă ar fi isprăvit numai ceva de mestecat. Pe urmă se mai uită în dreapta și-n stînga, dar fără nimic agresiv în mișcări. În cele din urmă izbuti să articuleze:

— Dumneavoastră sunteți domnul locotenent?

N-avusei timp să răspund, că Niculina îmi luă înainte:

— Faceți cunoștință! Soțul meu Serghe Mihailovici și Gheorghe Ivanovici... domnul locotenent de la Nistru...

Gheorghe Ivanovici era denumirea pe care mi-o dăduse la începutul întîlnirilor noastre, cînd se interesase de numele meu și al tatei. Mai pe urmă, din seara petrecută sub nuc, mă numea scurt Gheorghe...

— Bucuros de cunoștință, poftim ședeți, mă îndemnă Serghe Bălan, întinzîndu-mi mîna.

Abia acum băgai de seamă că samovarul mare de alamă lucitoare scotea pe coș un abur ușor.

Serghe Bălan purta cămașă rusească de postav verde, încheiată pe umăr, și era încins peste mijloc cu nouă și scumpă curea. Pantalonii, de aceeași culoare, intrau în cizme lungi și strîmte, care-i ajungeau pînă la genunchi. Era roșcovan la față și închis la păr, cu mustăți galbene, subțiindu-se spre ascuțișurile ridicate.

Fusei servit cu prăjituri de nuci, de dovleac și cu plăcintă de brînză, pregătite de Niculina, iar după ceai Serghe ieși afară să aducă o sticlă mare de cinci kile, cu minunat vin, roșu închis ca sîngele de iepure.

Îi cîștigai atît de repede prietenia, mai ales că mă purtai față de Niculina cu o cuviință din cale-afară de protocolară și ingenuă, încît femeia trebui să-mi recunoască meritul printr-un zîmbet elocvent, pe deasupra capului acestuia haiducesc.

Abia acum aflai, spre marea mea stupoare și bucurie, că Niculina era o cetitoare, ba chiar că începuse și învățătura gimnazială. Mă surprinse cu atît mai zdravăn această noutate, cu cît mai demult, cînd mă cercetase cu ce-mi petrec ziua și-i vorbisem de cărți, ea păruse că acordă un interes respectuos spuselor mele, dar nu se grăbise să-mi arate că nici ea nu e o ignorantă, cum ar fi făcut orice femeie din lume. Dinaintea bărbatu-său ea dovedi însă mult interes acestui subiect în convorbirea noastră. Cunoștea cîteva romane de seamă, rusești și foarte multe de autori fără însemnătate sau de autori pe care eu îi ignoram. Cetise și traduceri, desigur, în rusește : *Mizerabilii*, *Germinal*, *Contele de Monte Cristo*, *Madame Bovary*, *Quo-vadis*, *Bel-Ami*, mult Dumas, Sienkiewicz și Zola, punea pe același plan *Cei trei mușchetari* cu *Război și pace* și mărturisea foarte natural că *Manon Lescaut* a impresionat-o la fel ca *Frații Karamazov* ori *Anna Karenina*, ba se părea că poate și mai mult. Serghe cetise și el ceva și arăta nelimitată

admirație pentru *Suflete moarte*, *Taras Bulba* și cîteva povestiri de Pușkin și Lermontov, adică pentru întreaga lui lectură; acorda de asemeni o cuviincioasă atenție răsunetului atîtor nume ilustre, mai ales streine, și se simțea nespus de onorat că astfel de convorbire avea loc sub acoperișul lui. Îi făgăduii că-i fac rost de moș Creangă și ceva Sadoveanu.

E de la sine înțeles că din clipa acestor revelații, ochii mei învăluiau pe Niculina în lumini irizate de culori cu totul noi. Mă simții nevoit să aduc vorba despre Olt și despre locurile mele, despre originea, trecutul și viața mea de-acuma, să fac comparații între obiceiurile de-acolo și cele de pe-aici, micșorînd diferențele și mărind apropierile. Fusei ascultat cu luare-aminte și cu discretă rezervă cînd fu vorba de apropiere. Despre Serghe putui afla, ceea ce de altminteri știam, că e de fel chiar din acest cătun; cît despre obîrșia Niculinei, în afară de afirmația vagă că e fată de răzeș cu stare, nu mi se mai spuse nimica, deși curiozitatea care mă devora cumplit mă împingea la întrebări hazardate.

Pentru a-i îndemna să-și deschidă mai mult sufletul, mai dădui încă drum a lui meu. Dar nu primii nimic în schimb. Mă ridicai să plec deci, oarecum contrariat, mai ales că se făcuse tîrziu, cînd, spre completa mea uluire, mă pomenii rugat de Serghe nici de-acum înainte să nu uit casa lor. Oricînd doresc, ea mi-e deschisă – mă asigură el – și cum mă știe singur-singurel prin părțile astea, s-ar bucura mult cînd ar ști că din cînd în cînd, și anume ori de cîte ori mi-o pofti inima, voi veni ca să cinstesc și masa lui. Chiar și fără veste, cînd nu mi-o place fiertura de la cazan a bucătăriei trupei, pot să vin aicea și „se va pricepe ea, Niculina, să pregătească îndată ceva pe gustul dumitale".

Puțin îmi mai trebui să-l întreb: „Chiar în lipsa dumitale?", dar pentru că el nu făcea nici un fel de

deosebire, mă crezui în drept să interpretez lucrurile oricum îmi conveneau mai bine.

Auzisem eu, nu-i vorbă, și avusesem, slavă Domnului, destule prilejuri să mă conving de ospitalitatea basarabeană și de dulcea filosofie, de larga toleranță, de nemărginita încredere pe care soții și părinții de aci o acordă soțiilor și fiicelor lor. Nu o dată condusesem cîte-o barișnă acasă, după miezul nopții, și o predasem părintelui ce venise să-mi deschidă și să-mi mulțumească, în persoană, că-i distrasem și mă ocupasem atît de mult de odrasla lui. Dar ca să capăt carte albă de la un soț cu aspect așa de haiducesc, asta chiar că întrecea de-a dreptul orice închipuire. Grăbii luarea bunului rămas de teamă să nu urmeze îndată și oarecare mici restrîngeri.

Dar alungînd de pe față o vagă lumină de rîs, Niculina se asocie repede dorinței bărbatului ei, care, cu o ultimă strîngere de mînă, mă asigură că „încă" de la început poartă o dragoste deosebită ofițerilor moldoveni, „cum se zice, românești...".

Nici cînd m-am trezit singur pe uliță nu-mi venea să cred că totul a putut ieși așa de frumos. Pășii voios înainte, prin praful umezit de noapte, fluierînd un marș triumfal. Fugarele zîmbete ale Niculinei, pe care mi le aruncase pe deasupra capului și înțelegerei soțului său, îmi luminau calea ca niște licurici. Niculina, Niculina, comoară pe care n-am știut s-o prețuiesc, cît de fericit sunt că am descoperit în sfîrșit sufletul tău! Eu așteptam rusoaica de peste Nistru și ea era doar la un întins de mînă departe de mine. Iliad, băiatule, rusoaica mult așteptată a venit, închipuie-ți, și ea era o moldoveancă... Iar sufletul ei s-a deschis acum pentru întîia oară : degetul meu l-a atins și el s-a deșteptat. Cu atît mai bine, el e încă fraged și nou, el încă ignorează cumpăna valorilor și ordinea ierarhiilor, dar lasă să se întrevadă bogate zăcăminte și posibilități surprinzătoare.

Cu atît mai bine, cu atît mai bine, o humă proaspătă și fină, atît de minunată, pentru cel dintîi modelaj!

Am ajuns în cotul bumerangului, pradă acestor lirice efuziuni, și m-am ridicat pe dîmb ca să am în ochi linia întunecată a zăvoaielor. Înțelegi tu, Iliad, chiar și domnul colonel n-ar avea ce să zică în cazul de față... totul e în regulă... nu-i la mijloc o venetică de peste Nistru... și, precum vezi, sunt invitat formal chiar de domnul soț în persoană...

Mă mustrai repede însă, pentru ușurința cu care adusei în această divagație glumeața imagine alcătuită din putere și bunăvoință a lui Serghe Bălan. Simții pentru el o simpatie bruscă pe care mă forțai s-o traduc în vreun fapt de recunoștință, care să se poată ridica la înălțimea bunăvoinței lui. De bună seamă acest om, pe care l-am înșelat și pe care-l voi mai înșela, va merita totdeauna respectul meu cel mai neprecupețit; mă simțeam în stare să înfrunt pentru dînsul orice pericol și aș fi dat mult să-i cunosc vreo nevoie care-l încearcă, pentru a-i dovedi cît poate să se bizuie pe ajutorul meu.

Fratele Măriucăi... hm... curios... ce poate fi cu omul ăsta! Unde a întîlnit el pe Niculina și cum a determinat-o să-l urmeze... Cum a izbutit s-o facă să-l aștepte în lungul deselor lui absențe, în acest cătun fără nume și cu mai puțin de douăzeci de locuințe... Al acestor sfinte absențe, pe durata cărora el mă face deplin și netăgăduit stăpîn.

Doamne Dumnezeule!... unde-l duc pe el aceste absențe... în ce loc... în ce.. unde... în care...

Eram așezat pe iarbă, rezemat de salcia unde mă așteptase Niculina, cînd îmi puneam aceste întrebări. Și priveam linia neagră a zăvoaielor și nelămuritul întunecat ce se întindea și mai departe...

Fatal, acest răspuns trebui să-mi vină în minte; dar mă scuturai de el ca de o presimțire rea... Haida-de...

e cu neputință... un om atît de binevoitor... și care, totuși... dacă ar fi vrut... un om... care... cu atîta mărinimie... cu atîta bunăvoință... cu atîta dragoste... pentru ofițerii... pentru toți ofițerii moldoveni... cum se zice... românești...

Am sărit ca ars, de parcă salcia pletoasă din spate-mi s-ar fi încordat deodată ca o imensă caracatiță, gata să mă apuce cu chica ei enormă de nenumărate și flexibile picioare: ha, va să zică eu nu eram primul... va să zică... obiceiul casei cerea... ca în vreme ce soțul... am înțeles... am înțeles pînă-n miezul miezurilor... Ha, ha... să vedem... să vedem...

Și pornesc ca dus de-o sălbatică vijelie... dar mă opresc și rîd, și pulpanele vijeliei mă înfășoară și trec pe delături... Mă întorc, parcă să-i țin piept... nu; dinspre Nistru s-a stîrnit o vie suflare.

Mogîldeața caracatiței agită și amestecă picioarele negre în fundul oceanului de întunerec... Cu cine am venit în astă-seară?! Cu Marinescu... el poate fi găsit la Măriuca...

Pornesc într-acolo și mintea mea nu e răscolită acum decît de picioare care se-nlănțuie și se amestecă în întunerec; imaginea grațioasă a picioarelor ei de hamadriadă încolăcindu-se și zvîrcolindu-se între membrele lui țărănești... imaginea scabroasă și răscolitoare, revelatoare și torturătoare.

De mult n-am mai venit însoțit de Marinescu și nu mai știu ce-o mai fi cu Măriuca. Ușa de la mijloc o văd acum închisă și o tăcere mare domnește în ogradă. Nopțile se făcuseră ceva mai răcoroase și de bună seamă de aceea Măriuca nu mai dormea pe prispă. Dar unde se vîrîse Marinescu cu iubita lui?... Și unde-mi era calul? Cîteva șoapte sugrumate îmi atraseră luarea-aminte asupra unei clăi cu fîn. Ascuții urechea. Cineva

gemea... o femeie... un geamăt de plăcere... Va să zică nimerisem.

Starea de surescitare, în care mă adusese tabloul nocturn al îmbrățișărilor Niculinei, renăscu deodată, drept în miezul creierului, amenințîndu-mă atît de puternic, că trebuii să mă țin de gard. Simțurile mi se ascuțiră toate ca lama de brici și mă tăiau la cea mai neînsemnată mișcare. Și totuși, în loc să fug de geamătul stins și răscolitor, îl ascultam înainte, îl adulmecam, îl degustam. Ați cunoscut această curiozitate bolnavă, care, la chemarea cîtorva zgomote suspecte, vă face să puneți urechea, într-o cameră de hotel, pe părețele vecin sau în garderobul care maschează o ușă condamnată?

Efluvii de zgomote inconsistente îmi veneau la ureche, odată cu odoarea fînului uscat, pe care mirosul meu, ridicat la puteri copoiești, mi-o aducea în conștiință, rafinîndu-mi imaginația pînă la nesuferit. Pumnul inimei îmi bătea dinăuntru în coșul pieptului cu lovituri de ciclop. Mă strecurai prin deschizătura potrivită a porții și mă prelinsei de-a lungul gardului, pînă-n dosul clăii cu fîn, care, cînd ajunsei aproape, îmi mai descoperi alături și foarte apropiat o claie mai scundă, parcă o mînzată lîngă maică-sa. Între cele două clăi, ca între sînii unei gigante divinități a amorului etern, Marinescu și cu iubita lui. Însă mizerabilii dovedeau că nu știu să sfințească locul pe care-l ocupau cu nevrednicie. Capetele le erau unul la înălțimea celuilalt, dar așezate invers. Picioarele lui Marinescu se întindeau în partea opusă, iar picioarele fetei se lungeau spre mine. Se lungeau și se strîngeau ; fusta și cămașa urmau aceleași mișcări, dar uneori pierdeau ritmul, descoperind albul pielei pînă deasupra genunchilor și uneori mai mult. Corpul lui Marinescu se strîngea și el și se dezumfla ca o armonică, dar contopite la ființele acestea nu erau decît capetele ; obișnuindu-mă cu întunerecul,

observai că gurile le erau împreunate ca două ventuze și făceau sforțări ca să cuprindă și mai mult, iar mîinile orbăcăiau în neștire, căutînd sinuozitățile trupului advers. Mai tîrziu, una din mîinile lui Marinescu se împlîntă adînc în deschizătura de la piept a cămășei fetei și rămase mult acolo. Fata gemea, se zvîrcolea, răpusă dinainte de această încleștare fără sens. Din cînd în cînd un cap se ridica deasupra celuilalt: din cauza mișcărilor brusce fusta se descoperea pînă la obscurități amenințătoare. Totuși, mîna fetei se grăbea cu instinctivă pudoare să pună la locul lor poalele rebele, cu toate că nu prinsese cîtuși de puțin de veste că-mi dă o atît de copleșitoare reprezentație.

Instinctul fetei nu se înșela; cu ochii debordați din orbite, eu urmăream această zvîrcolire de șerpi, cari se întîlniseră între sînii zeiței împietrite, venind din părți opuse, și se întredevorau. Totuși, priveliștea mă nemulțumea profund; și cu cît se prelungea, cu cît întîrzia ceea ce eu așteptam să se întîmple, cu atît mă scotea din sărite. Pieptul mai avea puțin pînă să mi se spargă, eram sufocat: mă mir cum bătăile de berbec ale inimei nu se auzeau de la o distanță așa de mică. Iar mișcările poalelor erau singura parte a spectacolului care mă intriga cu adevărat. Dar mă exaspera Marinescu. Îl înjuram cu cele mai odioase ocări și-i comandam în gînd să se mai răsucească și altfel. La cîte-o zvîrcolire a lui, care strîngea unghiul celor două trupuri, mă încordam ca-n așteptarea unei mîntuiri, dar cînd unghiul creștea iarăși, întinzîndu-și laturile într-o linie dreaptă, mă prăbușeam ca-n deschizătura unei trape. Îmi venea să mă reped, să-l iau la palme, ca pentru un exercițiu necontenit greșit pe cîmpul de instrucție. Iar timpul înainta greu ca un enorm camion încărcat peste măsură. Înnebuneam. Și cei doi inconștienți continuau să nu bănuiască ce furie imensă planează asupra trupurilor lor nătînge.

Ah, în sfîrșit capetele încleștate și-au desfăcut veriga. Doamne, Doamne, ai milă de mine, păcătosul! Ei răsuflă ca două perechi de foale, unul în sufletul altuia. Acuma... momentul hotărîtor.

Dar momentul hotărîtor se prelungește idiot și nici o mișcare din nici o parte. Răsuflam la fel cu ei. Respirația lor se calmează... Dacă nici acum nu m-or auzi...

Fata se ridică într-un cot, Marinescu și-a acoperit ochii cu palmele.

— Ah, nu mai pot, bîlbîie ea cu un glas tulbure ca o drojdie.

— Era să mor, șuieră el...

Tăcere. Se ridică și el într-un cot... Se tîrăște spre ea, se apropie... ea nu se îndepărtează... Doamne, Dumnezeule, miluiește-ne pre noi... dacă s-ar îndepărta, aș sări s-o opresc... Marinescu se apropie ca un șarpe și ochii lui albicioși și șerpuitori acum sunt altfel, au sens în noapte, sunt drăcești, sunt adorabili... Se apropie fixînd-o ca un șarpe... A paralizat-o cu această privire... Așa... apropie-te, Marinescule... apropie-te, iubitule Marinescu... am să te propun sergent...

Fata s-a așezat pe șezut. Dar se întinde, se întinde lung și lasciv și nu se îndepărtează. Coatele lui înaintează, ducîndu-l ca picioarele de crocodil, și ochii lui... să-i fi văzut ochii... splendizii lui ochi albicioși... Ah, cine a spus că ochii negri sunt cei mai teribili în noapte... vai, acela n-a văzut ochii lui Marinescu... Capul lui a ajuns deasupra mijlocului fetei. Se înalță, se întinde spre sîni necontenit, agale... ah, acest bandit știe să prelungească o fericire... Marinescule, tată, asta-i direcția firească... dar ce-ți spun eu ție... savantule... iubitule... banditule...

Fata nu se mișcă... Marinescu face deodată un salt; acum nu mai e timp de lungit...

Dar saltul lui Marinescu a fost scurt, n-a fost decît să se așeze cu pieptul spre cer. Și-a lăsat capul în poalele ei și-acum o îndemnă:

— Caută-mi în cap...

De bună seamă fata îi va da una zdravănă în capul sec, în capul acela blond și spălăcit, de neputincios... Dar mîinile ei se abat vrednic în părul auriu și vocea ei, acum înviorată și plăcută, îl îndemna:

— Acuma mai cîntă-mi p-așela cu:

Puse mîna mai în gios...

— Mama voastră de mămăligari. Mîine te voi tunde no. 1, Marinescule...

Mă îndepărtai ușor spre poartă și răcnii de-acolo cu indignare:

— Marinescu...

— Ordonați, răsună automat răspunsul.

În zorul lui, Marinescu ieși dintre clăi alergînd în genunchi, apoi sări ca-n zbor în picioare și mă ocoli în traiectorie, încheindu-și vestonul și curățîndu-se de paie. Apoi, la distanță reglementară, trînti bocancii unul în altul, scurt și sec, cum scrie la carte, în semn de salut.

— Erai cu fetița ta acolo?

— Da, s'trăiți...

— Să-mi evacuați terenul și să vă mutați sus în cerdac... Și să-mi aduci pe Măriuca văduva în paie, trează ori adormită... Executarea...

Dar Marinescu nu se mai învîrti pe călcîie cu promptitudinea de la început. El mă vesti că și astăzi a venit vorba cu Măriuca despre mine și ea nici nu mai vrea să audă. De mai multe ori l-a însărcinat să mă înștiințeze că n-am ce să mai caut pe la dînsa: și-l întreba de fiecare dată dacă m-a înștiințat. Iar el îi răspundea afirmativ, deși nu-mi spunea nimic...

— Pentru că vedeam, dom' locotenent, că nu mai dați interes...

— Du-te și scoal-o... Adică stai... rămîi...

Și pornii eu în odaia Măriucăi. Întorsei butonul lămpei electrice de buzunar și mirosul stătut și mucigăit, care domnea în casă, nu scoborî cu nimic surescitarea în care mă găseam.

Măriuca dormea greu și nu simți nimic, cînd conul luminos, care țîșnea din punctul meu, o cuprinse în gălbuiul lui violent. Dormea cu capul căzut dincolo de perină, cu gura căscată, cu trăsăturile încordate, respirînd nesimțit de profund, fără nici o mișcare, fără o tresărire, ca o asasinată. Un colț de velință îi mai dăinuia pe pîntec; restul se lăsase spre părete, descoperind movilița albă a unui sîn și-un picior întreg, gol pînă la încheietură. Oprii lumina, mă așezai într-un genunchi și, în vreme ce-i mîngîiam piciorul, îi sărutai îndelung sfîrcul aspru al țîței. Femeia își revenea pe îndelete. În cele din urmă mîna ei mi se înfipse în păr... Gemu copleșită...

— Oi dus pe Anuța?

Anuța... adică...

— Anuța?...

Anuța, da, da... Anuța era fata cu care se juca în paie Marinescu... Va s'zică, după... Va s'zică de-aceea...

— Da' ce te-o apucat?... își reveni ca brusc, retrăgîndu-și mîna. Hait, lasă-mă... Fă-i seama Anuței dacă ți s-o făcut de-așeea...

Vroi să-și desprindă sînul din sărutarea mea, dar sforțările i-erau din ce în ce mai stinse. Se întinse lungă sub velințe și-mi apucă, în strînsoarea coapselor, mîna care-i mîngîia piciorul.

— Se ține bine Anuța, reflectă ea... Da' să știi, cînd oi fi gata cu dînsa, la mine n-ai șe mai căuta... S-o sfîrșit d-amu... Mi-e și ea rudă și la mine nu merge cu păcat... Eu nu sunt Niculina...

Asta era în chip de concesie; păcatul avea să înceapă deci din momentul în care Anuța va ceda. Dar Măriuca își da seama că Anuța va ceda odată. Asta însă

n-o privea pe dînsa ; privea pe Anuța, era păcatul Anuței...

— D-apoi zi șeva... Ce-ai rămas așa ca un pește !... Pentru că găsisem că e mai prudent să joc rolul lui Marinescu pînă la capăt, crezui de cuviință să-i răspund tot cu fapta. De altminteri era și timpul. Dar fie că această mutenie încăpățînată îi dădu de bănuit, fie că ochii ei izbutiseră să se dumirească, se smuci odată și dădu un țipăt :

— Șine ești... Șe vrei ?...

Mă năpustii asupră-i spre a nu-i lăsa răgaz de rezistență...

— Spune șine ești, că țip. Apoi băgă de seamă singură : Domnul locotenent... Aah, așa ți-i vorba...

Și Măriuca grăsuna se încordă pentru apărare. Nu mai spuse nici o vorbă. Nu se auzeau decît răsuflările noastre scurte și șuierătoare. Măriuca era departe de-a avea flexibilitățile și șiretlicurile alunecoase ale Niculinei ; mișcările ei erau rotunde și scurte, rezistența ei, înverșunată. Nu mă așteptam ca în brațele-i rotunjite să descopăr atîta putere. Pentru că lupta se prelungea inutil și strînsoarea corp la corp îmi ridicase la desperare starea mea sufletească, începui tratative de pace. Dar Măriuca nu vrea s-audă. Fusesem la Niculina, la nevasta fratelui ei. Asta era mare păcat. Dacă Niculina n-a știut că înainte mă culcasem cu cumnată-sa, păcatul ei era mic. Dar pentru Măriuca nu exista scăpare ; ea știe bine că eu fusesem la Niculina în lipsa bărbatului ei, așa că vina ei, cedîndu-mi, ar fi fost considerabilă în fața lui Dumnezeu.

— Astea-s minciuni de-ale tale, îi strigai cu vocea sugrumată... Pe Marinescu de ce-l primești în pat la tine, după ce se desparte de Anuța...

— Minte, nu l-am primit niciodată, protestă ea, fără înconjur, uitînd ce bîlbîise înainte de a băga de seamă

cine sunt. Dacă el ți-o spus aiasta, am să-i scot ochii! răgi scandalizată, simțind parcă o nevoie atît de furioasă de a mă desconvinge, că-mi umflă iar de nădejde sufletul clocotitor. Auzi șolticu răului... Și-apoi cu Anuța se poartă ca cu o fată... Iar Anuța nu mi-e cumnată, mi-e rudă de departe...

— Păcatul e mai mic desigur, convenii eu... Dar va s'zică l-ai primit...

Ea încercă din nou să-mi alunge această bănuială cu atîta ardoare, că socotii partida ca și cîștigată.

— Ei bine, te cred, Măriuco, îi spusei, întinzînd brațele ca s-o cuprind, însă nici eu cu Niculina n-am avut nimic.

Dar ea și sărise în picioare și mă întîmpina cu un strigăt teribil:

— Aiasta nu... Nici moartă...

— Ce, ești nebună?...

Lupta începu, de astă dată în lungul și-n latul odăii, unde Măriuca dovedi adevărată sălbăticie. În lupta corp la corp eram desigur mai puternic; o cuprindeam, o ridicam în sus, o trînteam pe crivatul de scînduri. Dar aci orice sforțare era de prisos.

Mă simțeam covîrșit, bătut, zdrobit. Mîinile îmi tremurau, nu mai eram stăpîn pe ele. Cocoșat și șovăitor, bîjbîii spre tindă, căci îmi trebuia aerul curat și mult de afară. Îl găsii și, prăbușit jos, îl sorbii cu atîta nesaț și atît de mult, că parcă aș fi băut cu găleata, la fîntîna unde se sfîrșea pustiul.

Binefăcătoarea lui tărie mă întremă. Era de tot rece, mai acum spre dimineață, și era minunat. Era tot ce poate fi mai bun pe lumea asta. Mă mîngîie matern pe la tîmple și-mi potoli bătăile necruțătoare ale inimei. Mă ridicai reînviat și dispus și gata să mă arunc tot mai adînc în sînul lui imens și reparator. Dintre clăi, abia acum mi se limpezi în ureche falsetul înecat în bemoli al lui Marinescu:

Ce-ai aicea, fată mare...,
Ti-ri bum sam sam...

și chicotirile fericite ale Anuței. Îmi fu scîrbă profundă și-mi pregăteam mintal accentul imperativ cu care să-l trezesc din această toropeală senzuală, în care idiotul se vîra fără nici un folos. Cu răutatea interzisului și-a nesatisfăcutului, hotărîi în minte edictul de revocare a oricărei escapade nocturne ori diurne, în cătunul fără nume. Ba chiar plănuii și un raport mai amănunțit asupra posibilităților suspecte pe care poziția acestei grămăjoare de locuințe trebuia să le sugereze oricărui vizitator.

Cu această din urmă rezoluție, pornii. Dar din spate-mi, glasul Măriucăi mă șfichiui peste urechi:

— Aiasta ți-e toată voinișia...

Îi aruncai o căutătură dușmană, pe care însă, mai mult pentru mine, o prefăcui repede într-una de mîndrie disprețuitoare. Și pasul mi se desfăcu elastic, drept și elegant.

— D-apoi stai odată, mă cheamă ea din nou. Iaca ți-ai uitat aiasta... ornicu...

Mă pipăii la mînă. Catarama slabă a curelei de la ceasornic se desfăcuse în zbenguială și căzuse în pat. Întinsei mîna, dar ea nu-mi dete ceasul, ci vru să mi-l pună dînsa. Întîrzia.

— Mai repede, făcui nerăbdător.

— Da' stai să nimeresc, rîse ea, cu înțeles obscen...

O ajutai. Degetele ni se împreunară. Ea mi le prinse pe-ale mele și mi le strînse. Apoi mi le alungă, ca să termine singură lucrul. Iar cînd termină, mă sărută deodată, dintr-o săritură dibace, pe bărbie, și se refugie în casă chicotind ademenitor...

Șovăii ametit și simții cum tot aerul curat de deasupra se desface ca o tencuială stricată și cade astupîndu-mă sub moloz. Intrai. Și aerul stătut și muced,

care mă întîmpină ca un suflu vrăjmaș de pivniță părăsită, nici acum nu putu să mă repeadă înapoi. Măriuca se refugiase în crivatul ei de lemn, dar cînd fusei aproape, ea se ridicase pe el în picioare, lipită de perete. Mă avertiză:

— Dacă nu te astîmperi, chiră...

O apucai de picior și-o doborîi în pat. Ea se prăbuși cu haz mare, dar rezistența îi fu tot așa de dîrză ca la început.

„Își bate joc de mine", îmi spusei aproape tare, ca să mă conving în cele din urmă de acest adevăr. Și rămăsei prostit pe marginea patului. Ea se ridică și se așeză lîngă mine.

— Așa, vezi, hii de treabă... iaca ce bine îți stă flăcău de treabă... Stătea alături de mine, în cămașa aproape căzută, mîngîindu-mă pe mînă și asigurîndu-mă: Nu se mai poate acum. E păcat mare. Dar putem sta și așa... Dumneata nu știi decît cu rușine. Iaca ce bine e așa...

De-afară răzbătea acum cîntecul lui Marinescu, care se întărîtase în voce:

Dar aicea fată mare
Bum bu-rum sam sam...

Idiotul o ținea astfel de mai bine de un ceas. Anuța chicotea. Măriuca trăgea cu urechea, amuzată. Aerul de-afară da năvală înăuntru, dar era neputincios în fața mirosului de mucigai, de sudoare veche, de secrețiuni trăsvite, care ieșeau din țoalele crivatului, ca dintr-un așternut de sugaci. Iar în această atmosferă viciată, eu continuam să rămîn și mă miram singur, cum nu pot să mă scutur deodată, să mă ridic desperat, să scuip și să plec. Atingerea de apa călduță a brațului Măriucăi mă reținea ca și mirosul ei de sudoare. Și simțeam lămurit cît mi-e de imposibil să mă desfac din această încleiosare.

Un smoc mărginaș de raze mi se desfăcu din gînd și reflectă cu slabă lumină, ca dintr-un trecut îndepărtat, fericirea neașteptată, din care mă rostogoleam, tot așa de neașteptat, cu două ceasuri înainte.

Măriuca rîse lîngă mine.

— Vezi, dumneata nu-mi cînți niciodată, mă dojeni ea. Dumneata nu știi decît una : să te-arunci deasupra femeii. Iaca, zi și dumneata cîntecul aista.

Nici acum nu mă scuturai să plec. Ba chiar putui să-mi arăt regretul că nu cunosc acest cîntec, pentru a-i face plăcere. Începu atunci să-l șoptească ea, ținîndu-se după glasul lui Marinescu, de la care probabil prinsese mai dinainte cuvintele. Ea rîdea cu poftă, la fiecare din necuviințele ariei, și se uita la mine provocîndu-mă să rîd la rîndu-mi. Iară eu rîdeam la rîndu-mi, aspiram mirosul așternutului și-mi reconstituiam cu răutăcioasă voluptate în minte mecanismul integrării prin serii sau recitam în gînd versuri ca acestea :

Deasupra casei tale ies
Și azi aceleași stele...

Sau :

Cupidon, un paj șăgalnic, va ascunde cu-a lui mînă
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpînă...

Sau :

Nu credeam să-nvăț a muri vreodată
Pururi tînăr înfășurat în manta-mi
Ochii mei căutau visători la steaua
Singurătății.

Contrastul mă amuza. Și deodată, dus de-o inspirație șireată, începui să fredonez la rîndu-mi, spre marea

satisfacție a Măriucăi, a acestei bucăți rotunde de carne și său, care fermentează :

Puse mîna mai la vale
Bum bu-rum sam sam.

Și însoții, cu gestul, gradația cîntecului, ceea ce aduse bucurie Măriucăi pînă la paroxism :

Ce-ai aicea fată mare ?
Bum bu-rum sam sam.

Iar în sufletul meu cădeau, ca într-o fîntînă adîncă, reminiscențele visurilor sublime din anii școlilor, stelele de aur ale ritmului antic :

Odi profanum vulgus et arceo
Favete linguis sacerdos musarum
Carmina non prius audita
Virginibus puerisque canto

. . . . . .

Bum bu-rum sam sam,
E barba sfinției-tale...

Și cînd mîna mi se încleștă de fier la extremitatea cîntecului, Măriuca, scuturată de haz, încercă tardiv să se zbată.

— Eu nu vreau, se împotrivi ea. Să fie păcatul dumitale... Eu nu te las...

Dar ea se lăsa cu încetul, înverșunîndu-se încă și șoptind rătăcită :

— E păcat mare, nu vreau... Nu te las... Să cadă asupră-ți.

Nici dinspre clăi nu mai venea acuma murmur de cîntec. Numai în gîndul meu, odată cu recrudescența

acidă a fermentațiilor, picura înainte ecoul eternelor frumuseți :

Sic te diva potens Cypri...

În fapt de ziuă, înaintam, doi călăreți tihniți, prin bruma care se depunea pe buruieni, pe părul și pe efectele noastre. Victoria repurtată, al cărei miros încă îmi dăinuia prin nări, ca și pișcătura brumei îmi dau o dispoziție deosebită. În fond, totul se redusese aci la această impresie olfactivă. Afară de asta, Niculina, în ultima analiză, nu mi-a oferit mai mult. Și avusesem tot ce putea să ofere și aceea. Aveam deci toate motivele să mă simt atît de fericit de oboseala dulce pe care o duceam în spinare. Începui deci să tachinez pe Marinescu. Îi mărturisii cum l-am surprins între clăi și el rîse cu liniște.

— Bine, mă leat, flăcău ce te găsești tu, caporal în armata română, bați tu drumul ăsta de-atîta amar de vreme și n-ai ajuns decît aici ; am să propui să te degradeze în fața întregului regiment... Necinstești armata...

— He, dom' locotenent, dac-aș fi vrut...

— Hei ! Dac-ai fi vrut... parcă merge după tine... Ești un papă-lapte...

— Oricînd aș vrea, dom' locotenent, poarta mi-e deschisă...

— Zi, tu nu vrei, șmechere ? Și de ce nu vrei, mofturosule ?

— He, dumneavoastră vă vine să luați cu glumă, dom' locotenent ; da' de cînd poama e coaptă... Da' iaca ba, nu vreau eu s-o culeg...

— Aștepți să se facă mălăiață și să pice singură în gurița dumitale...

— Ehe, nu *suntem* chiar așa de prost, dom' locotenent... Da' e mai bine așa cum fac...

— Mă, învață-mă și pe mine să mă mulțumesc numai cu atît și-ți dau leafa mea pe trei luni...

— E mai bine, dom' locotenent... Așa cum faceți dumneavoastră, face toată lumea... Și pe urmă ți se urăște... pe cînd așa... ca mine... parcă nu te-ai mai sătura...

— Mă, îți dau leafa mea pe un an... dacă mă faci tu să mi se urască...

Dar Marinescu o ține într-a lui: cu muierea trăiești o viață întreagă, pe cînd o fată e cu totul altceva...

— Bine mă, tu vrei s-o iei... asta-i altă socoteală atunci.

— Ba n-o iau... ce s-o iau... că nu m-oi însura pîn ăste locuri... da' se cheamă că dacă am găsit-o fată... să mă bucur și eu de lucru' ăsta... nu se mai găsesc acum fetele așa ușor, dom' locotenent.

— Vai de bucuria ta... tu oltean ești, mă zăbăucule...

— Păi așa e și la noi, dom' locotenent... întîi petreci cu fata, că dacă greșești încep copiii și pe urmă ai altă grijă...

— Bravo, mă deșteptule... Dar dacă vine ordin de plecare...

— Ș-apoi dac-a veni? Mai rău o să-i paie ei de mine...

Ne apropiarăm de posturi. Pe alocuri bruma se întindea în plăgi mari, fosforescente, la lumina ultimelor stele. Marinescu rămase puțin mai în urmă, după ce mă întrebase îngrijat:

— Dar e vorba să ne mutăm, dom' locotenent?... Iar la răspunsul meu negativ și distrat, el insistă:

— Vă rog să-mi spuneți și mie, dom' locotenent, barim din ajun...

— Parcă eu o să știu...

Pe urmă, repezindu-și scuipatul hăt departe, cu un bobîrnac sigur din vîrful limbei, el încheie și pentru mine, dar mai mult pentru el:

— Dă-o dracului de viață, dom' locotenent. Dacă nu-i mai pune omu' niță frumușață, ce dracu' să mai alegi dintr-însa?

Nu-i răspunsei ; pe dispoziția mea de animal satisfăcut, începuse întîi să fulguie și apoi să ningă straturi dese de cenușe. Mă revăzui în odaia cu odor alterat a Măriucăi, mă revăzui zbătîndu-mă ca un turbat, dedîndu-mă la giumbușlucuri și vicleșuguri lubrice, cîntînd cîntece obscene, ca să-i fac voile și să-i surprind farmecele-i flasce. O clipă, în seara ce trecuse, crezusem că am descoperit la rîndu-mi o *frumușață*, poate trecătoare, poate cine știe cum, propriei mele vieți. Dar totul se mistuise în neant, în acelaș straniu galop în care venise. Singura mea izbîndă, din toată această noapte și din toată această aventură și din toate aventurile mele, rămînea prin urmare doar Măriuca văduva, cu cărnurile moi, în care-și găsiseră potolul de-a valma soldații și căprarii mei. Pe aceasta o cucerisem cu adevărat cu cîntecul și cu sufletul...

Iar alături de mine mergea acest țăran cu ochii ca albușurile ouălor de rață și care cu drept cuvînt nu găsea decît o ușurare josnică în îmbrățișările Măriucăi ; dar care, tocmai de aceea, nu se grăbea să facă o Măriucă din fetișcana lui. Chiar aicea, atît de departe de satul lui, în cătunul fără nume și fără loc pe hartă, pe unde el era trecător și unde nici nu visa să se aciuieze, el ținea totuși dinadins să prelungească acest început de iubire fragedă, cu prețul cumplitelor zbuciumări dintre clăile propice, el continua să idealizeze ceea ce ar fi putut oricînd să transforme într-o albie de porci.

Începînd să refac domol bilanțul trecutului, constatai că eu nu făcusem decît să mă complac într-o astfel de albie, la care el nu recurgea decît din extremă necesitate ; alergai speriat de-a lungul întregului trecut, de la caz la caz, dar peste tot mă întîmpină porți zăvorîte, gol imens, smîrc perfid și lacom. Cum ? Fusesem într-adevăr atît de singur ?... Doamne, n-aș fi crezut-o... Poate numai Marusea... care vrea să mă pedepsească cu măritișul ei...

Aud de-aici vuietul rîului... Nimeni, nimeni, nimeni!
Dar îmi mai rămînea rusoaica...

Și înviorat de această supremă nădejde, smucii hățurile și dădui pinteni lui Pafnute ca și cînd aș fi știut c-o găsesc la capătul galopului care începu.

Mă duceam des la Niculina, dar între noi acum nu puteau fi decît ușoare strîngeri furișe, sărutări focoase, dar repezi; cînd o înlănțuiam, trupul ei tresărea tot timpul și vibra ca o vargă, iar ochii fugeau necontenit spre aceeași blestemată ferestruică. Era de neînțeles! Dacă Serghe Bălan nu era cu adevărat acasă, atunci cum ar fi putut intra în odaia de alături decît trecînd prin curte, bătînd poarta, troncănind pe scări și făcînd zgomot pe sălița cu pălimar. Chiar dacă ar fi sosit în vîrful picioarelor și tot l-ar fi trădat broasca ușii vecine, pe care o încercasem și eu de mai multe ori, ca din întîmplare, găsind-o totdeauna încuiată. Îmi lămurii că obișnuința o făcea pe Niculina să îndrepte ochii repezi într-acolo; dar fără a fi convins deplin, mă ferii să-i cer explicații, nici s-o întreb dacă din șopronul foarte solid și bine fieruit, care se sprijină pe părețele din dos, nu răzbate cumva vreo intrare într-una din celelalte încăperi ale casei.

Serghe Bălan ne găsea de obicei într-o conversație animată, ne privea încruntat și preocupat și se grăbea să se intereseze de subiectul vorbirei noastre, schimbîndu-și dispoziția ca prin farmec. De cîte ori mă hotăram în gînd să bag de seamă că trebuie să-mi răresc vizitele, de atîtea ori, la despărțire, el se plîngea că vin prea rar și mă asigura că s-ar simți prea fericit dacă aș lua masa obișnuit la dînșii. Dar privirea Niculinei avea atunci eclipse vagi, clătinări înșelătoare, o nesiguranță pe care se străduia în van s-o gonească prin rîsul ei clar și hotărît, că rămîneam decis să fiu cu mare băgare de seamă. Cînd eram singuri, vream s-o fac să-mi

împărtășească temerile pe care ar fi putut să le aibe, dar ea-mi primea cuvintele cu sclipișuri ironice în rîsul ei nepăsător, ba chiar uneori se prăpădea de haz cu atîta zgomot, că nu știam dacă trebuie să rîd voios la fel cu dînsa sau să mă consider de-a dreptul jignit de puțina păsare ce arăta cînd era vorba de mine.

Totuși, în lipsa lui Serghe – se întîmplă odată să mîncăm fără el – putui potoli una din cele mai grele nedumeriri ale mele: aflai, fără date precise, despre trecutul Niculinei. Era cu adevărat fata unor răzeși bogați precum bănuisem; ei trăiau și-acuma în stare tot așa de înfloritoare ca înainte, dar nu mai vreau să știe de dînsa. Aveau nu numai moșie, dar și case în tîrgul unde Niculina începuse gimnaziul. Ea tocmai terminase trei clase, dar la începutul celei de a patra întîlnise pe Serghe, pe atunci năcealnic de năloguri – un fel de funcționar al fiscului, probabil un simplu agent. Îi plăcu flăcăul chipeș, mai mare ca ea cu vreo șapte ani, și-l aduse părinților, care alungară îndată pe pretendent, iar pe dînsa o pedepsiră zdravăn. Fata avu totuși curajul să se refugieze la dînsul, iar Serghe, destul de abil, singur o readuse la părinți. Cum jocul se repetă nu o dată, lucrurile mergeau poate spre împăcare, cînd un eveniment năprasnic se ivi pe nepusă masă: năcealnicul de năloguri nu putu răspunde de oarecare fonduri cu prilejul unui control și ca atare fu îndepărtat din slujbă și pus o vreme la păstrare. Părinții se făcuseră foc și-și turnau cenușe în cap; dar Niculina știa, fără a mai aștepta explicațiile lui, că numai pentru a ajunge la mîna ei, el confundase visteria țarului cu avutul propriu. Așa că, peste un an și mai bine, fu de ajuns un răvaș adus de un milog, o șuierătură în noapte, ca ea să-și ia într-ascuns bocceaua și să purceadă pe drumurile nestatornice ale Basarabiei, spre cătunul fără nume.

Încetul cu încetul, cu stăruințe și dibuiri oarbe, ghicind dinainte fiecare nou amănunt, o făcui să ducă

povestea pînă la capătul unde fu cu neputință de ajuns chiar din prima zi. Totuși, cînd cunoașterea fu completă, Niculina păru sincer amărîtă de limbuția ei; îmi aruncă acum aceeași privire vrăjmașă, cu care mă împărtășise sub nuc, unde trebuise să mă urmeze, în prima seară, după venirea soțului ei. Mai tîrziu ea căută să-mi schimbe părerile, dînd drumul iar rîsului ei limpede și sonor, bătînd din palme și strigîndu-mi că mi-a înșirat o poveste de roman...

— N-ai văzut... tot ce-ți trăsnea întîi ție prin minte, eu spuneam că e așa...

Dar se gîndise prea tîrziu la această stratagemă. Și chiar dacă s-ar fi gîndit mai devreme...

Iar seara pe care o așteptam cu atîta nerăbdare veni în sfîrșit. Înțelesei că a venit chiar din chipul cum Niculina deschisese ușa. Era acuma iarăși întreagă și numai a mea. Dar timpul nu îngăduia nici o întîrziere, oricît luasem din vreme cele mai strașnice măsuri. Mi-era grozav de greu să mă desfac din această îmbrățișare fierbinte și setoasă, doborîtoare și necontenit avîntată, al cărei potol era cu greu de ajuns după atîtea zile de așteptare. Mă desprinsei totuși, încleștîndu-mi toate fibrele voinței într-o supremă sforțare, folosindu-mă de o clipă a ei de ațipire.

— Unde te duci, tresări speriată, ridicîndu-și bustul gol din așternuturi.

— Mă duc să arestez pe bărbatu-tău...

Ea bulbucă niște ochi cît nucile de vară, dar atitudinea mea rezolută și gravă o puse cu adevărat pe gînduri.

— De ce trebuie să-l arestezi?

— Pentru că e contrabandist...

— A...

Zîmbi cu răutate.

— Și de unde ai să-l iei?

— De la Nistru... Am să ți-l aduc legat, îndată!...

— *Dumneata*, cînd ai venit în casa lui, nu te-a legat nimeni.

Nu-i răspund și strîng hotărît ultimele catarame. Niculina coborî din pat și-și petrecu cămașa.

— Vezi, grăbește-te, glumi batjocoritor.

— Fii sigură c-ajung la timp, îi întorsei tonul cu promptitudine.

Cînd fu să ies, mă opri cu mîna pe umăr.

— N-ai să faci asta...

— Ba încă cum...

Și luînd-o de mijloc :

— Ca să văd pe cine iubești tu, puicuță...

Și-mi lovii pintenii zornăitori ca un militar vesel și plin de foc, care pune datoria lui deasupra oricărei afaceri de inimă... ceea ce place și mai mult la femei. Cu toate că s-ar părea dimpotrivă, dac-ai judeca după aparențe și după Niculina, care se grăbi să mă avertizeze :

— Dacă-i faci ceva, să nu mai vii aci, că-ți scot ochii...

Răspunsul meu fu un rîs larg, franc, milităresc, care părea că spune : „Ho, ho, fetițo, fii pe pace, vom vedea noi la urmă toate astea...".

Ea mă înlănțui deodată și mă trase spre mijlocul odăii :

— Vezi, asta spuneam eu !... O desprinsei cu eleganță și îndelungi sărutări... Ai răbdare, copilițo... peste un ceas, cel mult două, sunt înapoi... dacă nu cumva îl găsesc legat gata pe scumpul vostru soțior... ah, o să fac un haz cu dînsul... Care pe care, nene Serghie ? am să-i spun...

Și rîsei cu poftă adevărată. Sărutai iar pe Niculina și, ținînd-o la piept, îi șușotii în ureche, gîdilînd-o cu răsufletul meu cald :

— Și, după ce-l plasez cu pază bună în magherniță, îți garantez că-l voi asigura : „Despre Niculina să n-ai grijă... sunt eu aici... Ha, ha, ha... Și-acum, noapte bună, nene Serghie...". Aci luai mîna Niculinei și o

scuturai... Noapte bună, eu mai mă duc așa puțin prin împrejurimi... Ha, ha, ha...

Niculina mă privi tot timpul cu un zîmbet imprecis, oarecum zeflemitor. Nu puteam ști dacă-mi admiră cinismul, dar nu găseam altă definiție acestui zîmbet, care aci îmi încuraja exuberanța, aci parcă mi-o înghețа sub joasa temperatură a sarcasmului.

— Ei, Niculina, nu mai spui nimic?...

— Du-te, du-te... dă-i zor...

Și se îndreptă singură spre pat, dînd drumul unui hohot atît de voios că mă ului de-a binelea.

Mă îndreptai totuși spre dînsa, o strînsei zdravăn la piept, cu toată împotrivirea ei, strigîndu-i : „Binecuvîntează-mă!“ și pornii în pas cadențat, care trebuia să-i amintească și de afară că de la ea pleacă un militar la datorie. Ea deschise ușa repede după mine și-mi strigă :

— Fii binecuvîntat!...

Iar hohotul care însoți aceste vorbe mă urmări și mă împroșcă pînă departe în noapte. Eram doar eu singur cu el pe ulița satului, în drumul spre Gîrneață și spre Pafnute. Singur, grozav de singur în această noapte, care deborda ca o apă agitată de întunerec, se întindea pînă la începutul vieței mele.

Scrîșnii. Totuși, eram cel dintîi, cel dintîi sosit în fața femeii ăștia, pe care hohotele ei nu-l puteau orbi. Ea trebuie să vadă lucrul ăsta și să deschidă alți ochi dinaintea chipului meu. Alți ochi... pe care-i și vedeam mari și uimiți...

„Haiduceaso, credeai că ai de-a face cu...“ ori cum îl chema pe înaintașul meu aicea... pe locotenentul... pe... cum dracu' îl cheamă, Doamne...

Noaptea aceea fu un iureș peste tot malul Nistrului de sub paza mea. Găsii pe Cebuc, care era de serviciu, dormind și pedeapsa lui fu să mai fie de serviciu încă trei nopți în șir; îi dădui timp de odihnit ziua, cu

recomandația expresă să nu părăsească pentru nici un motiv pichetul și sectorul în toată această vreme. Cebuc îmi răspunse cu un rînjit sarcastic, de șmecher care mă are la mînă. Era tocmai ceea ce așteptam cu mare nerăbdare. Îi vîrîi mutra mea, contractată într-o expresie la fel, drept în mutra lui și dincolo de limitele vizibilității distincte, ceea ce, desigur, dădu trăsăturilor mele aparențe schimonosite și exagerate.

— Dacă-ți închipui tu că am să permit cuiva să-și lase datoria în rîndul al doilea, apăi te înșeli amarnic, camarade. Te leg și te trimet în lanțuri la Consiliul de război, ai înțeles?... Închid ochii la multe, completai rezolut și suveran, dar serviciul înainte de toate. Iar pentru c-ai răspuns obraznic la darea ordinului, ai să faci patru nopți...

— N-am răspuns nimic, să trăiți...

— Atunci cinci...

Și mă îndepărtai calm, așteptîndu-l să văd, dacă mai e curios să vadă pînă unde i se poate întinde pedeapsa. Dar Cebuc rămăsese stei de piatră în poziție de drepți...

— S-a înțeles?

— Înțeles, să trăiți!...

Acum găsii de cuviință că e cazul să-i explic că pentru mine și rînjetul sarcastic e răspuns obraznic. Disciplina era salvată.

Pe urmă mă abătui ca o vijelie de-a lungul întregului sector. Nu mai găsii nicăieri prilej de dat pedepse, dar nici urmă sau știre de Bălan. Soldații erau cu toții în febrilă patrulare și mă întîmpinară cu toată rigoarea cuvenită. Risipii în vînt totuși ceva înjurături zadarnice, la care soldații îmi răspunseră cu ridicări din umeri. Lucrul era posibil; Nistrul face atîtea cotituri, că ți-ar trebui un regiment întreg să-i supraveghezi fiecare meandru, în partea asta. Toată noaptea băturăm ca să găsim locul pe unde trecerea ar fi fost mai cu putință

și găsirăm, numai pe-o întindere de doi kilometri, treizeci și opt de ferite întortocheri.

Interdicția căzută pe capul lui fu pentru Cebuc o mare lovitură. Dar o suportă încruntat, însă cu resemnare. Lucrurile mergeau acum strună și regularitatea lor mă făcea adesea să-mi arăt mulțumirea. Cebuc tresărea atunci și mustăcioara lui neagră și lucioasă se zburlea sub nasul gras și ușor acvilin, parcă adulmecînd în aer o recompensă ceva mai pipăibilă, ca bunăoară ridicarea interdicției. Firește, așteptarea fu zadarnică.

Femeia care îl urmase din tîrg și pe care-o instalase în cătunul fără nume veni să-l vadă într-ascuns. Totuși fu văzută, și de astă dată, mi se raportă.

Dădui ordine severe, chiar în fața lui, de urmărire, arestare și chiar tragere, în caz cînd, „oricine-o fi să fie", persoana urmărită nu dă ascultare somațiilor legale. Continuai totuși să primesc rapoarte asupra unei călărețe care nu se supune somațiilor, ci o ia la galop, îndată ce întîlnește patrula, fără să se teamă de gloanțele ce se trag după ea. Pe de altă parte, Gîrneață mă informă că Cebuc i-a trimes vorbă acestei nebune, chiar printr-însul, că dacă mai cutează să vie, va trage chiar el, Cebuc. Notai în carnetul meu sufletesc cu satisfacție această strășnicie a plutonierului, care deocamdată nu era decît platonică, dar nu ridicai pedeapsa. O zării chiar eu pe nebună, dispărînd și reapărînd după tufișuri, și Pafnute trebui să facă în zadar dovadă de zburdălnicia picioarelor lui. Trăsei chiar în sus cu revolverul, dar femeia nu opri. Și înțelesei cu acest prilej că și soldații mei, cînd o vedeau atît de aproape, ca unii ce-o cunoșteau, greșeau cu o iotă linia cătărei.

Cînd mă hotărîi, în sfîrșit, să mă duc la Niculina, pierdui la intrarea cătunului curajul de a-i înfrunta sarcasmul și, drept pretext de amînare a întîlnirei care

mă neliniștea, căutai s-o văd pe această amazoană furibundă. Era și ea de asemeni o moldoveancă răsărită și dospită din plin, cu zdravene picioare și mîini voinice. Era mai înaltă și mai dezvoltată decît Cebuc. O chema Matrona, prenume pe care abia și-l îngăima. Tot timpul cît îi vorbii, amenințînd-o cu oprirea definitivă a îngăduințelor de pînă acum, dacă mai îndrăznește să mai calce linia de pază, stătu cu capul în pămînt, cu ochii aproape acoperiți de valurile încruntăturilor. Maxilarele i se strîngeau energic, parcă ar fi vrut să se răpună unul pe altul, dar nu scoase un cuvînt. Nu ridică ochii și nu făcu tot timpul altă mișcare decît să comprime și dezdoaie o băsmăluță colorată, pe care-o avea întîmplător în mînă. Cred că nici nu m-a văzut. Cînd plecai, amenințările mele deveniseră din cale-afară de teribile. Asta n-o opri să fie surprinsă în noi cavalcade desperate... Fericitule Cebuc...

În sfîrșit, iată-mă-s dinaintea Niculinei. Stătea pe jumătate tolănită în pat și cetea. Mai tîrziu văzui că cetea o carte de Amfiteatrov. (Ce nume; acum auzeam întîi de el.)

Știa că trebuie să fiu eu cel care am bătut la ușă; ridicase ochii de pe carte și mă aștepta cu zîmbet liniștit.

— L-ai adus pe Serghe? fură cuvintele cu care mă întîmpină, ridicîndu-se. E legat afară?... Și pe urmă se porni pe rîs: Vai, ce strașnic e locotenentul meu... Vai... Vaiii...

— Păstrează-ți laudele pentru cînd se va întoarce...

— Cum, ai să-l iei și de-aici?

— Nu, dacă a ajuns aici e scăpat... Dar să vedem dacă are să treacă linia zăvoaielor.

— N-ai să faci una ca asta! mă amenință șăgalnic cu degetul. Haide, făgăduiește aici că n-ai să-i faci nimic, dacă-l prinzi...

— Eu sigur că n-o să-i fac nimic... Dar nu știu ce i-or face acolo unde-l voi trimete...

— Leagă-te aici că n-ai să-l trimeți! îmi întinse ea mîna molatec...

— Ba poți să nu-ți faci nici o nădejde, nevestică dragă... Dacă sunt eu aicea, ce nevoie mai e de el...

Și m-așezai lîngă dînsa, cuprinzînd-o de mijloc...

— Dar e casa lui aici...

— Ne vom muta în altă parte...

— Eu nu plec din casa asta niciodată... Îl aștept aici... Pentru că va veni... cu toți vagmiștrii și toți soldații tăi... Pe urmă se puse iar pe rîs, mă sărută și-mi trase capul pe sîni: Cît de copil ești... ți-a năzărit așa pe-un biet om... Nu-nțelegi că el e plecat la oraș... la Bălți... el face afaceri acolo... noi din ce vrei să trăim?... Nu e frumos să bănuiești așa și să urăști pe-un om care te-a primit cu atîta bunătate... Hm... pentru asta ți-ar trebui o bună urechelă... Ai noroc că te-am lăsat să intri prea mult în sufletul meu... altfel ți-aș fi tras zăvorul pentru totdeauna...

Mă uitai adînc în ochii ei, să văd pînă unde jocul apelor din funduri era al sincerității și de unde începeau cercurile minciunei și ale bătăii de joc, dar cine putea vedea în aceste negre fîntîni fără sfîrșit? Atît doar înțelegeam acuma: un mic cerc, unul singur cel puțin ondula și creștea acolo și pentru sufletul meu...

Și de aceea, pentru prinderea lui Bălan aprinsei din nou, pînă la exces și sălbăticie, zelul plutoanelor mele. Oamenii erau acum ca zăvozii ciobănești în lanțuri; așteptau doar semnalul Niculinei ca să le dau drumul, turbați și înfometați, de-a lungul zăvoaielor. Prevenită în mod obișnuit de Serghe sau de rarul ei instinct, Niculina trebuia să-mi înfrîneze iarăși, în noaptea asta sau în noaptea următoare, dar totdeauna la timp, avînturile rîvnei fără saț pentru frumusețile minunatului ei trup. Un bizar rest de pudoare sau eterna perfidie

feminină o făcea să lase neapărat, la apropierea soțului ei, o distanță între ea și amantul eventual, pe care interesele acestuia îi permiteau să-l aibe. Era poate și această naivă stratagemă un imbold mai mult pentru dînsul, să pună în sufletul lui de soț, ce se resemnează a fi ultragiat, deasupra a orice, interesele comune și dorința izbîndei finale. Ceea ce-mi asmuțea și mai mult nerăbdarea de a ști, în sfîrșit, ce întreprindere finanța dumnealui cu un capital atît de scump! Și teribila perspectivă, ce mi se deschidea acum, mi-o punea înaintea ochilor întrebarea care-mi rămînea de făcut privitor la Niculina, în cazul cînd m-aș fi trezit pe nepusă masă în fața unui bine organizat sistem de spionaj. Avea ea să-și însoțească bărbatul, în plimbare pedestră și cu alai, la Chișinău?

Minunea se împlini repede; Niculina însăși băgă de seamă la urmă că, fără să vrea, a fost nevoită să-și vîndă astfel bărbatul. Îi primii povestea cu negoțul de la Bălți, amuzat nespus, și o bătui pe umăr recunoscător:

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc... Mă duc să-i ies înainte...

Ea făcu uimită un gest de oprire, apoi își mușcă mîna, apoi întinse brațul spre mine, în semn de conjurare, pentru a-l lăsa în cele din urmă în jos și a da drumul unui rîs pirpiriu:

— Dacă îl cauți la Nistru, poți să-l aștepți mult și bine...

Zăvozii fură dezlegați. Timp de trei nopți nimeni nu mai știu propriu-zis ce-i somnul în detașamentul meu. Iar în a treia noapte, către zori, Serghie Bălan fu prins. Mi-l aduse chiar Cebuc, care-și făcuse un punct de onoare din arestarea contrabandistului. Pentru că, spre marea mea liniște sufletească, după excesiva perchiziție ce-i făcurăm, trebuirăm să conchidem că în nici un caz nu putea fi vorba de un spion. L-am dezbrăcat la piele, i-am

pipăit cu luare-aminte toate cusăturile, i-am examinat tabacherea, cartoanele țigărilor, tutunul din ele, cutia cu chibrituri, cutele cizmelor și crăpăturile tălpilor, negrul de sub unghie – dar n-am găsit nimic. Drept care, i-am comunicat cu o mare, cu o imensă satisfacție:

— Gaspadin Serghie, am marea plăcere să te previu că, de la munca grea de ocnă, te-ai învîrtit la o bagatelă de cîteva luni închisoare corecțională.

Dar Serghie rînjea calm, cu aerul că ascultă o șotie de-a mea. Un musafir al lui, un intim al casei, nu putea face decît o glumă cu astfel de amenințări, chiar făgăduind pedepse mai reduse.

Celelalte două persoane, pe care mi le adusese plocon Serghe, ascultau vădit de acru pronosticurile mele penale, își apropiau capetele și începeau să turuie pe limba lor. Erau probabil soțul cu nevasta. Nu-mi dădui osteneală să mă informez de la tălmaci sau de la Cebuc, care îi cercetase. Nu mă interesau; principalul era Bălan. Bărbatul, mai scund decît însoțitoarea-i, dar mai spătos, era îmbrăcat cu dolman greu, cu căciulă de miel brumărie și cu cizme crețe, trecînd de genunchi. N-aș fi putut spune dacă era neras de trei săptămîni sau dacă așa avea obiceiul să-și poarte barba. Femeia era neverosimil de albă și zdravănă – prin locurile astea era un făcut cu arătoșenia și voinicia femeilor! – purta palton bărbătesc cu guler de blană, mototolit și plin de noroi, pe cap avea căciulă tot de blană. Din cînd în cînd se oprea din conversație și mă privea cu ochi largi, coborînd fruntea, de parcă ar fi vrut să mă vadă pe deasupra unor ochelari închipuiți.

— Noi cît o să luăm pedeapsă, domnu' ofițer? mă întrebă ea pe rusește, limbă pe care o cunosc foarte puțin...

Îi răspunsei românește și Serghe Bălan se grăbi să-mi servească de tălmaci:

— O să luați cîteva zile de închisoare sau, dacă aveți rude pe-aici, o să vă alegeți numai cu amendă. Dar dacă n-aveți pe nimeni în Basarabia, după ce vă ispășiți pedeapsa, o să vă treacă înapoi peste Nistru... Ar trebui să vă trec de-acuma înapoi, dar deocamdată sunteți necesari la ancheta ce se va face lui gaspadin Serghe, prietenul meu.

Bărbatul crezu că trebuie să repete în idiș soției sale ceea ce Serghie îi transmisese pe rușește după dialectul meu; iar femeia, cu toate că știa rușește și înțelesese limpede de la cel dintîi, totuși îl asculta cu atenție și pe el și aproba din cap în răstimpuri...

— Avem, avem rude destule, mă asigură ea pe rușește și, schimbînd o privire cu soțul, începură deodată repezit să facă bilanțul neamurilor de dincoace de Nistru...

Serghe Bălan mă privi rînjind cu înțeles, clipi din ochi pe furiș spre mine și grăi:

— Dacă domnul locotenent ar vrea, ar putea să vă trimeată de unde-ați venit, cu toate rudele voastre... Dar domnul locotenent e bun...

Nu înțelesei rostul acestei lingușeli și-l privii nedumerit.

— E bun, îi răspunsei, cum putui, pe rușește, dar își face datoria.

Și-i lăsai pentru a-mi continua redactarea raportului. Cu perchiziția, cu interogatoriile se pierduse ziua toată, așa că trebuiau expediați în dimineața următoare.

Amurgul cobora acum devreme, iar din seara asta aerul deveni apăsător. Cu toate că fusese senin pînă acum, stelele nu mai apărură, decît vag, sub o pojghiță lăptoasă ca ochii lui Marinescu. Pe urmă nu se mai văzură deloc. Suflări foșnitoare începură să curgă printre sălcii dinspre fluviu. O atmosferă grea și neliniștitoare plutea peste tot.

Cînd revenii la dînșii, Serghie Bălan continua să vorbească rușește cu femeia; îndată ce mă văzu, el îi

făcu semn din cap spre mine și continuă să-i turuie înainte rîzînd. Femeia mă privea din cînd în cînd pe sub sprîncene, apoi se uită spre bărbatu-său. Acesta era la oarecare depărtare și întors cu spatele. Părea preocupat de alte lucruri și privea, șuierînd printre buze, spre sălciile și spre tufișurile care-și trăgeau deasupra așternuturile nopții, estompîndu-și contururile ; dar urechea lui se vedea bine cum caută, precum o floare amorțită lumina, spre convorbirea celor doi.

Ea-i spuse ceva în idiș și el răspunse de asemenea în idiș, sumar și răstit, întorcîndu-se și mai mult cu spatele. Pe urmă îi mai spuse ceva și tăcu iarăși brusc, pentru a reîncepe în mai multe rînduri, scăpînd cuvintele în răpăneli scurte de mitralieră. Nu mai erau, în afară de noi, pe bătătura îngustă a pichetului, decît paznicul lor și mai încolo cele două sentinele. Gîrneață survenii un moment pentru a-și căuta ceva în baracă și se îndepărtă în grabă.

Atunci femeia se apropie de mine zîmbitoare, întrebîndu-mă de cînd am învățat rușește – limbă pe care ea mă încredință c-o înțeleg foarte bine – și dacă-mi place Basarabia. Conversația se prelungi mult, femeia rîdea și-și da ochii peste cap. Prin negură observai privirea lui Bălan licărind spre mine. Caporalul Marinescu se ivi și conduse pe cei doi prizonieri în baracă ; paznicul luă loc la ușă. Apoi Marinescu se învîrti pe-alocuri, căutînd să-mi prindă vederea, de bună seamă privitor la femeia care mă ținea de vorbă. Dar pentru că nu-l întrebai ce dorește și cum partenera mea devenise foarte volubilă în cuvînt, el se îndepărtă. Streina se amuza de ruseasca mea, mă corija, făcînd haz mare, și ținea mult să știe de la mine deosebirile de impresii pe care mi le făcuse femeia rusă, evreică și moldovancă – curiozitate pe care încercai zadarnic să i-o satisfac, vocabularul meu rusesc neajutîndu-mă să alcătuiesc un răspuns atît de complex. Noaptea se lăsase compactă

și pîcloasă. Cînd începui să dau semne că a sosit momentul încetării unei atît de plăcute conversații, ea se precipită spre mine, rugătoare:

— N-aveți să ne treceți înapoi, dom' ofițer...

— Nu, doamnă, v-am spus!... dacă aveți rude pe-aci, nu veți primi decît o ușoară pedeapsă...

— Avem destule... și la Chișinău, și la Călărași, și la Bender... la Bender avem pe...

Îi amintii că mai mi le înșirase de trei ori pînă acum, așa că era inutil... De altminteri lucrurile astea rămîneau să fie spuse și dovedite autorităților prin fața cărora aveau să treacă...

— Putem dovedi tot, mă asigură femeia... Numai să aștepte pînă facem scrisorile... ca să vină toate rudele noastre și să ne cunoască... Numai dumneavoastră să nu ne treceți înapoi...

— Nu, doamnă, vă promit... v-am promis... s-a terminat. Și acum, pentru că e tîrziu... poate sunteți obosită...

— A, nu, eu nu sunt obosită... o, dacă e vorba de mine...

— După atîta drum, cît ați făcut...

— O, asta nu e nimic, față de ce am pătimit noi pînă acuma... și ca să ne întoarceți îndărăt peste noapte... să ne deștepte și să ne treacă înapoi... să suferim iarăși... mă gîndesc la el, la soțul meu... pe el are să-l împuște... numai să vă spun, domnule ofițer...

La gîndul că iar are să-mi îndruge o poveste interminabilă și semiinteligibilă, făcui un semn ceva mai larg, spre a fi zărit prin întunerec de sentinelă. Femeia îl prinse și, îngrozită, se precipită iarăși spre mine:

— Mi se pare că v-am obosit destul, domnu' ofițer... Iartați-mă, vă rog... dar să ne trimiteți la dumneavoastră în țară... facem și închisoare și tot... numai la el, numai la el mă gîndesc...

Sentinela s-a apropiat și așteaptă în tăcere...

— Trebuie să vă las să vă odihniți, nu-i așa? adăugă ea, apropiindu-se și mai mult și coborînd privirea în pămînt, ca și cînd ar fi așteptat ceva, mi se păru, un răspuns al meu de protestare, de reținere.

Dar pentru că îmi acoperii cu mîna, semnificativ, un îndelung căscat, ea, după ce privi iarăși neliniștită la sentinelă, arătă spre baraca mea de scînduri:

— Aicea stați dumneavoastră, dom' ofițer... Aveți odăița aici... Ah, tare aș fi curioasă să văd cum își poate aranja un bărbat tînăr o odăiță, fără ajutor femeiesc... Îmi dați voie, dom' ofițer...

Și înainte ca să articulez ceva, ea și dispăruse înăuntru...

— Aveți *spișchi*, domnule ofițer?...

Dar înainte ca să-i răspund, degetele ei le și dibuiră pe masă. Aprinse lampa, privi în juru-i, rîzînd și frîngîndu-se din șale. Își dezbumbi mantaua, fără s-o scoată încă, și începu să-mi aranjeze cărțile, turuind necontenit cîte ceva în legătură cu fiecare gest săvîrșit... Apoi își ceru voie să-și scoată mantaua, pentru că-i era cald. Pe dedesubt avea o bluză roșie-deschis, care strîngea din greu un bust zdravăn și debordant. Brațele erau voinice și rotunde, de sub tivul rochiei se iveau pulpe cărnoase, precis arcuite și dîrdîitoare. Mă apropiai tremurînd și ea mă primi în moliciunea pieptului, cu aceleași cuvinte fricoase:

— Nu-i așa că n-aveți să ne trimeteți înapoi, dom' ofițer?...

Răspunsei doar cu o mișcare plictisită din mîini, dar destul de elocventă, și brațele ei mă închiseră îndată în zdravăna lor carapace.

Bucuria asta neprevăzută i-o datoram deci lui Serghie Bălan.

Afară, darabana ploii bătu cîteva tacturi răzlețe pe acoperișurile de scînduri. Pe urmă, toate darabanele cerului porniră, se amestecară, continuară să se repete,

pînă nu se mai auzi decît un singur huiet, apăsat, înăbuşit, monoton.

Dis-de-dimineaţă prizonierii erau gata de plecare. Mă aşteptau învăluiţi în zdrenţe de ceaţă joasă, decorînd compacte ziduri de fum, de care linia ochiului se spărgea la cîteva zeci de metri, fragmente de copaci şi de acoperişuri, ca într-un teatru sfîşiat, pavoazat de molcome fîlfîiri cenuşii. Soţii conversau liniştit lîngă o rădăcină. De cîte ori traversau bătătura, ochii lor mă urmăreau neliniştiţi, pe urmă ea spunea ceva şi soţul înclina barba nervos şi afirmativ. Serghie Bălan rînjea. El încă nu credea că-l voi trimite la comandament. La asigurările mele repetate, clătina din cap neîncrezător.

Îi explicai din nou: ocupaţia lui avea o rubrică specială şi destul de ardeiată în lege. Dar Serghie rîdea; mai ales cînd îi spusei că pentru el o să dau sentinelă deosebită, asta pentru dînsul însemna tocmai trăsătura de burete.

Dar atunci o discuţie vie, aproape violentă, izbucni între cei doi soţi, ca din senin. Ne uitarăm cu toţii într-acolo, fără să înţelegem nimic. Soţul gesticula perorînd cu o ardoare neobişnuită şi cu cea mai sinceră indignare. Soţia răspundea cu frînturi de vorbe, dacă mai putea să-şi facă loc şi cuvîntul ei în această avalanşă de mînie.

Brusc, gaspadinul se îndreptă spre mine cu pas ferm şi începu să-mi declare ceva prea complicat şi prea repede pentru putinţele noastre de înţelegere reciprocă, încît dădui în mai multe rînduri din umeri. La drept vorbind, ceva mi se părea că înţeleg, dar tocmai ceea ce înţelegeam eu mă îndemna să arăt că habar n-am de ce-mi vorbeşte. Atunci doamna porni şi ea încoace, cu pas şi mai ferm decît bărbatul ei:

— Domnu ofiţer, mă întrebă ea mai rar, mai rezumat şi precis... Nu v-am spus eu că sunt sora de la dumnealui? – şi arătă pe domnul...

Cuvîntul rusesc care corespunde noțiunei de soră mi-era necunoscut și de aceea rămăsei încă nedumerit. Reconstituii însă rostul acestei ciudate convorbiri, cînd doamna întoarse întrebarea, în chipul care convenea cunoștințelor mele în limba lui Tolstoi...

— Nu v-am spus eu aseară... că dînsul... frate la mine?... Și-mi zîmbi imperceptibil.

Zîmbii și eu tot așa de imperceptibil. Iată de bună seamă ceva ce uitase cu adevărat să-mi spuie. Ba mi se pare că mă lăsase să aflu cu totul altfel. Cum era de altminteri evident...

— Ah, da, răspunsei cu promptitudinea care mă caracterizează în astfel de împrejurări... Domnul... frate de la doamna...

Și mă grăbii să lămuresc pricina care mă împiedicase să răspund așa de la început. Domnul zîmbi și înclină din cap. Apoi păși cu demnitate spre Serghie Bălan. Iar doamna îl urmă după ce-mi mai aruncă încă un zîmbet furiș...

Mi-amintii de pasagiul biblic al Sarei. Și dădui ordinele de plecare. O rază de soare se înfipse biruitoare prin nămeții de ceață și-și menținu cu vrednicie drumul cîștigat. Fu atunci o adevărată rumoare mută printre armatele de neguri. Urniri de coloane greoaie, manevre de învăluire, o întreagă strategie de umbre materiale; pe urmă fu o panică adevărată, cînd noi și tot mai multe raze sosiră și boabele de ploaie se aprinseră de bucurie printre ramurile pălite.

Întîi porniră soții cu o sentinelă. Văzînd că se îndepărtează cu adevărat de Nistru, ei îmi trimiseră salutări grăbite, iar degetele ei se coborîră de mai multe ori fugar pînă în dreptul buzelor. Dincolo de bătătura întărită a pichetului, încălțămintea li se înfunda adînc în moalele pămîntului desfundat de ploaie. Cu fiecare pas botforii cărau ocale de pămînt negru, basarabean. Dar înaintau voioși și hotărîți să se îndepărteze de apă, chiar dacă tot pămîntul li s-ar fi agățat de picioare.

Bălan era cum nu se poate mai dispus. Faptul că-l distanțam de ceilalți era pentru el și mai semnificativ. Orînduii să-l conducă țiganul Gherăscu, mai înalt decît dînsul și de temut cu figura lui neagră, buzată și ciupită de vărsat ca un strat de pămînt moale îngăurit îndesat de ploaie. La vederea lui, bucuria lui Bălan se ogoi. Și cînd soldatul îl pofti s-o ia înainte, figura cea blondă se înroși deodată, vinele i se umflară pe tîmple, iar mustața lui se zburli ca o flacără. Din ochii albaștri mă săgeta cea mai sfredelitoare mînie...

— Haide, Bălan, lasă necazul... datoria e datorie... Se repezi subit spre mine și mîna i se ridică din cot cu pumnul strîns. Dar se opri la deschizătura de unghi drept cu antebrațul.

— Hai, *mai baiete*, rosti atunci calm țiganul Gherăscu, că ne-apucă nămiazu...

Dar printre dinți, Bălan îmi șuieră sfidător:

— Mă arestezi, hai... ca să poți intra nestingherit în casa mea... D-apoi dacă crezi că are să-ți meargă... Eu unu' am să povestesc și eu șeva acolo undi trebuie... Știu că amu ai să amenințți și să sudui, dar să nu te bucuri dejaba, că mult n-are să-ți meargă, măi răule...

— Dacă vrei, pot să adaug și asta în raport, îl întrerupsei măsurat și calm, că-ți pui nevasta să atragă ofițerii în casă...

Bălan tresări și mă fulgeră cu trăsnetele privirilor; dar la cuvintele care urmară, capul îi căzu pe umăr ca la un executat prin împușcare; buzele nu-i scăpară decît un sughiț încet, de muribund.

— O lași să se culce cu ofițerii ca să poți trece apa nestingherit... Și soră-ta, la fel, cu gradații... Povestește asta acolo unde zici, dacă vrei să ți le-aducă pe amîndouă plocon după tine... Mi-e scîrbă să te văd... Îți împrumuți femeia, ca să poți trece spionii la bolșevici... Marș de-aici, păcătosule... Mai bine pune-o de-a dreptul la mezat că tot atîta ai cîștiga... barim ești ferit de gloanțe și de pușcărie...

Vorbele mele cădeau ca lovituri repetate de măciucă în creștetul aplecat al contrabandistului. Mîna îi căzu moale în jos; în locul roșului aprins al mîniei și al sănătății lui debordante, se așternu pe figură-i galbenul pal al stupoarei, apoi negrul cadaveric al veninului.

— Minți, nimeni nu s-a culcat cu nevastă-mea! șuieră el, țintindu-mă drept în lumina ochilor.

Și glasul indignării lui, care nu-și mai găsea loc de ieșit prin orificiul gîtului, părea că cere, sufocîndu-se, suprema favoare acestor ochi de la care aștepta o dezmințire, o zare de îndoială pentru vorbele prea grele cu care îl miruisem.

— La nimeni nu s-a lăsat... și-a bătut joc de tine, atît... N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor, rîse el aspru și stins – iar lumina ochilor mei îi răspunse la rîndu-i cu rîsul ei, care ia înaintea oricărui grai, oricărui semn, oricărui cuget, și care niciodată, în prima ei lucire cel puțin, nu poate să mintă.

Coborîi ochii, ascunzîndu-i de această căutătură scormonitoare, căutîndu-le alt luciu, de împrumut, dar zadarnic, lumina lor spusese ce avea de spus. Iar Bălan, cu simplitatea instinctului său, cetise acolo ce avea de cetit. Se clătină, cît era de zdravăn, ca un bețiv care pornește pe picioarele deodată încovoiate.

Gherăscu, uimit peste fire de acest dialog, îl îndreptă cu un pumn solid în șale:

— Așa se vorbește cu dom' locotenent... mama ta de bolșevic. Marș înainte... că-ți mut căpriorii...

Rămăsei nemișcat, privind după dînsul. Mi-amintii de ferestruica suspectă din iatacul Niculinei și de înfricoșarea subită cu care o privea în unele momente. Dar era uimitor... Oare o namilă atît de bine zidită a putut să creadă că și în lipsa lui...

De foarte departe... sora și fratele îmi mai făcură pentru ultima oară semn de mulțumire, cu basmalele colorate.

O curiozitate vie, lucidă, bolnavă, mă împinse în cele din urmă spre cătunul fără nume. O noapte crunt opacă ni se puse dinainte și la fiecare pas al lui Pafnute, ea făcea de asemeni un pas spre noi și mai cătrănită și mai compactă. Dar ne mîna din urmă vîntul stepelor, care-mi arunca, în ceafă și într-o ureche, stropi fini și reci ca niște vîrfuri microscopice de gheață. Legănîndu-mă domol pe spinarea lui Pafnute, pe care începutul de crivăț siberian nu-l scotea din mersul lui tacticos și înțelept, îmi tot dregeam în gînd convorbirea ce voi avea în curînd.

Primele cuvinte, primul aranjament de cuvinte cu care aveam să intru în vorbă, cu care aveam să-i aduc vestea, pe care ea poate n-o aflase, se așează și se strică de mai multe ori în mintea mea. Și-n suflet îmi furnica, în acelaș timp cu nerăbdarea cea mare, o stînjenire, o dorință de întîrziere, cu cît distanța se micșora ; în sufletul meu curgeau două cuiburi de furnici în sens contrar.

„Doamne, de-ar fi aflat", îmi ziceam pe urmă –, și apoi iarăși : „Doamne, de n-ar fi aflat...".

Nerăbdarea și neliniștea de a o vedea cît mai repede, dorința intermitentă de a amîna întrevederea pentru o noapte mai limpede sau a doua zi, pe lumină, mă făceau cînd să dau pinteni brutali lui Pafnute, cînd să-l domolesc, după cîțiva pași, cu smucituri violente din hățuri, încît bietul strateg nu mai înțelegea nimic –, după cum pe mine această stare de spirit mă enerva și mă zăpăcea într-un chip nefiresc și de care credeam demult că m-am dezobișnuit.

Dar în fața porții de lemn toate șovăielile zburară și mă trezii deodată dîrz și strașnic, cum îmi plăcea și cum în sfîrșit mă obișnuisem să fiu în fața femeilor, care de departe îmi pricinuiau nelămurite și supărătoare neliniști. Intrai cu întunerecul și cu o volbură bubuitoare de vînt, tragic și calm ca un arhanghel ce-a descins de pe-o aripă de nor. De la prima vedere

înțelesei că Niculina nu aflase încă nimic. Și din nou mă încerca gîndul laș să-i dau vestea ceva mai tîrziu, după ce perdeaua avea să se lase pe urma primului act de dragoste. Ba chiar o obsesie perversă stărui, într-o scurtă învîrtire de clipe, să mă îndemne ca să proclam noutatea chiar în plină beție a spasmului.

Ambiția de a cîntări adevăratul ei sentiment față de mine, de a folosi acest moment unic de spontană destăinuire, pe care nimic nu mai avea să-l stînjenească, mă determină să încep cu vestea însăși. Și-n gît simții cum mă îneacă nesiguranța, ca și cînd, în clipa care urma, avea să se aleagă chiar soarta mea ; Doamne, în clipa cînd această bizară aventurieră avea să-și trădeze adevăratele sentimente față de mine... Articulai inegal și stîngaci :

— Ei, ce veste-ți trimete domnul...

— Care domn...

— Domnul... domnul Bălan, soțul...

— Ah, Serghie... el nu e chiar așa domn, dar nu e nici mujic, răspunse ea simplu. Lasă-l acolo unde-o fi, cu necazurile lui, săracu'... Că el nu-și cîștigă pîinea așa ușor ca dumneata... Aici făcu o pauză : Care ești boier... și ofițer...

Niciodată nu-mi vorbise astfel... Găsii că momentul se oferea minunat. Dar pe cînd îmi rotunjeam fraza hotărîtoare în minte, ea rîse deodată, parcă să împrăștie bruscheța și asprimea răspunsului, și așezîndu-se pe marginea patului, mă dojeni cu blîndețe :

— Dacă m-asculți frumos, n-ai a te teme niciodată de dînsul. De ce-l disprețuiești atunci ?

— Nu mi-e teamă deloc, nici astfel...

Ea mă privi cu un rîs șiret al ochilor, pe care se sili să-l alunge cu închipuită grabă.

— Sigur ? mă întrebă, ferindu-și șăgalnic privirile în pămînt.

— Mai sigur decît crezi...

— Dumneata eşti ofiţer, de ce ar putea să-ţi fie teamă...

Dar privirile le ţinea necontenit în pământ.

— De trei nopţi îl aşteptăm să vie? Şi doar nu-s la capătul pământului Bălţile acelea.

— Poate o veni la noapte, ori poate mîine noapte... ori poate mai tîrziu... Asta nu ţine de el cînd se întoarce... Dar n-ai nici o teamă, nu s-a înnoptat aşa de multă vreme şi i-om spune că ne-a prins vremea tot vorbind despre cărţi...

— Şi el crede todeauna ce-i spui, toate poveştile care-ţi trăsnesc prin minte?

— Va crede, de ce să nu creadă...

— Mare gogoman... oare e adevărat că toţi bărbaţii din Basarabia sunt atît de gogomani şi cred orice le spune nevasta?...

— Nu ştiu... dar el crede... Şi dădu din umeri cu neînţelegere. Nu e mai bine aşa? De ce să-şi facă sînge rău de ce i-o spune unul şi altul. Sau să se lase la şele gînduri negre.

În zilele cînd apropierea de dînsa mi-era oprită, conversaţia noastră devenea fatal mai rezervată; acum ea se zbîrlea de-a binelea în cotituri colţuroase, pe care nici unul din noi nu se arăta dispus a le ocoli.

— Ei bine, acum nu va mai crede, strigai în sfîrşit. Acum a aflat totul... acuma dacă ar fi să se întoarcă, nu ne-ar fi bine la nici unul. Înţelegi, la nici unul, nu numai mie singur... poţi fi sigură de asta...

— Ce ştii dumneata... încercă ea să rîdă iarăşi.

— Ştiu... el mi-a spus azi-dimineaţă...

Ea ridică deodată faţa încremenită brusc spre mine.

— Ai vorbit dumneata cu el?

— Azi-dimineaţă. Lîngă Nistru... Se încurcase pe-acolo. Greşise drumul de la Bălţi tocmai pe la bolşevici.

— Nu-i adevărat.

— Pe ce vrei să-ţi jur?

Se întunecă și plecă fruntea cruntă în pămînt ; iar eu tăcui, așteptînd cu încordare primul ei cuvînt sau gest. Auzirăm vîntul hohotind pe la geamuri, apoi răbufni pe undeva, în pod, ca o rostogolire de trupuri grele, cu chițcăituri caraghioase, ca o sarabandă nocturnă de șobolani enormi, în număr nesfîrșit. Abia întru tîrziu mă întrebă :

— Unde-i acuma ?

— La oraș. Apoi, după ce ezită puțin, punîndu-mi drept în coșul pieptului ascuțișul unei priviri de fier : Mort sau viu ?

— Viu... Lăsă iarăși capul în pămînt. Viu și nevătămat... Afară dacă nu l-o fi pus necuratul să încerce dacă e mai repede la picior decît glonțul paznicului ce i-am dat...

Stătu mai multă vreme astfel, în urmă se ridică, își netezi poalele, ca într-un gest de hotărîre, fără să mă privească, și ieși. Rămase multă vreme afară. Eu așteptam cu pumnul strîns în buzunar pe micul revolver *walter*. Mă lăsă singur mai bine de o jumătate de ceas. Regretam că n-am urmărit-o. Cînd reapăru, părea că-și uitase de prezența mea aici. Părea că nu mă vede. Potrivi ceva prin colțuri. Ieși din nou afară și iar veni, aducînd ceva, o cofă cu apă, pe care-o așeză într-un colț...

„Din cauza ta l-am arestat“, voiam să spun ; dar nu izbuteam ; severitatea înlemnită a obrazului ei îmi interzicea orice cuvînt. Mă indignai pe subita mea timiditate, dar cînd văzui că mi-e cu neputință s-o alung, mă îngrozii cu desăvîrșire. „E nevastă de contrabandist“, îmi spuneam. „Ești un idiot“, îmi răspundeam. „Asta a fost tot ce-a simțit ea pentru mine... și-a făcut nevoile cu mine... dar n-are nici o importanță, e o soție, o complice de contrabandist“, îmi spuneam ca să-mi stimulez nepăsarea. Dar nepăsarea mea era stîngăcie, nătîngie, mă simțeam muiat pînă-n gît în ridicol și mă gîndeam că dacă voi face vreun pas spre ușă, mă voi

îneca de tot. În timp ce, încăpățînîndu-mă să rămîn, nu mă hotăram la nimic, nu eram în stare să găsesc un cuvînt. Iar femeia se învîrtea la distanță și mă ocolea, găsindu-și de lucru pe afară, întîrziind, așteptînd să plec. Nimic, nici o revoltă, dar luciul de-acum al ochiului ei și imobilitatea adîncă a dungilor care despărțeau obrajii de gură îmi spuneau că nu mai e nici o viclenie femeiască la mijloc, nici o cochetărie prefăcută, ci că trebuia să plec. Dar ea nu grăia nimic, nu se văita, nu țipa, nu mă alunga.

Cu un curaj forțat, pe jumătate amețit de această indiferență completă, umilitoare, izbutii să fac primii pași, mă apropiai de ea... dar trecu repede pe lîngă mine, fără să se ferească... Fără măcar să se ferească... ca și cînd n-aș fi fost.

O așteptai din nou să treacă, însă acuma se ținea și mai la distanță. Mă apropiai cu un pas ferm de dînsa, tăinuindu-i ieșirea, cu buzele mînjite de un rînjet fricos.

Se opri, oprindu-mă cu ochii, fără nici o clintire în privirile ei atît de mobile, de femeie ce se știe frumoasă, dorită.

— Ce dorîți, domnule?

De ce nu puteam să-i spun: „Ia vezi, că te leg și pe tine cu mîinile la spate!". De ce-i spuneam ca un amorez caraghios de teatru prost:

— L-am arestat, ca să rămînem noi singuri, să fii numai a mea!...

Ah, eram strigător de caraghios. Ea-mi răspunse cu o mișcare atît de disprețuitoare din buze, că mă năpustii asupră-i. Ea mă îmbrînci cu putere pînă-n părețele din contră, cu o putere neașteptată, bărbătească. Dar revenii la ea, strigîndu-i:

— Nu va avea cine să te scape, ești a mea, înțelegi, ești numai a mea.

Strigai astfel, dar îmi păream lamentabil cu această nouă umilință, cu care vream să-i dovedesc că pentru

dînsa făcusem totul; stîngacea, stupida umilință ce mi-era atît de brutal refuzată.

Dar asta mă scoase de tot din sărite:

— Mi-am făcut datoria! îi strigai victorios că am găsit cuvîntul mîntuitor. Puțin îmi pasă de tine!

Dar era prea tîrziu. Cu totul tîrziu. Din neînsemnata tresărire pe care i-o surprinsei atunci, înțelesei că dacă aș fi început astfel, drumul ar fi cu totul altul. Poate mai greu. Dar drept, fără ocol, pieptiș. Mîndru.

— Dacă vreau, te arestez și pe tine, îi strigai, cînd fusei pentru a doua oară repezit în părete. Ea-mi răspunse cu un surîs atît de amar, de disprețuitor și de sfidător, că-mi fu rușine de această amenințare. Nu mai era nimic de pierdut: mă repezii înainte orbește. Și dădui peste un scaun... pe care-l ridicai și mă așezai. Vîntul bubui deodată în apropiere, plesni geamurile ca o coadă piezișe și se îndreptă în zbor fîlfîitor. Îl ascultarăm cum se îndepărtează tot mai mult pînă cînd nu se mai auzi.

— Pe tine nu te arestez, îi spusei calm, decretînd armistițiul. Deși ar trebui... M-ai atras aici, în casă, în înțelegere cu el... ca să puteți trece spioni și... Tu știi ce te-ar aștepta?

— Nu te oprește nimeni, îmi răspunse sec și fără păsare. N-ai decît să arestezi...

Întorsei scaunul și-l încălecai, pentru a-mi sprijini bărbia de spetează. O priveam mișcîndu-se calmă, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Calmul ăsta mă exaspera mai ales.

— Dacă vreau, o fac, pentru că pot...

— Ți-oi spune ce-aș face... pe puterea ta...

Era pentru prima oară cînd Niculina lui Serghie Bălan își permitea o necuviință față de mine. Și prima dată cînd tutuitul nu mai era o marcă de concesie sufletească, de intimitate, de discreție amoroasă. Dar

în schimbul de vorbe ce urmă, cuvîntul „dumneata“ reveni în glasul ei, distant, rece, sarcastic parcă.

— Va s'zică asta ți-a fost tot aleanul pentru mine, glumii la rîndu-mi batjocoritor.

— Aiasta a fost... Dumneata credeai altfel?... Și începu să rîdă amuzată...

— Minți, strigai.

Dar ea rîse și cu mai multă voioșie.

— În definitiv, puțin îmi pasă, îmi luai revanșa cinic... Mi-ai folosit ca să-mi potolesc fierbințeala din pîntec... Și tu și cumnată-ta... sora lui...

N-am primit răspuns...

— Vă mulțumesc la amîndouă...

— Să-ți fie de bine și să mai poftești și altă dată, răspunse alene, complet indiferentă.

— Însă mulțumirea mea se îndreaptă mai mult la tine... N-are a face Măriuca cu tine... încercai să reiau ofensiva pe portița amorului propriu. He, he... ea e o biată țărăncuță, bună de întrebuințare cînd era bărbatu-tău aicea. Pe cînd tu... ah, trebuie s-o spun... ești delicioasă : se cunoaște că nu te tragi din teapa țăranilor ăstora, din mijlocul cărora tot am să te scot eu odată și odată... Nu vezi că ai început să întrebuințezi și grosolăniile lor...

Ea căscă lung, se întinse. Vorbeam înainte, o apreciam, punînd culori calităților ei văzute și ascunse, care de care mai minunate. Mă întrerupse, căscînd iarăși zgomotos :

— Soldații dumitale or fi dormind toți acuma... Vai de paza țării, pe mîna cui a fost lăsată...

Aspirai adînc și zgomotos aerul. Ea chicoti...

— O, n-avea nici o grijă de paza țării... Și acum te mai îndoiești că e bine păzită?

— S-a întîmplat o dată... în timpul ăsta de cîte ori n-a mai trecut el pe sub nasul dumitale... Iaca, dacă am o mulțumire, e că pe urma mea, și-a ce zici c-ai găsit

sub fustele mele, au putut și bieții de ei, bieții soldați, să doarmă...

Amintirea a ceea ce am găsit sub fustele ei mă traversă deodată, din moalele capului și pînă-n șale, ca un curent de foc. Dar mai ales acest mod rud de a-mi aminti, acest calm și această sfidare. O, dacă Niculina ar fi vrut cu adevărat să se răzbune, n-ar fi avut de făcut decît să reînnoiască amintirea nopților trecute, ba chiar să înceapă să se dezbrace și să-mi reziste cu orice preț, așa goală și înverșunată.

Vrusei să ocolesc acest gînd drăcesc, dar un demon neînțeles mă îndemna acum să i-l sugerez eu însumi. Și începui iar, în neștire, să-i înșir bunătățile corpului ei. Ea rîdea după fiecare, întrebîndu-mă: „Nu așa?". Iar eu, năucit, întrebam la rîndu-mi, după fiecare: „Cum, și asta n-o s-o mai văd niciodată?"... Iar ea rîdea și se frîngea din mijloc, lăsîndu-se de-a curmezișul patului...

Cînd conversația deveni extrem de obscenă și cînd ea fu scuturată de un acces mai lung de rîs, țîșnii de pe scaunul meu, care căzu cu zgomot, și mă năpustii asupră-i. Dar electric parcă, ea reveni în poziția de apărare. Stăteam amîndoi, unul în fața altuia, arătîndu-ne colții ca niște fiare.

— Și cu toate astea, reluai o iță părăsită a convorbirei, împreunîndu-mi resemnat mîinile la spate, cu toate astea, dacă Bălan ar veni acum la fereastră și te-ar vedea așa voinică și hotărîtă, ascultă-mă pe mine, tot te-ar omorî!

— Nu știu pe mine, dar pe dumneata cu siguranță.

— Și pe tine... Am cetit-o în ochii lui, cînd ne-am despărțit. Mi-a strigat că mă va pîrî la șefii mei, că-l arestez ca să pot nestingherit să-i necinstesc casa. „Ia seama, să nu-ți aresteze și nevasta", i-am spus, „cînd or afla că ți-o împrumuți la militari, ca să poți trece Nistrul în vreme ce ea se culcă cu ei". A, cum a sărit atunci, parcă aș fi turnat jăratec pe dînsul. Niculina tresări de

asemeni, privindu-mă cu adîncă, stăruitoare curiozitate. „Și-a bătut joc de tine!“, mi-a strigat el atunci, „asta a făcut ea, dar nu s-a culcat cu nimeni. N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor.“ Vai, și cum urla!...

— Și ce i-ai răspuns? întrebă ea, cu glas stingherit, înecat...

O privii lung, tăcut. Iar ea mă privea de asemenea adînc, stăruitor, ochii îi creșteau, trăsăturile ei de piatră deveneau mobile, omenești, femeiești. Fără să-i răspund, începui să măsor încăperea în lung și-n lat. Se apropie de mine și mă opri, apucîndu-mă de braț. Repetă întrebarea, țintindu-mă drept în luminile ochilor:

— Spune, ce i-ai răspuns?

Dădui din umeri și vrusei să-mi urmez drumul.

— Nu i-am răspuns nimic, ce să-i răspund... Regretam că-mi scăpase și ceea ce apucasem să-i spun...

— Nu-i adevărat! Ce i-ai răspuns? șuieră ea, scuturîndu-mă de braț.

— Îți spun, nu i-am răspuns nimic. Dar trebuia să-i înșir atunci... Ha, ha, ha, nenorocitul credea că eu sunt ca Marinescu, să mă mulțumesc doar cu cîteva pupături... Ha, ha, ha, ce idiot... Asta nu mi-a mai fost dat să văd... Să ai o nevastă ca tine și s-o crezi...

— Nu i-ai răspuns nimic? îmi tăie ea, încă neîncrezătoare, firul cuvintelor.

— Nimic, îți spun.

— Nu-i adevărat...

— Îți spun, nimic... numai că nu m-am putut stăpîni să mă uit uimit la dînsul. Asta a fost fără voia mea. Îți spun drept, eu credeam că el știe, că el singur îți îngăduie înadins... ca să-și poată face contrabanda...

Ea lăsă ochii în pămînt. Păru că gîndește adînc. Încă nu-mi dăduse drumul de braț. Adăugai:

— El se uita mai mult în ochii decît în gura mea. Și ochii n-am putut să-i opresc să nu spună adevărul.

Ridică repede capul spre mine, examinîndu-mă cu atenție extremă și strîngîndu-mă nervos de braț.

Pentru că tăcusem iarăși, mă îmboldi cu vocea tăiată, înecată la fiecare cuvînt.

— Crezi c-o fi înțeles?...

— Eu cred c-a înțeles...

— ?

— Cînd l-a tras soldatul de mînă, din țanțoș și amenințător, cum era la început, picioarele i se muiaseră de tot și capul i-a căzut pe-o parte, ochii i s-au deschis ca la un spînzurat... abia mai putea merge...

— A înțeles... bolborosi ea după o tăcere. Și pe urma vorbelor ei, iar se întinse tăcere. Mai tîrziu mă lăsă de braț și se mișcă greu spre pat, cu ochii în pămînt. Se așeză pe marginea patului și clătină afirmativ din cap.

— El a înțeles că s-a întîmplat și pentru că l-ai arestat... Dacă nu se întîmpla, nu puteai să-l arestezi...

— Crezi?...

— Nu știu, dar el crede... Nu te-ai fi pus rău cu el, dacă nu se întîmpla... tocmai păstrînd nădejdea că se va întîmpla cîndva...

— La început el a crezut că vreau să glumesc... Pe urmă mi-a strigat că dinadins vreau să-l depărtez de casă... dar n-am să izbutesc nimic...

— Tocmai așa s-a întîmplat cu ofițerul care a fost înaintea dumitale... Acela era altfel de om, se vede că era din altă parte de țară...

Mi-l reaminteam acum bine pe locotenentul pe care-l schimbasem. Îi întîlneam adesea numele lui prin dosarul pichetului și acum îl rețineam: îl chema Mătăsaru Florea.

Era un roșcovan zdravăn, cam lăbărțat și cam butucănos. Probabil unul din beneficiarii activărilor cu duiumul, și fără selecție, din timpul războiului. Cînd mi-a dat în primire sectorul, m-a însoțit binevoitor de-a lungul lui,

însă măsurat la vorbă și parcă ținînd să-mi arate că alt raport între noi n-ar exista, decît acela impus de situația noastră. La despărțire mi-amintesc bine că mi-a spus aceste vorbe, pe care i le repetai Niculinei: „Îmi pare bine că scap de-aici... Dacă mai rămîneam, cred că înnebuneam de urît".

— Avea dreptate, confirmă Niculina, privind în gol... Dacă mai sta, înnebunea... Dar mie nu-mi plăcea deloc... De altminteri, după a treia, a patra noapte, cînd a văzut că nu-i va merge așa ușor, cum s-o fi socotit, îmi cădea la picioare și plîngea ca un copil ca să plec cu dînsul în lume, la nimereală...

— În Rusia?

— N-am dat seama unde... Dar de ce în Rusia? Îmi spunea că legea nu l-ar opri să mă ia de nevastă... dacă m-aș împăca cu părinții mei și i-aș aduce o zestre. Dar pînă atunci el m-ar ține ca și pe o nevastă. Numai să-mi părăsesc cît mai degrabă bărbatul. Era sigur că dacă îl voi îndruma la părinți, el îi va îndupleca să mă ierte: bătea din pinteni și se lega pe cinstea lui că nu se va lăsa pînă nu va aduce lucrurile la bun capăt. Îmi mai spunea că are și el avere, la el la țară, undeva, nu știu unde... Serghe auzea toate astea pe acolo, arăta ea ferestruica suspectă, căci îl prevestisem de toate. Uneori intra peste noi, pentru că se împrietenise cu el ca și cu dumneata. Ba chiar îl primea foarte bine, îmi făcea cu ochiul să-l rugăm să mai stea ori să mai poftească și altădată, în zilele cînd trebuia... Cîteodată se ducea chiar la el, acolo la Nistru, să-l vadă... Soldații începuseră să-l cunoască și cînd îl întîlneau pe-acolo, ziua, seara ori dimineața, nu-i ziceau nimic... iar el își vedea de treabă... Poate l-or fi pîrît vreodată, dar domnul ofițer nu-i asculta... Pe urmă, cînd v-ați schimbat, Serghe a fost strașnic de mîhnit și-mi spunea întruna: „Păcat de locotenentul nostru... Ofițeru' ista nou trebuie să fie rău al dracului... Și saldații lui nu stau oleacă... Aiștea-s

grăniceri... Îs oameni ai dracului, veniți din partea ailaltă a țării... Și ofițerul lor e așa și pe dincolo...". Că el te-a văzut... Și nu știu cum, dar îmi plăcea tare să ascult, cînd spunea cît ești de rău și neastîmpărat...

O lăsasem să vorbească în voia ei. Nu mă privea. Din cînd în cînd făcea o pauză ca și cînd ar fi măsurat dacă nu mi-a spus cumva prea mult. Pe urmă mai adăuga ceva. Și iar se oprea. Cînd tăcu de tot, o întrebai:

— Dar și mai înainte...

— Cum mai înainte!...

— Înainte de ofițerul care a fost înaintea mea... cînd a mai fost pe-aici tot un detașament din regimentul nostru...

— Atunci Serghe nu mă amesteca în treburile lui. Abia de-mi spunea cîte ceva...

Asta doream eu să știu în primul rînd. Dacă fusesem singurul. Pe urmă vrusei să știu mai departe: cînd a fost cu mine înăuntru – atunci la început, căci mai pe urmă era cu neputință – Serghe a privit vreodată la noi pe ferestruică? Dar nu mai putui să-i descleștez gura. M-așezai lîngă dînsa, pe marginea patului. De astă dată nu se mai feri.

— Va să zică am fost singurul?

Însă surîsul ei ironic mă făcu să regret această întrebare. Îmi răspunse mai tîrziu:

— Nu trebuia să fac asta!

— Dar nu înțeleg, revenii la nedumerirea mea, atunci de ce te uitai tot la fiecare cinci minute la ferestruică... la început... la început...

— Așa luasem obiceiul de la celălalt. Dar, ce vorbești? De-ar fi văzut el măcar atîta... cît a fost la început. El atît m-a îndemnat; dacă nimerești cumva pe la noi, adus de vreo bănuială, să te poftesc cu multă stăruință. Dar tot povestindu-mi cît ești de strașnic, m-a făcut să te chem eu singură, că se potrivea cu ce-mi spuneau și vagmiștrii tăi... Pe urmă rămase mult pe gînduri,

clătinînd capul cu convingere... A înțeles, chiar dacă a fost numai așa cum zici... Simt eu c-a înțeles... Și-l simt pe aproape... Are să vie în curînd...

Izbucnii în hohot voios...

— După vreun an, doi, dacă nu și mai mult...

— Va veni în curînd... Îl simt pe-aproape... Nimic nu-l poate opri...

Privea în gol și vorbea. Voioșia mi se diluă. Dar profitai de prilej, ca să-mi trec brațul pe după șalele ei. Și mirarea mea nu fu mică, cînd nici de data asta nu întîlnii împotrivire. Privea necontenit în gol.

— Cel puțin să ne găsească împreună, dacă e așa de aproape, glumii.

Ea zîmbi ceva mai tîrziu. Poate nu de gluma mea.

— Mă va sudui și mă va frămînta mult, știu bine, continuă ea, privind în același fel, nelămurit. Ca să afle... dar eu n-am să-i spun nimic... Însă dacă e vorba să se întoarcă la închisoare, iarăși... Se opri speriată și mă privi pe furiș, să vadă dacă această întrerupere m-a neliniștit. N-avea teamă, am să-i spun că te-ai lăudat. Apoi se scutură ca să-și alunge gîndurile. Se întinse, întinzîndu-și brațele în sus, și-mi surîse. Pe urmă brațele se abătură asupră-mi și mă cuprinseră.

— O fi afară!? glumii, strîngînd-o.

Dar dădu din cap cu încredere și mă asigură:

— Acuma nu... și iacă nici în noaptea ce vine... dar într-una din nopți... peste o săptămînă sau poate două nimic nu-l va opri... Tare nerăbdare am... să văd ce va zice el întîi... ce va face... Apoi, întorcîndu-și brusc spre mine fața, mă întrebă de-a dreptul: Ți-e frică?

Rîsei puțin cam circumstanțial. Ea mă sărută și se desprinse, privindu-mă cu adîncă luare-aminte pînă în fundul ochilor.

Pe urmă buzele noastre se căutară cu furie și căzurăm zvîcnind ca niște fulgerați pe patul nesațiului. De-afară nu ne privea decît întunerecul invariabil.

Dimineața ferestrele s-au tivit cu alb, și cînd am ieșit afară, valea Nistrului zăcea imensă sub totala candoare. Pafnute a pornit să ia în piept troienele, în vreme ce crengile încă nedespuiate de frunze ne sorcoveau în treacăt, vărsînd asupră-ne grămezile reci de microscopice steluțe. Dar pînă să ajungem la post, soarele a răsărit hoțește și a prefăcut magica priveliște într-o mlaștină informă.

În nopțile următoare venii la Niculina, statornic, prin gălețile de ploaie, atras și mai mult de flacăra misterioasă a necunoscutului pe care ea-l simțea pe-aproape și trebuia în curînd să apară. Răzbăteam prin văzduhul împînzit de ape ca o mitologică apariție, călare pe-un animal marin. Prin noul element, dezlănțuit de norii cari nu se mai goleau de zile întregi, Pafnute se comporta cu aceeași bravură lentă și cu aceeași bunăvoință, care-l făceau neprețuit tovarăș. Picioarele lui subțiri nu cunoșteau pișcăturile prompte ale reumatismului din băltoace și desfidau amăgirile cleioase ale cernoziomului basarabean.

Aruncam în urma mea poarta cu zgomot și nu știam dacă o fac tocmai pentru a sfida orice teamă sau, poate, pentru a surprinde vreo mișcare, a provoca o întîmpinare fățișă, a primi vreo înștiințare tainică din ochii vorbitori și încercănați ai Niculinei. Îmi va trimite ea oare această înștiințare tainică sau privirea ei nu-mi va dezvălui nimic, mă va lăsa să calc înainte, în neștire, spre prăpastia ascunsă, mă va îmbărbăta să pășesc orbește, cu zîmbetul ei indescifrabil, întruna egal cu sine însuși?

Curios. Niculina era acum mai iubitoare ca niciodată și totuși, nu știu cum, această expansiune sentimentală, acest piept și aceste brațe care nu se mai săturau de strîngeri, acești ochi, căscați pînă-n înfiorătoare abisuri negre, mă făceau să mă simt deodată izolat, fără nici un reazim sub picioare, gata să mă rostogolesc într-o

beznă fără fund... Mă strîngea cu o furie neînțeleasă, pentru a-mi reaminti în fiecare seară și de mai multe ori pe seară, că simțirea ei n-a înșelat-o niciodată și deci n-o va înșela nici acum: că *el*, dacă n-a pornit încă încoace, într-o bună zi va porni și într-o bună noapte va ajunge.

O informai că sentinela mea l-a condus, fără nici o bătaie de cap, pînă la postul central și că el s-a lăsat dus blînd ca un miel; îmi dădui cu părerea că dacă pînă acolo n-a făcut nici o mișcare de scăpare, de-acolo înainte nu mai poate fi nici o nădejde. Acolo l-au luat în primire jandarmii și ăștia nu prea știu de glumă. Escortații au atîta groază de dînșii, că se țin de pulpanele lor, de frică ca nu cumva să trezească vreo bănuială, dacă din nebăgare de seamă ar lua-o ceva mai repede la picior. Cînd jandarmii le strigă să se țină mai departe, escortații o fac de-a-nderete și cu mîinile ridicate în sus. De altfel unul ca Serghe Bălan nici nu poate fi dus cu mîinile și poate nici cu picioarele libere...

Dar toate amănuntele astea, pe care o nevoie nelămurită mă îndemna să le evoc, n-au nici o importanță pentru Niculina. Ea dă din cap neînșelată de credința ei și m-asigură:

— Într-o noapte va fi aici...

— Bine, să poftească! îi spun rîzînd.

Alteori își amintește de ofițerul care-a păzit înaintea mea. Era, cu adevărat, om din popor, ajuns ofițer prin război. Fusese pe vremuri învățător. Tatăl lui era țăran chiabur, dar Niculina nu-și putea aminti în ce parte de țară își avea ogorul: ofițerul îi spunea adesea, dar ea uitase. Nu da nici o luare-aminte pentru că știa că n-are să-l urmeze. Dar dorința lui, pe zi ce trece mai vie, de-a o duce înapoi la părinți, pentru ca după despărțire s-o poată lua de soție, părea s-o fi afectat mult. Îi înșira cu poftă mare planurile lui de viitor, mîngîind-o pe picior, ca pe-un copil pe care vrei să-l

adormi, îi descria viața pe care ar fi dus-o ca soție de ofițer, îi povestea de boii tatălui său, al cărui singur fecior era, de cireada de vaci, de cai, de via care „la noi crește altfel, pe haraci", de livadă, de pogoanele de ogor din vale, semănate parte cu porumb, parte cu grîu, secară ori ovăz și schimbate alternativ, se gîndea că a venit vremea să dea ajutor tatălui său, să-și ceară mutarea în cea mai apropiată garnizoană de dînsul.

Observai că, de la un timp, Niculina revenea prea des asupra acestei idei. Ea mă privea semnificativ și mă asigura : dacă înaintașul meu ar fi fost altfel, poate, cine știe, gîndul plecării ar fi muncit-o cu adevărat. Dar așa cum a fost, nici nu vrea să gîndească prea mult, se învățase aici cu Serghie, cu plecările lui pe neașteptate și cu întoarcerile lui nocturne, cu afacerile lui misterioase, despre care nici ei nu-i spunea nimic mai înainte, dar de pe urma cărora aducea bănet bun în casă. Acum însă, cînd aflase, îi plăcea și mai mult.

— Avem bani să ne mutăm la oraș și să ne facem o casă, îmi spunea ea, casă și mai bună ca a părinților mei. Iar aici, dacă am vrea, am cumpăra iară toate locurile astea pînă departe la mînăstirea de maici ; ele au mai fost odată ale tatălui lui Serghe, care a fost răzeș bogat, dar un bețiv și mujeratic, a nimicit totul și și-a lăsat copiii săraci, după ce a fost pălit de dambla la tractir. Și copiii i-au semănat, afară de un frate al lui Serghe, care era doctor la Odesa, dar a pierit în război. Măriuca era stricată de mică, a lepădat un copil la treisprezece ani ; bărbatu-său a luat-o doar cu casa care o are și cu puțin ogor. Iar Serghie de asemeni a fost mare șoltic și bețiv, l-au alungat din școli, dar de cînd m-a cunoscut pe mine nu s-a mai îmbătat niciodată.

— Și acum de ce nu vă duceți la oraș? Ca să nu se întoarcă la vechile obiceiuri?...

— După atîta timp nu se mai poate întoarce... M-am învățat cu viața asta... cu plecările lui... La oraș ce să

facă? Negustorie? Doară sunt ovrei destui, pe-aşeia nu-i poate întrece nimeni... Să se bage iar năcealnic? Asta cred că nu s-ar mai putea şi nici n-aş vrea eu... Dacă ar sta necontenit cu mine, dacă n-ar răzbate lumea, să lupte şi să-mi aducă... cine ştie... hm... asta cred că o înţelege şi el... eu nu m-am dat niciodată cu el în vorbă de aşa ceva... dar vede că-mi place astfel şi el singur n-ar vrea să mă ducă de-aici...

A... dac-ar fi ofiţer... un ofiţer aşa ca dînsul, mai că i-ar plăcea. Ofiţerul îşi duce viaţa tot la cîmp, umblă, aleargă, porunceşte, bate pe cei mici, e temut şi la nevoie trage cu arma... Numai că atunci toate astea le-ar face pentru comandament... nu pentru dînsa...

O ascultam zîmbitor. Şi pe buze îmi juca întrebarea: dar un ofiţer aşa ca mine? Însă glasul îmi rămînea mut. O curiozitate extremă, un amor propriu împins la paroxism îmi înăbuşea cuvîntul în gît; aşteptam să-l rostească întîi ea. Iar ea aştepta de asemeni şi mă privea îmbietoare. Privirile noastre îşi vorbeau limpede; înţeleserăm deci reciproc că dintru început, cel puţin, nimeni dintre noi nu va ceda cel dintîi. Cunoscurăm o adevărată dezlănţuire de plăceri şi ea mă privea recunoscătoare şi fericită, printre genele întreţesute, cînd o părăseam copleşită şi sfîrşită de prelungile-mi îmbrăţişări. Mîngîindu-mă uneori pe păr, în această stare letargică, tresărea deodată, părea că stă gata să-mi vorbească şi eu o fixam, cu încordare ridicată la maximum, cu stranie lucire în ochi. Dar renunţa numaidecît şi, fără să zică un cuvînt, cădea cu capul în perne. Zîmbea amar. Pe faţa mea trecea atunci o lumină fugară de tristeţe şi sarcasm. Atunci, cu zîmbetul acela, pe care aş fi vrut să i-l smulg odată din suflet, deşi era piesă scumpă în salba-i de podoabe, încorda deodată auzul şi părea că dibuie cu antene invizibile necuprinsul întunerecului de afară.

— Nu te teme, că nu va mai veni, mă grăbeam s-o asigur, nu va veni înainte ca...

— Înainte ca... repeta ca un ecou vocea ei de argint.

— Înainte de a-și ispăși pedeapsa... care nu cred că va fi mai mică de cel puțin un an... și asta știi... cu mare indulgență... consiliile de război nu prea glumesc...

— În curînd va fi aici... îmi răspundea cu șuier de bici care plesnește obrajii, cu o încredere atît de îndărătnică, încît mi-era cu neputință să opresc un scrîșnet de înfrîngere și ciudă.

Atunci îmi zîmbea dulce și trist, întindea mîna să-și strecoare degetele prin vițele părului meu. „Niculina", îmi venea să-i strig... „dacă tu n-ai mai vrea să știi de dînsul..."

Dar zîmbetul ei mă amuțea. Nu, nu va răspunde niciodată după vrutul gîndului meu... Sau poate, la rîndu-i, se teme ca și mine... dar nu, zîmbetul ei spunea limpede că nu se teme de nimic.

Mă trase pe pieptul ei și, gură în gură, îmi șopti:

— Trebuie să-l aștept aicea... Trebuie să văd cît mă lasă să-l aștept...

— He, he, din închisorile noastre e greu de scăpat...

— Cu atît mai mult îmi va arăta că nimic nu poate să-l împiedice. Deocamdată poate se așteaptă la o pedeapsă mai mică... Dar va veni fără multă zăbavă, dacă pedeapsa-i va fi așa cum spui...

Trebuia s-o copleșesc cu năprasna strîngerilor ca să alung din ochiul ei această lumină rece și fixă, care însoțea încăpățînata-i prevestire, dar în sufletul ei vedeam tot mai mult că e cu neputință să mă așez singur și biruitor stăpîn.

Atunci un eveniment extraordinar se petrecu pe Nistru, evenimentul mult așteptat. Un frig aspru și posomorît se lăsase de cîteva zile și apele leneșe ale

fluviului prinseră pojghiță pe maluri. Apoi, într-o bună dimineață, valea se drapă întreagă în vestmînt de nuntire. Un vînt greu și întunecat începuse o năvală căzăcească dinspre răsărit și soarele trebui să stea multă vreme ascuns după norii cari vărsau nămeți. Apele Nistrului curgeau murdare, cu sforuri greoaie și încete ca niște hoarde adormite în șea. Pe maluri însă începutul înghețului se amuza să descrie festoane albicioase și neregulate de pojghiță, suprapunîndu-le uneori ca ardezia pe case.

Zăpada conteni, dar simunul căzăcesc îi suflă multă vreme pe deasupra și pe dedesubt, repezind-o în viscole turbate dintr-o parte într-alta încă zile în șir, pînă cînd îngheță el însuși și căzu la pămînt, șarpe de sloi, care se preface în bucăți. Atunci pustiul alb încremeni cu magnificele-i și candidele-i dune și Nistrul încremeni însuși, iar văzduhul rămase tot posomorît.

Oaspeții începură să se îndesească ; îi găseam dimineața la ieșirea din bordei, pîlcuri de mujici nerași și nedormiți, bărbi patriarhale, căciuli căzăcești jegoase și cu blana jupuită prin stuful mițelor sălbatice. Unii se descopereau respectuos, dar cei mai mulți duceau doar un deget, maximum două, spre numele tatălui. Primul lot al acestor clienți matinali, învăluit în promoroacă, îl salutai cu simpatie și-l tratai cu ceai fierbinte. Apoi, după o perchiziție sumară, îl îndreptai de cum veni noaptea pe cărăruia sticloasă care împreuna acum cele două maluri.

Dar loturi noi soseau unul după altul și-n așteptarea nopții, în afară de cîte-o bucată de pîine, nu mai aveam cu ce să domolesc foamea lor sălbăticită de frig, de drum, de peripețiile prin care trecuseră. Tot ce grăia moldovenește era ales și drumul i se deschidea spre apus : chiar dacă vreunul mai încherba acolo cîteva fraze mai mult ori mai puțin românești și dacă ochii i-erau limpezi și cugetul senin, mai ales dacă părea să

fi umblat pe la noi, indulgența se cumpănea asupră-i, atingîndu-l îndată sau după vreo zi, două, de gîndire. Dar acei cari nu puteau răzbate prin acest ciur destul de găurit, cu părere de rău, erau aliniați în acel trist convoi, care, în fiecare noapte, trebuia să treacă înapoi limanul tuturor suferințelor, spre care înota de la sute și mii de verste.

În fiecare noapte, jalnicul pahod trebuia să defileze pe sub ochii mei. Pentru a nu atrage vreo luare-aminte dinspre partea cealaltă, nu aprindeam nici o faclă, la această înmormîntare de oameni vii. Albele palori ale straturilor de zăpadă, solidificate pînă la extrem, dau împrejurărei toată aparența sepulcrală de care era nevoie. Iar deasupra, în nopțile limpezi, bolta avea reflexe de sticlă : stelele fixe nu mai tresăreau de nici un suflu și în gerul interspațial, printre bancurile de fantasme, convoiul aluneca în lumea de apoi – figuri rude și bărbi grele, ochi secați de orice speranță – ca printr-un peisagiu lunar.

Ochiul acela indiferent, mai ales, trebuia să-l sufăr în fiecare noapte. O, dacă el m-ar fi privit cu ură sau chiar încă implorator, și tot ar fi fost un chin mai puțin. Dar această privire îndobitocită, ternă, de om care nu mai are nimic de așteptat de la semenul lui, se înfigea adînc în fruntea gîndului meu, rămînea acolo apăsîndu-mă noaptea în meninge, dîndu-mi insomnii.

Mă refugiam atunci la sînul imaginarei mele zeițe, ce trebuia acum să coboare, căci, cînd marele alb mă copleși sub fluturarea vălurilor nesfîrșite de speranță, Niculina redeveni pentru mine doar trupul arzător al strîngerilor sălbatice de sub nuc. Sufletul i-l lăsai tot lui Serghe și eu însufleții această comoară de plăceri cu visul negrăit de frumos al cărui grai de serafim trebuia să rostească, el întîi, și pentru mine, cuvîntul așteptat. O, putea acum Niculina să-și treiere în voie noianul ei de vedenii și amintiri ; la sînul ei, pe care știam acum

să-l răscolesc de cele mai cumplite patimi, eu îmi torceam dulcele fir al nădejdei reînnoite, trăgeam din fuiorul necunoscutului imaginea care să se întreacă pe sine, mă închipuiam refăcînd întruna cele mai subtile dialoguri, clădeam episodul cel mai minunat, singurul minunat al vieţei mele. Amuţiţi de grozava tăcere a imensităţilor albe sau înfioraţi de jalea vînturilor călătoare, strînşi unul într-altul la scrîşnetele de mînie ale viscolelor turbate, suspinele patimilor noastre se îngînau în aceeaşi tragică aşteptare.

— El adastă să-şi vadă întîi pedeapsa ; dacă e uşoară, de ce să şi-o mai îngreuneze sau să-şi încerce viaţa... răzbăteau uneori, din pîcla gîndurilor ei, aceleaşi şi aceleaşi cuvinte.

„Ea se apropie necontenit de podul de gheaţă, pe care Dumnezeu l-a aruncat între sufletele oamenilor“ – răspundea ca un ecou, dar numai pentru auzul meu, gîndul acum în mine singur domnitor.

În plocoanele de oaspeţi, pe care potecile înghe-ţului mi le aduceau din ţara necunoscutului, erau prea puţine femei. Nu puteai şti, sub aceeaşi stambă decolorată şi scrobită de ger, sub aceleaşi şaluri jerpelite şi soioase, sub acelaş bariş negru sau sub aceeaşi căciulă bărbătească, dacă se ascunde o ţărancă sau o orăşancă. Trăsături chinuite, ochi păstrînd încăpăţînat lumina groazelor trecute sau celor aşteptate ori aceeaşi opacă perdea de îndobitocire, asta era tot ce-mi vărsau pun-ţile ce-mi pusese spre visul meu Dumnezeu.

Dar ea trebuia să vină. Mi-o spuneau asta figurile uneori puţin dure, mai cioplite, mai subţiri la pieliţă, ajunse aci din înspăimîntătoare depărtări pentru a fi în rîndul întîi la întoarcere ; mi-o spuneau ordinele noi primite prin fir de telefon ori prin mesagiile directe ale agenţilor de legătură. Domnul colonel ne atrăgea serios atenţia asupra numărului mare de nepoftiţi, pe care a început şi va continua să-i aducă iarna ; ne soma

categoric să nu greşim cu o iotă la normele prestabilite pentru selecţionarea refugiaţilor şi, spre marea mea recunoştinţă, nu uita să sublinieze niciodată cazul unic, care se părea dumnealui că ar constitui pricina unor interpretări greşite sau răuvoitoare a ordinelor, din partea tinerilor ofiţeri.

Iar cazul unic, care putea fi altul decît rusoaica, rusoaica mult aşteptată!

Consideraţiile asupra numărului spioanelor descoperite în ultima vreme, la Chişinău şi-n alte oraşe şi sate din Basarabia, formau un capitol foarte dezvoltat în instrucţiile ce nu ne mai dau răgaz acum. Iliad avusese deci dreptate: un neţărmurit sentiment se-ntoarse din inimă-mi spre dînsul, cu toată puterea.

Dar zilele Crăciunului sosiră plumburii şi deşarte. Soldaţii chicotiră, traseră cîteva focuri în sus, iar cînd noaptea lungă, fără nici o nădejde, îşi dădu cea mai mare măsură a opacităţii sale, ei aruncară două rachete spre slăvi în onoarea lui Dumnezeu. Păsările de lumină îşi luară deodată zborul triumfal, cu largi fîlfîiri de aripi ce se întinseră peste maluri, ca doi arhangheli ai marei credinţe. Dar se izbiră de tavanul de catran al cerului care nu mai primea şi căzură mînjite de păcura nopţii, zbătîndu-se la pămînt cu zvîcniri tot mai potolite, ca două păsări săgetate.

Soldaţii chicotiră din nou şi traseră iarăşi focuri de armă; o grenadă cu bombănit armonios, ca o puternică lovitură de tobă, vibră nota-i profundă deasupra colnicelor şi vîlcelelor, care-i răspunseră cu surprinse şi repetate ecouri. Dar de pe ţărmul celălalt al fluviului nu răspunse nici o bucurie şi nici o pasăre de lumină nu încercă zboru-i zadarnic spre înălţimile zăvorîte. Întunerecul domni duşmănos şi rece acolo, despărţind parcă pentru totdeauna cerul de pămînt, ca în noaptea fără veac a începutului. Şi mîhnirea mă înăbuşi atunci

și-mi strivi și ultimele fărîme de nădejde. Nimic nu va mai veni, de nicăieri, niciodată, nimic nu se va mai împlini ; nici un vis, nici o minune. Norul opac al perdelei de apoi a fost tras. Lacrimi calde mă podidiră în întunerecul bordeiului și le ascunsei de mine însumi, înfundîndu-mi fruntea în moalele perinei.

A doua zi, de Sfîntul Ștefan, o noutate groaznică ne învioră un moment închipuirea pentru a ne poticni apoi și mai adînc în nemernicia monotonului destin.

Căpitanul Bădescu și Volburul său năprasnic fură găsiți în stare de schelete, la mai puțin de-o verstă de ieșitul codrului, care punea întinsă stavilă între sectorul datorie și orașul Ghenei lui. Ba nu, din căpitanul Bădescu mai rămăseseră întregi picioarele de la genunchi în jos, ferite bine în șantiurile cu care făcea furori prin oraș. Dar din Volbur nu mai rămăsese decît carcasa întreagă, gata s-o iei, s-o nădești cu sîrme și s-o așezi în muzeu. De jur împrejurul acestor eroice rămășițe, oamenii diminetii mai găsiră vreo cîteva semicercuri concentrice de stîrvuri de lup, la număr nouăsprezece, țifră egală cu totalul încărcăturilor unui *steier* zdravăn și a unui *browning* mic. Amîndouă armele zăceau de tot aproape de cei doi viteji : *steierul* și o încărcătură goală de *browning* lîngă Volburul care, judecînd după direcția copitelor, căzuse cel dintîi, însă necontenit ținînd înainte ; *browningul* gol și-o încărcătură plină, care n-apucase să fie introdusă în trupul revolverului, stăteau aruncate la mică distanță de osemintele căpitanului Bădescu, care mai făcuse sau fusese tras o bună distanță de credinciosu-i animal. Aci urmele nu mai spuneau nimic, lăsaseră o încurcătură informă în zăpada înghețată. Numeroasă haită !

Învălmășeala sinistră de gloanțe și incisivi de fiară avusese loc între a doua și a treia noapte de Crăciun, de bună seamă între al doilea și al treilea cîntat evanghelic de cucoși, la același număr de verste de aci pînă-n

ținutul fără Crăciun al fluviului, cît de aci pînă-n orașul unde robul unui Dumnezeu al răzbunării aștepta, ascultînd cu talăsul pe spate și cu cornul credinței în cap, cu cartea de rugăciuni în mînă, glasul ecourilor nepătrunse, înfăptuirea minunei în care el singur credea. Aci, la răspîntia acestui codru, care nu se mai sfîrși niciodată pentru dînsul, muri căpitanul Bădescu, asasinat de-o năprasnică întîmplare nocturnă, departe de mama și de credința lui. Poate el nici nu știa dacă în noaptea aceea e Crăciun ; dar eu mă gîndesc necontenit de atuncea la ultima lui clipă. Ce-a rămas definitiv întipărit pe creierul lui ? Expresia rîzătoare a năsucului, a guriței senzuale și a bărbiei barișnei Ghenea sau partea de sus a feței, fruntea și ochii ei tragici ? Dumnezeule, dacă reflexul de fatalitate al privirilor ei nemăsurat de mari și de negre a prezidat clipa supremei despărțiri, eu cred că de-acolo, de departe, de dincolo de Olt, un dangăt de clopot i-a adus aminte de însemnătatea nopții, despre care se spune că acei ce se rătăcesc pentru totdeauna în înălțimile ei găsesc poarta deschisă la locuința lui Dumnezeu...

Și zilele trec.

Iar dacă rusoaica mea întîrzia, în schimb imaginea ei proteiformă mă vizitează chinuitoare toată noaptea, căci de la un timp răresc vizitele la Niculina. Adorm cu privirile ei înfipte în cuget, cu privirile ei adînci și negre, care deodată se aprind de pîlpîiri fosforice și se înconjoară de un șirag de dinți albi ca de lup, ca dinții sănătoși ai Niculinei – cu care am petrecut pe furiș în prima noapte de Crăciun – dar eu nu fac nici o împotrivire, nu fac nici o mișcare spre *steierul* și spre *browningul* meu, unul sub pernă și altul pe măsuță, și mă las devorat, cu o voluptate care mă înfioară, la acest ospăț al făpturei cu infinit de multiple, de frumoase, de nestatornice fețe, cu rîs nemaistăpînit și sigur de norocul lui, ca al Niculinei, în noaptea de Crăciun.

Într-o dimineață cu moină, care mă îngrijorează și mă face să scrutez cu aplicație de inginer crusta de sticlă a apei, primesc o vizită uluitoare, considerabilă: domnul colonel, domnul colonel Tătăranu în persoană.

Fălcile lui sunt acum tot atît de proeminente ca atunci cînd l-am văzut întîia oară; mustața căruntă, tunsă scurt, și dantura puternică pe care o ghicești chiar cînd nu-și mușcă buzele subțiri, îi dă acea aparență severă care nu contrazice deloc lăuntru-i sufletesc. Soldații se mișcă dinainte-i mecanic și prompt și-n ochii lor citești un fel de teroare, pe care în zadar încearcă s-o acopere, îmbărbătîndu-se unul pe altul prin șoapte furișe.

Domnul colonel declară că a venit în inspecție, dar nu-mi face nici o inspecție; de cîte ori aduc vorba de felul cum mi-am orînduit detașamentul pe graniță, el dă din cap aprobator, înainte ca să sfîrșesc. De ce a venit atunci domnul colonel?

Am impresia că vrea să spună ceva, dar nu începe să spună nimic și mă privește întrebător, mirat că nu-l întreb nimic. Tocmai domnul colonel, care nu admite să fie întrebat așa cu una, cu două, și încă de lucruri care nu sunt în legătură cu serviciul. Domnul colonel parcă simte nevoia unei destăinuiri, unei explicații, dă semne de nerăbdare și, pentru că disciplina militară mă împiedică să-i ușurez calea, în cele din urmă se hotărăște tot dînsul.

Desigur. Calamitatea femeilor basarabence îl îngrijorează nespus, fie că vin de peste graniță, fie că sunt de dincoace de hotar. Ofițerii mai ales dovedesc față de ele o slăbiciune care nu cadrează cîtuși de puțin cu demnitatea și tăria de militar. Cazul căpitanului Bădescu, „a acestui bloc de energie și inteligență“, este elocvent. Cei mai buni militari, cei mai merituoși subalterni ai săi devin cîrpe în fața femeilor; părăsesc postul, își periclitează viața care e juruită unui scop cu mult mai sfînt.

De aceea e hotărît „să taie în carne vie“. Va cere mutarea disciplinară pentru cele mai neînsemnate abateri, va propune la reformă și va deferi consiliilor de război pe cei cari acoperă trecerea clandestină a femeilor ori părăsesc postul ca să le viziteze în mod clandestin. Căpitanul Bădescu și-a primit pedeapsa de la Dumnezeul creștin, în noaptea de Crăciun (eu credeam că de la Dumnezeul iudaic, pentru că acela a fost solicitat să intervină, dar nu pot contrazice pe domnul colonel). Dar domnul colonel va lua măsurile cele mai drastice chiar de la început, pentru ca Dumnezeu să nu mai aibe timp să intervină ; iar sub raportul onoarei militare și poziției sociale a ofițerului, dînsul asigură că pedeapsa aceasta nu va fi întru nimic mai prejos decît a Celui de sus... „mai teribilă încă, pentru că cel ajuns de ea va trăi, ca s-o vadă și ca s-o simtă“.

Oțelul din ochii săi și proeminența de jos a figurei nu-mi mai lasă nici o iluzie că domnul colonel ar ezita cumva să-și pună în aplicare, la orice abatere ce ar mai surveni, severele sale promisiuni. De aceea tot timpul cît mai zăbovește la mine, îmi joacă pe buze cuvintele, pe care nu i le voi spune niciodată : „Regretul meu, domnule colonel, e că n-am nici un noroc, că ea nu există încă pentru mine și marea temere, care mă încearcă, e că nu va mai veni niciodată. Iată, azi a fost moină și tremur de rezistența gheței... Încolo, dracul nu e chiar așa de negru cum îl vezi dumneata, la vîrsta dumitale... o, cui îi dă mîna îl poate face să nu fie așa de negru“...

Domnul colonel a pornit-o spre sectorul lui Iliad și chiar în noaptea aceea, prea tîrziu ca să mai iau însoțitor, am zvîrlit așternutul de pe mine și am pornit singur prin zăvoaie și tufișuri, cu Pafnute al meu, spre Niculina, pe care gheața asta, făuritoare de-atîtea miragii, m-a oprit s-o văd de-o bună bucată de vreme. Aveam cu mine toate trei revolverele și de data asta

mai luasem și carabina și baioneta pe deasupra. Mărturisesc însă c-a fost o nebunie și dacă n-ar fi arătat atît de mohorît domnul colonel, cu siguranță că n-aș fi făcut-o. De cîteva ori Pafnute s-a oprit sforăind, iar sticlișul înghețat m-a privit tot timpul prin milioane de ochi mobili și fosforici, de haită.

O, soarele ăsta, care-mi dă atîtea tresăriri, atîtea neliniști! Cîtă lumină s-a apucat să verse pentru niște dimineți de miez de iarnă ca aceasta, e nemaipomenit! Parcă s-a pus să răstoarne toată logica lucrurilor și-a fenomenelor naturale. Crusta balaurului amorțit, de apă, se ține însă bine, e prea groasă și prea compactă ca s-o străbată cîteva săgeți piezișe, fie ele chiar de foc. Dar în mine simt o dușmănie surdă contra oamenilor mei, cari întîmpină fiecare răsărit aureolat și ușor pudrat de ceață cu exclamații de fericire, ca invocațiile sacerdoților de demult. S-au cam păgînizat măgarii ăștia; trebuiesc aduși la dreapta credință ortodoxă, care dă fiecărui anotimp și fiecărui fenomen al naturii ceea ce este al său.

Însă pîlcurile mușteriilor de seară și de noapte continuă să-mi pună regulat inima la loc. Ce dracu', suntem acum de-abia la sfîrșitul lui ianuarie – mîine e ziua celor trei sfinți ierarhi – și, după toate calculele astronomice, iarna se sfîrșește pe stil nou la 21 martie. Și nu e exclus ca o toană dumnezeiască s-o țină chiar pînă la aprilie, ca-n anul războiului; trebuie să fie o regulă cu iernele astea care încep prea tîrziu.

După colonelul nostru, iacă, primesc vizita unui colonel autentic al țarului; îmi arată documentele care se pare că au impus și tălmaciului și lui Gîrneață, musafirul fiind scutit de perchiziție. Am, la rîndu-mi, toată considerația pentru hîrtiile polcovnicului, dar pretind ca dispozițiunile să fie respectate. Asist chiar eu la perchiziție și, după rezultatul ei nul, îmi cer

scuze și invit pe colonel la masă. Regret mult că nu-i pot satisface plăcerea de a-i încuviința trecerea pe teritoriul nostru, dar sunt lacom să aud de la dînsul ce s-a făcut cu toată *lumea bună* surprinsă de revoluție, cu atîția oameni de seamă ori numai de treabă, cu atîtea... femei respectabile, cum se împacă ele cu noul regim, cum poate toată această lume să rabde stăpînirea care a deposedat-o, să nu-și găsească o ieșire, să răzbească, oricîte obstacole i-or sta împotrivă, la lumină și la civilizație. Cum s-au putut resemna așa de repede, atît de ușor, acești oameni, acele rusoaice mîndre din romanele pe care le cunoaștem cu toții, încît vedem că încoace, la noi, nu încearcă să treacă decît lume de jos, mujici ori muncitori, pentru care noul regim nu poate în orice caz fi rău, ca unul ce s-a realizat pentru binele lor, pentru stăpînirea lor, ca unul ce este al lor?

Domnul colonel, care vorbește perfect franțuzește, mă ascultă cu luare-aminte, încuviințează la fiecare cuvînt, iar la urmă rîde prietenește și mă bate pe umăr, apoi își înfige degetul în piept:

— Cum să încerce? Cînd îșI ia cîte unul curajul, iacă îl trimeteți înapoi... Lucrurile acestea se află repede; și atunci cum să mai pornească și alții să străbată stepele degeaba. Cei mai mulți încearcă pe la nord, prin Polonia, Finlanda...

Domnul colonel nu se milogește deloc pentru soarta lui, ca droaiele de mujici, și nu-i trece prin minte să-mi pretindă vreo concesie, care ar semăna cu o călcare de ordine. Se cunoaște că am de-a face cu un colonel veritabil. E totuși foarte binevoitor și-mi dă ample observații asupra păturei sociale care mă interesează. O prezintă în culorile cele mai sfîșietoare și chiar își șterge cîte o lacrimă la aceste penibile evocări. E atît de maltratată și atît de zdrențuită această lume, care făcea odată „farmecul și poezia sfintei Rosii", că nu pot să nu-i împărtășesc mila și indignarea. După mai multe

sticle, pe care cu plăcere le jertfesc acestui atît de mișcător subiect, domnul colonel devine chiar violent. Izbește cu pumnul în masă și mă întreabă direct:

— Ce face Evropa? Cum nu se ridică în masă pentru salvarea sfintei Rosii?

Sunt foarte încurcat de atitudinea Europei și nu-i găsesc nici o scuză pentru nepăsarea ei, ba încă înclin să îndreptățesc pe domnul colonel.

— *L'Evrope* – o dă nițel domnul colonel pe rusește – în loc să-i dea ajutorul, pune bariere la hotare celor ce voiesc să scape de urgie. Asta o face *l'Evrope*. Ca pe contaminații de ciumă; ne încercuie și împușcă pe cei ce vor să scape de moarte. Ăsta e tabloul cel mai înfiorător cu putință; să rămînă cu toții acolo, să moară grămadă! Ce lipsă de umanitate! Europa civilizată! Ei da, cu tot asiatismul nostru, noi, domnule, am fi avut alt suflet...

Și cu gestul, domnul colonel o dă și mai mult pe rusește. Sticlele goale clănțăne la fiecare punct, pe care pumnul său, după fiecare frază – și acum, la urmă, după fiecare cuvînt – îl pecetluiește pe masă. Încît numai gesturile acestea, atît de firești pentru o atît de justă indignare, îmi atraseră atenția asupra îmbrăcămintei domnului colonel, care, oricît de lipsită de epoleți și de galoane, contrasta într-un chip săritor în ochi cu starea jalnică a clasei sociale din care făcea parte și pe care tocmai mi-o descrisese.

M-am ferit, evident, să-mi exprim această nedumerire; numai în treacăt am căutat la cizmele tăiate, vorba ceea, ca-n vremurile bune, la căciula și la mantaua din cuier. De bună seamă, trebuie să adaug că domnul colonel era cu totul departe de a fi elegant; dar se prezenta, la un drum atît de nesigur, într-o ținută corectă, curată, rămasă complet teafără din rechizițiile repetate și din pîrjoalele din care, atît de dramatic, îmi povestise că scăpase.

Un gînd bătăios mă îndemnă atunci să mă prefac cîștigat de gaspadin polcovnic și să-i dau să înțeleagă că s-ar putea totuși să nu-l expediez înapoi. Ba potrivesc astfel ca în amurg să vie Gîrneață și să-mi raporteze, chiar în fața dumnealui, că refugiații sunt gata de plecare; ordon deci plutonierului să scoată pe domnul colonel din numărul lor, lăsîndu-l deocamdată pentru lotul de mîine. Gaspadin polcovnic Vladimir Nicolaevici Volinsky pare nespus de încîntat și sigur de izbîndă și, ca un brav militar ce e, pornește din nou ofensiva asupra sufletului meu pe cele două fronturi: soarta femeilor burgheze sub noul regim și înverșunarea cumplită contra uzurpatorilor.

Abia întru tîrziu găsesc că e timpul să iscodesc pe domnul colonel, dacă n-ar putea invoca vreo rubedenie prin Basarabia și dacă nu și-ar putea pregăti o serie de răspunsuri convenabile pentru multiplele instanțe de control, pe dinaintea cărora avea să treacă și al căror număr și rigurozitate le exagerez pe cît îmi stă cu putință.

Nu, așa ceva nu-i convenea domnului colonel – era prea plictisitor; el se aștepta să aibe drum complet liber de acum înainte. Dacă știa așa ceva, se reîntorcea cu convoiul; însă era gata să treacă Nistrul și singur înapoi. Prefera să-și încerce norocul pe la polonezi. E rîndul meu să protestez; nu se putea renunța așa de ușor la o companie atît de prețioasă. Îi cerui deci favoarea de a-l socoti și mîine oaspetele meu, ceea ce el admise nu fără a-mi scruta ochii și a-mi cîntări rezonanțele glasului cu o luare-aminte pe care îmi dădui toate silințele să par că n-o observ.

Găzduii pe domnul colonel chiar în maghernița musafirilor simandicoși – unde aș fi găzduit și pe colonelul meu dacă nu s-ar fi grăbit – și peste noapte, cînd somnul binefăcător, după atîtea verste și pahare, îl cuprinse în sfîrșit pe zbuciumatul drumeț, mantaua

lui cu guler de blană, căciula și cizmele trecură din nou la revizie. Deși, ca o marcă pentru găzduirea ce-i acordasem, oaspele își scoase și pantalonii și cazaca lui verde, acestea totuși nu ne prezentau atîta interes, pentru că, mai ușoare la control, le cercetasem dimineața, centimetru cu centimetru. Mai degrabă mă tenta pieptarul gros de flanelă ce și-l păstrase și care încă îmi da de bănuit, dar pe care nu i-l puteam desigur scoate fără să-i întrerup tocmai odihna ce-i oferisem și de care beneficia în mod așa de zgomotos, de parcă în patul de scînduri și-ar fi găsit loc de culcuș tot polcul de husari ce va fi comandat pe vremuri, cu strălucire, ca veritabil colonel.

Cu ajutorul lui Marinescu, magazionerul, care fusese și abagiu în civilitate, și mai ales al unei calfe de croitor ce-și făcea stagiul, mantaua adormitului fu despuiată de magnifica ei căptușală. O găsirăm compusă din două straturi de flanelă, pe care, la piepți, șomoldocuri zdravene de vatelină le despărțeau de postavul propriu-zis. Dar nimic suspect înăuntru. Cum să mai ai așadar inimă să mai strici și admirabilul guler de blană pe care de altminteri îl pipăiseră și-l mototoliseră fără folos atîtea mîini de dimineață.

— Măi, puteți s-o faceți la loc pînă la ziuă?

— O facem noi și mai de mîntuială, răspunse Marinescu.

— O coasem bine, domnule locotenent, mă asigură croitorul.

— Haid, bagă foarfeca!...

Blana, precum mă încredință Gogâlea, calfa de croitor, era tivită cu mare meșteșug. Sub ea venea postavul, care, ca toate gulerele, era lucrat din două bucăți.

— Îl desfac, domnule locotenent?

— Lasă-l... dacă nu s-a găsit nimic sub blană... acolo ascund ei de obicei hîrtiile, că dacă pipăi să crezi că foșnește pielea... Să încercăm căciula...

— Parcă s-ar simți ceva, domnule locotenent.

Și Gogîlea ridică gulerul la ureche.

— Sunt hîrtii înăuntru, domnule locotenent. Zău dacă nu sunt.

— Ia desfă-l, mă...

Vîrfurile foarfecei ciupiră cusăturile unui colț; pe urmă degetele abile ale croitorului apucară de urechile de postav – un efort mai zdravăn, un pîrîit scurt și dur, care făcu lumina feștilei să tremure și umbrele de pe pereții de scînduri să danseze – și din mijlocul zgomotului aspru, un pachețel întins și subțire sări. Ne repezirăm.

Găsirăm aci economiile lui gaspadin polcovnic în dolari americani. De la prima vedere, un total, socotit pe-o valută nestatornică și modestă ca a noastră, extrem de copios. Pe o bancnotă de cincizeci, găsirăm, după obiceiul cîrciumarilor și-al mărunților mînuitori de bani, o iscălitură, un nume : Ifrim Igorovici Ignatiev ; o dată, 31 (sau 35, nu se distingea bine) octombrie goda 11914 (un 1 era intercalat desigur ca din greșeală) și o reflecție care pe românește ar echivala cu întrebarea : „Prin cîte mîini vei trece, iubito, pînă în anul 11954 sau pînă-n anul 21007 și 7 cînd eu voi fi făcut în 4573216954302578932756 44 de mii și mii de mii de milioane de părticele". 1 cădea deci regulat după prima cifră a fiecărui număr de ani, ca dintr-o rea obișnuință grafică. Dar numărul enorm al părticelelor în care Ifrim Igorovici Ignatiev avea să se vadă împărțit, în goda 2007 și 7, era edificator pentru mine. Mai ales că totul era înconjurat, după același gust, în curbe și volute complicate, ca-n parafele de demult, aranjamentul întreg părînd a avea tot scop turistic, dacă trăsăturile n-ar fi fost întrerupte din loc în loc, după un anume sistem, pe care nu-mi mai bătui capul a-l înțelege.

Dădui ordin să se coase totul la loc și să se pună vestmintele la locul lor în încăperea oapetelui ; bănetul

tot găsit în guler, în frunte cu bancnota autografiată de vremelnicul ei posesor, alcătuiesc în schimb anexele raportului meu.

Gaspadin polcovnic întîmpină a doua zi, cu forțată expresie de plăcută surpriză, vestea că-l voi trimete, însoțit de-un om al meu special, să lege cunoștință cu domnul colonel Tătăranu.

— Un om ca dînsul va înțelege tragedia unui camarad de arme și cu siguranță că va dispune cele ce se cuvin, mai ales în urma raportului meu! îl îmbărbătez eu vag, și gaspadin polcovnic, precaut ori înțelegînd că e de prisos, nu mai insistă ca să-l rețin pînă la noapte spre a-i face cale slobodă înapoi.

Croitorul îmi raportase că la aducerea hainelor dormea, dacă nu tot așa de stăruitor ca înainte, dar profund și cu respirația regulată; la prima întîlnire a ochilor noștri, înțelesei că domnul colonel, fie că a simulat somnul în acel moment, fie că a prins de veste mai tîrziu, era deplin încredințat că echipamentul său suferise o nouă și severă revizie. Totuși, cele două puncte întrebătoare, cu care privirile-i îmi sfredeleau ochii, îmi lămuriră că nici el nu era deplin încredințat dacă examinarea gulerului se mărginise numai la descusutul blănei; foșnetul particular al acesteia îl putea amăgi acum și pe dînsul, după cum îl lăsa în completă incertitudine pretextul pe care i-l serveam pentru a-i motiva hotărîrea mea cea nouă.

Foarte prudent, gaspadin polcovnic mă încredință că și lui întunerecul și repaosul îi dăduseră acelaș sfat, peste noapte, pe care mi-l dăduseră și mie; și că se simțea cu atît mai fericit că nu mai era nevoit să mă convingă de a-l trimete colonelului meu, cu cît, în grupul refugiaților expediați aseară înapoi, abia acum își dădea seama că se găsea o pereche de ochi, cari se încrucișaseră cu ai lui de mai multe ori în lungul drumului

spre scăpare. Hotărît, prefera neplăcerile administrative și judecătorești care-l așteptau, perspectivei de a fi pus la zid, peste două zile, de agenții cekei.

La despărțire, gaspadin polcovnic proclamă convins reînvierea sfintei Rosii, vesteji profetic indiferența Europei și-mi aduse exagerate laude pentru generozitatea mea de a nu-l fi lăsat pe mîna călăilor. Dar dacă toate aceste zadarnice și uneori cam fragile sforțări nu putură să-mi mai schimbe nici o părere, în schimb rămăsei cu convingerea nezguduită, ținînd socoteala nu atît de documentele cu parafe antebelice, cît de pecetea clară a cuvintelor și înfățișării sale spirituale, de accentul pur al primei sale înduioșeri și indignări, că prin fața mea trecuse un colonel autentic, din cea mai aleasă clasă a Rusiei de odată.

Și astfel trecu și aceasta ; dar Avdotia lui Dostoievski tot nu vrea să apară. Dumnezeule, după această insolită vizită, sunt infinit mai curios s-o văd și pe aceea. Cine știe, sîngele meu rece și calmul cu care-mi place să mă văd împodobit adesea vor trece poate prin crudă încercare în fața noii și mult așteptatei apariții...

Deocamdată nădejdea tot mai luminoasă a întruchipării ei e înger salvator pentru mine. Dumnezeule, cum n-aș înnebuni altfel alături de aceste smintite vedenii ale Niculinei, cum nu m-aș vedea singur rupt în bucăți, strivit de această grozavă și perpetuă cădere, de această neputință îndîrjită de a stăpîni locul din care am crezut că odată cu trupul pot izgoni și un suflet.

Ironiile și contrazicerile mele mai mult întețesc această așteptare, ce a devenit un fel de mit de înviere, de reîncarnare, și el se înstăpînește cu atît mai adînc în sufletul ei, cu cît întruchiparea lui se vestește groaznică pentru dînsa, pentru această halucinată. Caut să-i înfig cît mai temeinic această idee înfricoșată, dar în aceeași măsură nădejdea ei devine aprigă și fără răbdare : să se

prosterne umilită sub lovitura de grație a arhanghelului, care-a rupt lanțuri de temniță, a desfundat porți de fier și a călcat în picioare toate zăgazurile morții.

Într-o seară a desprins deodată colacul brațelor de după gîtu-mi și a sărit de pe genunchii mei, drept lîngă părete. Ușa era zguduită cu mare zgomot de-o forță sălbatică, nepregetătoare. Lampa era stinsă, dar la revărsarea roșie a jarului enorm i-am văzut acea figură stranie care lua rînd pe rînd, cu repeziciune insensibilă, culoarea groazei desăvîrșite, a nădejdei împlinite, a dorinței impetuoase, a deziluziei amare. Pentru că nu era decît vîntul barbar din stepa înghețată, care acum întrecuse orice margine.

Izbucnii în rîsul silnic al necazului crîncen, al obidei de moarte.

— Ți-a fost frică? mă întrebă înfiorată.

— Ți-a fost ție, replicai eu cu dispreț, cu batjocură, cu ură.

— Poate că n-ar trebui să-mi fie... fu tot ce-mi răspunse, ca-n vis. Sigur că nu trebuie să-mi fie.

Ne întinserăm unul lîngă altul în pat și ne strînserăm cu toată puterea...

— Nici acum? întrebai.

— Nici... răspunse rătăcită.

Și prăbușită sub arsura plăcerei de-abia consumate, mă mîngîie pe obraz cu blîndețe.

— Ție ar trebui însă să-ți fie... de ce vii... de ce mai vii?... Acuma nu mai pot să te vestesc din vreme dacă trebuie sau nu să vii...

Îi răspund cu îmbrățișări brutale, sălbatice, o fac să sufere, dar ea mă mîngîie dulce pe obraz și-mi șoptește blînd:

— Nu, n-ar mai trebui să mai vii...

— Mă gonești pentru că ți-e frică ție...

— Nu, comoara mea... nu mi-e frică, nu mi-e frică... oricît poți să rămîi... oricînd îți voi deschide... Dar mi-e

milă de sufletul tău... Ș-apoi aș vrea să mă găsească singură, singură, fără nici un ajutor... Crezi oare că m-ar omorî?

Mi-e cu neputință să mai suport. Și totuși trebuie să revin necontenit aci, cu pieptul întins, cu voința nestrămutată. Sunt sigur acum că el va putea să se smulgă din lanțuri. Și jur pe Dumnezeul cel adevărat că nu simt decît îndîrjire : dar nicidecum teamă. Mîndria jignitului meu suflet îmi spune că trebuie să-i ies neapărat înainte.

Și tot aceeași mîndrie mă face să simt tot mai mistuitor nevoia celei așteptate. Să mi se vorbească de rusoaică ! Să am necontenit tot mai aprinsă imaginea ei în minte, să fiu amăgit de perspectiva pentru mine a epocalei ei iviri !

Ordinele colonelului, care dă dovezi de-o adevărată manie, s-au întețit acum mai rău ca picăturile de ploaie. Dar ele m-au plictisit de tot, sunt o adevărată cobe... cu siguranță, ele contribuie ca sfînta gheață, întinsă de Dumnezeu spre îndrumarea unul către altul a sufletelor rătăcite, să se subțieze pe zi ce trece. Aș vrea o vorbă bună, un pahar de vin, nori de tutun și de nădejdi palpabile, cuvîntul unui prieten care să dorească aceeași înfăptuire a zeiței mele, a zeiței noastre... care să dea visului pojghița împlinirei. S-o vedem apărînd la invocațiile noatre, ca un vis feeric, în norii de opium ai nepoftitelor iluzii...

Iliad ! Mă duc la Iliad... chiar mîine... ba chiar astăzi... Haide !... pregătiți pe Pafnute...

— Bună ziua, locotenentul Iliad, imit intrînd pe colonelul nostru. Călcam cu pasul lui rar și marțial. Întrebam cu aerul lui măreț și grav chestiuni de serviciu. Dar de la început trebuii să observ că lui Iliad nu-i ardea de glumă; ba avusei limpede impresia că tocmai gluma pe care mi-o alesesem i se părea camaradului meu de-un gust îndoielnic.

Redevenii eu însumi, cînd mă așezai pe scaunul pe care mi-l arătă. Cu toate că în colibă era extrem de cald, el își păstra mantaua pe umeri și se lăsă cu jumătatea trupului pe-o rînă în pat.

— Ești bolnav, Iliad...

— Cam.

N-aș fi putut spune că vizita mea inoportuna pe Iliad. Ochii lui păreau aprinși, cum nu-i văzusem, de prietenie, dar trăsăturile feței făceau sforțări grele ca să se așeze în aceeași lumină. Zîmbetul lui era deplorabil: o schimonositură a colțului gurei care-ți făcea jale... Desigur inspecția colonelului nu lăsase amintiri plăcute prin aceste locuri.

— La tine se mai ține gheața, Iliad?... Am înțeles, frățioare, încercai să virez conversația spre țărmul împăciuitor și alinător al visului nostru; asta te-a adus în halul cu care mă întîmpini... Soarele ți-a făcut fasonul...

ți-o fi topit podul iluziilor... Haida-de, la mine se ține încă bine de tot...

Iliad mă privește cu durere mare și pe urmă se încruntă...

— Dar se va topi în curînd, Iliad, și cu ea se va topi totul... bah... mă așteptam ca destinul meu să-mi tot joace la renghiuri – și aci îi adresai o vorbă grea și rușinoasă destinului meu – însă cu siguranță că la alții, ca bunăoară la tontul ăla de Mălăeru, rusoaica a trecut... Ah, și cînd oi afla c-a fost așa, chiar c-o să-mi dau drumul pe Nistru la vale. Iliad mă privește îndobitocit. Toți imbecilii au parte... continui eu să mă aprind... și cînd mai aud și pe colonelul ăsta al nostru pisîndu-ne cu ordinele și cu obsesiile lui...

Iliad și-a ascuns fața în pernă. Mi se pare că l-am văzut scuturat de-un fior. Mă apropii și-i pun mîna pe umăr: Iliad, ce e cu tine?... Dar fiorii îl scuturau acum și mai energic. E bolnav rău, săracul! trebuie să conchid, cînd trupul lui se îndreptă și ochii umeziți se desfăcură din valvele ascuțite ale gulerului mantalei.

— La mine... a fost... începe el stins și se oprește cu privirile pleoștite într-un punct al micei distanțe care ne separă...

— A fost... colonelul... vrei să zici?... îl completez, stimulîndu-l la vorbă, ca să se ușureze. Și la mine a fost...

Iliad nu putu opri o mișcare de neplăcere.

— ?...

— A fost... rusoaica...

Pentru prima oară am văzut atunci, prin oglinda înclinată deasupra patului lat și scurt, ce însemnează propriu-zis a rămîne cineva cu gura căscată.

— A trecut pe la tine o rusoaică? rostesc după ce izbutesc să înghit un nod cît o nucă. O rusoaică mai...

— Rusoaica! mă corectează el iluminat și solemn. Rusoaica, repetă privind același punct dintre noi, pe care eu nu-l sesizez.

Tăcere adîncă, pe care o rup deodată, după ce biruiesc alte înecăciuni, alte izbucniri de nerăbdare și – ciudat, extrem de ciudat – de necaz...

— Rusoaica?... A trecut? Cînd... ce fel de rusoaică? unde e acum?...

Nici un răspuns.

— Ai lăsat-o să plece? abia pot să articulez sub enorma presiune care mă sufocă...

— A trebuit să plece... am fost nevoit... s-o las...

Simt cum mi se îndepărtează o mare greutate de pe inimă. Și cum ochii mi se strîng, ținînd fără cruțare, fără nici o îngăduință, figura răvășită și trupul zdrobit din fața mea... Doamne! de unde atîta ură... așa de la început... și de ce, de ce?...

„În seara de Bobotează...", povestește Iliad, și observ cu vrăjmășie că amintirile îi fac bine, îl înzdrăvenesc, îl fac să-și ducă povestea prin tot mai multe amănunte pe care le doresc și care mă ucid ca niște ace otrăvite, îi pun foc în cuvînt și un aer de învingător, de ales al norocului, care mă umilește în propriii mei ochi. Dar eu mă silesc să-l văd tot sub aparența ponosită și jalnică în care-l găsisem; însă de la un timp, de la nu știu care cotitură a povestirei lui, trebuie să recunosc că nu mai izbutesc...

— ... Ți-aduci aminte, în seara de Bobotează fulguia ușor. Eu ieșisem tocmai ca să primesc vestea cea nouă pe care mi-o aduceau acești fluturași de argint...

Ah, metaforele lui Iliad mă înfurie. Știu că el are un caiețel de poezii, din care multe bucăți alese trebuie să mai zacă și-acum prin fundul coșurilor de redacție al tuturor revistelor mari și mici. Și cu toate acestea, imaginile lui șuie și banale se integrează minunat în cadrul prin care sufletul meu se așează să privească și să asculte, ca printr-o fereastră ce dă afară, într-un peisagiu de iarnă, povestirea lui.

Desigur, fluturi de argint. Era fatal ca pentru acest țimbalist al sentimentelor omenești aparatul să fie complet, după cum i-a fost de promptă împlinirea dorinței, pe care eu, eu i-am sugerat-o... nu s-au împlinit încă trei luni de atunci, ah, mi-e atît de necaz pe cele ce au să urmeze, încît mi se pare că toată întîmplarea mi-a furat-o mie... Seara cu fluturi de argint, cu banalii fluturi de argint... de cîte ori n-am visat-o, Doamne, și eu... de cîte ori n-am rostit și eu, numai că în viitor, nu în trecut, această... ah, trebuie să-mi amintesc... nu cumva a auzit de la mine și această șuie expresie, cu care se lăfăiește acum, cu aerul ăsta care mă horipilează, dar mă și satisface în același timp, de victimă a vitregiei hazardului.

— Am făcut multe *tururi*, continuă Iliad cu tihna resemnată și flecară a unei cucoane bătrîne, care povestește cu avînt și culoare vreun tragic eveniment familiar, și pe urmă am intrat în casă, unde mă aștepta prietenia gălbuie a focului din sobă, era un foc gras și galben ca vinul nou, cînd scoți din butoi...

Ah, sfîrșește, Iliad, cu comparațiile, sunt gata să strig, dar focul cel gras și galben ca vinul nou cînd îl tragi din butoi, trebuie să consimt, e cum nu se poate mai potrivit pentru această noapte divină, pe care poetastrul ăsta mi-a furat-o din cartea norocului, așa cum va fi șterpelit poate multe imagini din cine știe ce volume uitate, pentru bruma de bunătate cîtă se va fi găsit în umilele lui compoziții...

...Nu puteam să cetesc... (evident, spun eu în gînd...) parcă mai degrabă aș fi cîntat... sau dacă aș fi fost poet (aci lăsă o pauză pentru protestarea mea, care desigur nu se făcu auzită)... m-aș fi așezat dinaintea hîrtiei albe... O dispoziție pe care o întîlnesc numai în rare momente...

Nemernicul minte... Cu siguranță, compunea iar o inerție versificată de-a lui, asudînd și frămîntîndu-și

tîmplele cu pumnii, confundînd creația cu fărîmele de memorie din apătoasele lui lecturi de adolescență.

...Cînd zgomote de voci se aud... și pași...

Nu mai încape îndoială că era gata să se ridice și să distribuie cîteva înjurături, pentru a redobîndi liniștea ce-i fusese tulburată...

...Pașii veneau direct spre mine... Spun sincer că în momentul acela am simțit o ciudă cumplită pe tulburători... „Nu pot să-l bage la magazie, pînă mîine dimineață?“, mă gîndeam... căci îmi închipuiam c-am dat peste un prizonier mai important: „Nu pot să-i facă și singuri perchiziție?“.

Deci întocmai: frizerul era surprins în plin adulter cu muzele altora și întreruperea îl scotea din răbdare.

Ușa se deschide larg și caporalul de serviciu se-nfige în cadrul ei, luînd-o înaintea mîniei mele:

— Să trăiți, domnule locotenent, o domnișoară...

— O domnișoară! Ce domnișoară?...

— A trecut gheața încoace și-a fost surprinsă în... în... cam la... la... o sută de metri de Cotul Lung... Luncei, de patrula Potroc Alexe și Minune Gheorghe... O sută de metri de Cotul Luncei, repetă el, privindu-mă atent, dar eu dam din umeri, nerăbdător.

...Bagi de seamă, dragă, dacă mîrlanii înșiși băgaseră de seamă că nu era o simplă trecătoare...

Făcui semn afirmativ...

— Bine, aduceți-o...

Și povestirea se dapănă, așa cum trebuie să se dapene, pentru cel care a întrevăzut-o întocmai, în cele mai simple cute și amănunte.

O rusoaică înaltă, într-o șubă greoaie, căptușită cu blană ca șubele de călătorie ale proprietarilor de țară; o căciulă căzăcească...

— De astrahan brumăriu?

— De astrahan brumăriu... în picioare cizme de cauciuc vechi cu luciul pierdut, o apariție ca oricare

alta, dacă figura aceea prelungă, cu ochii oblici, cu ten catifelat pe care nici un ger și nici un cataclism social nu putuse să-l zgronțureze, dacă acea voce de cristal n-ar fi arătat soldaților înainte de orice propuscă și semnalment că au de-a face cu o boieroaică veritabilă.

Ținea în mîna, gros și jerpelit înmănușată, o cutie de vioară. Acesta era tot bagajul ei. Mai avusese și altul. Îl încredințase unui țăran moldovan, care trebuia s-o treacă încoace. Țăranul a rătăcit-o însă prin zăvoaie și prunduri și a dispărut cu geamantanul; îl și plătise cu o mînă zdravănă de cervoneți...

— Întocmai... plătește înainte și are încredere în primul venit... îmi scăpă fără să vreau.

— Rusoaica era!... strigă Iliad. Avea buzele subțiri și figura mată și ochii i se înfigeau ascuțiți spre tîmple... și avea, măi Ragaiac, un picior, măi... o, Dumnezeule mare...

— Să lăsăm piciorul! strig întunecat și dușmănos.

— Ș-apoi se înțelegea limpede asta din modul cum vorbea și din ceea ce vorbea (Iliad știe bine rusește și vorbește la fel). Făcea conservatorul la Odesa, cînd izbucni revoluția. Tatăl ei avea mari uzine metalurgice...

— Am înțeles... n-a spus cumva c-a fost mare-ducesă ori cel puțin contesă și rudă după mamă cu familia Tolstoi?

— Tatăl ei era baron... Asta mi-a spus-o însă abia pe urmă, cînd am descusut-o mai din scurt și cînd am aflat și despre uzine... întîi, nu răspundea decît atîta: sunt fată din popor... sunt artistă și mă susțin singură... Dar eu cunoscusem destule rusoaice din popor... și altele mai ceva decît cele din popor... pielița aceea fină o dezmințea... și micile ei gesturi, delicatețea, eleganța mersului... mă rog... tot, tot...

— Omul se mai schimbă, dragă... cocotele nu sunt întîi servitoare și pe urmă ajung cele mai elegante femei?...

— Ești idiot... izbucnește Iliad... cocotele din Rusia sovietică... fine și rafinate... și mai cu seamă manierate... îți plîng de milă...

Și Iliad începu să plîngă în toată voia. Desigur nu de mila mea.

...Tatăl ei fusese deposedat de revoluție și, la un an, executat prin înecare ; fusese aruncat în mare cu o piatră de picior. Acolo, în mare, la locul execuției, scafandrii se plimbau printr-o pădure întreagă de oameni, ținuți ferm la fund de pietrele cele grele ; dar sforile permiteau cadavrelor să facă tot felul de mișcări de dans, cînd vreun scafandru sau vreun delfin își croia drum printre ele. Altfel își păstrau toate o atitudine oblică, pîntecul și fața spre zarișstea de deasupra, o pădure întreagă de evlavioși într-o ținută elevată, comunitate mistică și impresionantă, dedîndu-se însă la cele mai caraghioase balansări și figuri pe invizibila sîrmă a neantului, la cea dintîi apropiere străină.

Acest tablou, pe care rămășițele familiei și-l reproduceau pe de-a-ntregul mutește, dusese mai departe, mai adînc în sînul ei, făclia tulbure a morții. Cea dintîi care îndrăznise să-l zugrăvească cu glas tare – mama – pierise înnebunită de îndrăzneală. Pe urmă, o soră mai mare avusese aceeași soartă. Ceilalți îl păstrau îngroziți în adîncul închipuirei ; la prima încercare de divulgare, soarta le era hotărîtă. Toți trăiau înghemuiți lîngă dînsa și tremurau mai mult la perspectiva nebuniei ei decît a lor ; pentru că dăinuiau numai pe urma arcușului ei. Pe urmă fratele, nemaiputînd rezista ispitei, ceru să ia loc lîngă părintele său. Stăpînitorii nu înțeleseră însă că el cerea loc în apă, ci-l trimiseră, prin mijlocul mai comod al glonțului de revolver, să-și caute părintele drept în ceruri. Celelalte două surori plecară într-un rînd – acum un an – pe acelaș drum pe care-l apucase ea acuma. Izbutiseră s-ajungă, nu izbutiseră ? nu putea spune. După cum era îngrozitor de gîndit dacă avea să le mai

găsească vreodată, în cazul cînd ele izbutiseră cu adevărat...

După tăcerea ce urmă fatal acestui tablou, pe care mi-l reprodusese cum putu mai fioros, pentru a-mi paraliza și fărîma de zîmbet ce-mi mai rămăsese, Iliad continuă calm, ca și cînd nici n-ar fi văzut-o.

Arcușul ei nu era de aur; ea însăși recunoștea. Era o bună cîntăreață și atît. Sau numai atît era considerată; poate în altă lume avea să fie cotată la altă valoare. Dar acolo, de unde venea, cota ei aducea prea puțin, pentru ca surorilor celor două să nu le mijească în gînd că sunt povară și să nu-și ia lumea în cap, fără veste, tocmai pentru ca planul să nu le fie zădărnicit. Cînd neajunsul și mizeria coboară, noblețea sufletească e mai grea; chiar dacă există, o bănuiești prefăcută sau silită; în orice caz, pentru atît cît ți se oferă, răspunzi tot cu un gest mare. Dispari. Oricum e grozav și dureros. Noblețea te mai obligă să dispari fără prevenire; dacă n-ar avea atîtea pretenții, această noblețe s-ar chema cumințenie. Dacă ea ar fi știut de planul lor, ar fi purces cu toate trei. Le-ar fi călăuzit pe toate steaua aurului din arcuș, a cărui strălucire s-ar fi oprit poate sub cerul celălalt...

— N-o chema cumva Sonia ori Natașa? fu ultima mea încercare de a zgudui măcar această realitate care se ridica tot mai solidă dinaintea ochilor mei, pentru a surprinde în dosu-i vanitatea unui cît de mic colț de plăsmuire.

— Nu, o chema Valia...

— Atunci poate că a fost cu adevărat...

— Cine? tresări și se holbă Iliad...

— Cine? Rusoaica...

— Auzisei cumva de dînsa?...

— Care trebuia să vină...

— A... mi-am închipuit că poate auzisei... de vreuna din celelalte surori...

„...care trebuia să vină la mine, să nimerească în sectorul meu“, completai în gînd.

— O chema Valentina Andreevna Grușina. Pe micul nume, Valia.

Și Iliad se oprește din nou, la răsunetul acestui nume.

„Valia, Valia, șoptește gîndul meu în neștire... trebuie să afli că fără mine, imbecilul te-ar fi trimis în magherniță, alături de toți vagabonzii, ca să-ți ia interogatoriul abia a doua zi dimineață... Pentru ei n-ai fi fost decît o... rusoaică și nimic mai mult. Una din acele de care domnul colonel a dat ordin să ne ferim și să i le trimetem peșcheș, o aventurieră care nu prețuiește nici a zecea parte din felicitările unui colonel. Niciodată n-ai fi fost Rusoaica! Ce știa, doar, acest poet fără noroc și acest ofițer, dornic de avansare, de rusoaică? Eu i-am deschis ochii, Valia... ca un ticălos, ca un imbecil i-am dat în mînă pe această minunată, pe această fără pereche femeie, pe care nenorocitul cu siguranță c-a scăpat-o ca un idiot... ah, ce fericit aș fi... dacă n-o ține undeva ascunsă... Nu, desigur... atunci ce sens ar avea jalea împietrită și sinceră de pe figura lui de flecar...“

*

* *

Dar curgerea vorbei lăsă timpul să se furișeze neobservat și Valia și Iliad se trezesc tîrziu, în adîncimea nopții, unul în fața altuia, în tăcerea profundă a singurătății înghețate, în cămăruța supraîncălzită, scăldată în lumina prietenoasă de lampă. Au tăcut amîndoi și se scutură fiecare, amintindu-și de clipa prezentă. Eu îi văd, îi văd bine, în chipul cel mai clar cu putință, pentru că nu mai ascult o povestire, o întîmplare care se pare că s-a rezolvat dureros, dar asist la o desfășurare de lucruri, ce mă ține holbat și neputincios, ca pe un om

legat burduf și trîntit la pămînt, care asistă neputincios și mut la prădarea cuibului iubirei lui, la jefuirea brutală și necruțătoare a tot ce are mai scump și, Doamne, simte cum inima i se înghemuie tot mai mult în ea însăși, pînă la asfixie, în așteptarea ofensei supreme, a pîngărirei scumpului trup, prăbușit alături, a celei mai scumpe decît orice pe această lume. Ei se trezesc deodată speriați de distanța enormă, pe care a făcut-o timpul, de cînd s-au așezat la vorbă; iar eu-mi simt inima cum se contractă ca o măciucă de fier care se pregătește să izbească.

El se ridică stînjenit, urechea lui a urmărit toată jalea povestirei, dar ochiul i s-a plimbat indecent pe trupul strîns în taiorul albastru-marin pe care, cu toată căldura din bordei, ea a refuzat să și-l scoată, pe foile de aceeași culoare, care se întind pînă la mijlocul pulpelor lunguiețe și făgăduitoare. Ochiul ăsta, pe care-l contemplu acum și care capătă luciu numai sub vîntul aprins al lubricității, a scormonit cu insolența poftei bădărane toate cusăturile vestimentelor pe care imaginația lui le sfîșie, cu siguranța unui croitor cînd desface după probă legătura înseilărilor; a batjocorit sfîșietoarea ei durere, cu zîmbet nepotrivit, ca o uitare a privirei în vreo rotunjime a înfățișărei ei mlădioase, cu o clipire grotescă a pleoapelor la vreo mișcare a ei de neatenție, absorbită de mersul vorbirei. Acuma, cu un tact de matelot, se întoarce cu carafa plină de vin și o îmbie: „ca să uităm, barișna...".

O rusoaică trebuie să bea prin definiție. O rusoaică tînără, artistă și pribeagă, gonită de toate spectrele morții, poposind la miez de noapte în coliba scăpărei a unui ofițer tînăr și subțirel. Rusoaica nu-și moaie decît buzele: căci în ochii ei poate tremură încă jocul păpușilor cu sfori din fundul mărei. Dar el cară pahar după pahar, începe să cînte răgușit: *Volga, Volga!* ori *Husar polc* și o îmbie cu ochiri suspecte. Își trage

scaunul lîngă dînsa şi se miră că ei nu-i place vinul ăsta de Basarabia, „care acolo nu mai e“. Ea îşi aduce aminte că într-adevăr n-a mai băut de mult vin şi-şi moaie din nou buzele, în vreme ce, înfiorate, degetele lui îi acostează genunchiul şi tind să alunece pe coapsă în sus cu paşi de păianjeni.

— Nu e rusoaica! strig cu toată puterea, bătînd cu putere în masă. Ha, ha, mersi d-aşa rusoaică, ha, ha, pe genunchiul căreia se poate aşeza o mînă aşa de repede... Ha, ha, ha! continuă Iliad, mă amuzi chiar, rostesc cu toată sinceritatea, liberat din nou de-o mare greutate... Oho, departe de-a fi aceea de care ţi-am vorbit... *căci doar eu ţi-am vorbit...* nu?...

— Dar lasă-mă să vorbesc, domnul meu.

— Poftim... vorbeşte cît vrei... dar nu e ea.

...Fata a lăsat îndată paharul şi s-a ridicat. S-a apropiat de sobă şi şi-a desfăcut cutia de vioară.

— Am să-ţi cînt ceva frumos! mi-a promis ea şi şi-a înstrunit lăuta.

Şi a început să cînte. Dar el nu mai putea să-şi dea seama cum ştia ea să cînte. S-a prefăcut că se apleacă la sobă, apoi pe neaşteptate s-a ridicat şi a sărutat-o pe gît. Cîntecul a încetat brusc. Valia s-a întors şi i-a oprit hazul şi restul avîntului cu o privire de mînie. Şi-a închis vioara, şi-a tras fără să mai zică o vorbă şoşonii înalţi, şi-a pus broboada cea mare şi căciuliţa şi a dat să iasă cu cutia ei de vioară în mînă...

— He, he, domnişoară, nu prea vă grăbiţi, nu uitaţi că sunteţi prizonieră...

— Vă rog să mă conduceţi acolo unde ţineţi prizonierii...

— Hm, într-adevăr, aşa ar trebui... dar noi nu păstrăm ca prizonieri, decît he, he... pe cei care au acces în ţara noastră; adică pe moldoveni şi pe cei cari au rude dincoace... Însă pe ceilalţi... he, he, nici nu ştiţi ce facem cu ceilalţi... S-a apropiat de ea, sardonic şi

triumfal: Îi poftim înapoi în țara dumnealor, la civilizația dumnealor, unde ofițerii nu beau vin, unde artistele nu admit să li se pună mîna pe genunchi, unde dansează morții în mare, unde s-a coborît raiul pe pămînt... Evident că între sălbăticia noastră și proastele noastre maniere, dumneavoastră o să preferați...

— Exact. Prefer să mă întorc, domnule, căci dacă acolo e așa cum e, cel puțin știu dinainte ce mă așteaptă. Dar dacă e să găsesc și aici tot ce părăsesc acolo, mulțumesc, nu mai am nevoie... găsesc berechet la mine...

— Hm, îți închipui, încercă să-și plaseze încă o reflecție Iliad.

— Îmi închipui... îl tai scurt ca să-l aduc la stricta desfășurare a faptelor...

— Nu m-am speriat eu, cu una cu două, de-o așa bravură – continuă el – și ploconindu-mă i-am replicat imediat: „Poftiți, vă rog!"... Ei bine, dragă Ragaiac, a ieșit. Și-a pornit-o drept, fără nici o vorbă, spre Nistru... ca un... ca un *leu*...

— Ea a fost!... Ei bravo, Iliad, te-ai purtat ca un...

— Nu mă lași să vorbesc...

— Restul e lesne de înțeles... amintire, regrete, autoreproșuri...

— A nu... a nu... lasă-mă, domnule, să continui...

— Mai e ceva? întreb, și simt din nou o ușoară strîmtorare.

— M-am luat după dînsa. M-a simțit și și-a iuțit piciorul. M-am pus pe fugă... Am ajuns-o: „Domnișoară, nu pot să vă dau drumul în mijlocul nopții de iarnă... Rămîneți... vă rog... iertați-mă... m-am întrecut cu firea... și cu paharul... regret din suflet... imposibil să plecați cu această impresie de la mine".

Și pentru că ea ezita, m-am jurat că va fi în protecția mea și că nu i se va clinti nici un fir de păr. Și cu toate că nu știe moldovenește și n-are nici rude prin Basarabia,

i-am promis că voi face tot posibilul s-o fac scăpată. A primit și s-a întors. A trebuit mult să stăruiesc ca să ocupe peste noapte bordeiul meu; ea cerea morțiș să fie dusă în magazia prizonierilor. „Cum crezi că voi face una ca asta, domnișoară? Acolo mă voi duce să dorm eu!", am strigat cu tărie, știind că astfel de abnegații plac rusoaicelor. Abia atunci a zîmbit, cu ușoară ironie. Nu părea deloc convinsă că lucrul se va petrece întocmai. Am sfătuit-o dinadins să tragă drugul și să încuie ușa pe dinăuntru. Ceea ce desigur a și făcut imediat.

Iliad așteaptă și probabil îmi caută stăruitor privirea:

— Așa e c-am întors-o bine... Așa e că...

— Mda...

Pînă la prînz Valia nu s-a sculat. La masă și-a împărțit pîinea și bucatele lui cu dînsa. La început Valia era foarte stînjenită și se uita încurcată prin odaie și mai cu seamă la așternutul în care dormise și pe care ținuse, la deșteptare, să-l scuture afară, în ger, cu mîna ei, ceea ce făcuse pe Iliad să protesteze, dar să se bucure foarte în inima lui, văzînd acest început de familiaritate și această înclinare spre gospodărie cu lucrurile lui. Masa a fost din cale-afară de veselă, iar spre satisfacția mea – pentru că acum încep să mă satisfacă dovezile lui de bună purtare – Iliad s-a arătat plin de demnitate tot timpul. Rusoaica a gustat cu plăcere din vin și chiar a băut mai multe pahare. Pe urmă a scos vioara și a cîntat, după dorința anume a lui Iliad, numai bucăți rusești. Ah, șnapanul, maimuța! A cîntat multe cîntece populare, dar ceea ce l-a impresionat extraordinar pe Iliad au fost două bucăți din Ceaikovski, care i-au rămas în memorie. Îmi fluieră începuturile, pe care le recunosc, și-l acompaniez cu ochii umeziți: e o romanță fără cuvinte și o barcarolă. Sunt atît de asemănătoare, că le poți socoti un singur cîntec; dar sunt delicioase.

Bem vin și le repetăm iarăși și iarăși, căutînd să ne întrecem... eu îl opresc cu intensă satisfacție la cea mai neînsemnată notă care a scăpat fals din gîtul lui: „Nu așa", îi strig aproape disprețuitor... „așa... laaaa..." Iliad repetă după mine ca un copil cuminte și are obrazul scăldat în lacrimi. Nu înțeleg de ce plînge, dar bănuiesc că frumoasa idilă, pe care el ține să mi-o înșire cronologic, nu s-a sfîrșit tocmai pe gustul lui; aștept deci cu nerăbdare acest sfîrșit, care-mi dă nădejdi îmbucurătoare și care-mi face incomparabil mai suportabilă povestea.

După-masă rusoaica întrerupe muzica; ultima bucată a făcut-o să pălească, tremură și se zbate într-o jale fără margini; Iliad îi șterge lacrimile și o mîngîie cu multă delicatețe; iar ea îl privește speriată, îngrozită, cu ochii măriți. E o criză rusească, își închipuie el. Dar eu văd în pupilele ei necunoscute imaginea sinistră a baletului de păpuși prinse de sfori în fundul mării. Fata își plînge groaznicu-i destin; acum poate a înțeles deplin că pentru a i se deschide larg drumul spre libertate va trebui să dea și tributul celălalt, tributul constrîngerei supreme... Oh, îmi pare atît de rău de biata fată și urăsc pe acest Iliad, pe acest călău cu mîngîieri tandre... E în puterea lui și asta o îngrozește pe ea, e necontenit în puterea cuiva și asta o dărîmă și-o muncește mai greu decît poate însăși ideea de a porni înapoi, spre păpușile putrede care-și joacă sarabanda, legate de sfori, împodobite cu stele marine și cu diademe de melci. O înțeleg și sunt alături de ea; îl urăsc pe mizerabilul cu rînjetul lui de satisfacție... și-l invidiez.

A lăsat-o dormind ametită de lacrimi, de spaimele și de oboselile trecutului. Cînd s-a întors, a găsit-o scuturînd iarăși păturile și cearceafurile. El i le-a smuls din mînă, a chemat ordonanța, pe care a mustrat-o și chiar a lovit-o. Iar fata, care a intervenit pentru soldat, l-a apucat violent de mînă, zădărnicind a doua lovitură, l-a privit cu dușmănie, apoi a izbucnit din nou în

lacrimi, într-o criză subită, zguduitoare. Criza rusească ! a conchis din nou Iliad, cu suficiența-i notorie. Și cam în felul acesta a trecut ziua. Răsuflu din nou ușurat.

Iliad s-a așezat într-un rînd pe marginea patului, pe cînd ea, lîngă sobă, își acorda vioara ; acum căuta anume să-și găsească loc cît mai departe de dînsa, ostentativ. Spre marea lui mirare, ea l-a rugat atunci să treacă pe scaun și, pentru că el nu s-a executat imediat, a depus și puțină insistență. Atunci el s-a ridicat de pe pat și a vrut să iese afară. Rusoaica l-a ajuns la ușă, l-a apucat voinicește de coate și l-a tras înapoi. „Nu trebuie să te superi, nu trebuie să te superi !“, i-a strigat și, iarăși foarte încurcată, se frămînta în juru-i, plimbîndu-se agitată și strîngîndu-și pumnii. El a ieșit totuși explicîndu-i că trebuie să plece din motive de serviciu. Canalia știa cum să joace. S-a întors dinadins foarte tîrziu ; ea aprinsese lampa și-l aștepta înfiorată într-un colț. Nasul i-era roșu și ochii plînși. L-a primit totuși cu un zîmbet de blîndețe care l-a intrigat și atît peste măsură.

— Domnișoară, i-a spus atunci cu un curaj care m-a făcut să pălesc. Eu nu vă țin aici sechestrată. Ordinele de sus ne cer să trimitem înapoi pe toți cei ce vin de peste Nistru. Și e categoric. Eu însă, cu toate riscurile ce-mi atrag, vă voi înlesni să treceți mai repede în România. Dacă nu am făcut-o pînă acuma, e că aștept un moment prielnic... trebuie să vă fac rost de vreo împuternicire, de vreun act, să nu vă mai supere nimeni. Însă pentru asta trebuie timp, trebuie cu multă băgare de seamă să intru în legătură cu vreo autoritate dintr-un sat vecin. Am și început să sondez, dar lucrurile nu se pot face cît ai bate din palme. Însă oricînd doriți, dacă vă asumați singură răspunderea, vă stau la dispoziție, să vă trec de zona periculoasă. Dar vă atrag atenția că dacă vă grăbiți, veți avea considerabile neplăceri ; iar

cît veți rămîne aci, eu vă garantez cea mai deplină siguranță de orice fel.

Fata, tremurînd, s-a rezemat de zid și l-a rugat s-o ierte dacă din atitudinea ei a reieșit cumva că n-ar avea încredere într-însul. El o sprijină stupefiat. Ea dezminte că a fost în vreun chip nemulțumită de ceva; e tristă uneori din cauza durerilor ei trecute. Dimpotrivă, e atît de fericită că a nimerit aci, încît orice recunoștință n-o găsește la înălțimea ospitalității care a întîlnit-o.

— Nu aștept nici o plată, domnișoară...

Cu toate că oarecum plat, canalia se poartă admirabil. Totuși sunt dispus să-l ascult cu plăcere. Zilele trec, și de ceea ce mă temeam... O speranță tot mai consistentă mă îndeamnă să cred că țopîrlanul, încîntat de purtarea asta atît de neobișnuită pentru el, pînă la urmă n-a mai putut să prindă virajul clipei decisive.

Dar în seara a patra, pe cînd vioara suspina în surdină la gura sobei, el se feri puțin de privirea fetei și se scărpină cu grijă pe piept, înspre subțioara dreaptă. Valia întoarse capul probabil involuntar; el îi surîse încurcat, jignit de el însuși, că tocmai cînd arcușul aluneca pe undele barcarolei, la care fata revenea des, știind că-i place, el... se scărpina. Nu-și lămurește bine, i s-a părut sau pe figura ei a trecut o umbră, de bună seamă de ironie. Și-a tras totuși cuviincios un scaun aproape de dînsa și a continuat să asculte cu religiozitate. Dar pe țîța dreaptă, picioare fine și repezi alergau spre același țel, ah, care nu mai era atins odată, al subțioarei respective. Iliad se ridică de pe scaun și, legănînd capul după tactul muzicei, în timp ce șuiera inauzibil printre buze, în semn că fredonează, își căută un loc în umbră, cu totul ferit de privirile ei și, cu spatele la dînsa, își vîrî mîna pe sub veston și începu să se frece cu ardoare, prefăcîndu-se că examinează niște cartușiere; satisfacție nouă, scărpinatul îi producea o

supărăciune dulce, pe care, în măsura întrebuințării, simțea nevoia plăcută să și-o administreze în doze și mai mari. Abia după ce trecu mult de la tăcerea vioarei, băgă de seamă că fata nu mai cînta ; se întoarse zăpăcit și-o văzu în picioare, privindu-l cu ochii mari, grozav de mari și uimiți ; figura i-era ușor contractată ; ah, înțelegea, înțelegea această legitimă supărare pe-o țoapă de milităroi sălbătecit de pustietățile pe care le păzește, incapabil să aprecieze finețea unui tușeu, subtilitatea unei ușoare întîrzieri pe-o anume notă. Îi fu atîta rușine, că își luă noapte bună și ieși în grabă, prefăcîndu-se, cu o stînjenită lovitură de mînă peste frunte, că și-a adus aminte de ceva foarte important. Fata întinse mîinile după dînsul, dar el dispăru îndată. Din cadrul ușii îl văzu alergînd spre maghernițele dimpotrivă. Alerga să facă morală militărească sergentului, care-i cedase binevoitor așternutul, pentru halul de necurățenie și nesimțire în care a putut să trăiască.

Binecuvîntat păduche !

A doua zi ea îl întîmpină roșie, privindu-l pe sub sprîncene și trăgînd cu urechea ei fină de muzicantă la accentele rîsului prea exagerat, cu care el vrea să-i arate că n-a păstrat nimic din întîmplarea de ieri. Iliad umblase mult prin frig și veselia sîngelui, care alergase prin el în ritmul pasului grăbit, îi da și-acum, în căldura cea mare din odăiță, o dispoziție fără seamă. Mîncară fericiți, dar odată cu vinul și bucatele gustoase, dogorite în cazan de trupă, simți din nou picioare fine alergîndu-i pe trup. Altele și altele, mii de picioare în marșuri contrarii de trupe în manevre : nervozitatea și necazul extrem îl făceau să le evalueze la milioane, deși poate nu erau de pricină decît vreo cîteva perechi. Dezamăgirea i se înfipse ca un cuțit în inimă și toată veselia pieri deodată. Dar el făcut toate sforțările să păstreze o continuitate a înfățișării inițiale ; pentru că

însă ea nu cînta, îndrăzni să-şi petreacă din cînd în cînd mîinile, care acum se încîrligau ca ghearele de asasin – vai de acela pe care aveau să-l întîlnească! – pe sub veston. O dată, de două, de trei...

Dar fata asta e complet indiscretă. Trage cu ochiul, faţa i se îngălbeneşte, glasul îi tremură... Doamne, dar ar trebui să înţeleagă situaţia... aci, la marginea unui rîu... îngheţat... doar la ei în Rusia... parcă nu cumva...

— Ah, am să scot toată trupa, scapă el în cele din urmă, într-un moment de nemaireţinută revoltă, şi s-o dezbrac la piele în gerul cel mai cumplit... Iartă-mă, dar e nemaipomenit, barişna, cu aceşti măgari. I-am inspectat, i-am lovit; pe cel pe care l-am prins cu cea mai mică necurăţenie l-am îmbrîncit îmbrăcat în Nistru şi am poruncit să i se arunce toate efectele peste el... Iată, acum, de cînd a îngheţat rîul, nu se mai spală nici unul... Dar le vin eu de cojoc; am să-i tăvălesc acuma pe toţi în zăpada îngheţată... Ah, şi pe sergentul ăsta, care mi-a împrumutat scîrboşenia lui de pat!...

Se ridică palid şi hotărît şi odată cu el se ridică şi dînsa, la fel de palidă, tremurînd.

— N-avea nici o grijă, domnişoară, am să astup ferestrele, ca să nu-ţi ofer o privelişte necuviincioasă. Dar iartă-mă, nu pot să sufăr să rămîi cu această impresie despre mine... Destul că ţi-a rămas cealaltă...

El se îndreptă să dea drumul şervetului din fereastră, dar ea i s-a interpus în cale. E trasă la faţă şi tremură ca-n friguri, îngăimînd în neştire... „Iartă-mă, iartă-mă!“ Şi e gata să cadă în genunchi...

El a prins-o prompt din cădere şi o ţine la piept; ea se strînge, se înfige în pieptul lui, cu pieptul, cu mijlocul ei:

— Nu e sergentul de vină, Vasile Dimitrievici! Şi nici un soldat; iartă-mă, eu sunt de vină, de ce nu mă lăsai să scutur cearceafurile, Vasile Dimitrievici; mă temeam că dacă le voi scutura din nou, iar vei bate pe soldat şi

nu trebuie să baţi, Vasile Dimitrievici, nici pe om, nici pe animal. Mi-era aşa ruşine să-l rog să-mi ajute, dimineţile, cînd credeai că dorm, şi eu nu făceam decît să mă curăţ, dar pe el nu-l lăsam să se amestece, ş-apoi el nu ştia nici ruseşte, nici nemţeşte, nici franţuzeşte, şi cînd mă gîndeam că trebuie să mai afle şi tălmaciul... în fiecare dimineaţă credeam că am scăpat şi-n fiecare nouă dimineaţă vedeam că m-am înşelat... de aceea eram atît de îngrozită, Vasile Dimitrievici, cînd te apropiai de pat. De ce m-ai reţinut aci? De ce nu mi-ai dat drumul atunci... Lasă-mă, Vasile Dimitrievici, nu merit să mă ţii la pieptul dumitale... goneşte-mă pe mine afară în frig... şi la noapte lasă-mă să trec înapoi... Iartă-mă pentru toate supărările pricinuite!

Dar cine mai simţea acum mers de păduchi, la atingerea aceea caldă, infinit de caldă, infinit de dulce. Dar cine ar mai fi putut să scape această minune trupească odată căzută în braţe! Gura lui se îndreptă lacomă spre ochi, spre gura ei. Ea încă ezită, şoptind înfiorată: Vasile Dimitrievici, Vasile Dimitrievici... Vasile Dimitrievici... Dar nu mult apoi buzele lor sunt una şi trupurile le sunt una, şi într-un singur trup ei se rostogolesc în aşternuturile moi peste sarabanda păduchilor.

— Infectă idilă, dragă Iliad, gem întru tîrziu, respectîndu-i tăcerea în care căzuse – iartă-mă că nu te pot felicita pentru această aventură...

Abătut peste fire, îmi acoperisem ochii. Şi îndată acolo, în dosul degetelor strînse, mă revăzui în cea dintîi zi de Crăciun a războiului, în cazarma de infanterie transformată în şcoală militară: repaos şi *păduchere*. Stăteam turceşte pe patul comun şi suprapus, ferindu-mi lacrimile, cu nesecat izvor, de ironia camarazilor amuzaţi extrem de penibila activitate. Ochii mişcătoarelor boabe de orez, surprinse de lumină, mă fixau straniu şi desigur, dacă m-ar fi asasinat cineva în acele clipe, mi s-ar fi părut lucrul cel mai firesc cu putinţă.

Sărmana fată! Ah, blestemată, scîrboasă, ah, canalie de insectă!

— Binecuvîntat păduche! tremură glasul lui Iliad, în sinceră adorare. Tu mi-ai dat să gust cele mai nebănuite fericiri! adaugă el, apoi își drege vocea cu un pahar nou pentru urmarea povestirei.

Da. Da. Și eu trebuie să binecuvîntez acest păduche, care, oricum, dă împrejurării un aer mai scoborît, oho, încă destul de scoborît, ce-mi face suportabilă aflarea restului peripețiilor. Haida-de! Rusoaica păduchioasă nu e tocmai ceea ce așteptau visurile mele. Aventura lui Iliad îmi pare acum vrednică de el, e a lui, nu mi-a mai furat-o. Îl privesc cu simpatie și-l ascult cu înduioșare. Unde e Iliad, ușuratecul de acum trei luni, cu gesturile lui de șmecher de duzină, cu glumele lui suficiente, cu expresiile de cazon umflat și agresiv: „He, he, cariera... datoria înainte de toate... îmi pare rău, pe onoarea mea, dar, he, he, barișnia, ce să-i faci, așa e valsul ăsta al vieței"... O, Doamne, ce am făcut din bietul băiat!

Povestea lui mă captivează cu desăvîrșire și... drace, simt cum mă infioară! Căci sfîrșitul, pe care el încă îl ocolește îngrozit, se apropie... și-l simt din tremurarea glasului său că e minunat... vreau să zic groaznic, pentru el. Pentru mine... mă reazim cu excitată curiozitate de sobă și-mi întind cizmele dinaintea focului, care-și joacă reflexele în luciul lor...

— Hm, ce zici Iliad, nu-i chiar așa – eh, he, – de ușor valsul vieței...

— ...Îți închipui tu, Ragaiac, această fericire fără seamăn... Patru zile de nebunie nemaipomenită... în fiecare dimineață așternuturile erau scoase afară în gerul cel mai cumplit... iar seara, după masă, după cîntec, despăducherea... Și pe urmă iubire, și iar cîntec,

și iar despăduchere, și iar iubire... Îți pot spune că era atît de dulce s-o vezi cu bustul gol, doar cu sînii prinși în rețeaua ușoară, căutînd cu degetele ei lungi, de vioristă, insectele prin cutele cămășii... trebuie să subliniez, prin cutele cămășii destul de fine și, judecînd după faptul că ea avusese o oarecare situație în țara pe care o părăsea, în cutele rufei cele mai bune pe care o găsise acolo... Înțelegi, drumul pînă la hotar, dormitul pe la gazde țărănești și clandestine, traiul în condițiunile pe care i le impunea contrabandistul, amînările acestuia ca să poată s-o înșele și să-i fure bagajele... toate lucrurile astea, pe care ea mi le povestea cu atîta ingenuitate, dau altă impresie, dau farmec nespus banalei și degradantei operațiuni de care-ți vorbesc... O, era divină, părul ei tuns mai lung și încurcat în inele de-un castaniu închis, care ziua părea negru, atîrnîndu-i pe umerii plini și rotunzi... și mîinile lungi și trupul lung și picioarele lungi... Cînd stătea goală și înaltă în fața mea, cîntîndu-mi ca într-un vis de nebunie ori rîzînd înainte de a începe, cu arcușul în jos și cu vioara gata sub bărbie, goală, înțelegi, mă pipăiam să văd dacă trăiesc... Sau cînd îi examinam firele prelinse și rari din subțiori, frecîndu-i cu gaz grăuncioarele epidermei răzvrătite... Iartă-mă că-ți dau toate aceste amănunte...

— O... te rog... te rog...

— ...dar vreau să mai întîrzii în ele, căci sfîrșitul, care puse capăt atît de repede acestui vis de necrezut, e prea cumplit... prea idiot...

— Mai lasă-l, mai lasă-l... sfîrșitul... Rămîi puțin la păducheatul ăsta...

— O, dragul meu...

Și încurajată, vocea continuă plîngătoare, din ce în ce mai plîngătoare, necontenit întreruptă acum de interjecții agasante, ca glasul unei bocitoare. Dacă n-ar fi fost atît de interesant conținutul și unele trăsături de redare, de surprinzătoare vioiciune, aș fi curmat repede

apoi această jelanie care se reîntorcea necontenit asupra sa însăşi, pentru a aduna mărunţişurile rămase ; scoici nenumărate scăpate prin găurelele plasei, printre care scînteiau uneori culori fără pereche ori îmbobocea opalul de vis al perlei adevărate. Păducheatul ăsta e acum din cale-afară de ispititor... ascultînd, mi-l reproduc ca în vis, în odăiţa mea... în bordeiul meu, cu un cuprins mult mai de gust decît această colibă afumată : în gîndul meu Valia a călcat adînc, cu piciorul ei lung, cu minunata ei comoară de păduchi, s-a înfipt adînc cu braţele ei lungi, cu trupul ei lung, cu firele prelinse ale subţiorilor ei, cu părul ei încurcat şi tăiat mai lung, tremurînd la fiecare mişcare pe gîtul şi pe umerii goi...

— Păducheatul ăsta, dragă Ragaiac, era atît de delicios, că şi pe urmă, cînd constatarăm cu regret că el nu mai avea nici o cauză, noi îl continuarăm, ca pe un rit vechi...

Iliad începe să-mi pară inteligent. Cine a spus că fericirea şi suferinţa nu dau glas şi aripi şi celei mai tenace mediocrităţi !...

Dar plimbarea pe care imaginaţia lui o face, retoric şi plîngăreţ, de-a lungul şoldurilor şi coapselor prelungi, în amurgul de bronz al pielei catifelate, mă îndeamnă să privesc cu oroare mîna aceea care a străbătut de atîtea ori acest drum în realitate. E rotundă şi butucănoasă ; e de-un alb gălbui, punctat de-o vagă rozeală vineţie, care-mi repugnă... Iată ce-a putut să se plimbe de-a lungul atîtor comori ! Şi instinctiv îmi ridic în lumina ochilor tăietura ovală şi fină a mîinei mele ; degetele se lipesc lungi şi unghiile, pe care nu le-am manicurat de atîta amară vreme, mă uimesc cu graţia lor...

— De ce-ai tăcut, Iliad ?

— Ce mult seamănă mîinile tale cu ale ei...

Va să zică, banditule, ţipă gîndul meu, cu adevărat mi-ai furat-o, ai pus pe ea labele tale de dobitoc păros şi ai fugit cu dînsa în adîncul pădurei, ca un urangutan...

Și vocea lui Iliad continuă să plîngă în descripții tremolate, arzătoare și răscolitoare, aci întretăiate de exclamații, de interpelații, de invocații, aci scuturată de suspine și de regrete...

...Îți spun... era un făcut... oricît mă sileam, mi-era imposibil să... eu... altă dată... înțelegi... dar acum... era atît de divină, atît de caldă... înțelegi... Căuta să mă reție... dar... cum spun... și totdeauna avea o privire de regret... sau își acoperea ochii cu mîinile...

„Idiotul... nici nu m-aș fi îndoit...“

...sau își înfunda capul în perine...

— Sfîrșește Iliad... (mă mir cum nu mi-a scăpat: idiotule!).

— ...

— Vreau să spun, nu, nu... nu asta... Cum s-a sfîrșit? Asta am vrut să te întreb... cum?... de ce n-ați continuat?... unde e acum?...

Iliad mă privi cu ochi stupizi, de animal care mănîncă, își răsuci o țigară și o înfipse jumătate în jarul sobei...

— În ziua a noua, continuă el, stăteam cu ea la masă, eu aici unde sunt eu, ea acolo unde ești tu...

...eu – își desfăcu degetele de la amîndouă mîinile lui tîmpite – parcă nu eram în apele mele... dar am simțit așa ca prin aer... ca... știi tu... ca în război – mîna butucănoasă, cu degetele rășchirate, se plimba deasupra mesei ca un umflat păianjen roșcat și amețit – ți-aduci aminte cînd nu e încă sosit ordinul de atac și cînd încă nu știi nimic... dar deodată îți vine așa un gînd că agentul de legătură se apropie și-ți aduce ceva rău... cam așa simțeam eu cînd afară auzii voci și tropăit.

Dac-o fi maiorul, îmi mai făceam eu inimă bună, îl îmbăt și-i fac cadou toate sticlele pe care le mai am. Dar tu știi bine că domnul maior, înainte de-a veni, are totdeauna grijă să te întrebe la telefon: „Ai, mă, ceva, face să viu azi la tine la masă?...“ Să fie căpitanul?...

dar el nu vine niciodată în inspecție, își vede de sectorul lui...

Iar cînd am auzit bătînd în ușă și cînd am auzit vocea colonelului, eu mă tot agățam cu nădejdea că barim o fi vreun general în treacăt, măcar i-aș fi spus că s-a abătut în treacăt, pe la mine, nevasta mea... Dar vocea colonelului nu putea fi decît a colonelului...

— Colonelul?! Ah, da... atunci cînd a trecut și pe la mine.

Lăsă capul în jos și tăcu mai multă vreme. Bău zdravăn și se ridică, se apropie de ușă, parcă înveselit de stupizenia întîmplării, și păru că-l revede pe colonel, apropiindu-se de prag cu exagerată stupoare, plimbînd ochii de la ea la el, adică de locul unde stăteam eu la locul unde stătuse el și înapoi:

— Nu vă despăducheați cumva tocmai în momentul acela?

— Nu, tocmai venisem de pe sector. Eram îmbrăcați... numai ea avea în picioare papucii mei...

Eu mi-am adus aminte că trebuie să mă scol... și s-a sculat și ea odată cu mine...

— Am onoarea, domnule colonel!

Nimic. Ba nu. Răspuns cu capul... Valia, care privise tot timpul zîmbitoare la această scenă, de astă dată îngălbeni, apoi înnegri... Iar colonelul:

— Scuză-mă de deranj, locotenentul Iliad, dar te rog să poftești pînă afară...

Și foarte ceremonios de data asta, își lovi călcîiele și salută pe fată: doamnă! Pe urmă ieși...

— Valia, să stai aici, am bîlbîit, neavînd ce spune altceva și am vrut să ies...

— Unde ieși așa? m-a oprit ea, mi-a pus capelul pe cap și m-a îndemnat să rămîn ca să-mi arunce mantaua pe umeri. Dar am ieșit.

Domnul colonel, în mijlocul cercului smirna de gradați, cu mînerul de argint al cravașei la gură, asculta și

cerea informații. La fiecare răspuns, privea pe vorbitor, da din cap de mai multe ori în semn de deplină lămurire...

Am răsuflat odată adînc și m-am apropiat salutînd cu toată arta de care eram capabil. Vroiam să joc pe o carte mare. Partida trebuia cîștigată cu orice preț. Mi-a primit salutul cu un surîs binevoitor. I-am cerut să-i vorbesc între patru ochi. A făcut atunci semn la oameni să se îndepărteze... Am început prin a-i spune că am cele mai serioase intenții relativ la Valia. Îndată ce suntem readuși la oraș, o voi lua în căsătorie.

— Va să zică, intenționezi să demisionezi? mi-a rînjit în față domnul colonel. Și pentru mutra mea nedumerită, s-a simțit obligat să adauge: Ai uitat complet legile și regulamentele militare. Pentru ca o fată să poată să se căsătorească cu un ofițer, trebuie să dispună de o anume dotă... Nu poți s-o dispensezi de această condiție...

I-am explicat că e o mare artistă și l-am poftit s-o asculte. L-am invitat la masă; avînd în vedere ora la care venise, de bună seamă că era nemîncat. În timpul ce se va ospăta, Valia avea să-i cînte. Și el avea să aprecieze dacă, după cîteva concerte la oraș, la Chișinău, la Iași, la București, ea n-ar fi putut strînge înzecit cît pretind regulamentele militare.

— Ei bine, măi, a refuzat să și mănînce, acest... ah... și-a scos un covrig uscat și a început să ronțăie din el zîmbindu-mi amar. Amar... acru vreau să zic...

M-a întrebat dacă am făcut perchiziția vestimentelor și lucrurilor pe care le adusese Valia. Era să-i răspund: „ne-am și despăducheat, domnule colonel", dar m-am gîndit cu groază la efectul acestei destăinuiri asupra mentalității lui. M-a rugat să-i aduc paltonul și căciula fetei, vioara și cutia de vioară. M-am executat cu o repeziciune care, am observat bine, că a avut efect. I-am adus tot ce avea pe ea și am îmbrăcat-o cu lucruri de-ale mele. Colonelul a surîs din nou și a predat toate

efectele plutonierului Brădeanu, care era cu el. Pe urmă s-a interesat de mersul celorlalte puncte din consemn. De cîte ori aduceam vorba de fată, el punea o întrebare cu totul depărtată sau îmi da ordine și sfaturi streine de subiect. Peste un ceas plutonierul Brădeanu mi-a predat efectele : nu se găsise nimic, nici măcar să dea de bănuit. Cînd mă reîntorsei la fată, o rugai să examineze dacă mîinile bădăranului nu au stricat ceva la vioară. Valia era palidă și gravă. I-am spus că rezultatul perchiziției a impresionat favorabil pe colonel și că sunt speranțe.

— Speranțe de ce? m-a întrebat. Dar eu am ieșit grabnic, fără ca să-i răspund.

Colonelul m-a întîmpinat binevoitor :

— Era cu mult mai grav dacă domnișoara da de bănuit. Îți declar că n-aș fi ezitat să vă trimet pe amîndoi în judecata Consiliului de război și să-ți iau pe loc comanda. Greșala ți se va scuza : neobservarea strictă a ordinelor mele va avea totuși o ușoară influență asupra memoriului d-tale. Accentuez : ușoară ! imită Iliad în derîdere pe comandantul său. Și acuma să vedem cum ai să-ți faci datoria pe care trebuia să ți-o împlinești de la început...

— Într-adevăr, domnule colonel, i-am spus, recunosc că trebuia să vă raportez totul de la început, dar veți avea ocazia să constatați că am cele mai serioase intenții. Dacă dumneavoastră îmi acordați o permisie, chiar îndată voi introduce formele de cununie, domnișoara va da concertele... în sfîrșit vom depune banii, cît mai repede cu putință...

— Ascultă, locotenent Iliad, întrerupe plictisit colonelul. N-am gust de făcut teatru cu dumneata aici... Nu ți-e rușine să te prostești așa în fața mea, ca un notar de la țară amurezat. Ești ofițer în armata română sau... Cum ?... Ascultă... în douăzeci de minute, domnișoara să treacă Nistrul înapoi, în fața mea... Executarea...

— E logodnica mea, domnule colonel.

— Executarea...

— Viitoarea mea soție...

Colonelul întoarce capul pentru a nu-mi arăta parcă de cît dispreț e încărcată acum figura lui...

Dacă Ministerul de Război face dificultăți în privința dotei, continui cu curaj, pun la dispoziție demisia mea...

Ei bine, aici colonelul s-a prefăcut în leu înfuriat. M-a apucat de veston, m-a zguduit cu putere, m-a îmbrîncit :

— Pe cine e încredințată paza bietei țări...

Am început să plîng, am împreunat mîinile, l-am implorat, i-am promis că-mi voi face datoria ca și în trecut...

— Asta mă face să sper că voi uita această idioată reprezentație, pe care mi-o dai aici, în fața soldaților. Totuși trebuie să știi că încrederea mea în dumneata a dispărut... Executarea...

— Trecerile se fac la noapte pe întunerec... e o chestie de umanitate, domnule colonel, abia mai pot să îngăim...

— Bun, răspunse colonelul, după o îndelungă și încruntată ezitare... Peste trei ceasuri se va întuneca...

Îmi strigă apoi tălmaciul și-i dădu ordin să-mi aducă mantaua ; totdeodată să anunțe și pe „domnișoara vioristă“ că trebuie să se pregătească de drum : peste trei ceasuri va trece Nistrul înapoi.

— Cu tot talentul dumneaei de vioristă – ținu să scuze el în ochii subalternilor cauza greșelei mele – ordinele sunt precise și nu există cruțare pentru nimeni. Să explici asta domnișoarei, tălmaci... Iar noi, locotenentul Iliad, plecăm să vedem puțin sectorul... dă ordin să pună șaua pe cal...

În cele trei ceasuri a fost cu neputință să înduplec pe colonel ; nu-mi răspundea, pur și simplu, sau îmi răspundea, după obiceiul lui, printr-o altă întrebare,

privitoare la amănuntele serviciului. În cele din urmă mi-a trăsnit prin cap o tîmpenie de idee, care m-a șters definitiv din ochii lui: plimbarea asta – mi-am zis – poate c-a scornit-o ca pretext de tîrg. Gura m-a luat pe dinainte și dracul m-a pus să pronunț, pe departe, un important dar bănesc. Ragaiac, nu mai știam ce fac, nu mai știam ce să spun! Și-a oprit calul și m-a fulgerat drept în strașina ochilor cu încruntarea cea mai teribilă pe care i-am văzut-o vreodată. Mi-a spus doar atît: „În halul ăsta ai ajuns, băiete? Ești pierdut cu desăvîrșire".

Cînd am revenit era noapte tîrziu. Bătătura picheto-tului era vag luminată ca de obicei, pentru mine destul de puternic ca să văd în fața bordeiului meu pe Valia, îmbrăcată în bundra ei de boiernaș, cu botforii lungi de cauciuc, cu căciula de astrahan brumăriu strînsă sus căzăcește, în mînă cu cutia de vioară...

Execuția a fost scurtă...

— Sergent, condu pe domnișoara...

— Îmi permiteți s-o conduc eu, domnule colonel?

— Cu sergentul... Și evident, numai pînă la jumătatea rîului... încuviință el cu sarcasm în glas – cunoști locurile, sergent?

— Da, să trăiți, domnu' colonel... pîn' la jumătatea rîului nu e greu...

— Ai să însoțești pe domnul locotenent. Poate dînsul să facă vreo confuzie cumva, rînji el batjocoritor. Dumneata numai să-i atragi atenția unde se termină hotarul nostru, restul îl privește.

Eram atît de amețit că nici nu înțelegeam dacă la mijloc e vreo ironie sau compătimire. Mai tîrziu, cînd mi-am reprodus scena, mi-am dat seama că era bătaie de joc și înjosirea în fața subalternilor.

Privirile noastre s-au îndreptat spre Valia, care aștepta mîndră și sfidătoare. Puteam s-o privesc în voie, pentru că la mine nu se uita. A pornit cu pas sigur și a zîmbit trist colonelului. Cînd m-am urnit, el m-a întrebat din

nou, parcă mirat, cu acelaș sfredel batjocoritor în glas, al cărui vîrf iarăși numai pe urmă l-am simțit...

— Primești s-o însoțești supravegheat de un sergent?

Dar atunci i-am răspuns stupid, printr-un fel de mîrîit monosilabic. Cuvintele astea mi le spusese însă în franțuzește, ceea ce a făcut pe Valia să miște puțin urechea încoace, crezînd că poate i se adresează ei. Dar pasul nu i s-a ogoiat o clipă și nici statura nu i s-a micșorat... În lumina zăpezei era grozav de înaltă, atît de înaltă că parcă nu îndrăzneam să mă apropii de ea.

— Valia, murmurai întru tîrziu...

Dar nu-mi răspunde decît cadența surdă a pașilor ei hotărîți...

— Valia, mi-am dat toate silințele, am făcut totul, mi-am periclitat cariera... mi-am pierdut-o...

Nimic, nici un răspuns.

— Domnule locotenent, aici e jumătatea rîului, aud din urmă...

Nici nu m-am întors. M-am ținut după ea, explicîndu-i, implorîndu-i iertare, jurîndu-i că n-o voi uita... că pentru mine altă femeie nu există.

Și am călcat pe țărmul rusesc. Noaptea și tufișurile, reflexul înșelător al zăpezei ne fereau de privirile celor de dincolo.

— Valia, trebuie să ne luăm rămas bun, trebuie să te sărut pentru ultima dată... pentru ultima dată, Valia... și plîngeam ca un copil.

Dar ea grăbea înainte; nici nu-mi închipuiam că o femeie poate merge atît de repede. Am trecut după dînsa linia strîmtă a tufișurilor și deodată cîmpia rusească s-a deschis năprasnică, înzăpezită și incertă sub marele întunerec de deasupra. M-am oprit amețit. Ea s-a întors și i-am văzut rîsul în noapte. Mi-am desfăcut brațele și am pășit spre dînsa. Ea s-a dat înapoi:

— Nu încă, mi-a spus, urmează-mă... Ziceai că pentru nimic în lume nu te vei despărți de mine...

Am rămas în loc și am văzut cum se îndepărtează, cum i se distramă contururile, cum se preface întruna în noaptea incertă. O singură dată, după primii pași, s-a uitat înapoi să vadă dac-o urmez. Pe urmă nimic. Am văzut-o murind astfel, încetul cu încetul, sub ochii mei. Și legănatul cutiei de vioară în mînă a fost ultimul amănunt care mi-a rămas în adîncul ochilor.

Am străbătut tufișurile complet idiotizat. Am nimerit pe gheața fluviului și am alunecat pe ea, cu *Romanța fără cuvinte* a lui Ceaikovski trecîndu-mi ca vîntul prin urechi, răsunînd viforos. Mi se părea că alunec pe un parchet de dans. Totul se învîrtea și dansa în jurul meu, toate mogîldețele negre și albe. Era un dans și un cîntec haotic, sălbatic, rusesc, așa cum uneori arcușul ei se zbătea pe coarde într-o zbuciumare frenetică, într-o pornire de cai sălbatici în galop. Din dreapta aud o fluierătură ușoară. „Pe-aici, pe-aici, domnule locotenent!"...

Sergentul mă așteptase. Abia acum îmi dădui seama că, trecînd de jumătatea fluviului, el ar fi putut să mă someze.

— Știam eu că veniți îndărăt, domnule locotenent...

Aș vrea Pafnute să alerge acum ca sălbaticii cai pe cari, în paroxismul celei dintîi iubiri mistuitoare, celei dintîi iubiri deci, Iliad îi văzuse năpădind din zbuciumul coardelor sub nebunia arcușului Valiei. Dar strategul, jignit de tratamentul neobișnuit al pintenilor, aveam impresia că mai mult simulează goana, decît o execută. Aș dispera cu siguranță, dacă un curent ascuțit, care mă izbește întruna pe obrazul întors împotrivă-i, nu ar zălogi pentru iubitul meu prieten patruped că-și dă toate silințele de care e capabil.

— Ești boșorog, Pafnute!

Dar Pafnute m-aruncă și mă prinde în șea ca pe-un călăreț de circ și toate crengile care se întind dinainte-mi,

pudrate de chiciura groasă, am impresia că sunt frînghii peste care trebuie să sar în turbată grabă.

Dar la ce această grabă?... Nu... Gonesc întrebarea și dau pinteni înainte. Alung imaginea stepei înghețate, imensei stepe înghețate și deșarte, luminată doar de zăpadă, sub cupola cerului de întunerec, a căreia numai un singur punct se mișcă; o fată cu o cutie de vioară reintră în bezna desăvîrșită. Ba dimpotrivă: opresc această imagine, al cărei absurd îmi străpunge în suflet cu țîșnituri de lumină. Cum ar putea să renunțe, după o primă și stupidă neizbutire, un suflet de cazacă? Valia, unde ar putea să te ducă pașii tăi maiestuoși, cu comoara ta din ochi și cu comoara ta din mînă, cînd Nistrul e înghețat nu numai în dreptul sectorului celei dintîi încercări...

Și Pafnute, scos din fire, mă duce ca o nălucă în noapte.

Sosim spumă la post și, cum îi potolesc mersul, ca și cînd aș fi ghicit că m-așteaptă o mare surpriză, ciulesc urechea. Într-adevăr, un zumzet de vioară. O arie repezită, cu lovituri de arcuș și pizzicato. Dumnezeule mare! Și gîndul meu, dezlănțuit tot drumul în aceeași goană animalică în care ajunsesem, fu înstrunit deodată de grelele odgoane ale neîncrederei. Ar fi cu putință oare?

M-am repezit cu Pafnute de dîrlogi spre magazia plutonului lui Gîrneață, unde mă chema zumzetul agitat, care începuse să poticnească. Deși acum, stăpîn bine pe gînd, știam că nu poate fi decît țiganul Gherăscu, totuși înaintam zorit, agitînd cravașa și întrebînd în închipuirea-mi indignată: „Cum v-ați permis să aduceți aci o prizonieră?".

Și cu toate că am crezut totdeauna în minuni, acolo, vai! nu era decît tot Gherăscu. Stătea chircit lîngă vatra rudimentară și încerca strunele cu degetul ori repezea alene arcușul pe ele, privind în miezul cărbunilor, care-i luminau, ca o mască sinistră, figura lui de gîde artist.

Dar înaintea bordeiului meu m-a întîmpinat Gîrneață, cu un aer de nu mai știe unde i-e capul, și el a dat impuls, parcă încă pentru o viață, inimei mele.

— Domnule locotenent, ce s-a strîns astă-seară!... și e abia ceasul zece... Pînă mîine s-adună toată *Ucraina...* aci în bătătură...

— Unde sunt?... Să mi-i scoți pe toți, imediat, aici...

Tocmai acum s-au găsit și bolșevicii ăștia să îndesească patrulele pe malul celălalt. Nu știu, poate eu nu i-am văzut, hm, se poate, dar de trei săptămîni nu-mi aduc aminte ochii-mi să fi întîlnit vreo șapcă, o căciulă ori vreun capel cu corn în creștet. Azi-dimineață patru patrule de-ale lor mi-au trecut pe dinainte; și-am observat bine, după numărul oamenilor, erau patru patrule deosebite. Una chiar a făcut și drumul înapoi pînă în prînz.

Sunt nevoit după-amiază să alerg la Iliad. Nu-l găsesc la post: e pe sector. Dar n-am răbdare să-l aștept și mă întorc, de astă dată în trap domol, spre raportul pe care azi trebuie să mi-l dea Cebuc. Uneori domolesc la pas pe Pafnute și-l abat pînă-n marginea apei. Cercetez zăvoaiele dimpotrivă și lanurile de trestie cu mare luare-aminte. Tresar la fiecare părere de mișcare și fiecare pată mai sură decît albul priveliștei generale mi se pare că înaintează. Ajung din urmă trei zdrahoni cu mîinile legate la spate și încadrați bine de patrulă. Un fruntaș îmi dă raportul. Sunt trei mutre mînjite și crunte: nu știu moldovenește. La post, Cebuc mă întîmpină: recolta iarăși e bogată...

— Dar e curios, astăzi malul celălalt a fost înțesat de patrulele lor! îmi ascund satisfacția sub un aer de nedumerire.

Cebuc dă din umeri și-și desface brațele în semn că nici el nu mai înțelege nimic. Iar indiferența de pe figura lui îmi probează că nici nu l-ar prea sinchisi astfel de nedumeriri.

— Să-i scoți imediat... Ce fel de indivizi?...

— Dracu' să-i ia... Astăzi nici unul nu știe moldovenește...

— Nici *femeile*?...

— Femei nu-s. Nu-i nici una...

— Aha... Lasă-i, nu-i mai scoate... Dacă... dacă... nu știe nici unul moldovenește... ce-o să-i mai întreb?

Și trîntesc după mine ușa bordeiului, destul de plictisit.

A doua zi, după-amiază, găsesc pe Iliad. Mă aștepta: bănuia că am să mai viu...

— Va să zică bănuiai...

— Ești un adevărat prieten... și de-aceea...

Pe figura lui trasă ca de boală se joacă acum o rază primăvăratecă.

— Știi, îmi spune, apucîndu-mi mîna, știi, prietene drag, la ce m-am gîndit? Ea ar putea să se întoarcă... Am luat măsurile cuvenite... soldații țin la mine...

— La asta puteai să te gîndești chiar atunci, îi răspund morocănos.

— Cum atunci! răsare el speriat... Doar ce vreai să fac? Nu cumva crezi că aș fi fost în stare s-o urmez...

— Evident, nu... Ai fi rămas un biet caraghios... și un nenorocit singur printre ruși. Pentru că ea tot ar fi trecut... doar aceasta era marea ei nădejde... dar tu n-ai mai fi putut trece...

— Așa e? întrebă el și mai luminat, dovedind că nici măcar nu-i trecuse prin cap așa ceva.

— Însă, găsii locul să lovesc cu cruzime, atunci, la despărțire, în loc de lacrimi și jurăminte ori alte tragice prostii, mai bine-i spuneai atîta: „Așteaptă în tufișul ăsta, peste două ceasuri viu să te iau".

Cu barda dacă i-aș fi despicat capul, și sîngele, puținul sînge care-i revenise astăzi, nu ar fi dispărut așa de repede din obraji, culoarea mortăciunilor nu

l-ar fi acoperit atît de prompt. Mîinile i s-au desfăcut spre spate, au bîjbîit, au apucat dunga patului ca pe-un razim, tîrîndu-şi trupul într-acolo, de-a-nderetelea, ca un paralitic.

Pe urmă, după ce m-a privit multă vreme năuc, s-a izbit cu palma peste ochi. Eu fluieram uşor o frîntură de cîntec popular, cu capul proptit în braţ, lovindu-mi piciorul zgomotos pe sub masă. El tremură, dă să se scoale şi nu izbuteşte... Dar repetă sforţarea. Reuşeşte să se ridice şi reuşeşte să articuleze:

— Dar tu spui singur că toată nădejdea ei e să se întoarcă...

— Nistrul e mare...

A doua măciucă e şi mai puternică. Dar efectele ei se văd mai tîrziu...

— Vrei să zici că s-ar putea să nimerească la tine?... Ochii-i mă ţintesc scînteietor.

Fluier şi bîţîi din picior, ca lovit de sminteală.

— Sectorul meu n-are şase kilometri, şi Nistrul are peste o mie...

L-am lăsat cu capul în perină, şuierîndu-şi furia şi obida într-o cumplită respirare. Şi-am dat frîu lui Pafnute, grăbit să ascult astăzi raportul lui Gîrneaţă. Pentru care simt cum mă învăluieşte, ca pîcla grea, care începe să se lase în pale dure şi compacte, o subită simpatie. E un făcut doară... cînd e el de serviciu, totdeauna îmi numără şi cîteva femei. Am să-i fac un raport...

Doar după puţin drum şi abia dacă se mai vedea la trei lungimi de cal! Asta parcă ar fi noaptea marei speranţe... da, da, în noaptea asta numărul patrulelor trebuieşte neapărat îndoit.

Nopţile – de cînd ştiu de existenţa Valiei, nu mai m-am dus la Niculina – mă zbucium cumplit sub arşiţa viziunilor în somn şi aevea. Valia e pentru mine încă în stare de nebuloasă. Îi pot înfiripa un şold, un braţ,

mîna ei lunguiață, pentru înfăptuirea căreia e de ajuns să mă uit la mîna mea. Picioarele lungi de asemeni nu-s greu de reconstituit și nici sînii, ca două mingi de tenis, în săculețul strîns de rețea. Gesturile de asemeni: zvîcnelile arcușului, culesul păduchilor, care a rămas în ordinea intimelor ceremonii. Fluturarea părului și culoarea lui o văd; încîlceala lui și plimbările mătăsoase pe care le face pe gîtul gol. Ochii îi văd de minune; îi surprind fixîndu-mă nu numai cu o privire de plăcere, de satisfacție, ca pe Iliad, dar plini pînă-n fund de mirare, largi la exces, ca într-o mărturisire de surprindere, de adorație. Am certitudinea că aceasta ar fi fost privirea ei pentru mine.

Dar fața îmi scapă. Pot s-o compun din bucăți: buzele i le știu, fruntea, sprîncenele, obrajii, surîsul, bărbia, alunița, năsucul, Doamne! sunt atît de multe că pînă la urmă nu izbutesc să le așez una lîngă alta. Cînd am desăvîrșit fragmentul unei tîmple, îmbinarea sprîncenelor sau vreo bucată de profil, alcătuirea se năruie în partea cealaltă. În totalitate, figura ei e veșnic estompată pentru mine; un văl înșelător o acopere. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri dar niciodată de tot. Fața Valiei e o închegare sacră. Cel care ar descoperi-o, dintr-o dată ar cădea fulgerat: Iliad a și fost redus la starea de cadavru.

Eu totuși am credința că n-aș fi avut aceeași soartă. Chiar dacă din cunoscute scrupule n-aș fi sfătuit-o să aștepte prin tufișurile malului dimpotrivă, ea tot ar fi revenit. Chiar așa, și ar fi fost o altfel de despărțire. Ea singură ar fi lăsat semn să se întoarcă la punctul de unde a fost izgonită. M-ar fi deșteptat în toiul nopții cu lovituri în geam și ar fi intrat, în uimirea sentinelelor, rîzătoare și încăpățînată: „sunt eu, nu mai încerca să mă alungi, cel mult poți să alungi sufletul din mine cu armele soldaților tăi, dar pe mine nu încerca".

Dar lui Iliad n-ar putea să i se întîmple niciodată această fericire, cum nu i s-a întîmplat. Ha, ha, ha, aici doar nu e la mijloc jocul norocului, care-și alege, atît de stupid, favoriții!...

Înșiruiri de imagini, în toate chipurile, se încrucișează prin capul meu, ca vînturile la răspîntii. În toate domnește ea, peste toate stăpînește ea. O simt alături de mine dimineața cînd mă scol și cînd mîinile mele, singura realitate din ea, pipăie în gol aeriene forme. O văd pe-un scaun, la lumina lămpei, ca o mare pată bronzată cîrpind atentă un ciorap, căci păduchii s-au sfîrșit. Mănînc cu forma ei la masă, și cînd ordonanța iese, îndrăznesc chiar să rostesc pentru ea cîte un cuvînt tare. În gînd i-am scornit toate numele de dizmierdare care se pot trage și se pot combina cu cuvîntul Valia. Cu năluca ei alături, construiesc milioane de ipostaze: gesturi neașteptate și blînde la oricare din mișcările mele, chiar lipsite de eleganță, răspunsuri cu totul neprevăzute la ritualul banal al galanteriilor, ingenuitate virgină de orice intenție în expresia cotidiană a noutății lăuntrice. Încheg astfel, în necurmată elaborare, sute de situații idilice ori dramatice, pe care se proiectează umbre sinistre din afară, figura de buldog pietrificat a domnului colonel, ochii jucăuși ai lui Gîrneață și ai celorlalți subalterni urmărindu-mi cu prefăcut dezinteres mișcările de disimulare, chipul tragic și sumbru al Niculinei, dinaintea înfățișării de candoare și mîndrie senină, care caută azil. Seara, imaginile sunt extrem de lascive; scoaterea treptată și divină a piciorului din teaca lungă a ciorapului, băile părului, încălzitul la gura sobei, oboselile dulci ale iubirilor momentan săturate, o grămadă de familiarități care mă tulbură și mă torturează pînă la neurastenie. Nopți întregi de insomnie mă lasă în urmă, stăruind îndărătnic la compunerea unei singure imagini, la alegerea amănuntului

celui mai just, celui mai firesc, al închipuitei noastre vieți intime. Totul e cercetat îndelung, judecat bine, ales după o profundă chibzuire, de parcă-aș fi un pictor meticulos care vrea să țină cont de efectele cele mai subtile, pînă la limita vederii ; mai des mă văd în genunchi, cu ochii pierduți în amurgul care se lasă pe clinul lent și înnegurat de sub pîntec, în vreme ce bustu-i se frămîntă de spasmele rîsului. Pozițiile bustului, cu toate frîngerile lui, le posed bine în ochi ; stau mult să reflectez situația aceasta. Un picior trebuie să stea în urmă, în vreme ce celălalt e fandat cu bărbăție. Partea de sus a corpului e aplecată pe spate, vîrful sînilor cată spre tavan, mîinile i se întîlnesc în dosul capului, figura astfel rămîne în umbra în care, firesc, n-o mai pot descifra. Felul acesta e cel mai potrivit cu ceea ce pot să știu despre dînsa ; e cel mai odihnitor, căci nu mă chinuie atît de cumplit cu ideea groaznică de a nu o putea cunoaște atît cît trebuie, atît cît e... și cum – mă cutremur – eu nu voi ști, Dumnezeule, niciodată, poate...

De teama asta sfredelitoare vreau să scap întotdeauna, ea-mi îngăure nopțile ca un burghiu mecanic, ea înfige în adîncul lor negru filtruri de dinamită, le aprinde cu o apăsare de buton și năruie asupră-mi, într-o zguduire formidabilă, fulminantă, de lungi și subțiri dîre de sînge, greutăți de cataclism, mase enorme și întunecate, fierbinte de lavă și rece acru și puturos de smîrcuri subterane. Frica imensă că n-o voi vedea-o poate niciodată...

Dar trebuie să mă scol, să mă trag de sub această formidabilă dărîmătură, și mijlocul e raționamentul limpede și sănătos, ca un fir subțire de izvor, care pică și se prelinge, real și răcoritor, mai dispare poate după o piatră sau printre mărunte ierburi înșelătoare, dar îi găsești îndată urma și mergi cu el fericit spre pîrîul mîntuirei : ea trebuie să dibuie acum un nou loc de

trecere. Nu l-a găsit încă, dar îl va afla. Cu vioara ei, își va fi găsit un adăpost prin satele din apropiere; tot acolo va găsi și contrabandistul care o va trece, acum fără bagaje, deci sigur... și pe unde va putea să treacă? Prea departe nu va căuta să se ducă: va încerca un vad ceva mai jos de întinderea pe care o atribuie aproximativ plutonului lui Iliad. Sau ceva mai sus... Ah, acest „sus" nu-mi convine deloc... dar eu găsesc îndată zeci de explicații, care să-mi dea întărire de a crede că va prefera tot pe „mai jos"; mai jos e latitudinea Chișinăului, mai jos se apropie de Tiraspol, unde ar putea să-și reîmprospăteze cu minunea de sub braț vestmintele și posibilitățile, pentru noua încercare... mai jos e și Odesa... mai jos e mai la sud și omul înfrigurat caută tot mai spre...

Dar subțirele izvor cu apă de cleștar crește deodată și se ramifică surprinzător... Mai jos... poate fi și mai jos de sectorul meu, iar mai sus Nistrul e mai subțire, dincolo de el vine Polonia, pe unde poate că ea speră să nu întîlnească aceeași strictețe... Nu, trebuie să-mi dovedesc că ea nu poate alege mai sus sau mai jos de sectorul meu; dar pentru asta trebuie să pătrund printr-un mărăciniș de argumente, care mă sfîșie, mă sîngerează pînă la os, mă chinuie mai rău ca năruirea enormă a visurilor lascive și seci din care credeam că în sfîrșit scăpasem.

Mi-e sete de mîntuire; vreau să știu, cum poate fi pe-acolo, vreau să am oglinda tuturor cărăruilor pe care le poate străbate pasul ei maestuos, pe care le va bate piciorul ei lung, divinul ei picior. O, dacă ar fi aci Serghe Bălan, el mi-ar fi dat cu adevărat oglinda, el însuși ar fi fost oglinda malului rusesc... dar Serghe e dus de mine la închisoare... ha, ha... ha, ha... groaznică ironie... Dar Niculina, rămîne Niculina, șarpele ăsta ale cărui mlădieri mi-ar mai potoli arșița atîtor imagini tăioase ca razele din amiezile aprige de vară. Ea trebuie să cunoască ținuturile de dincolo... și ea trebuie să știe

pe omul care-mi trebuie... nu se poate ca Serghe să nu mai fi avut tovarăși...

Doamne, ce lumină ; mă voi uita bine, nu voi vedea prin odăile acelea – în încăperea cu ferestruică albicioasă și suspectă – oarecare bagaje... un geamantan, o pătură, o valiză ușoară ?... oarecare... O, gînd năvalnic, ca Volburul căpitanului Bodescu, nu te mai mănîncă odată lupii ?...

Slăbește-mă cu prostiile astea... de cînd e arestat doară Serghe...

În noaptea care urmă mă abătui la Niculina. O găsii într-o stare de slăbiciune extremă. Abia se mai mișca în pat, gemea ritmic și respira adînc și șuierător. Îi cercetai fruntea, dar n-avea nici o temperatură, iar ochii priveau limpezi și drept. O dulceață nesfîrșită, o mulțumire adîncă se ceteau în luminile lor. Mîinile ei se întinseră cu greu, zdrobite spre mîna mea, pe care mi-o ținură strîns, trăgînd-o spre pieptu-i, cu mișcări încete, producătoare de noi gemete, de neprețuite suspine.

La întrebările mele, Niculina îmi arăta invariabil desertul. Înțelesei c-ar fi vorba de-o durere subită la stomah, vreo criză internă sau vreo intoxicare strașnică, pe care însă a biruit-o, de vreme ce temperatura nu mai subzista. Ba încă fruntea și tîmplele i-erau complet reci. Nu mă pricepeam ce să-i recomand și mă învîrteam prin odaie nemulțumit că nu-i pot fi de nici un ajutor. Ea-mi vorbea stins și-mi făcea semne că trebuie să mă liniștesc. Înțelegeam din tot ce vrea să-mi spună că aceea ce fusese mai grav se petrecuse ; acum totul va fi spre bine, așa că nu mai e nici o nevoie să mă muncesc cu gîndurile cum aș putea să-i fiu în ajutor.

Privirea ei însă îmi mulțumea cu atîta elocvență pentru bunăvoința ce-i arătam, că însumi mă felicitai pentru avînturile mele de samarinean. Dar observînd-o mai bine, băgai de seamă că ea înota într-o stare de

fericire aproape inconștientă, ca un beţiv semiadormit sau un înghiţitor de stupefiante. Atribuiam această dispoziţie organismului oprimat, care-şi relua pe îndelete libertatea şi puterea de muncă, aşa cum se întîmplă convalescenţilor, şi-mi împrospătam o veche constatare, că trebuie să-ţi mai aducă Dumnezeu cîte o boală, din cînd în cînd, sau o acută neplăcere fizică, pentru a preţui, ca o fericire fără margini, bucuria de a deveni sănătos.

Toată noaptea stătui la căpătîiul Niculinei, căci îmi făcea bine să simt în podul palmei atingerea unui trup adevărat; ea-mi mulţumi de mai multe ori cu vocea ei stinsă şi necontenit cu ochii ei recunoscători. Din cînd în cînd pieptul i se umfla peste fire, răsufla adînc şi parcă atunci se pregătea să-mi spună ceva. Mă aplecam asupră-i, strîngîndu-i amîndouă mîinile în palma mea, dar ochii ei fugeau deodată de sub ochii mei şi, încremeniţi într-o direcţie ferită, zîmbeau acolo, scăldaţi în fericire, unui gînd sau unei amintiri pe care mi-era cu neputinţă s-o sesizez; desigur înfocatei sale năzuinţe, drace, aşa cum eu însumi aveam una la fel.

În noaptea următoare Niculina fu incomparabil mai sănătoasă, întru atît chiar încît să mă accepte alături de dînsa. Nu-mi cam dădu cine ştie ce deslușiri de cum vin drumurile şi potecile pe pămîntul străin – era limpede că nu le cunoştea nici ea –, dar ţinu parcă anume, cu toate gemetele pe care le smulgeau mişcările mai brusce, să mă împărtăşească pînă şi cu mîngîierile supreme ale corpului ei, şi acestei bunăvoinţi neaşteptate, eu răspunsei cu un avînt barbar de chinuitoare, de sadică voluptate. Ochii ei mă învăluiau totuşi, în năvala durerilor, într-o brumă de rîs strein de puterea înţelegerei mele, strein parcă de plăcerea noastră şi – mi se pare? – oarecum sălbatic şi duşman.

În noaptea a treia Niculina era ca şi sănătoasă: unele apăsări pe corpul ei aduceau în măsură redusă

ecoul durerilor de ieri ; dar dispoziția ei sufletească era încîntătoare și mă ameți cu ea, atrăgîndu-ne ca într-un vîrtej dezordonat de patimă înfuriată.

De acum încolo – m-am hotărît – trebuie să viu noapte cu noapte la Niculina. Ascunzișurile atît de calde ale corpului ei de aspră savoare, pe care, trebuie să mărturisesc acum, după o scurtă absență, nu le mai întîlnisem într-o carieră amoroasă destul de consumată și de variată ca a mea, mă năuceau complet și-mi porunceau de departe, chiar în timpul zilei, cînd, mai ales, legănat pe oblîncul lui Pafnute, sfărîmam omătul înghețat sub copitele lui feruite – căci continuam să rătăcesc printre trestiile înghețate și aliniate ca niște naiuri enorme, împlîntate în zăpadă de faunii dispăruți ai verei – cu ochii pierduți în fumuriul depărtărilor rusești sau în violaceul misterios de sub pîlcurile de sălcii sau dintre nemișcatele tufișuri.

Cu statura ei de brad, cu figura ei de gazdă hoțească, vestită în frumusețe peste șapte văi, moldoveanca asta, dacă ar fi descins de peste Nistru într-o bună noapte, cu o căciulă brumărie în cap, cu o șubă orășenească, cu botforii de cauciuc, ar fi însemnat pentru mine coborîrea arhanghelului mîntuitor. Dar am găsit-o aci și e moldoveancă... ea n-are în mînă o cutie de vioară, și semețul ei piept minunat e însăși cutia extrem de întinselor coarde, care se înfioară sub degetele mele pentru un altul, care se zbat pentru un altul și dau, pentru el numai, nemaiauzitele lor sunete.

Am convins-o deci să mă aștepte măcar în splendidul costum național rusesc pe care i l-am descoperit în dulapul ei cu oglinzi și care o transpune direct în mijlocul unui pitoresc secol trecut. Izbutesc să fac dintr-însa altceva decît mă obișnuisem să găsesc.

Dar mi-e de ajuns ca să aud primul fluierat al naiurilor de trestii de pe marginea de dincoace a fluviului înghețat și să răspundă cu o nesfîrșită durere

naiurile de dincolo, ca dorul cel aprig să se întoarcă sfîșietor. Nostalgia necunoscutului, a ceea ce n-a mai fost, a noului... ea se încheagă necontenit, curios, din cîntecul de demult, necontenit acelaș, al trestiilor aliniate ca soldații, după înălțime.

Înainte de a mă abate, cu carnea înghimpată pînă la ultima margine a putințelor de tot veninul visurilor candide și sfîșietor de lubrice, pe care mi-l aduce strînsa și misterioasa perspectivă a țărmului dimpotrivă, alerg în galop la Niculina, refugiindu-mă cu un suspin de ușurare la sînul ei primitor. Dar dimineața, cînd plec și cînd ceața nu și-a ridicat pînzele întinse de pe cioturile copacilor morți, Pafnute trebuie să mă conducă iarăși de-a lungul rîului, kilometri încoace, kilometri încolo. Patrulele cu care mă întîlnesc privesc cu respectoasă admirație acest zel neobișnuit, le ascult la toate raporturile și le pun atîtea, atîtea întrebări, că oamenii se privesc cu neliniște, ca în ajunul unor evenimente ce se anunță grave. Ce poate să fie!... De ce domnul locotenent ține să asiste la trierea tuturor rîndurilor de refugiați și de ce, atît de deseori și singur, cercetează malul dușman, de parcă vrea să-i învețe toate încrețiturile și toate tufișurile pe dinafară?

Într-o dimineață ca aceasta, nechezatului lui Pafnute îi răspunse din ceață un alt nechezat. Două fantome întregi de cai și călăreți se apropie cu sunet natural de copită, dînd la o parte draperiile albicioase; am impresia că pătrund în cuprinsul unei oglinzi a cărei înșelătoare suprafață s-a dat în sfîrșit în lături, îngăduindu-mi intrarea în misterul închipuitelor și simetricelor ei alcătuiri. Mă trezesc nas în nas cu locotenentul Iliad.

— Ești imprudent, mă mustră el amenințător. Puteam să te iau drept altceva... aici e sectorul meu...

— Te înșeli amarnic... te sfătuiesc să înveți mai bine cum se citește pe hartă...

La dușmănia privirei lui, răspund cu privire de dușmănie. La nici unul cuvîntul glumeț, care să întoarcă această scenă penibilă într-o încercare de șagă, nu se ivește pe buze.

Caii de sub noi se alarmează ; un fîșîit și o ruptură de creangă uscată aproape : privirile ni se întorc alături. Urechi ascuțite și două puncte fosforice ; un lup ogîrjit ne primește cu rîs alb de nehotărîre. Un picior îi stă ridicat, gata de fugă, dar partea din urmă a trupului subțiratec parcă s-ar lăsa pe șezut, să stea să ne privească.

Întoarcem ochii plictisiți, pentru a ni-i încrucișa de oțel prin spațiul propriei noastre uri.

Cînd am ocolit spre drumul fiecăruia, vedenia cu rîs de foame sălbatică, rătăcită pe linia bătută a patrulelor, dispăruse. Însă pînă la completa lui anihilare, și unuia, și altuia ne-a răzbătut dușmănos în urechi zgomotul de potcoavă al calului advers.

Așadar, aceeași ură, pe care încercam s-o oprim fără folos, evoluase într-însul, din momentul plecării mele pripite, aproape năvalnice, fără nici o compătimire, fără un cuvînt de bună revedere. Ce spun? O ură mai feroce decît a mea, că nu putuse avea asupră-i nici măcar în primul moment al revederei o putere de stăpînire ! Acum mă simțeam ușor și vesel. Toată meschinăria invidiei retrospective, a geloziei fără corp precis care s-o motiveze, îmi apăru acum limpede și legitimă. Tot avîntul interesat și exclusiv pe care încercam să-l depun, și încă nu știam cum, pentru aflarea aceleia pe care norocul vrusese s-o ducă bunului meu prieten, mi se păru acum cu rost și cu sorți de izbutire. Aveam în sfîrșit dezlegarea urei și-a acțiunilor pe față.

Patrulele alergau acum ca smintite pe întinderea sectorului și năvoadele lor mi-aduceau aproape ceas cu ceas recoltă bogată. Alteori aș fi ridicat mîinile în sus cu disperare : unde-și închipuie rătăciții ăștia că e loc aci pentru atîta lume ! Și i-aș fi expediat chiar la

moment, fără a mai sta nici de perchiziție, care nu ajungea la nici un rezultat, nici de interogările prin tălmaci, care nu erau decît o pierdere de vreme. Perchiziții numai pentru cei cari știau cu adevărat moldovenește ori care dovedeau temeinic că aveau rude în țară, trecerea fiindu-le prin urmare liberă. Ceilalți toți – și aceștia împlineau numărul cel mare – înapoi, nazat! Înapoi la raiul roșu. Noi vrem să rămînem cu iadul nostru și n-avem nevoie de nici o rază din cerul lor.

Cam așa făceam întotdeauna cînd era îmbulzeală mare de mușterii de aceștia dubioși; gheața lui Dumnezeu mă ajuta să îndeplinesc manevra cît ai bate din palme, după ce – pentru a evita vreo încercare de recidivă, lucru care se petrecuse adesea – tălmaciul ținea o scurtă cuvîntare, compusă mai demult de mine în românește, în care, pe lîngă o mare pedeapsă nemaipomenită cu care-i amenințam, le mai dam dintr-un rest de umanitate piezișă speranța înviorătoare că la polonezi și la popoarele nordice, după ultimele noastre cunoștințe, condițiunile de trecere erau incomparabil mai ușoare decît cele care nouă ni se impusese să le pretindem.

Acum această mîngîiere, dublată de-un fel de stratagemă, mi se păru puerilă, barbară și lipsită de orice eficacitate; oamenii aceștia se aruncau în cumpăna norocului cu ultima lor putere de nădejde. Era tot atît de firească din partea lor această încercare a necunoscutului, după cum era natural din partea noastră să le ținem calea și să-i respingem; era o întrecere, nimic decît o simplă întrecere, un joc de copii ca oricare altul... mulți din ei puteau să izbutească, după cum multora, oamenii mei izbuteau să le bareze drumul. Atît și nimic mai mult, un simplu joc. Cine nu nimerea pe aici, putea să încerce mai sus ori mai jos... Dar a le lua nădejdea acestei izbutiri, deschizîndu-le perspective atît de îndepărtate, că echivalau cu prăbușirea totală a celor din urmă mijiri de noroc, era o cruzime

gratuită și inutilă ; a traversa un rîu înghețat și-un front de cîteva sute de metri în adîncime, cutreierat doar la răstimpuri de patrule, nu era totuna cu a lua în piept hotarul tot de-a lungul, mii de verste spre miazănoapte, bătute și paralel și transversal de propriile lor patrule, mai rare, dar mai periculoase ca ale noastre, pentru cei ce vreau să fugă.

Fără să-mi dau seama, oprii pe tălmaci să mai dezvolte scurta cuvîntare ; basarabeanul înalt, cu barba revărsată pe piept ca a sfinților din icoane, dădu din umeri indiferent. Dar mi se păru, cu tot întunerecul sau poate tocmai din cauza lui, că pe figura-i de patriarh trece umbra unui zbor de pasăre străină.

— Crezi că ei ne ascultă? căutai să mă explic. Pierdem vremea degeaba...

Și cu toate că nu-mi displăcea să lămuresc oamenilor mei – dar numai după executare – rostul ordinelor ce le dădusem, de astă dată explicația mea mi se păru stîngace și poltronă.

Pornii în pas alert să traversez bătătura pichetului de la un colț la altul. Făcusem, așadar, primul pas contra îndatoririlor mele? Hm... Deocamdată, atîta lucru nu putea fi nimic, desigur... Dar ceea ce avea să urmeze, pentru ce avea să urmeze... Sunt cu adevărat un...

Pasul îmi crește nervos... Oricît mă străduiesc, nu pot să-mi apar mai vinovat decît de-o zbughire, noaptea, spre iatacul Niculinei... O femeie frumoasă, o artistă, nu știu dacă mare sau mică, un suflet totuși, un vis... un vis mai vechi și mai scump... o femeie aleasă, făcută scăpată, cum scapă cu sutele și cu miile atîtea mutre de rînd, un minut mai tîrziu după trecerea patrulei prin întunecatul zăvoi... Haida-de! cînd chiar domnul colonel a spus că nu e o periculoasă. Nimic grav în toată povestea asta, dar absolut nimic. Cum, pentru atîta strășnicie cu cîtă ne-am armat sufletul nostru, nu

putem oare să ne îngăduim prilejul de a ne aminti măcar odată că avem o inimă : al unei singure, al unei inofensive grații ? În vechime sclavii aveau toate libertățile, într-o singură zi... Ah, pilda rea, minților firave ale soldaților, cît despre asta, nici o grijă ! Observarea scrupuloasă a celor mai mărunte legături și consecințe... Atît... și nici o complicitate... Nici măcar a lui Gîrneață ?... Nu, nimic... Nici a tălmaciului ? El, care poate spune orice în rusească lui, cît de tare, însă neauzit de nimeni în tot detașamentul... decît de refugiați. Agitarea unei năframe de nădejde în sufletul hămesit de nevoia evadării spre viață a acestei turme sălbatice, care bușnește întruna ca dintr-o imensă pădure incendiată ?... Nu, nimic... nici un tălmaci... nici o complicitate. Numai cu mine singur...

Și totuși, el le-ar putea grăi domol, în graiul lor tihnit, țărănesc, acestor vagabonzi, ca o poveste de demult, de cînd lumea – de cînd bat necontenit acest pămînt copitele sotniilor căzăcești și de cînd pîrjolul tătăresc alunga, dintr-o parte într-alta a rîului, convoaiele mohorîte ale bejaniilor – de-o fată rătăcitoare, ce s-ar putea ușor cunoaște după o cutie de vioară.

Aduc pe tălmaci în odăița mea și-l cinstesc cu un pahar de vin ; dar vorba mîntuitoare nu-și poate găsi drum prin fălcile încleștate. El își netezește mustățile și barba uriașă, cînd pune paharul pe masă ; și pare tare mulțumit de această atenție deosebită. El nu-i oștean ; e doar plătit cu o sîmbrie modestă și cu drept la cazan și îmbrăcăminte ; el nu-i oștean propriu-zis și aș putea vorbi cu el în voie, orice mi-ar trăsni prin gînd. Îi mai torn un pahar și încă mai multe, dar nu izbutesc să-l întreb decît de locurile lui și de familia lui, la care el îmi răspunde ceva foarte trist, nespus de trist ; eu nu aud nimic, căci gîndul îmi zboară nu tocmai departe, dar oricum nu e cu mine, nu mai e cu mine... Iar

povestea lui trebuie să fie grozav de tristă, o văd bine din expresia feței lui, din clătinările repetate ale capului, o aud din oftările lui și simt cum mă apasă toată tristețea omenească.

Îl las să plece și nu-i spun nimic. Mă minunez eu însumi cît sunt de tare. Sunt nespus de tare și trist.

Ies după el și tai bătătura în pas gimnastic ca un leu în cușcă... Din cînd în cînd, prin fața mea trece cîte cineva, Gîrneață ori Cebuc ori vreun gradat. Și eu trec înainte și mă grăbesc vrednic în această învîrtire pe loc... Nimic... Nici un ajutor... Atît de sigur între atîția oameni...

Mă înalț pe colnicul ușor și-mi las ochii biruiți, umiliți, în bezna cea mare de dincolo... Stau mult așa și abia întru tîrziu simt în spatele meu antene streine, prezente, care mă dibuie.

Mă întorc brusc... Gîrneață și Cebuc stau la distanță apreciabilă, dar e limpede că ei așteaptă ceva de la mine... Nu aveau de comunicat nimic urgent, desigur, căci ar fi făcut-o pînă acum, dar voiau totuși să-mi vorbească. Le fac semn să se apropie.

— Ei, haideți, ce doriți? Spuneți...

— ...

— Vreați să mă întrebați ceva?

— Unde vă vedeam... cam...

— ...Cam... neliniștit... și vă uitați *într-acolo*...

— Ei și dacă mă uit într-acolo... ce vă privește pe voi?

— Se pregătește oare ceva, domnule locotenent? întrebă cu glas de taină Gîrneață.

— Ce să se pregătească?...

— Cine știe... poate... cu bolșevicii ăștia... cum și-au pus ei gînd să pună jos pe toată lumea... Poate că s-a primit ceva, vreun ordin...

— Nu vorbiți prostii.

Și rîd tare și voios, ca să le arăt că nici nu poate fi vorba de așa ceva.

— Eu mă gîndeam că ... unde tot vă vedeam umblînd de colo... pînă colo...

— Ho, ho, ce idee... nu, Gîrneață... umblu... umblu pentru că... înțelegi... pentru că... nu-mi ies niște socoteli... din cărțile mele... Am dat de unele grele ale dracului...

Și scuip plictisit într-o parte, în privirea de respect a plotonierului, care se minunează tot că, fără a fi silit de nimeni, mai găsesc și timp pentru lucruri care dau atîta bătaie de cap...

— Da'... eu știu de ce vă uitați așa cîteodată peste rîu, domnule locotenent, își pipăi mustața lui neagră, clipind șiret din ochi, Cebuc. Mai ales ziua...

— De ce mă uit?

— He, he... dacă îmi dădeați mai multă luare-aminte...

— Luare-aminte?... Ce luare-aminte?

El nu se grăbi să-mi răspundă. Apoi rîse iar tihnit, cu înțeles, spunînd doar atît:

— *Șpioana...*

— Spioana?...

— I-am spus eu lui Gîrneață... se vede c-ați primit vreun ordin... vreo înștiințare...

— Nu înțeleg... de ce spioană vorbești? N-am primit nici un ordin și nici o comunicare, nu înțeleg ce vrei să spui.

— Nu v-amintiți... în seara aia... omul ăla din Ardeal...

— Nu-mi amintesc... omul... a da... acela din Ardeal... Ei, ce e cu el?...

— Care i-ați dat drumu'... în seara cînd v-ați întors de la domnul locotenent Iliad... Cînd v-ați dus dumneavoastră întîi la dînsu'... Era Gîrneață de serviciu... iar eu stam aicea și-i prijoneam pe ruși... Și-a fost și ardeleanul ăsta...

— Da, mi-aduc aminte... Am și vorbit cu el, mi se pare... Eram și eu nițel dispus atunci...

— Păi, da... L-ați bătut pe umăr și ați spus: „Ăsta e român din Ardeal“... Că începuse el să vă spună de șpioni, c-au împînzit tot malul ălălalt. Da' atunci dumneavoastră i-ați spus: „Ia mai taci și tu cu șpionii tăi, mă; sunt plictisit de șpioni și de prostii d-ăștia“. Iar el atunci a început să povestească de unde e și cum a rămas la ruși din război, tocmai în Siberia, și cum a scăpat încoace...

Mi-aduc perfect de bine aminte: era un țăran ardelean, prizonier de război, oprit de-un soviet siberian la muncă forțată de mină. Îi dădusem drumul chiar fără escortă.

— Ei da, mi-amintesc... da' n-a fost vorba de nici o spioană...

— Păi, ne povestise nouă înainte. Spunea c-a văzut-o chiar în seara aia, cînd el da tîrcoale să treacă încoace. A văzut-o de departe și s-a speriat de ea... S-a ascuns în tufiș, că avea căciulă albă și cizme negre – adicătelea să cheamă că ea avea așa – și el a crezut că e soldat. Ea se uita cu băgare de seamă încoa' și-ncolo. Dar nu se apropia de gheață ca să treacă, măcar că nu era nici țipenie de om. Da' ea pesemne nu vrea să treacă... Pe urmă a luat-o repede la picior înăuntru, în țara rusească. Dar asta e principalu'... că avea ceva în mînă... ceva negru... un aparat de fotografiat... adică șpioană... că el auzise de-așa ceva, de cînd era în război. Pe urmă, după ce s-a îndepărtat, s-a mai oprit o dată și s-a uitat îndărăt, da' ardeleanul, abia după ce nu s-a mai văzut, s-a strecurat încoace...

— Un aparat fotografic?

— Da... fotografic... d-alea mari... o cutie lungă și neagră...

— O cutie lun... Fotografia cu ea?

— Nu; se vede că isprăvise. Că și eu l-am întrebat, zicea că-l ținea în mînă de-o toartă... Al dracului ardelean, toate le-a băgat de seamă...

Tot sîngele mi-a năvălit în cap ; îl simt cum bușnește din toate părțile și cum se izbește, cu furie de talaz, în tîmplele mele.

— Pe la ce punct a trecut ardeleanul?

— Pe cît spunea el și pe cum îl prinseseră, cam la un kilometru mai jos de aci.

Dar Cebuc nu știe să-mi mai dea și alte deslușiri. Și, contrariat de veștile incomplete, contrariat de tumultoasa-mi curiozitate nereținută, rău disimulată, pornesc în rîs stupid, fals, galben, care pentru ei vrea să însemne nesinchiseală, dar care pentru mine e țipăt de răstriște, de durere, de nebunie.

— Mie tot îmi juca pe limbă să vă spun, completă Cebuc agale : „A văzut el o șpioană dom' locotenent, cu aparat de pozat în mînă...". Da' prea ne-ați tăiat-o dintr-odată : „Ia mai tăceți cu prostiile astea"... Și am tăcut...

La un kilometru mai jos. Hm, dibuia așadar un sector nou ; și ezita, să nu nimerească tot la Iliad !... Hm ! Și dacă nimerea ? Putea foarte bine să-și închipuie că nu era inspecție tot timpul și că tot Iliad putea să-i fie cel mai de folos. Dar ea îl evita. Despărțirea aceea în noapte, pe țărmul pustiu și înzăpezit, printre fantasmele tufișurilor, răscolise mîndria rusoaicei. Se mai gîndește cineva la mîndrie cînd luptă să iese la viață ? Sau încrederea în Iliad se risipise ? Oare să nu fi văzut cît îl stăpînea ? E cu putință, o femeie să nu-și dea seama de acest lucru ? Poate îl căuta tot pe el, cerceta unde să-i fie sectorul, de-a lungul rîului atît de sucit de meandre, că, dacă nu-i cunoști bine cotitură după cotitură, la cea dintîi abatere ai rătăcit ? Nu pot să văd decît astfel lucrurile, pentru că revelația lui Cebuc, întîrziată de propria mea vină, m-a descurajat cu desăvîrșire. Hm, zgîrcitul meu noroc nici aici nu vrea să mă ajute !

Ideea asta mă indispune grozav și, pe deasupra, mai vine și Iliad să-mi bată la ușă. Cu toată displăcerea

vădită, pe care nu știu cum s-o ascund, cînd mi se anunță această vizită, rece ca și frigul care-mi intră odată cu ea în odaie, bag de seamă, după o jumătate de ceas, că trebuie să binecuvîntez cerul care mi-a adus-o.

— Ea trebuie să se întoarcă, să încerce să treacă iarăși ; venea din prea mari depărtări, ca să renunțe așa ușor, strigă el, dezbrăcîndu-se, fără a fi poftit. Și dacă n-a revenit încă, e că a avut imprudența să se îndepărteze prea mult și acuma nu-mi mai nimerește sectorul. Nu înțelegi ? E limpede, urlă el scos din fire de sarcasmul care-mi învăluie fața. Nu înțelegi ? Dacă-i era să treacă prin altă parte, ar fi trecut pînă acum... așa, la întîmplare, unde-o nimeri să iese... Dar va veni, căci tot de mine e sigură... Se va gîndi că n-o să fie inspecție tot timpul și că dacă n-am avut prezența de spirit să-i spun că-i aștept reîntoarcerea, nu era greu de bănuit din plînsul meu acest lucru. Ea va veni, înțelegi... ea poate a luat o tărie a mea, un punct de onoare pentru un ofițer, ca să n-o sfătuiesc să revină, cînd superiorul meu o izgonea... Dar amintindu-și nopțile noastre, zilele noastre, dragostea noastră, avîntul cu care am început despăducheatul, înțelegi, cînd ea se aștepta la disprețul meu ; cînd își va aminti atîtea lucruri pe care tu n-ai de unde să le știi, va veni, auzi, va veni, auzi, va veni, cu încăpățînarea aceea rusească despre care mi-ai vorbit, de a înfrînge din nou, acolo unde a fost învinsă, de a se reîntrona acolo unde a fost izgonită... Așa trebuie să fie precum îmi povesteai demult... mi-aduc aminte bine unele lucruri și-mi spun : ea trebuie să vie, Ragaiac avea dreptate... ea trebuie să mă caute...

Îl ascult zdrobit pentru că simt cît de multă dreptate are. Dar mai e ceva care mă ține solid pe picioarele mele ; mai sunt tocmai cuvintele lui Cebuc, care acum sar ca spiridușii în gîndul meu și-mi aduc un vîntișor de încredere. Ha, ha, imaginația mi-e cu mult mai bogată decît a acestui camarad nătărău, pe care tot eu

l-am zdruncinat din imbecilitatea vechilor lui rutine și a reduselor lui aspirații. Mi se pare ceva extrem de grandios, de epic, ceea ce am de gînd să fac. O mulțime întreagă de exaltați, arși de mirosul scăpărei mult visate, vor căuta pe fată, singura care va putea să deschidă poarta celui ce va găsi-o spre pămîntul acesta ferecat, pentru ei un ideal atît de considerabil. Și viziunea asta numai se dezvoltă atît de mult în mine, că surîsul meu de îngăduință și de compătimire, cu care consider pe convorbitor, e cu neputință să scape acestuia.

— Dar se poate întîmpla ca ea să fie capturată în limitele sectorului tău...

— Ți-am mai spus și ți-o repet: sectorul meu are doar...

— Sectorul meu are șapte și al tău încă șase kilometri... Treisprezece kilometri în total...

Iliad se întrerupse ca să scoată harta din pataşca ei transparentă. Mi-o întinse pe masă și degetul lui aleargă nervos peste kilometrii tescuiți pe hîrtie.

— Vezi, îmi spune el, bătînd cu vîrful degetului într-un punct însemnat cu roșu... Ăsta e satul unde a poposit ea, găzduită de-un culac bătrîn, de unde a adus și păduchii... Îi zice Duboșani... îl vezi... Bani avea cu ea, bani rusești, bani românești, bani streini... Numai bagajele i se furaseră. Banii i-au fost aduși colonelului care-a poruncit să i se restituie... deci gazda la culac era asigurată... Acuma privește aici... în sus și-n jos, în dreptul întregei întinderi a sectoarelor noastre nu mai e alt sat atît de apropiat...

— Dar dacă a nimerit totuși în altă parte...

— A revenit cu siguranță aci... sunt atît de sigur că nu mă înșel de lucrul ăsta, cum sunt sigur că nu mă înșel că te văd... Aici e punctul pe unde a trecut în sectorul meu și unde a surprins-o caporalul Potroc. Am anchetat pas cu pas drumul ei... Mai sus ori mai jos de aceste sectoare, cum vezi, e cu neputință... Însă

poftim... e foarte cu putință să nimerească la tine... Înțelegi...

— Sigur că înțeleg... E chiar de mirare că a trecut la tine, cînd satul pe care mi-l arăți e cu doi kilometri mai jos de limita sudică a sectorului tău... izbucnesc cu dușmănie, ciocănind violent cu degetul. Și e probabil că fata a trecut pe la mine, dar s-a rătăcit și-a luat-o spre nord, pentru ca s-o nimerească măgarul ăla de Potroc... Îl știu, e o mare lichea, l-am avut și eu...

Și-mi ascund capul în mîini, covîrșit de această ultimă noutate. Va să zică ea a găzduit în Duboșani. Ce mai e nevoie de hartă... Acum îmi dau seama de totul de minune... Știu pe unde a venit...

— Bine, reia după o tăcere Iliad, domol. Poate să fie așa cum spui. Foarte bine. Așa a fost norocul meu. Însă spune-mi, prietene... Dacă va nimeri din nou la tine...

Glasul îi tremură, mîinile îi tremură, în ochi îi tremură boabe de lacrimi.

— Prietene, repetă el apăsînd pe cuvînt, cercînd să mă fixeze prin roua ochilor.

— Va nimeri, vezi bine că va nimeri... Pentru că la mine, probabil din cauza satului aceluia, trag fugarii într-un număr înzecit cît la tine... Ia uite cît de departe sunt satele rusești din dreptul tău... S-ar putea spune că la tine nu se abat decît cei ce răzbat prin sectorul meu și, din cauza șerpuirei fluviului și a conformației terenului, o iau spre nord, crezînd că merg spre apus...

— Exact, exact, ai perfectă dreptate... dar ia spune-mi...

— Am, să știi că am! strig cu o imensă satisfacție. După cum ai și tu că va veni...

Și, fericit peste măsură, îl întreb dacă e dispus să bea ceva vin.

— Vom bea mai tîrziu, răspunse el cu o infinită tristețe. Acuma însă, spune-mi, prietene, dacă ea va fi

prinsă de patrulele tale, oare... oare... – aci înghiți în sec ca să-și recapete vocea pierdută subit –, oare după cele ce ți-am povestit... ai fi în stare s-o rețiii... pentru mine...

Nu-l priveam în față, dar îl vedeam, îi vedeam tot chipul cu trăsăturile oscilînd între milogeală și ură ; îl vedeam prin frunte...

— Dacă va nimeri la mine... îmi voi face datoria...

— Vei trece-o înapoi ? gemu el stins, împleticindu-și pașii pe care instinctiv îi face îndărăt...

Plec ochii și mai jos și articulez, abia întru tîrziu, ridicîndu-mi privirea pe îndelete :

— Depinde...

Duioșia dispăru ca prin farmec.

Nu cred că Vlad Țepeș să se fi încruntat mai teribil dinaintea unui semen omenesc ca Iliad acuma dinaintea mea... Și totuși ochii parcă i se lichefiază.

— Va să zică...

— E simplu, dacă observ că fata e într-adevăr o mare artistă, aș putea să trec peste consemn, eah... un caz acolo, să închid ochii... și să-i deschid bariera...

— În schimbul ?

— În schimbul... arcușului ei fermecat...

— Va să zică în nici un caz n-ai reține-o...

— Nu fac astfel de imprudențe... colonelul acum o știe...

Iliad își proptește capul în palme și-și acopere ochii în mîini. După un răstimp :

— Bine... era de așteptat... un om de onoare n-ar fi putut proceda decît așa...

— Mda...

— ?...

— ...

— Dar dacă eu te-aș ruga anume, în virtutea nu numai a camaraderiei, dar a prieteniei noastre... ca să mă anunți și pe mine... prietene bun.

— Se vede că vrei să mă bagi în bucluc.

— ?...

— Firește... dacă e s-o fac scăpată, trebuie procedat repede... De ce să periclitez viața fetei... și cariera mea... și cariera ta. Trei... trei nenorociri ar urma dintr-o simplă imprudență – rîd fericit că pot să previn aceste dezastre.

El s-a ridicat în picioare și mă străpunge de sus pînă jos nu cu ura și cu disprețul, pe care ține să mi le arate, ci cu mila pe care mi-o inspiră.

— Îți promit un singur lucru, Iliad.

Tresărire vehementă ; atenție încordată de luptător în gardă.

— Îți promit, dragul meu, să întreb pe duduie : „Vreți să chem și pe Iliad...“.

— Îmi promiți tu asta ?...

— Da, însă după ce-i voi da toate asigurările că... în orice caz, oricare i-ar fi răspunsul !... ascultă bine ce spun, oricare i-ar fi răspunsul... că drumul ei e liber... Și dacă ea va consimți, te voi chema.

— Îmi dai cuvîntul tău ?

— Îl ai...

Nenorocitul se repede la mine, mă ridică în brațe, mă strînge la piept. Ceasuri întregi se întinde acum masa noastră.

— Și spui că avea șoldul sus ?...

— Ha, ha, pe onoarea mea îți spun... dar fără să-i comprime bustul, *ma parole d'honneur*. Șalele se strîngeau spre mijloc într-o linie atît de lină... aidoma cum o descriai tu, în bordeiul ăsta, ți-aduci aminte ? Parcă ai fi fost profet, așa mă minunam cînd le vedeam cum se potrivesc toate cu ce-mi povesteai tu. Dar ce să-i faci ? A nimerit la mine. Așa e, dragă... valsul vieții...

Numai fața Valiei mi-era cu neputință, cu neputință s-o văd în întregime, deși știam acuma mărimea ochilor, clinul nasului, linia bărbiei, obrajii, fruntea, sprîncenele,

genele, aluniţa din colţul buzei... deşi-i ştiam tot ce se putea şti despre ea...

— Dar în afară de muzică şi-n afară de trecutul ei, nu-ţi spunea ea altceva, Iliad, ceva despre gîndurile ei, despre modul cum vede lucrurile dimprejur... cum înţelege bunăoară împrejurările astea...

— Filosofie, vrei să zici?... întrebă Iliad după ce înghiţi ultima duşcă. He, he, cam avea ea chef... dar cum începea, îi astupam gura cu un sărut mai tare decît Dostoievski. Nu mai avea ce să mai zică. Ce vrei, *mon cher*, asta era arma mea! Se cam mira ea că eu nu cetisem nimic de Dostoievski. Ha, ha, ha, da' o răzbăteam cu ale mele. Parcă la dragoste aştepţi pe Dostoievski? La drept vorbind, cetisem eu ceva: o poveste cu un pom de Crăciun, care-mi inspirase şi-o poezie; i-am spus eu...

— Şi nu-i spuneai că aici, aproape, foarte aproape, ai un prieten care a cetit pe Dostoievski tot, tot, poate mai mult decît a cetit ea... care aşteaptă norocul să-i desprindă chiar din paginile lui Dostoievski sau ale lui Tolstoi şi să-i aducă o Avdotia Alexandrovna, o... Anna Ka...

— Păi ce, eram idiot?... Mă, mare prost trebuie să mă crezi tu pe mine...

Iliad redevenea pe nesimţite cel vechi, cel ştiut...

Iar între timp, cu grijă de ale mele, eu ieşeam din cînd în cînd în bătătură, alunecam pe zăpadă, zglobiu ca un copil, şi rîdeam cu poftă. Convocasem statul meu major: plutonieri, sergenţi, tălmaci, dintre caporali doar pe Marinescu, în odaia lui Gîrneaţă.

— Îmi pare grozav de rău, Cebuc, că am lăsat să ne scape, de-o săptămînă şi mai bine, chestia de care mi-ai spus, cuvîntez cu înfocare. Zici că avea o cutie neagră în mînă? Aşa trebuie să fie precum ai zis, precum a bănuit ardeleanul: „Spioana!". Asta nu e un

lucru, așa, fără însemnătate. Trebuie să fim cu ochii în patru, înțelegi... Zilnic primesc ordine și comunicări de-a dreptul de la domnul colonel: fiți cu atenție la spioni și mai cu seamă la femei, la spioane! Cum le prindeți, la comandament!

Ei bine, băieți, femeia asta trebuie să ne pice în mînă, cu aparatul ei cu tot... Trebuie s-o supunem la o strașnică perchiziție, trebuie să punem mîna pe toate documentele și fotografiile ce le-ar purta asupra ei. Însă cum am putea s-o prindem, cînd noi nu putem să trecem dincolo?... Și uite, de-aia v-am chemat la sfat, pentru că trebuie să fim toți înțeleși... Acuma vă las iarăși nițel singuri, că am musafir pe Iliad. Dar pînă mă întorc, voi să vă și orînduiți în gînd planurile voastre. Să vedem ce ziceți fiecare și pe urmă vom alege pe cel mai bun...

— Domnule locotenent Iliad are cunoștință despre spioana asta, domnule locotenent? întrebă Gîrneață.

— Nu, Gîrneață... și nici nu-i spun. Cînd pot să fac ceva și singur, de ce să mai încurc și pe alții în ițele mele, ca să se laude pe urmă că ei au descoperit totul. *Merci!*...

Un murmur de aprobări îmi întîmpină aceste vorbe. Îi lăsai deci să cugete și să se sfătuiască, iar eu alergai la locotenentul Iliad, care se pregătea să plece. Cînd revenii, oamenii mei nu ajunseseră încă la un liman mai consistent. Să trimetem un soldat deghizat și șmecher? – o astfel de propunere trebuia de la început aruncată deoparte: chiar dacă întreprinderea izbutea, colonelul s-ar fi supărat grozav. Iar dacă nu izbutea sau lua cine știe ce întorsătură, răspunderea noastră ar fi fost periculos de gravă. Să tocmim vreun basarabean, căruia să-i înlesnim trecerea și să-i ajutăm revenirea – ideea asta a lui Gîrneață era cea mai bună – dar de unde găsești basarabean în pustietatea asta și încă dispus la astfel de aventuri? În cătunul fără nume nu

văzusem nici urmă de bărbat tînăr, iar Tohatinul era departe. Ne gîndirăm la cei doi flăcăiaşi pe care-i întrebuinţam la vîslit, vara, cînd transportam refugiaţii cu luntrea, dar ei plecaseră din cauza îngheţului şi aveau să revină la primăvară. Am fi putut totuşi să le dăm de veste ; unul locuia în Tohatin şi altul ceva mai departe.

— N-aş dori să punem români de-ai noştri pe drumuri, de pe care nu ştiu dacă se mai întorc ! luai în cele din urmă cuvîntul. Pentru că o spioană de astea e de obicei o femeie grozav de crudă şi de periculoasă, afirmai cu convingere. Ar fi în stare să-l dea pe omuleţul nostru pe mîna bolşevicilor, ca să-l frigă de viu. Însă eu m-am gîndit la asta : ascultaţi şi voi să vedeţi şi dacă n-o fi bună, om găsi alta. Tot ne trec nouă prin mînă atîţia refugiaţi, ce ne costă să făgăduim azil şi trecere liberă, fără nici o formalitate şi supărare, aceluia care o va aduce-o...

Aprobările tuturor porniră din toate părţile.

— ...de ce tălmaciul să nu le spună la toţi că-l va bate fericirea pe-ăl care-o şti şi-o izbuti s-o hotărască să treacă prin sectorul nostru...

Tălmaciul încuviinţă mişcînd în sus şi-n jos barba lui de patriarh.

— Dar nu trebuie să ne scape cumva că noi ştim că e spioană... şuierai, scoborînd vocea şi privind cu înţeles pe fiecare din convorbitori... Nu, nu... pentru că în grămada zdrenţăroşilor ăstora nu ştii totdeauna cu cine ai de-a face, oricît am scotoci noi trenţele lor cu păduchi. Dar eu m-am gîndit aşa : pentru că de obicei spioanele astea sunt alese anume pe-o sprînceană – făcui cu ochiul strengăreşte şi toate mutrele îmi răspunseră cu rînjete jignitoare – să spunem că mulţi fugari ne-au povestit de-o fată frumoasă ; s-o nimeri, nu s-o nimeri, dar voi ştiţi, toate femeile cred cînd le spui că sunt frumoase.

— De-asta așa e, rîse unul și toți rîseră la fel, iar tălmaciul încuviință înțelepțește din barbă...

— ...că toți fugarii, nu numai unul, înțelegeți, ne-au povestit de-o fată tînără, care dă tîrcoale să treacă încoace și n-are curajul – ce zici Cebuc? – mă adresai îndată acestuia, căci zîmbetul și privirea lui stăruitoare nu-mi plăceau deloc.

— Bun, bun, domnule locotenent, răspunse el admirativ, e strașnic adusă... că doar atîtea cărți cîte aveți în bordeiul dumneavoastră au știut ele cum să vă lumineze...

— Mă, păi dacă e așa cum a spus ardeleanul, ea trebuie să aibe gazdă pe-aci prin apropiere, prin Duboșani ori prin alt sat din împrejurimi... și mulți din mușteriii noștri poate or fi și văzut-o... Eu așa cred că e bine să-i spună ca s-o poată ademeni... că într-atîta am auzit de ea, că m-am îndrăgostit de dînsa... Ei, ce ziceți... băieți... înțelegeți cam cum vine șurubul?...

— Înțelegem... să trăiți, se amestecară îndată glasurile tuturor și cu toții schimbară între dînșii priviri luminoase de aprobare...

Dar pentru a accentua și mai sigur caracterul ostășesc al intențiilor mele, găsii că e cu totul nimerit să intervin brusc cu o autorectificare:

— Nu... nu, băieți... îndrăgostit nu merge... he, he, nu sunt așa de gîsculiță, femei d-astea, pe care le recrutează birourile de spionaj... sunt date dracului de deștepte... îndrăgostit nu merge... trebuie găsit altceva...

Am făcut o pauză mai mare, în care timp am tot privit prin colțuri, muncindu-mi figura în semn de meditație adîncă...

— A, iacă, găsesc după o vreme. Să zicem bunăoară așa, că domnul locotenent s-a înduioșat mult că o biată fată ca ea s-a sfiit să treacă încoace, cînd trec atîtea haimanale. C-am auzit că după înfățișare ar fi de neam bun și că sunt mare dușman al bolșevicilor, că sunt și

basarabean și după mamă rus ; și am și eu rude rămase în Rusia, pe care le aștept. Că am auzit de urgia celor de acum față de nobilii ruși și mai cu seamă față de femeile nobile – și cu toate că e poruncă hotărîtă și grea să nu scape nimeni încoace, totuși eu închid ochii și pe toți îi las să treacă, doar-doar s-or nimeri și rudele mele...

Nu știu dacă o spioană adevărată ar fi putut primi cu atîta ușurință astfel de discursuri, însă statul meu major, spre deosebita-mi satisfacție, se arăta nespus de încredințat că șiretlicul va ieși de minune.

— Tot domnul locotenent, sireacul... mă linguși admirativ, după obiceiul lui, Gîrneață.

Iar Marinescu, întru onoarea mea, își dispuse, în chip de veselie, albușurile vinetii ale ochilor șterși.

Bătui pe umăr pe tălmaci :

— Nu, lasă, am să-ți scriu eu pe-o hîrtie ce trebuie să le spui, pe scurt, știi... poți să le mai adaugi pe deasupra, ca să-i lămurești și dumneata... însă ceea ce-ți voi scrie eu, aia trebuie să le-o spui pe dinafară, cuvînt cu cuvînt... pentru că avem de-a face cu o femeie strașnică și nu trebuie să greșim cu o iotă... Ba încă poți să le adaugi că despre propunerea asta nici unul din moscalii și vagmiștrii mei nu știe nimic... că doar eu și cu dumneata știm aci rusește, dar eu nu pot să mă adresez lor pe rusește, ca să nu dau de bănuit la soldați... Înțelegi, domnule...

— Înțeleees... înțelees, asigură basarabeanul, cu vocea lui domoală și cîntătoare. Iar gradații se minunară din nou zgomotos și lingușelnic de dibăcia mea.

Prima încercare a hotărîrei noastre fu pusă în aplicare chiar în seara care urmă.

Tălmaciul explică streinilor de ce nu putem să-i primim. Oamenii ascultară lămuririle cu indiferență ; odată ce erau respinși, ce-i mai priveau pe ei motivele și oarecum scuzele noastre pentru această lipsă de

ospitalitate? Dar cînd barba lungă a tălmaciului începu să se mişte pentru a pomeni de fata cu „o cutie neagră în mînă", ochii pleoştiţi de îndobitocire se aprinseră; felinarul meu se plimbă victorios pe colecţia aceasta de mutre sinistre, adumbrite de cele mai bizare forme de cuşme şi şepci. Însă, cînd povestea se termină, ochii se ascunseră repede în umbra cozoroacelor şi în potloagele care curgeau din căciuli.

— Ei, primiţi, băieţi? strigai atunci inimos şi pusei pe tălmaci să repete în rusește, cu acelaş ton sprinten, plin de înviorare şi trezitor de nădejdi.

Dar nimeni nu răspunse; ba chiar unele capete se dădură plictisite într-o parte. Tălmaciul se porni să facă preciziuni şi să acorde garanţii; însă, dacă n-ar fi fost soldaţii din juru-le, oamenii aceia s-ar fi risipit cu siguranţă, fără să asculte. Cînd tălmaciul repetă întrebarea, nimeni nu răspunse. Ba da, primirăm îndată cîteva rînjete de cîini rebegiţi. Mai mult decît să-i dăm înapoi peste rîu, ce le mai puteam face? Şi dacă asta era totul, puteau cel puţin să-mi răspundă cu batjocura rîsului lor tăcut.

Mă izbeam de aceste mutre negre şi zoioase ca de indiferenţa albă a cîmpului rusesc. În cuprinsul imensităţii ninse, printre aceste arături zdrenţuite, printre aceşti ochi de fiară, printre aceste danturi de lup, Valia se silea să apuce talazul prielnic, care s-o arunce pe ţărmul salvărei. Ea avea de parcurs doar cele cîteva leghe din urmă ale unui sălbatic şi pustiu continent. Şi totuşi limanul ajungerei era barat cu valuri de rîu, cu cerc de fier şi foc; doar într-un singur loc o luminiţă pîlpîia şi pentru dînsa, ca acele faruri, abia zărite, pentru rătăciţii mărilor înfuriate. Dar cum va putea să ajungă pînă la urechiuşea ei fină, de muzicantă, şoapta uşoară, ca unda de zefir; că aci aproape, într-un loc anume, o luminiţă a scăpărei pîlpîie numai şi numai pentru dînsa...

O, ho, cu neputință să lăsăm lucrurile aicea... Haide, haide, curaj... încă un pas, încă unul... Și cu ultimele sforțări ale naufragiatului ce vrea să prindă țărmul ascuns de noapte și depărtare, mă reped cu umăr de fier în bancul de indiferență și prostrare. Îmi aud glasul ferm lovind cu sonoritate masivă de ciocan și mă încurajez de el, întărindu-l. Încep un viu și sever interogator. Vocea mea impune și ochii-mi domnează. Îi descos în bloc, apoi pe fiecare în parte : asupra drumului străbătut, asupra situației geografice a malului din contră, asupra ultimelor localități în care poposiseră. Veneam în sfîrșit cu vorba la Valia ; cîte unul începea atunci să se dezmorțească. A, parcă văzuse el ceva... a, da, da... o barișnă înaltă... și cu... în mînă... o cutie... da, da, da... Ah, iată unul, care-mi păruse cel mai recalcitrant dintre toți, îmi înșiră acum o poveste întreagă. E vădit lucru însă că fata rătăcitoare s-a iscat în mintea lor abia în clipa de față. Dar rău cusutele lor minciuni mă înviorează, mă umplu de viață ca repetatele găleți de apă pe cel ce și-a pierdut simțirea ; îmi dau prisos larg de energie, ca să le insuflu adînc, pe deasupra bărbiei de profet a tălmaciului, ambiția faptei și dorul aprig al scăpărei.

— Ei vedeți, unii ați și văzut-o... prin Duboșani sau prin alt sat prin care ați trecut... cel care mi-o va aduce-o...

Și tălmaciul trebuie să precizeze iarăși, după dictarea mea, că vreau s-o scap pentru că este o dușmană a roșilor, o *albă*, și trebuie să atragă de asemenea atenția asupra poziției pichetului meu, pentru ca trecerea să nu se încerce în vreun loc greșit, unde alți comandanți, poate, nu vor să știe nici de albe, nici de roșii...

Tîrziu în noapte, îmi dau seama că am greșit cu nefericitul cuvînt : albă. Căci sugestiile mele, prin gura acestor indivizi nesiguri, puteau ajunge la urechile unei adevărate autorități bolșevice... Chiar mîine, discursul

ce i-am scris tălmaciului trebuie potrivit din nou, cu multă, cu foarte multă prevedere.

În grupul aliniat pe două rînduri al refugiaților, la întrebarea lui Gîrneață: „Care din voi e moldovean?“ nimeni nu se mișcă. La a doua întrebare: „Care din voi știe moldovenește?“ se desprinse unul singur. La întrebarea tălmaciului, pe rusește: „Care are rude în Basarabia?“ iarăși nici o mișcare.

Oamenii fuseseră prinși pe înnoptat și urmau să fie trimiși înapoi tot în noaptea asta, în cel dintîi moment prielnic. Cel care păși înaintea grupului era înalt de statură; la reflexul promoroacei, figura lui împrumuta sensuri imprecise, inconsistente, schimbătoare. Îl cuprinsei în conul de lumină al felinarului meu electric, de buzunar. Un chip tăiat de linii dure și multe, nesimetrice; ochii mici sub smocuri aspre de sprîncene. Sub nasul gros, de formatul și culoarea unei pătlăgele vinete, individul era spîn: dar de-o parte și de alta a nărilor, alte două smocuri, țepoase și rare, încălecau colțurile buzelor. Fălcile de asemenea i-erau golașe, dar în vîrful bărbiei și dedesubtul ei se zburleau, ca niște ace înfipte în perinuță, aceleași țepi aspre și rare. Căciula de oaie, șuba cărămizie și botforii din picioare erau ferfeniță.

— Tu zici că știi moldovenește, dar nu ești moldovean. Ești ovrei?

— H... h?...

— Ești jidan? trebuii să mă corectez, pentru că în Basarabia cuvîntul „evreu“ pare, dacă nu necunoscut, în orice caz foarte curios fiilor lui Israel, de condiție joasă.

— Niet.

— Știi moldovenește ori nu știi? îmi înăsprii vocea agasat.

— D-apăi că grăiesc.

— Cum te cheamă?

— Ilia.

— Ei, și-atît?

— Atît... Pentru un suflet al lui Dumnezeu un nume e de-ajuns... Că și șei de au mai multe tot un noroc au pe lume; douăzeci de-o avea și tot le-o schimba să se ascundă, foamea și moartea tot îi nimerește...

— Ce spui, mă?... Faci pe cugetătorul, ai? Ești rus atunci?

— Suflet al lui Dumnezeu.

— Lasă pe Dumnezeu, răspunde ce te întreb: ești rus?

— Oi fi și rus...

— Cum oi fi, bă? Ești sau nu ești, răspunde repede că n-am timp de ghicitorile tele.

— Eu pîn aste locuri m-am născut...

— Aci sau dincolo?

— Pe aici, pe dincolo...

— Zi, te-ai născut pe rînd...

— Ăl întunecat o mai știi cum m-am născut, luminăția-voastră... da' eu nu-mi mai aduc aminte, că pe vremea aia eram și mai prost ca acum.

— Văd că vorbești limpede, ca moldovenii adevărați, de ce n-ai ieșit din capul locului, cînd am întrebat cine-i moldovean. Ori nu-ți place să-ți spună că ai cap de bou...

— D-apoi cum nu mi-o place, că și boul e mai frumos la cap ca mine... Nu vă supărați, luminăția-voastră, oi fi și moldovan.

— Cum oi fi, măi? Ești sau nu ești? Ce-a fost tată-tău...

— Om o fi fost și el, că văd că n-am ieșit nici mînz... nici vițel... și tare rău îmi pare de-asta... Că mai cu bucurie și mai omenește s-ar fi uitat oamenii la mine. Da' eu la față nu l-am văzut ca să-i grăiesc și lui așa o bucurie...

— Da' maică-ta nu l-a văzut?...

— Dacă s-or fi desfătat noaptea prin iarbă, cum era să-l vadă și ea iracan? Că la drum lung, pe cîmpie, omul unde vede om se oprește să-nopteze și uneori se nimerește să fie laolaltă și-o fumeie ori două... Iar după hodină, o pornește iar din viul nopții, care încotro îl trage soarta lui.

— Dar maică-ta ce era?

— Era și ea bună femeie... că atît cît am fost împreună nu m-a lăsat din sudălmi și bătaie. Da' se cheamă că nu m-a aruncat pe drum.

— Bine, bine, dar ea ce era? Moldoveancă, rusoaică...

— Poate-o fi fost de amîndouă felurile, că dacă era cu rușii, grăia rusește, da' cu moldovenii, moldovenește...

— Da' cu tine cum grăia?

— Cînd mai așa, cînd mai așa... cum nimerea și ea.

— Da' voi în ce sat stați, rusesc sau...

— Pe unde ne-apuca iarna, că vara toată nu stam locului... pîn-într-o zi... eram flăcăoaș pe-atunci și ne-o prins într-un tîrg și ne-o închis, da' nu laolaltă... D-atunci n-am mai știut unul de șelălalt...

— Și pîn-atunci n-ai avut și tu curiozitatea, cum să spun, nu te-o îndemnat și pe tine sufletul s-o întrebi: „Da' tu ce ești, mamă, moldovancă, ruscă?".

— Iaca, să mă iertați, înălțimea-voastră, numai aiasta nu mi-a dat în gîndul ista prost al meu s-o întreb...

— Auzi, Gîrneață, ce glăsuiește ăsta... L-ai căutat bine prin buzunare?

La răspunsul acestuia că i-a dat o atenție specială, mă adresai iarăși individului fără nație:

— Vezi, măi ciolovec, dacă apucai să-ți spună maică-ta că ești moldovean, rămîneai aici. Dar așa, o s-o iei la drum îndărăt ca și ăștia, care ne înțeleg ca pe păsări.

— Să trăiți ani mulți și fericiți, luminăția-voastră. Așa să faceți cum grăiește înțelepciunea măriilor-voastre. Și eu tot mulțumit oi rămîne, că și acolo ca și aicea e tot pe pămîntul lui Dumnezeu.

— Eu am auzit că pe-acolo nu mai e pămîntul lui Dumnezeu...

— D-apăi ș-ăi de zic așa, mărite Doamne, tot ai lui Dumnezeu sunt și ei și tot lui o să-i răspundă la dreapta judecată...

Omul să dădu tihnit îndărăt să-și ocupe locul printre ceilalți. Îl oprii. Rămînea să mai mă gîndesc ce e de făcut cu dînsul.

Urmară lămuririle tălmaciului și propunerea salvatoare. Dar aceleași mutre impasibile, aceiași ochi îndobitociți sau împroșcînd o clipă mici sticlișuri de ură și dispreț, desigur, pentru barinul puternic și fără griji, care încearcă să le exploateze nenorocul ca să-și înlesnească aventurile și să-și potolească aleanurile. Pe nici unul, de data asta, intervenția mea n-avu darul să-l ațîțe măcar la minciună; dădeau răspunsuri atît de brutal negative, că mă întristară cu desăvîrșire și-mi epuizară repede stocul de ademenitoare întrebări.

Îi părăsii cu limpede conștiință a zădărniciei bietei mele nebunii de a pretinde să scot din imensitatea mării inelul de preț aruncat de-un orb. Aș fi vrut să oftez adînc de obidă și totuși nici măcar atît nu puteam, ținut de rău de atîția ochi prieteni ori dușmani, cari mă țînteau ca niște guri de arme pe-un condamnat. Reintram în bordei și mă aruncam, cît eram de lung, în pat, strivindu-mi ochii cu apăsarea pumnilor strînși și prefăcîndu-i în mii de scîntei colorate, ca pe niște tăciuni izbiți de clește. Atît mai dăinuia în acele momente în abisul negru din mine: aceste bizare steluțe de caleidoscop, în artistică și neîncetată combinare; ș-apoi, din necuprinsele depărtări ale infinitului prins sub pumni, din nou, nepotolita nădejde începea să tresalte.

Mă ridicai cu priviri tulburi în amurgul tot mai pronunțat al odăiței; și din umbrele colțurilor răsăriră aceleași cozoroace de șepci soioase și aceiași ochi fosforescenți, fixîndu-mă din bărbi ori de sub căciuli.

Numai că acum mă priveau cu altă lumină, iar în gîndul meu speranța se reabilita cu desăvîrșire, cînd se umplea de mîntuitoarea imagine ; vreunul din acești vagabonzi încrucișînd întîmplător drumul cu ea ; față-n față cu realitatea, cu neputință ca sufletul vagabondului să nu se limpezească, gîndul răsplatei să nu-i încolțească sigur și stăruitor.

— Să trăiți, strălucirea-voastră, îmi tăie calea Ilia, cînd ieșii iar în bătătură. Da' pe mine m-au lăsat singur afară și tare mai mă împunge vîntul prin frunzișul ăsta de cîrpe, care abia de se mai ține pe oasele mele...

— A... da... duceți-l și pe el... Dar tu n-ai să treci înapoi în noaptea asta. Am să telefonez la comandament, să văd ce e de făcut și cu tine... te oprim sau te expediem...

— Să trăiască mărirea-voastră, da' dacă eu v-aș mulțumi de bunăvoire și v-aș ura de sănătate, să mă lăsați să mă întorn cu netrebnicii ăilalți, înapoi, la răsărit...

— D... da ?... așa ?... a, bun. Renunți de bună voie, cum s-ar zice... Hei, Gîrneață, apropie-te aicea... Ia vezi ce e cu stimabilul ăsta... zice că s-ar întoarce peste rîu...

— Să trăiți, înălțimea-voastră, și dumneata gașpadin hauptcăpitan – se îndreptă el către Gîrneață – și să mă iertați, da' iacă, vedeți, aiasta e toată moștenirea care mi-a rămas de la ăl de m-a făcut la popas de noapte : cînd aud de telefonă și de comandament, să m-apuce așa... cum să mai grăiesc... măriile-voastre ziceți că teama, dar eu zic că rușine mare ; pentru ce să mai stricați așa lucruri scumpe și să supărați așa înălțimi luminate cu un păcătos și calic ca mine... i-o fi scîrbă și tealifonului așela să cînte pentru așa otreapă și gunoi...

— Îl auzi, Gîrneață... Auzi ce pehlivan vagabond, ia mai scutură-i puțin efectele, bucățică cu bucățică...

Însă Gîrneață clatină din cap fără însuflețire :

— Ce să-l mai scuturăm degeaba, domnule locotenent, că prin găuri i se vede și pielea... Nu l-am răscolit

eu destul adineaorea p-ăsta mai bine ca pe toți, că nici mie nu-mi plăceau deloc țepile ălea de arici; da' vă asigur, în afară de păduchi, nu mai are nici un secret.

Conul de lumină al lampei de buzunar umple iar fața schimonosită de linii dure ca a contaminaților de lepră. Ochii, cu adevărat de arici, nu aveau nici o expresie, dar mizeria asta omenească nu putea inspira cu adevărat decît milă.

— Bine, ești slobod să treci cu ceilalți. Pașol...

Dar Ilia nu se mișcă. Sentinela se apropie, dar el face un pas sfiit spre mine, în vreme ce gura i se întinde, într-o parte și într-alta, sub țepile aspre, despărțind complet în două figura-i hidoasă.

— Să trăiți! își răsucește el umerii, aplecîndu-se și răsturnînd capul într-o parte, ca să-mi vorbească de jos în sus, ca și cînd ar fi simțit că-i necuviincios din parte-i să fim potriviți la statură – dacă mi-i iertat să întreb... Oare pe mine cu ce m-ați răsplăti dac-oi afla, colea la Duboșani sau pe unde mi-o mai cutreiera prin șura asta de cap să mai rătăcesc, pe barișna cu cutie neagră în mînă... și oi face-o să vie la înălțimea-voastră...

— Am spus... ai oricînd drum slobod de la mine...

Ilia se scărpină în cap, părînd că tot cumpănește, dar se vedea bine că e nemulțumit...

— Trecere slobodă... poate căpătam și de așteptam aicea pînă mîine...

Iluminat în gînd ca de-o izbucnire roșie de incendiu, îl apucai de mînă și-l trăsei brutal într-o parte.

— Spune, cît pretinzi?

— Ce să fac, luminăția-voastră?

— Cît ceri, cîți bani ceri?

— Ah, ho... iaca da'... că nu ne prea înțelegem în toate cu dumneavoastră din țara veche. Apăi bani, înțelepciunea-voastră, așa cît s-ar cuveni să fie plătită așa ispravă, eu n-aș putea purta cu mine, că mai rău mi-o fi cu ei, decît fără ei... Dar dacă mărirea-voastră mi-ar da să mă îndop bine, ca să-mi ție pe mai multă

vreme și mi-ar mai umple sacul cu cîteva pite să-mi fie pe cale, iar cînd m-oi întoarce, de mi-o da un rînd de primineală, niște botfori care i-o arunca vreun moscal și o buleandră cu mai puține găuri decît aiasta de pe mine, ca mine nime nu s-o găsi mulțămit pe lume. Atunce niscaiva carboave aș mai putea duce dacă luminăția-sa s-o îndura să-mi dea și din așelea pe deasupra, că dacă sunt primenit se cheamă că am cu ce să le fac cinstea a le purta...

O pereche de bocanci scîlciați, dar pentru el împărătești, și niște ciorapi de lînă găsii pentru Ilia chiar de acuma. Îi mai dădui niște pantaloni de flanelă și un pieptar de blană de oaie, iar pentru cap o căciulă reformată. Îi arătai în schimb o cojoacă zdravănă de postav rusesc căptușită cu iepure, niște pantaloni de pielea dracului și un veston vechi și degradat, dar plesnit numai într-un cot. Astea toate vor fi prețul cel adevărat al ajutorului său ; pe deasupra trei sute de lei la lună și hrană asigurată cît timp va servi pe Valia, dacă ea va vroi să rămînă pe-aproape, cîtă vreme eu voi mai fi nevoit să slujesc pe Nistru.

Îl ospătai zdravan și vrusei să-i dau tot felul de merinde pentru drum, dar el nu primi decît pîini și doar un bidon de tinichea învechită, pe care i-l umplui cu rachiu tare. Mă rugă să-i îngădui să treacă gheața mai înaintea celorlalți. Încă de cu zi va fi în Dubоșani și va iscodi fără preget. Valiei îi va grăi așa, că un ofițer, nu cel pe care-l știe ea, a auzit de întîmplarea ei și s-a mîhnit tare rău c-a fost dată îndărăt, cu toate că se pricepea așa de bine la cîntat și avea atîta învățătură. Iar asta mai ales l-a întristat peste fire, că și el a cetit strașnic de multă carte rusească și tare mult i-a plăcut ; și mare fericire a fi pentru dînsul să întîlnească un suflet de fată așa cum stă scris în cărțile ruseşti...

Îi explic lui Ilia de ce ţin mult să-i spună numai aceste vorbe și el pricepe de minune și reproduce cu

o exactitudine uimitoare, chiar de la prima repetiție, tot ce i-am spus.

Dis-de-dimineață telefonul mă cheamă cu alarme prelungi. „Individul Serghe Bălan, înalt, forță *ierculeană*, părul castaniu închis, ochii albaștri, mustața galbenă, barba rade, a evadat de sub escortă, pe cînd era transportat la o confruntare“... Întîmplarea s-a petrecut într-o pădure, individul și-a rupt legăturile și a legat cu ele pe paznic de-un copac, nenorocitul rămînînd în această poziție trei zile... Eram delegat să fac în toiul nopții o descindere inopinată la locuința contrabandistului din cătunul Tohatin (!?... – Tohatinul era la 12 kilometri și era mai aproape de reședința județului decît sectorul meu, dar puterea executivă nu ezita, cînd avea de numit localități despre care Serviciul geografic abia acum lua cunoștință).

Pe la amiază telefonul mă cheamă iarăși: Bălan evadase de mai bine de o săptămînă cu concursul unui complice – ale cărui semnalmente mi se dau de asemeni – și al soldatului de escortă care fusese cumpărat. Cuprins de teamă, soldatul revenise în pădure – se crede secondat de un al treilea individ – în mijlocul căruia stătuse, legat burduf de-un trunchi de copac, două zile și trei nopți, în miez de iarnă. Era nemîncat și aproape mort de frig, de sete și de oboseală, și e de mirare cum nu murise de-a binelea. A primit să sufere astfel pentru a înșela bine pe descoperitori, pe care firește îi aștepta ceva mai devreme; dar a dat de bănuit prin faptul că el pretindea să fi rămas în poziția asta de mai bine de-o săptămînă, ceea ce era cu totul de necrezut.

Pe la trei după-prînz, telefonul mă cheamă iarăși: soldatul pe moarte în spital a menținut că a fost atacat de tovarășul lui Bălan, care l-a eliberat pe acela; că, de frica răspunderei, nenorocitul a cutreierat toate satele

și cătunele din preajma pădurei ca să convingă pe cineva să vie să-l lege, pentru că, după ce fusese dezarmat, deși s-a rugat în genunchi de cei doi bandiți să-i facă această grație, aceștia au refuzat rînjindu-i în nas. Abia a patra zi a găsit un biet creștin care s-a îndurat să-l lege zdravăn, fără milă, pentru ca izbînda simulacrului să fie deplină. Soldatul – pe nume Cotoarbă, tot un basarabean – a refuzat însă să denunțe pe creștinul care i-a venit în astfel de ajutor și s-a încăpățînat să nu-i dea numele pînă a intrat în comă. Cum din declarațiile lui rezultă însă că binefăcătorul cu pricina a venit în fiecare dimineață și în fiecare seară cu mîncare și cu propunerea de a-l înveli peste noapte sau de a-l aduce acasă – propuneri pe care însă legatul le refuzase cu îndîrjire – era limpede că atît descoperitorul din dimineața a treia, al celui legat, cît și binefăcătorul misterios erau una și aceeași persoană : astfel c-a fost readus la instrucție, lansîndu-se asupră-i mandat de arestare.

E curios că mi se mai dau aceste amănunte, pe care telefonistul le risipea din rutină în toate punctele unde trebuise să vestească și să transmită dispoziții în legătură cu dispariția lui Bălan ; totuși le-am ascultat înfiorat de drama descrisă atît de sumar și într-un stil atît de administrativ, ale cărui interesante particularități îmi scapă la reproducere din cauza repeziciunei transmiterei. De asemeni mi se pare curios că organele de urmărire și-au adus aminte de Bălan abia după ce soldatul de escortă a fost găsit legat, într-o pădure.

Curios. Dar mai curios pentru mine și mai interesant era că Serghe Bălan scăpase acum mai bine de o săptămînă ; iar azi se împlinește tocmai bine săptămîna de cînd am găsit pe Niculina zdrobită de boală, dar într-o stare de beatitudine sufletească precum n-o mai văzusem niciodată. Diagnosticul mi se lămuri.

Zdravănă bătaie ! apreciai cu toată obiectivitatea. Dar de ce numai bătaie ? Bine, bine : de obicei pînă aci

merge pedeapsa românului de la țară, în asemenea împrejurări ; dar aici nu e vorba de un țăran oarecare, ci de Serghe Bălan. Ori glonțul e rezervat pentru... hm...

De ce Niculina îmi ascunsese toate astea, de ce mă primea atît de fericită, de ce mă strîngea cu atîta putere și mă sfătuia să vin ziua și numai ziua, iar noaptea însoțit numai de moscali? Înțelesesem că frica ei crescuse între timp, dar dacă își luase pedeapsa de ce se mai temea?... Îl minți se de bună seamă că totul n-a fost altceva decît lăudăroșenia mea... Foarte bine, foarte bine... dar de ce, dacă nu vroise să-l trădeze, sub un pretext sau altul, de ce nu-mi pretinsese să încetez deocamdată vizitele... ba încă tocmai dimpotrivă... și noaptea însoțit de moscali...

Hm, noaptea ce vine va fi poate cu surprize.

Am pornit cu Gîrneață, cu Gherăscu, țiganul zdrahon și voinic cît o stîncă, și cu încă un soldat. În locul acestuia din urmă aș fi vrut să iau pe Marinescu ; dar cu toate căutările, a fost imposibil să-l găsim.

— Mi se pare că el ne-a luat-o înainte... împărtășesc lui Gîrneață.

— Doamne păzește... e pe-aci...

— Atunci se teme să nu se pună rău cu cătunul...

— Se teme să nu se pună rău cu pielea lui.

Am ajuns la Niculina la primul cîntat al cocoșilor. Omul luat pe deasupra a rămas la poartă cu pînda și cu calul. Eu, cu Gîrneață și cu Gherăscu, am intrat. Casa era în întunerec : Gîrneață și-a îndreptat revolverul spre ușa prin care eu nu intrasem niciodată și care da în încăperea de la mijloc, de unde răzbătea spre odaia Niculinei ochiul de ferestruică albicios și suspect. Eu am bătut la ușa Niculinei.

Trebuie să bat de mai multe ori, pînă cînd lumina se aprinde.

— Cine e? mi-ajunge în urechi glasul cu întrebarea, atît de obișnuite...

— Eu, Niculino, deschide...

— A... dumneata?... (ea păstrase obiceiul de-a mă tutui numai în intimitate).

— Am venit cu ucaz... și cu oameni... să ridicăm pe domnul Serghe... Ce zici? Nu e cu supărare?...

Tăcere. Și pe urmă ușa se întredeschide. Femeia 'naltă ne întîmpină cu lampa ridicată sus, cu o mînă ținîndu-și în dreptul gîtului un fișiu răsucit în pripă. Și-a vîrît în picioarele goale pantofii cu toc înalt, iar părul lung și negru i-e revărsat tot, pe spate și pe umeri.

— Ce v-a găsit?... mă întreabă glumeț și familiar.

— Am venit să facem perchiziție; Serghe Bălan a scăpat de sub escortă și trebuie să se găsească aci. Dacă nu se dă de bunăvoie, va fi rău de el...

— I-auzi una ca asta... se miră ea ironic. Și după ce ne consideră șugubeață, în tăcere: Vroiam tocmai să blestem pe cel care-mi tulbură noaptea, dar cum văd mi-aduceți o veste care mă umple de mare bucurie. Apoi, domnule ofițer și oameni buni, pînă acum n-a dat pe-acasă...

— A fugit de-o săptămînă... se amestecă Gîrneață...

— Și abia acum i-ați prins de veste? continuă ea ironic. Dar își ia repede seama și se preface, în șagă, jignită: I-auzi, i-auzi... necredinciosul... pe unde și-o fi petrecînd nopțile de-atîta vreme? Apoi ridicînd lampa și mai sus: Iaca, poftiți, intrați, dar mai repede că-mi răciți casa... Precum vedeți nu-i nici în pat... – apoi, aplecîndu-se – nici sub pat... nici pe cuptor, nici nicăieri... Să vedem dincolo...

Și iese înaintea noastră, pentru a ne arăta în acelaș chip și odăile învecinate, pe care sunt atît de nerăbdător să le cunosc în sfîrșit. Ea scotocește singură în toate părțile, desface ușile dulapurilor, ridică lăzilor

capacul, luminează chicotind și cuprinsul cutiilor de la scrin, în care n-ar încăpea nici un purcel. Pe urmă ne ia după ea afară, la grajd, la staul, la cocina porcilor, la coteţul păsărilor.

În sfîrșit, arătîndu-ne grădiniţa cu nucul despodobit și fundul albastru al livezii întinse, ne recomandă:

— Pe-acolo duceţi-vă singuri... Și bătîndu-mă ușor pe umăr, îmi rîde cristalin în fundul urechei: Dumneata știi seama... Mi-e frig! și fuge în casă făcînd haz mare.

Am cotrobăit totul, pînă la salcia pletoasă, ale cărei ramuri căzute și dezgolite se lasă ca niște frînghii înţepenite în pămînt. Mă reîntorc la dînsa; mă primește cu tifla unui: „L-aţi găsit?“ zgomotos de vesel.

— Ascultă, Niculino, îi spun cînd sunt numai eu cu ea. Tu știi tot așa de bine ca noi... tu ai știut înaintea noastră că el a scăpat...

— Dacă tu zici...

— Lasă glumele... A venit de-o săptămînă acasă...

— Pesemne...

Îi strîng pumnul cu putere...

— Mă doare.

— Unde-i acuma?...

— Iaca, tocmai asta vream să te întreb...

— Sfîrșește odată!... o zgudui cu putere. De ce nu mi-ai spus pînă acuma...

O privesc drept în ochii rîzători și o smucesc drept în pieptul meu. Părul i se desprinde de pe umeri și se lasă tot spre podea. Îi strivesc sînii de mine și-mi aplec deodată, ca o pasăre de pradă, ochii încordaţi drept în lumina ochilor ei, șuierîndu-i în auz:

— Atunci cine te-a bătut?

Rîsul îngheaţă, privirile poznașe se vitrifică. E rîndul meu să rîd cu hohote. O împing ușor deoparte, sărutînd-o în semn că nu-i port nici un necaz pentru tăcerea ei, și strig triumfător:

— Dar nu va scăpa...

Apoi pocnind călcîiele, o salut cu afectată galanterie și cu un sărut trimes cu vîrful degetelor...

Dintr-un salt ea m-ajunge, m-apucă de mînă și cu cealaltă împinge ușa pe care o deschideam.

— Unde te duci?

Și mă cuprinde cu ciudă parcă și cu disperare.

— Lasă-mă... sunt oamenii afară...

— Ducă-se la dracu'...

Și mă trage cu putere după dînsa.

— Unde-i Bălan?...

— De unde vrei să știu...

— Te-a bătut?...

— M-a bătut... Și chicotind ușor, completează: Pentru tine...

Mîinile-mi pătrund lacome, ca niște capete de șerpi, ca niște șerpi cu cinci capete, spre sînii dîrzi și apoi pe sub subțiori. Suntem încă în picioare, și ea-mi desface înfrigurată centura și nasturii mantalei.

— Sunt mulți?

— Cine?

— Cei de-afară... moscalii...

— Trei... cu mine, patru...

Tăcere... Îmi răsfrînge mantaua spre spate, îmi cuprinde mijlocul.

— Puțini... foarte puțini... ți-am spus doar, noaptea să aduci mai mulți... și chiar dacă vii ziua, să nu vii singur...

— De ce mi-ai spus asta?

— De ce? întrebă ea mirată. Apoi considerîndu-mă îngăduitor și drăgăstos: Pentru că e tare... înțelegi, e tare... pe toți v-ar preface în fărîmituri, dacă ați fi puțini... Apoi mîngîindu-mă pe păr și privindu-mă lung în ochi: El nu va îndrăzni să intre dacă va ști că e așteptat de soldați... îi adulmecă de departe... Însă singur n-aș vrea să te găsească aci... mi-e frică...

— Ah, da... l-ai asigurat că n-a fost nimic între noi... și dacă mă va găsi singur...

Ea-și micșoră tot mai mult ochii, privind prin fruntea mea mai departe de mine ; surîse trist și șopti întru tîrziu :

— El știe.

— I-ai mărturisit ?

— Nu... n-a înțeles din glasul gurei mele, dar a înțeles totul din glasul ochilor mei...

— Și te temi să nu...

— Nu mă tem de nimic... Vreau... trebuie să-i spună și glasul ceea ce a aflat de la ochi. Nu mă tem de nimic. După ce m-a zdrobit, mi-a sărutat mîinile și picioarele. Dar nu trebuie să ne găsească împreună singuri ; cînd ești cu soldații, însemnează că ai venit să-l cauți... Astfel... nu știu ce a pregătit... pentru tine... De aceea nu i-am mărturisit totul limpede...

— Dar dacă-l voi prinde...

— Nu-l vei prinde.

— Mă oprești tu ?

— Nu-l vei putea...

— Și dacă totuși ?

Ridică din umeri.

— Va să zică, nu-mi ceri să-l scap...

Rîse :

— Nu, nu... prinde-l, prinde-l... dacă poți...

Și mă mîngîie iarăși pe bărbie ca pe un copil. O scuturai de șolduri și-o strînsei iarăși, șoptindu-i înfrigurat :

— Niculino, de ce vrei să mă aperi de mînia lui. Eu nu-ți cer asta... Nici nu vreau... Mă umilești prea mult...

— Pentru că ai început să-mi fii drag, își lipește ea obrazul de al meu.

— Niculina, șuier atunci sugrumat, dar ca să-mi dovedești asta trebuie să i-o mărturisești și lui... Să ne lași în voia noastră... Și care-o fi mai tare...

— El e mai tare... ș-apoi eu nu vreau să-ți dovedesc nimic.

Ochii noștri s-au apropiat pînă dincolo de marginile vederei și, orbește, ei se scormonesc tot mai adînc, cu lăcomie de adevăr și dorințe.

Mantaua mi-a alunecat de pe mîini. Apuc pe Niculina de mijloc și o ridic cît pot, pentru a-i arăta că nici cu mine nu prea e de glumă.

Dar rîde cu capul căzut pe spate și continuă să mă mîngîie pe-un obraz, ca pe-un copil care se grozăvește.

Ce-aș putea să cred din tot ce mi-a mărturisit Niculina? Vrea să mă atragă în vreo abilă cursă și mă sfătuiește să vin necontenit cu însoțitori, tocmai pentru a-mi para vreo bănuială față de dînsa? Cam complex...

A început cu adevărat să simtă pentru mine ceva mai mult decît satisfacerea unui capriciu sau decît plăcerea de a mă întrebuința ca o minge, pentru jocul cu sufletul bărbatului ei? Mi-e greu să mă înveselesc prea mult de noutatea asta, cu toate că aș dori-o nespus. Acest neașteptat sentiment e cu atît mai de preț, cu cît sosește atît de tardiv. O, dacă ar fi adevărat, aș începe asaltul final cu entuziasm și încăpățînare, prin această oricît de mică spărtură. Aș învinge cu siguranță : adversarul are dezavantajul obișnuinței și al simplității lui brute. Dar nu pot să cred, cum aș dori, cu toată pornirea, cu tot elanul, cu toate cîntecele sufletului meu, în portița ce mi se deschide de-abia acuma, parcă anume, în această redută masivă, în care-și are adînc înrădăcinată domnia vechiul stăpînitor.

Aș fi preferat să nu mai mi se arunce în picioare îndoielile astea, aș fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre dulcele vis, pe care-l taie în două rîul de gheață.

Așa însă, această minunată imagine, țesută din poveste și dorinți, începe să pălească fără voia mea ; va rezista ea, scumpa fată rătăcitoare, cînd va fi aievea fatalei

comparații cu zmeoaica din cătunul fără nume? Dar iată, această mistuitoare curiozitate a început, acum, să mă încerce stăruitor. În setea-mi de deplinătate, de exclusivitate, miza mea a căzut pe figura încă acoperită de mister și confuz. Și tremur, așteptînd întoarcerea, pe care nici un trișaj de astă dată nu va fi în stare s-o abată, într-o parte sau alta, a roatei norocului.

De la plecarea lui Ilia, tălmaciul n-a mai propus refugiaților găsirea și aducerea Valiei, în schimbul liberei treceri. Dar au trecut de atunci zile multe și cu cît trec încă altele și altele, iar semn de viață nu mai am de la vagabond, cu atît nesiguranța și gîndurile negre mă copleșesc. N-a mai găsit-o în Duboșani? S-a mulțumit cu ce i-am dat și a renunțat la sarcină și la rest? A fost prins cu desagul încărcat și cu rachiul și a fost arestat? Sau – și asta e întrebarea al cărei ghimpe îmi apasă mai adînc inima – Valia nu vrea să-l asculte! Mă mîngîi însă cu gîndul că de existența mea n-a știut niciodată, așa că nu ofensează propriu-zis sufletul meu, refuzînd să dea ascultare lui Ilia. Se teme oare de vreo cursă? Dar ce cursă, cînd însuși colonelul n-a tratat-o ca pe o persoană periculoasă ori măcar suspectă? Își închipuie cu adevărat că ofițerul despre care-i povestește Ilia a aflat de întîmplarea ei și vrea să-și mai alunge cîtva timp urîtul cu dînsa, ca s-o arunce mai apoi iarăși peste Nistru, sau – și aci, înviorat doar o clipă, mă prăbușesc apoi sub povara grea a inutilității sforțărilor mele – bănuiește că tot Iliad, căruia i s-a schimbat poate sectorul, încearcă s-o atragă iarăși și vrea să-l pedepsească astfel cu neîncrederea, cu nepăsarea și cu disprețul ei.

Nu mai știu dacă trebuie să las iarăși pe tălmaci a rosti făgăduiala știută. Dar încep din nou să scormonesc pe fugari. Cel dintîi care-mi deschide portița ispitirilor, un moldovean de dincolo, dospit din plin și

mălăieț, cu grai să i-l tragi din gît cu sfoara, parcă mă privește uimit, lăsînd să-i scape un licurici în cenușa ochilor.

— Cu bundră turchează și cu cușma brumărie... nu? repetă el, cu ochii căscați în amintire...

— Da... da...

— Cu bundră turchează și cu cușma brumărie... nu, n-am văzut...

— Dar cum era atunci?...

— D-apoi șe să fie?

— Barișna, de, pe care ai văzut-o...

— D-apoi n-am văzut nici o barișnă... că femeile noastre nu-s barișne.

Dar a doua zi, un ovrei tot așa de crescut și mălăieț în mișcări, dar ager la vorbă și la chip, îmi mărturisește că e de fel din Chișinău, că a trecut „la ei" ca să scape de armată, nevoind să renunțe la vechea cetățenie, că a hoinărit tot timpul între Odesa și Tiraspol, alungat de frică și de mizerie, că s-a tras în urmă într-un sat moldovenesc mai în sus de zona orașelor...

— Ce sat?...

— Aișsi la Dubovîiiar...

— Du...

— Da... Dubovîiiar...

...că a așteptat acolo, ajutînd țăranilor la muncă, venirea înghețului, ca să poată trece mai ușor Nistrul înapoi, că abia noaptea trecută și-a luat curajul în dinți, că vrea acum să se întoarcă la părinți și se va duce la domnul colonel, singur, de bunăvoie, să-l facă saldat român.

— Cum te cheamă?

— Arun... Arun Știern, să trăiți...

— Numai dacă domnul colonel o mai fi bucuros de oaspeți, măi băiete...

— Da' de ce să nu fie, cînd eu vreau... Cînd domnul avocat de la Chișinău ne-a făcut hîrtiile că nu trebuie

să facem armată, nu ne-a spus că apoi trebuie să ne ducem peste Nistru... Eu n-am vrut să nu rămîn cu românii, eu numai de armată am vrut să scap... dacă domnul avocat aşela ne-a luat banii şi ne-a minţit...

— Chemaţi pe Marinescu.

Marinescu, pe lîngă sarcina de magazioner, îndeplineşte şi pe aceea de furier al detaşamentului.

— Ordonaţi...

— Ia vezi, Marinescule, în dosarul vechi, pe care l-ai luat în primire de la cel dinainte, mi se pare că e un ordin acolo, cu aştia cari au refuzat cetăţenia română şi s-au expatriat de bunăvoie... mi se pare că p-aştia nu putem să-i primim...

— Da' de ce să nu mă primiţi, domnule ofiţer, cînd eu vreau acuma să fac armată, cînd eu n-am plecat de bunăvoie, cînd eu am iscălit numai de armată, dar încolo ce aveam eu cu românii... că în satul unde am stat pînă acum m-am avut aşa bine cu moldovenii.

— Cum, şi acolo la Duvoîiiar acela sunt moldoveni? Unde vine satul ăsta?... Pe harta mea nu e... E departe de Duboşani?

— De Duboşani? D-apoi totuna este. *Dubovîiiar pa ruschi, da Duboşani pa moldavschi...*

— De ce nu spui, imbecilule, mai repede, mă reped la dînsul şi-l zgudui de umăr. Vino încoace.

Fiul rătăcit mă urmează cu ochii holbaţi de groază:

— Să trăiţi, domnule ofiţer, dar eu acolo, afară de moldoveni, n-am mai vrut să ştiu de nimeni... Eu numai cu ei stam de vorbă şi cînd vorbeam *comitetă* fugeam cît puteam... Vă jur, dom' locotenent, că n-am avut nici o vină...

— Ascultă aici...

— Ascult, să trăiţi, dar aşa este, eu uite... stam cu moldovenii şi le spuneam, aşa să am parte de părinţii mei, că este aşa un rai al lui Dumnezeu aicea şi că aşa mare păcătos am fost eu...

— Ei bine, taci odată...

— Tac, să trăiți, dar eu vă jur pe părinții mei, că nu i-am mai văzut de trei ani, domnu' locotenent, și nici pe sora, nici pe fratele... așa să am parte de ei... și dacă dumneavoastră mă trimiteți înapoi... niciodată n-o să-i mai văd... că eu, dacă s-o lua gheață, apoi eu în Nistrul aistă mă înec.. așa să am...

— Sfîrșește odată, pentru numele lui Dumnezeu...

— Am sfîrșit, să trăiți, izbucni într-un plîns zbuciumat, histeric și fără lacrimi.

Aștept să treacă furia crizei și-l întreb domol:

— Acum vreo trei, patru săptămîni, ascultă bine aici...

— Ascult, să trăiți...

— Cine a venit acolo și a tras la un culac, pe urmă a plecat și peste o săptămînă a venit iar...

Ovreiul aruncă doar o singură privire în gîndurile lui și apoi întrebă la rîndu-i:

— Fomeie sau bărbat, domnu' ofițer?...

— Fomeie...

— Spui tot, să trăiți, domnu' ofițer... Este... spui tot... eu n-am nimic cu așa ceva, domnule ofițer, și-și frecă pumnii unul într-altul, era una... o barișna căzăcioaică... Valentina Andreevna, domnu' ofițer... eu o știu pentru că era satu' mic... dar altfel, unde vedeam ruși, eu fugeam... eu numai cu moldovenii, domnu' locotenent...

— Ei, spune ce știi de ea...

— Tăt, domnu' ofițer, vă spun, înghiți el în sec. Apoi începu să-și miște buzele în gol, ca școlarii cari nu-și aduc aminte bine lecția, și nu spuse nimic...

— Știi sau nu știi?

— Știu, izbuti el să scape prin clănțăneala subită a dinților... A... a... a... vrut să treacă Nistrul și s-a întors... ați gonit-o... așa s-a auzit acolo... Da' eu cred, tot așa... ca dumneavoastră...

— Ce crezi ca mine?...

— Că...c... e o șpioană.

Aci Arun își alungi misterios buzele lui dolofane ca o pereche de crenvuști spre urechea mea.

— Vrea să mai încerce...

Îl apucai cu putere de mînă:

— De unde știi asta?...

Arun a sărit trei pași înapoi.

— Zău că n-am nici un amestec, domnu' ofițer... e satu' mic, iertați, se știe tot acolo... eu nici n-am vrut să mă uit la dînsa... așa să am parte de... da' vă spun tot ce-am aflat: a cumpărat și pe soviet... că are bani și știe zice din lăută... eu spun ce știu pentru că eu trebuie să spun, pentru că eu am să fiu saldat în curînd și am să jur... dacă ea a fi o șpioană și o ticăloasă, apăi – aci iar se apropie misterios – ea are să vă pice la mînă...

— Arun Știrn, mi se pare că ai să rămîi aici...

— Eu nu sunt vinovat cu nimic, domnu'... Ce stric eu dacă m-ați întrebat, eu...

— Ai să-ți vezi în curînd părinții, Arun...

— Să trăiți, domnu' locotenent, se repede el să-mi sărute mîna...

— Și fratele...

— Oi, Efraim...

— Și sora...

Îl fixam drept în ochi și rotunjeam în minte condițiunea pe care mă pregăteam să i-o arunc deodată, cu glasul și mai mult cu ochii drept în ochii lui, pentru a-i insufla tot curajul și speranța de care ar putea fi nevoie: „Dacă te vei întoarce... și la noapte vei veni cu Valia și cu Ilia"...

Arun mă privește cu ochii muiați în fericire și eu zăbovesc ca mintea lui să se umple pînă la ultima fibră de mirajul întoarcerii la sînul alor săi... Dar înainte să iau cuvîntul hotărîtor, el deodată, recunoscător, să-mi împărtășească și ultimele cunoștințe:

— Eu știu bine, domnu' ofițer, dacă vreți să aflați aiasta... Ea mai a încercat să treacă... dar i-e frică... să

nu o nimerească iar saldații... Și acolo în sat... toată lumea o învață să aștepte că are să vie unu' care o s-o treacă, că nici mama lui Dumnezeu nu prinde de veste... E unu' dat dracului... unu' Serghie, după aicia undeva... pe el îl așteptam și eu, da' vedeam că tot întîrzie... Ș-apoi eu nu prea aveam bani, dar vreau să-i dau scrisoare către tatăl meu... A mai făcut el treceri... și cu luntrea... Pe el îl așteaptă acum... Că și sovietu' i-a spus... Iacă, vă spun tot, domnu' ofițer... sovietul e înțeles cu Serghie așela...

— Să fure bagajele la bieții refugiați...

— Dumneavoastră știți tot, domnu' ofițer, mă privește el cu excesivă admirație... Dar nu fură... I-a furat bagajele barișnei un altul, care a adus-o aci la Dubovîiiar și peste noapte o fugit... Dar Serghie e foarte cinstit... Io iacă vă spun... el mulți o trecut... și vrem să-i dau și eu scrisoare... Cu Serghie ai toată încrederea... El e un tare fioros și bandit, dar cinstit... Toți au spus barișnei să-l aștepte pe el și-l așteaptă... S-o găsit așa alții să-i zică barișnei că știu iei vadu' lui Serghe... Dar ea nu se încrede... ea așteaptă pe Serghe... s-o ducă pe vadul lui... așa tare se teme acum de saldați și ofițerii dumneavoastră... adică și eu... și... eu o să fiu... se teme de saldații noștri...

— Am găsit, domnu' locotenent, se apropie Marinescu... Așa e... dom' locotenent... Nu puteam să-i primim...

— Domnu' locotenent, se vîrî Arun în mine...

— Va să zică, ea numai prin vadul lui Serghe vrea să treacă...

— Da' să trăiți, domnu' locotenent... da' eu, eu nu mai vreau să știu de ei!... Eu, eu... v-am spus tătul, domnu' locotenent... Că ei uneltesc cu Serghe și cu soviet cu tot...

Marinescu se pregătește să citească, dar îl opresc:

— Ia vezi de cînd e datat... Sunt doi ani de-atunci?

— Și mai bine...

— A mai fost reînnoit?...

— N-am mai găsit nimic...

Poftesc pe Arun la un pahar de vin. El mă privește uimit, ca și cînd i s-ar fi părut că am rostit vreo vorbă de om care și-a pierdut subit deplinătatea minților ori cel puțin l-am luat în bătaie de joc. Dar cînd îl împing pe ușa bordeiului – el se descopere încă de-afară – și cînd îl întreb dacă i-e foame și, fără a-i mai aștepta răspunsul, îi tai eu singur felii de pîine și ordon să-i aducă jumătatea de pui rece rămasă de ieri, el nu mai poate să-și stăpînească lacrimile.

— Dorința mea cea mai sfîntă, mă asigură el cu glas tremurat, ștergîndu-și ochii, e acum să fac armata, domnule locotenent.

— Bravo, Arun, acum hai să bem cîte-un vin...

Acest Arun Ștern este o adevărată comoară. Mîncînd, mă împărtășește cu noutăți senzaționale. Acum vreo zece zile, un individ spîn și cu ochii albaștri a sosit în satul Dubоșani și, cînd a dat cu ochii de barișna Valia, a căzut în genunchi și a început să se închine, sărutîndu-i pulpana bundrei: „Tu ești, tu ești sfînta mîntuitoare!“ i-a zis el. Pe urmă, pentru că se strînsese lume, n-a mai adăugat nimic și s-au îndepărtat amîndoi, dar s-a aflat, mai pe urmă, că omul acela o știa de mică și-i fusese slugă tatălui ei, în vremurile cele bune.

— Asta cine-o scornise, ea sau el?

— Dar apoi dac-o fost scoarnă, eu socot că și unul și altul, c-așa o crezut tot satul și omul s-a făcut acum servitorul ei... Mi se pare că eu am mai văzut pe omu' așela în Dubov... în Dubоșani... și unii zîceau că o mai trecut el de multe ori rîul... dar pesemne că ea tot pe Serghe îl așteaptă... că am văzut-o și ieri, în deseară, cu omul acela după dînsa... îi ținea cutia de la scripcă... Veneau cu capul în pămînt și nici unul nu cuvînta...

Iliad iar mă vizitează, să-mi propuie, ținînd în seamă că trecerile cele mai multe se săvîrșesc pe la mine, ca să-mi mai împrumute din oamenii lui; ar fi dispus să-mi dea și o secție. Îi răspund agasat că n-am nevoie și, la mișcarea lui prea nestăpînită, de dezamăgire, îi lămuresc refuzul cu cîteva motive atît de streine de ceea ce poate să-l doară pe el și-l privesc atît de firesc și atît de departe de marea lui întîmplare, că nu mai insistă. Mă consideră totuși pe furiș sau cu întoarceri subite de ochi pe sub sprîncenele scoborîte, ca și cînd ar vrea să-mi surprindă pe față vreo umbră ascunsă. Sunt atît de voios, că el nu întîrzie să mă numească prietenul cel mai bun al lui și singurul pe care s-ar bizui pînă și la cea mai cruntă nevoie. Mă laudă astfel cu nerușinată exagerare, dar nu mai pomenește nici un cuvînt de Valia; îl văd bine însă că așteaptă să pronunț eu cel dintîi numele scump. Însă nici nu mă gîndesc; îi vorbesc și rîd cu el despre atîtea nimicuri, de parcă niciodată n-ar fi fost vorba între noi de o Valie. Și el nu știe dacă trebuie să-și întărească încrederea în mine, tocmai din această pricină, sau să se încrunte și să se despartă dușman. Pînă la urmă lucrurile stau astfel și cînd ne despărțim mîna lui joacă într-a mea. Dar tot nu pomenește numele, acum cel mai sfînt pentru amîndoi.

Abia am așteptat să plece cel care mă proclamă, cu de la sine chibzuință, virtutea amiciției personificate, abia l-am așteptat să plece, pentru că, Doamne, mă grăbesc, am de lucru! Din ziua venirii lui Arun, am întreprins o cercetare meticuloasă a malului Nistrului; am patru oameni cu mine, cu armele în bandulieră și-n mînă cu unelte. Măsurăm cu o ruletă, suprafață cu suprafață, ocolim și cotrobăim pe sub toate colnicele, ciocănim toate sălciile scorburoase, dăm la o parte nămeții învîrtoșați și rezidurile putrede în locurile suspecte, ne coborîm pînă-n linia apei înghețate și ne

ridicăm pînă la marginea din afară a zăvoaielor ori a pîlcurilor de trestii și răchiți; parcă am întreprinde schimbarea cursului apei. Trebuie să dăm neapărat de acel vad misterios prin care Serghie Bălan își face trecerile nesupărat de nimeni. Înainte de a începe această amănunțită și obositoare operație, am chemat soldații cari l-au surprins întîi, dar ei îl găsiseră la o bună distanță de rîu. Însă înspre miazăzi de bordeiul meu; ca atare cercetarea, pornind de la bordei, a început să răscolească partea de sud a sectorului. Mîrlanii mă ajută cu entuziasm; se complac la această febră, iar vîntul turbat, care scapă din lanț din cînd în cînd de la răsărit, mai rău ne asmute decît ne descurajează. Mai ales mie, cîntecul acesta cu oftat monoton, care, deodată, se oțîrește în sudălmi aprige, în tunete de furie și-n sughițuri de beție, ca un rus adevărat, îmi dădea un imbold nemărginit, o poftă fără frîu de aventură și de acțiune. Pentru că din tumultul psalmodiilor lui sălbatice, de sub dărîmăturile detunărilor lui de trăsnet, aud întruna picurînd note dulci de vioară, mînuită de degete de înger.

Eu cunosc arta de a exalta oamenii pînă la același nivel cu mine, și Iliad ar putea pune sfîntă mărturie pentru acest lucru; dar știu să le întărît ambiția, aruncîndu-le ca unor cîini înfometați, dinainte, un scop care să n-aibe nici pe departe măreția celui ascuns, urmărit numai de mine, sau poate nici o măreție. Aicea dejucarea stratagemelor acestui viclean contrabandist, care e Bălan, înseamnă pentru ei prilejul unei pasiuni fără pereche. E de ajuns să stai cîteva luni în sînul zăvoaielor și la marginea unui fluviu cu atîtea suspine, ca să te ardă din toate părțile flăcările curiozității pentru cel mai neînsemnat trosnet de creangă; însă închipuiți-vă emulația lor pentru un fapt haiducesc și romanțios, ca prinderea lui Bălan, dintre care eu știu să fac mai

repede decît mă aştept inamicul cel mai primejdios al omenirii, sau descoperirea grotei lui, unde ei, poate, îşi închipuie că vor găsi şi comori.

Într-adevăr, rîvna oamenilor mei era de nedescris; găsim bărci suspecte, gropi bizare precipitări şi dărăpănături, pe care nu le cunoscusem încă, ale solului. Dar ideea că vadul lui Bălan trebuie să fie ceva cu totul şi cu totul altfel, ca într-o povestire arabă, incomparabil mai curios şi mai viclean ca orice aşteptare, ne înfiora pe toţi, şi pe mine deopotrivă, şi ne da ghes la lucru şi spor nemaivăzut...

La Niculina nu mă duc decît pe înnoptat şi singur, pentru a-i adeveri că nu mă tem de nimic. Ea se miră şi aproape se supără de îndrăzneala şi imprudenţa mea. Pentru nimic în lume nu-mi concede că aş putea rezista lui Bălan. El rămîne neclintit, în concepţia ei, zeul forţei prin excelenţă. Eu nu pot fi în această restrînsă mitologie decît o divinitate mai fragilă, un fel de Eros sprinten, pe care ea-l acceptă, punîndu-şi în cap să-l protejeze cu toate mijloacele de furia supremului stăpîn.

Nepăsarea şi curajul meu îi contrazic oarecum aceste vederi, care, se pare, o încîntă nespus, dar în acelaş timp îi trezesc în şi mai mare măsură simţul prevenirii şi al autorăspunderii pentru această încăpăţînare juvenilă şi orbire amoroasă. Adeseori ea-mi cerceta într-adînc ochii şi mă mîngîia domol şi mustrător pe păr, ca pe-un copil neascultător. La cel dintîi zgomot neobişnuit, ea avea firesc – şi mie nu putu să-mi scape acest lucru – un gest de învăluire, ca o leoaică gata să-şi apere progenitura. Aceste mişcări îmi produceau plăcere nespusă; la rîndu-mi, o dezmierdam înduioşat, ca un sentimental incorijibil. Dar îndată atunci mi se părea că se interpuse între aceste perechi de ochi, care în clipele acelea se întîlneau aşa de nevinovat, umbra îndepărtată a zeului imens şi principal, a cărui stăpînire rămînea întruna

absolută și indiscutabilă. Și cînd numai umbra asta demăsurată se proiecta între noi, Niculina nu mai făcea nici o mișcare de ocrotire și mă lăsa pradă îndoielilor fometoase și necazului gelos.

La drept vorbind nu veneam niciodată neînsoțit de mai puțin de o grupă de oameni, cari trebuiau să pîndească pe poiana din dosul ogrăzii lui Bălan, unde puteau ajunge fără veste, prin poteca ascunsă, pe care mi-o divulgase Niculina. O sentinelă fixă rămînea de asemenea dincoace, sub salcia de la intrarea cătunului. Astfel, în timpul cît stăteam la dînsa, apropierea lui Bălan, care trebuia să se întîmple odată și odată, era socotită și așteptată. În orice moment puteam auzi semnalul convenit, care să-mi vestească prinderea evadatului, sau detunătura care să arate că nu vrea să se predea de bunăvoie. I-aș fi spus atunci Niculinei : „Hai, să-ți vezi Dumnezeul !“. Și-aș fi zbughit-o să i-l aduc plocon.

Dar mai mult de două ore nu puteam întîrzia la dînsa ; trebuia să mă reîntorc în mijlocul oamenilor. Într-una din nopți, cu Gîrneață și cu Gherăscu, a cărui statură respectabilă mă îndemna să-l am totdeauna alături de mine, indiferent de grupa cu care veneam, mă apucai să cobor în șanțul care, acoperit de arbuștii vesteji de pe margini, de mărăciniș pus anume, de ciulini și de alte uscături, aruncate ca din întîmplare, iar acum și de gheață și zăpadă, ducea din dreptul salciei în formă de tunel, pe sub gardul exterior al grădinei, de-a dreptul sub hambarele și cotețele pustii din dosul casei. Dădurăm de-un adevărat tranșeu, care, dacă deasupra era îngust tăiat, dîndu-ți impresia unui șanț fără prea mare adîncime, pe dedesubt era săpat larg, atîta ca să poți înainta comod pe brînci, ba, de la o vreme, chiar numai aplecat ; propriu-zis nu puteai ridica prea mult capul din pricina mărăcinilor de deasupra.

Merserăm cocoșați multă vreme de-a lungul acestui șanț curios, pe care l-ai fi crezut săpat anume pentru

lucrări de irigație și lărgit de viitura apelor ; în dreptul grădinilor, el se prefăcea în tunel complet, boltit în pământ și ceva mai larg, pe urmă se descoperea iarăși, pentru a avea drept tavan podeaua cotețelor și a hambarelor pustii. Părețele din stînga era aci din zid tencuit ; ne găseam deci exact în dosul casei. Coridorul înceta în curînd, în dreptul unei ferestruici sparte, de pivniță, largă cît să treacă fără greutate un corp omenesc oricît de voluminos printr-însa, cu cercevele noi de stejar și gratii solide, formînd un fel de grătar cu încuietoare, pe care nu-l puturăm clinti.

Dădui drumul felinarului electric ; era un beci larg și încăpător de aproape lungimea casei ; gîrliciul dădea spre grădină. Curios, pe din afară eu nu-l văzusem niciodată ; probabil, drumul către el era tot prin vreunul din hambarele mișcătoare ori nemișcătoare, cu rost ori fără rost trîntite alături ! Înspre uliță puturăm vedea încă două ferestruici, acelea însă foarte înguste și înfundate cu bucăți de cărămidă. Probabil, pe din afară erau și văruite. Pe lîngă părești, butoaie și cîteva scăunele scurte, țărănești, cu trei picioare ; într-un colț, o grămadă de nisip, din care ieșeau ici-colo cîteva gîturi de sticle.

— Se îngrijește bine boierul, opină Gîrneață, în vreme ce Gherăscu oftă și înghiți în sec.

Într-adevăr un beci de om cuprins. Beci ca toate beciurile ; numai că avea această fereastră cam mare pentru o pivniță și, nu mai încăpea îndoială, recent construită. Și care da, pe sub hambare, în lungul tranșeu de-afară, lucru pe care nu l-ar fi putut bănui cel care, intrînd normal prin gîrlici, ar fi privit dinăuntru.

Sub fereastră se remarca buza unui butoi, răsturnat cu fundul în sus. La mijloc o butie mai înaltă, în aceeași poziție, ținînd deasupra un butoiaș de bere, iar lîngă pîntecul ei supt, un altul mai de mijloc, iarăși cu fundul în sus.

— Astea trebuie să răsune a gol, își dă din nou cu părerea Gîrneață.

Dar dispoziția de trepte a acestor funduri de butoaie mie-mi aprinse deodată în amintire o veche nedumerire. Într-o clipă, felinarul umplu de lumină tot tavanul cu străveche boltă : exact deasupra butiei, pătratul unui chepeng tăia plafonul. Era limpede : cineva urcat pe fundul butiei putea să-l ridice îndată, apoi, servindu-se de butoiașul de bere, se înălța ușor în încăperea de deasupra. Judecînd după locul lui din tavan, chepengul da în odaia din mijloc – și acuma rostul furișelor și instinctivelor priviri ale Niculinei spre ferestruica suspectă mi se lămuriră. Domnul mai avea o intrare, pe unde putea să apară neașteptat, romantic și cu trapă și să-și dea seama, fără veste, ce se petrece în odaia soției lui. Probabil însă nu ăsta era scopul principal al năbădăiosului dispozitiv de film senzațional ; mai degrabă el era în legătură cu ocupația reală, aventuroasă și plină de riscuri, a acestui interesant gospodar. Aci era, așadar, prima sau cea din urmă haltă a transfugilor, după cum veneau sau aveau de gînd să treacă dincolo. Însă, implicit, soția era pusă sub neprevăzută supraveghere, ochiul mort al ferestruicei, a cărei acoperire pe din afară era cu siguranță oprită sub crudă osîndă, putîndu-se însufleți în orice moment de privirile oaspetelui subit. Iată, prin urmare, de ce Niculina prefera vara, drept acoperămînt al iubirei noastre, bolta puternic parfumată a nucului și de ce, în restul timpului, mă primea, cînd iubitoare ca o adevărată amantă, cînd binevoitoare, dar foarte serioasă, după cum domnul era angajat în vreo călătorie mai lungă sau se afla într-un tîrguleț mai apropiat ori numai pe la vecini.

Ieșirăm la lumina stelelor tot așa de nesupărați precum intrasem : eram atît de fericit de descoperirea mea că foarte cu multă greutate mă stăpînii să nu mă duc la Niculina, să mă îmbăt iarăși de frenezia strîngerilor ei,

fără, de bună seamă, a-i spune ceva de vizita ce i-am făcut prin subsol, în vreme ce căpșoru-i înecat în maldărul brun al părului mă visa în micul și depărtatul meu bordei, iar buzele-i, încă fierbinți de fiorul sărutărilor din seara asta, chemau în somn pe înșelatul fugărit, cu suflet de catran.

Ridicai posturile și pornii fără zăbavă, fără să las nici o pîndă ; acuma, cînd cunoșteam ca-n palmă cîmpul adversarului, găseam că e mai bine așa. Bălan trebuie să simtă anume că în a doua jumătate a nopții el redevine stăpîn pe avutul și pe soția lui ; el trebuie să recapete, timp de mai multe nopți de-a rîndul, siguranța mișcărilor lui între cele din urmă cîntaturi de cocoș. Numai astfel ne poate cădea în mînă acest zdravăn urs, în bîrlogul căruia știam acum să pătrundem prin intrările toate. Legănat molcom pe spinarea largă a lui Pafnute, făceam acum planul atacului. Era cît se poate de ușor ; n-aveam decît să-l așteptăm sub hambare, lîngă fereastra cu gratii : ne venea, vorba aceea, în brînci și nu ne rămînea decît să-l ajutăm să coboare. În vremea asta, la ușa gîrliciului, pe care va fi ușor s-o găsim, un post mic putea fi fixat pentru orice eventualitate, pe cînd deasupra, la ușa din mijloc, Cebuc bunăoară avea să facă un tărăboi fără pereche : „Deschideți, am venit să facem perchiziție !“. Mai rămînea să aflăm în ce moment anume Bălan poate fi găsit la domiciliu.

Acasă, mă dezbrac pe întunerec ; lumina mi-e frică să nu-mi tulbure imaginile plăcute care mi se perindă prin minte ; pentru că-mi închipui acum pe Niculina, de o gravitate fără pereche, față de Cebuc și de soldații prostiți, pe care-i conduce, sigură de sine, prin cele două odăi ferecate. Numai ochii ei cuvîntează : „Poftiți, luați-l, dacă-l găsiți !“. Dar deodată auzul ei prinde un zgomot din cale-afară de neașteptat. Un ciocănit pe dedesubt, în vreme ce Cebuc și soldații vor trebui să

se arăte ei înșiși intrigați și consternați și vor da la o parte jilțul cel negru, de-al cărui loc îmi amintesc cu preciziune tocmai acum. Chepengul va începe atunci să se ridice și, prin trapa misterioasă, va apare... capul domnului locotenent.

„– Bună seara, Niculino..."

Și-i voi șopti la ureche... „Nu-l mai aștepta... e jos, legat burduf și de astă dată, nădăjduiesc, pentru totdeauna. Îți închipui ce plăcere i-a făcut văzîndu-mă cum mă ridic pe butoaie ca să vin la tine... Haidem dincolo, la noi, în patul nostru..."

Ideea că în patul nostru el nu mai doarme, el nu mai poate să doarmă de cînd e pus sub urmărire – pentru că trebuie să-și aibe culcușul pe vreuna din lavițele încărcate de covoare, din odaia de mijloc, necontenit aproape de vizuina salvatoare – mă încîntă nespus. Deci, dincolo Niculina era numai a mea. Iar cînd el va fi pornit, de astă dată pentru multă, foarte multă vreme, ea va rămîne întreagă a mea...

Dar oare gîndul ei va înceta să se mai întoarcă la dînsul? Faptul că i-am dejucat puțin complicatele lui manevre subterane și i-am risipit misterul, cu care-i plăcea să se învăluiască, îl va anula oare definitiv din spiritul ei sau va lua acolo locul ce mi se dedicase mie, al celui slab și năpăstuit, al celui ce trebuie protejat?... Și pentru o biruință atît de incertă, trebuie să renunț cu desăvîrșire la rusoaică, lăsînd să-mi treacă inutil prin mînă acest Serghe Bălan, singurul om pe lume căruia îi sta în putere să-mi aducă astăzi o fericire completă, de care sunt numai la un pas și totuși atît de aproape de pierderea ireparabilă?

Ah, să las nerezolvată necunoscuta asta – imaginea pe care n-o pot cuprinde cu toată puterea acumulată din atîtea vrafuri de cărți, pe care nici o metodă diferențială ori integrală nu mi-o poate statornici în minte –

să adăpostesc pînă-n afundul vieţei mele remuşcarea că am trecut, acoperindu-mi ochii, pe lîngă unicul meu noroc?

Năvalnic, dorinţa însălbăticită îşi dă drumul în adîncul sufletului meu ca într-o fîntînă întunecoasă şi cu fund depărtat. O aud căzînd acolo, cu mare bufnet de ape, cu creste spumoase şi întărîtate, care sar pînă sus, mă izbesc în plină conştiinţă. De mult o simţeam zbătîndu-se în lanţurile în care trebuia să stea legată, dar în beciul lui Bălan ea da adevărate semne de nelinişte şi încordare. Hm, să nu-l arestez oare, să cotesc puţin drumul drept al îndatoririlor mele, să-l acopăr ori chiar să-l smulg eu însumi din ţinta propriilor mei soldaţi?

Oare el va primi să mă ajute?... Da, desigur, desigur... Gîndul că o alta m-ar putea îndepărta de Niculina... O, asta fără îndoială, fără îndoială...

Şi pînă adînc în noapte întrebare nouă naşte din întrebare nouă şi eu caut zadarnic, în răcoarea vreunui colţ de pernă, loc statornic de odihnă pentru tîmplele mele fierbinţi.

În seara următoare, Gîrneaţă mă anunţă că a dat de uşa gîrliciului, care e încuiată cu lacăt enorm, dar simplu. Gherăscu, care e lăcătuş de meserie – Gîrneaţă crede că şi pungaş – pretinde că-l va deschide uşor, dacă îşi va aduce de la post o unealtă anume. Deci, Gîrneaţă îmi dă ideea să se ascundă cu un pîlc de soldaţi în beci, printre butoaie, în vreme ce eu voi ţine pe Niculina de vorbă. Dacă voi întîrzia mai mult la dînsa, peste obicei, Serghe îşi va face desigur apariţia pe calea lui ascunsă; Gîrneaţă e convins că Serghe face drumul ăsta în fiecare noapte, după plecarea noastră.

O grupă de soldaţi va rămîne în curte drept rezervă. Contrabandistul va fi somat în momentul cînd se va

ridica pe butia din mijloc: în această poziție el va oferi o țintă minunată, așa că va fi nevoit să se predea de bunăvoie... iar dacă nu, atîtea arme, dintre atîtea butoaie.

Îmi scapă, probabil, o mișcare cam prea vădită de dezaprobare, pentru că ochii plutonierului, atît de entuziasmat de simplitatea și limpezimea planului lui, s-au micșorat deodată și mă privesc scormonitori. Trebuie deci să repar prompt, deși poate e numai o închipuire a mea că Gîrneață ar putea să mă treacă la bănat. Dar e destul de mult, de bună seamă, că am început să am și astfel de închipuiri.

— Nu-mi prea surîde deloc propunerea asta... Cred că ar fi bine să nu vă prea apropiați de beciul acela... El trebuie să aibe ochii în toate părțile...

Gîrneață e contrariat și-și frămîntă buzele, privindu-mă pe sub sprîncenele strînse...

— Totuși, așa cum am spus eu – se încăpățînează el, simțind că în acest loc pipăitul lui oltenesc a dat de ceva slab –, cred că am putea face o încercare...

Nu mă gîndesc să mă burzuluiesc, deși stăruința mă enervează. Mă mulțumesc să răspund flegmatic:

— Și dacă încercarea cade, adio orice altă încercare!

Gîrneață își mîngîie înciudat cele două muște negre de sub nas. Surprind printre degetele care-i acopăr astfel gura un rînjet fugar, dar cu sens. Din cînd în cînd mă măsoară oblic și furiș. Mă silesc să-mi dau seama cam ce-ar putea să-i aducă lui vreo îndoială asupra purtării mele; pentru el, eu am tot interesul să mă descotorosesc de Bălan.

— Adună oamenii, Gîrneață! ordon.

El ezită și are îndrăzneala să mă întrebe rînjind:

— Pe toți?

— Pe toți! îi răspund senin și rîzător.

El dă din umeri, tot așa de rîzător, ca și cînd ar fi spus: „Te privește!".

Iar în vreme ce umbre negre, cu zgîlțîituri metalice, se adună din colțuri la aliniere, rînjetul lui crește nemăsurat, cînd îmi șoptește:

— Mîine... atuncea... n-are să mai fie nevoie de atîția oameni... Poate n-o să aveți nevoie nici de serviciile mele...

Hm. Mi se pare c-am înțeles. El poate crede că-n seara asta între mine și Niculina a intervenit o învoială; între mine și Serghe prin intermediul Niculinei. Da, da... mi se pare că sunt pe-aproape... O învoială de îngăduință, evident, prin care mi se acordă, în schimb, ce? Tot o îngăduință, desigur – de bună seamă la farmecele Niculinei –, pentru că Gîrneață n-a avut de unde afla cunoștințele și demersurile mele adevărate privitoare la aducerea Valiei. Ah, ceva și mai plauzibil, care să explice această schimbare subită de ieri pînă azi a entuziasmului meu pentru prinderea lui Bălan: fără doar și poate, o învoială cu avantagii bănești pentru mine! Bată-te, Gîrneață, uitasem că ești oltean...

— Eu nu vreau să prindem așa repede pe Bălan, îi strecor ușor în ureche, cînd pornim.

Gîrneață mă privește strălucitor. Se gîndește oare serios că voi aduce vorba de cota parte?

— Noi trebuie să-l lăsăm să treacă încă o dată Nistrul, și chiar de mai multe ori, reluai calm și făcîndu-mă că nu observ variațiile fizionomice ale ascultătorului. Înțelegi, principalul e să descoperim locul lui de trecere. O dată acela aflat, răul e tăiat de la rădăcină...

Ochii lui Gîrneață se întunecară și se strînseră pentru a reveni la normal.

— Cum am putea să-l urmărim fără a fi simțiți de dînsul? – continuai, asta e întrebarea. Că-mi va trece două-trei haimanale dincolo, asta n-are să mă sinchisească prea mult, ducă-se... Totul e să-i aflăm vadul... unde putem să-l așteptăm perfect de bine și la

întoarcere... vadul vestit al lui Bălan, despre care mi-a spus Arun...

Gîrneață începuse să încuviințeze.

— Trebuie să-l lăsăm mai multă vreme în pace... să umble nesupărat la dînsul acasă, opină el... Iar mai tîrziu noi să-l pîndim undeva pe cîmpie și să-l urmărim...

— Trebuie să găsim, chiar lîngă rîpa pe unde el coboară, o ascunzătoare bună și nesimțită, de unde să-i supraveghem toate mișcările... Și cînd va porni spre Nistru, după el... binișor... ușurel. Dar unde, unde să găsim această scorbură, fără ca să ne simtă banditul?... Înțelegi, mie-mi trebuie numai o dată să se ducă și numai o dată să se întoarcă... Înțelegi, Gîrneață, numai o dată să se întoarcă...

— Ba chiar numai să-l vedem pe *un' se duce*... că-l oprim noi...

— Nu, nu, nimic... nici o somație, nici un foc... De ce să nu vedem ce transport nou ne mai aduce dumnealui?... Tot ne scapă unul acum... barim să apucăm pe cel pe care ni-l aduce... Și pe urmă, vezi tu, printre ostroave, pe Nistru, nu e chiar așa de greu de scăpat... Pe cît, cînd vine, alunecă de-a dreptul în brațele noastre...

Gîrneață găsi că e cazul să mă felicite, cu minunarea lui obișnuită, exagerată, pentru tactica și dibăcia planului meu.

Niculina în ograda postului meu?! Privesc pe fereastră și nu pot să cred. În noaptea trecută doar fusesem la dînsa... E surprinzător de elegantă și distinsă; gătită de... stradă n-am mai văzut-o niciodată. O blană lungă de astrahan negru, lucios, îi coboară pînă puțin deasupra gleznelor, strînse în șoșoni înalți de cauciuc negru; în cap poartă căciulă tot de astrahan, dată cochet pe-o ureche. Ochii parcă-i sunt mai întunecoși sub înfățișarea asta, iar trăsăturile au parcă un accent

mai sever, mai nobil, de mare cucoană. Cu greu și cu grea satisfacție mă dumiresc că brațele acelea înmănușate erau noaptea trecută goale și împletite pe după gîtul meu.

O primesc cu plăcere zgomotoasă, o ajut să-și scoată paltonul ; sub el e gătită asemenea „de ieșit", cu rochie bine croită și cu gust, de stofă fină. Niculina e superbă. O strîng în brațe cu mai puțină brutalitate ca pînă acuma și o sărut lung și repetat.

— Parcă ai fi venit să mă iei, să plecăm împreună... să uităm de locurile ăștia...

Ba a venit pentru ceva și mai neașteptat. Să-mi destăinuie că Bălan s-a reîntors azi-noapte, după plecarea noastră și... să mă mustre că a putut s-o facă așa de ușor. A brutalizat-o din nou și vrea, la rîndu-i, să se răzbune. Dumnezeule ! vrea să mi-l dea prins. Peste două nopți va trebui să sosească iarăși cu un transport proaspăt. A amenințat-o cu moartea dacă îl va trăda... De aceea ea nici n-a mai așteptat seara... se îngrijora că poate n-am să viu !

Ceea ce mi-e dat să aud mă surprinde și mai mult decît ceea ce mi-a fost dat să văd în după-amiaza asta !

Niculina îmi cere ajutorul împotriva lui bărbatu-său ! Am așezat-o pe genunchii mei și ea mă privește drept în ochi, nu-mi dă o clipă răgaz să înțeleg decît ceea ce-mi vorbește, decît ceea ce-mi poruncește ea.

Va trebui să aduc soldați mulți, foarte mulți, mai mulți de jumătate de cît am... altfel nu va îndrăzni să rămînă în casă și va fugi. Dar ea vrea să rămînă, să-l vadă prins, legat, să-i arunce în față ura și disprețul ei.

Mă zguduia de mînă și-mi scormonea cu unghia reziduri sadice în subconștient ; îl vom ține legat un ceas, dincolo, în odaia cu ferestruică, și noi dincoace vom chicoti.

— Să vezi cum am să te strîng atunci, cum am să mă zbucium și cum am să chicotesc... să-l simt tresărind

de sub frînghii... Și pe urmă să trec dincolo cu ochii încercănați, să-l mîngîi pe obraz și să-l jelesc... Pentru c-o fugit, nu-i așa că va fi osîndit la mai mulți ani?

Mă cutremur de surpriză și de plăcere.

— Vii?

Îi răspund cu sărutări grele, prelungi.

— Așa... aproape de miezul nopții trebuie să vii cu moscalii. El va sosi ca la un ceas, două, după aceea, cînd știe că plecați, că mi-a smuls totul azi-noapte din gură... Dar dacă vii așa cum doresc eu, vei afla și tu noutăți fără pereche.

Înclin din cap cu pricepere; dar nu mă grăbesc să-i descopăr că noutățile ei sunt lucruri vechi pentru mine.

— La repezeală îi așezăm pe toți, care pe unde trebuie. Eu singură îți-i așez cu mîna mea prin toate ungherele, afară de locurile pe unde trebuie el să sosească, să nu-i dea de bănuit... Miroase foarte departe, ca un copoi... Haide, spune, mi-aduci patruzeci de saldați?...

Apreciez avîntul, prevederea și mai cu seamă sinceritatea Niculinei. Dar ajutorul pretins mi se pare exagerat.

— Ce să facem noi cu patruzeci de oameni acolo, Niculino, mi-e rușine de așa vitejie... patru sunt de ajuns...

Dar ea nu vrea să audă, se supără, îmi spune că dacă nu va număra ea cu mîna ei patruzeci de oameni, nu se mai angajează la nimic. Și prinde iarăși să-mi zugrăvească scena care se va petrece peste două nopți, cu noi și neașteptate amănunte, care-mi învăluie ochii în dogori de plăcere.

Încerc s-o ridic, înfiorat de căldura acestei revărsări de ură, dar ea știe și acum să-mi scape din brațe, cu dibăcia de demult. Nu, acum nu, și nici la noapte. Trebuie să ne păstrăm pînă-n noaptea următoare, cînd va fi în sfîrșit cu totul și cu totul a mea. Acuma nu, pentru orice pe lume...

— Voi pune apoi îndată masa și ne vom ospăta... ăsta va fi ospățul de nuntă... voi scoate vin din beci și voi da și la soldați... Și-i vom da și lui prin ferestruică...

Doamne, mi se pare că trăiesc în vremea străvechilor năvale, cînd femeia învinsului trebuia să se așeze la masa prăzilor, alături de învingător, să se îmbete, să cînte și să joace pentru el, să cadă frenetic în brațele lui, dinaintea celui legat și neputincios.

Gîrneață nu pare să aprobe deloc noul meu plan de luptă. Rămîne întunecat și tăcut.

— Nu înțelegi, Gîrneață, e fără nici o bătaie de cap.

— Și vadul lui, cum îl mai aflăm, domnule locotenent? Parcă spuneați că ăla e mai important...

— Îl vom afla noi și pe acela...

— N-are să ni-l arăte chiar de l-om pune pe cărbuni...

— O să-l facem scăpat o dată, la urma urmei...

— Atunci de ce să ne mai ostenim să-l prindem la noapte... de ce să nu-l urmărim, cum am plănuit doară întîi...

— Măi băiatule, măi, nu înțelegi tu odată... și plescăiesc din buze, negăsind cu ce să continui. Ba da, iată: Nu-nțelegi tu odată... mi-e frică să nu vă simtă... și ne scapă atunci și el și vadu...

— Hm, domnule locotenent... răspund eu, cu ce vreți dumneavoastră, dacă ne-o simți... Mi-am găsit un locșor... nu acolo pe unde cobora el... mult mai la dreapta, spre drumeagul care dă în sat... e chiar pe costișă și au toată cîmpia sub ochi... Și beznă nepătrunsă să fie, dar dacă te-nveți cu noaptea, pînă la douăzeci de metri tot nu-ți scapă nimic... C-așa e scobit terenul acolo, că trebuie să faci ocol ca s-ajungi cu piciorul; dar peste tufărișuri e foarte aproape și privești drept în scoborîșul lui...

Și Gîrneață continuă, ca și cînd scena i s-ar desfășura prezentă aci, lîngă noi, în jurul nostru...

— Acolo e de ajuns să fie doar unul dintre noi, ăilalți așteaptă în vîlcea... printre tufe... m-am hotărît eu singur să mă așez sus... ca să mă scobor repede și fără zgomot la ăi de jos... dac-o fi lună, pe de o parte e mai bine, că e lumină, da' pe de alta e mai rău, că trebuie să ne ținem mult în urmă... dar dacă sunt numai stele ori nor... ne luminează destul zăpada...

Gîrneață e încă pe drum după haiduc, dar gîndul meu îl așteaptă în noaptea posomorîtă, cu promoroacă, printre fantasmele albe ale sălciilor... Suntem doar patru ființe cu inimile una lîngă alta... iar mai departe, pentru orice eventualitate, un caporal cu o grupă întreagă... Tăcere și ureche încordată... pînă ce, în cornetele auzului supraexcitat de nerăbdare, cad cele dintîi unde ale mișcării care se apropie... Sunt ei: Bălan și-o fată înaltă... cu o cutie de vioară...

— Dacă n-or fi înțeleși, încep iarăși să aud pe Gîrneață, eu îmi pun capu' jos, domnule locotenent...

Am tresărit deodată și m-am întors dușmănos spre dînsul.

— Să ne mutăm, adică, toți acolo, ca să poată trece bărbatu-său nestingherit încoace... Și noi, așteaptă, așteaptă, iar dimineața cocoana să nu mai poată de mirare. „Ai văzut că n-a venit? să știi că a mirosit ceva..."

Noaptea s-a lăsat atît de jos pe pămînt, că nu mai e loc pe sub dînsa nici pentru cea mai bună privire. Doar zgomotele sosesc, zgomotul de metal și forfotă al pregătirei soldaților. Copacii s-au înfrățit și s-au contopit cu desăvîrșire cu acest alburiu îngroșat al chiciurei îmbibate de întunerec, mai înșelător decît bezna cea mai adîncă; doar trunchiul sălciilor celor mai apropiate par trombe chinuite, vărsate de norii catranului înghețat de deasupra. Umbrele umane au căpătat dimensiuni și deșucheri de mogîldețe; se strîng și se așează într-o linie, care niciodată nu mai poate fi dreaptă. Pașii mă

duc prin puiul de ger ca prin roiuri de albine amorțite, care mă înțeapă ca în vis, în vîrful nasului și al urechilor.

Ridic gulerul de blană al dolmanului și chem pe Gîrneață. Îl întreb în chip de ultimatum dacă e hotărît să facă urmărirea, dacă și-a ales oamenii și dacă pe-un astfel de întunerec crede că poate ajunge la vreun rezultat.

Da. E hotărît și înțelegerea e făcută cu Cebuc. Va mai lua și pe Gherăscu...

— Cît de văzut, măcar de-o avea el ochi mai buni ca ai mei, se prinde vitejește Gîrneață.

Propriu-zis nu mai simțeam acum nici nerăbdarea de la început de a vedea sinceritatea și deci totala abdicare a Niculinei, nici entuziasmul cinic de a lega pe Bălan, ajutat de-a dreptul de acest idol al sufletului lui, din pricina căruia, la arestarea dintîi, îmi jurase desigur ură de moarte. Gîndul reveni întreg la Valia, ca un fuior întors o clipă de la răsuceala lui firească.

Dar siguranța lui Gîrneață în amăgirea Niculinei îmi înfigea și mai adînc ácele gerului în umerii obrajilor, iar minciuna și prefăcătoria acesteia mă umplură pînă-n fund de indignare și de umilință. De aceea, curios peste măsură să văd pînă la ce margine va aduce batjocura ce-mi pregătește, îi execut în întregime îndemnul: patruzeci de soldați și gradați pășesc pe urmele crupei lui Pafnute pe drumul bine cunoscut, în noaptea incertă și neprietenă.

Niculina ne aștepta.

Ne primește cu șoapte și cu satisfacție, îmi numără soldații și ea singură îi așează, cîte unul sau cît doi, pe la colțuri, pe după stîlpi, în dosul porții, în coșar, pe după grajduri, în toate părțile în curte, dar nu în grădinița cu nuc și nici în livada cea mare care ducea spre salcia pletoasă și spre cărăruia invizibilă de pe rîpa cu mărăcinișuri. Se înțelege: pe acolo trebuia să

vină el, și cel mai mic zgomot, cea mai neînsemnată bănuială, îl întorcea îndată din cale, strica totul. Pe cînd așa, va fi lăsat să se apropie, va bate în *fereastra* din dos, Niculina îl va îndemna să treacă la *ușă*, va fi lăsat să intre pe întunerec, eu, *din dosul ușii*, îi voi pune revolverul în tîmplă și cu țignalul în gură voi da alarma. Și cei patruzeci de oameni se vor năpusti.

Mai rămînea să-mi explice Niculina de ce nu pune soldați și în hrubele din dosul casei ; dar uită s-o facă și, evident, nici eu nu-i atrag atenția asupra acestei omisiuni. Iar oamenii mei, cari erau instruiți să nu-și exprime nici cea mai ușoară nedumerire, își primiră locurile hotărîte, cu muțenie adîncă... Dacă pînă într-un ceas nu avea să se petreacă nimica și nu primeau semnal de la mine, sergentul avea poruncă să-i adune pe toți în magazia cea mare și să facă și focul.

— Atunci vom aștepta înăuntru numai noi doi, Niculino ; poate e nevoie să stingem și lampa ?

— Nu e nevoie, nu e nevoie... poate va bănui ceva... Să vadă că-l aștept... N-are să poată zări prin perdele cine mai e înăuntru...

Mă așezai călare pe-un scaun, chiar lîngă ușa pe care o încuiai bine, și-i dovedii neglijent că aci eram ferit și de ochi și de glonț, și dinspre cele două ferestre cu gratii de fier, cari dau în pălimar – de unde, de bună seamă, nu avea să vină nici un pericol – și, mai cu seamă, dinspre ferestruica de-alături, ale cărei perdele erau acuma suspect de bine împreunate.

— Ce ne poate privi ferestruica ? dă ea mirată din umeri. Dar e bine, e foarte bine că te-ai așezat așa, încuviință ea privind anume spre ferestrele cele mari.

— Poate-i vine gust să intre întîi alături... Ar fi fost bine să fi așezat un om, doi, și-acolo...

— Cum o să intre ? se minună toată Niculina. Cheia e doar la mine.

Și mi-o arătă.

— Nu cumva mai are și-o pereche.

— Nuuu...

O mirare a Niculinei a fost că oamenii pe care i-am adus erau doar moscali și vagmiștri de cei mici. Era bine să fi avut și ajutorul lui Gîrneață ori Cebuc...

— Ce vrei? După ce că las hotarul dezgolit... cu trei schimburi de cîte zece oameni, să las măcar cu dînșii pe amîndoi plutonierii. Altfel patrulele își fac de cap... Dacă vine o inspecție?... Ar rîde de mine toată armata, dacă ar afla că am pornit cu patruzeci de bărbați, ca să prind unul singur... Asta numai ca să-ți fac pe voile tale... Așa se prostește bărbatul, cînd îi șoptește ceva la ureche o femeie frumoasă.

Ea se apropie de mine, lîngă ușă, mi se așează pe genunchi și mă mîngîie înduioșată: trebuii să constat nu fără surprindere că gestul ei era din cale-afară de gingaș și de curat.

— Lasă, are să fie bine de noi doi, mă asigură ea.

Îmi petrecu brațele pe după gît și mă sărută lung. Dar se ridică repede și-și puse degetul pe buze, făcîndu-mi semnul cuminteniei, ca o gazdă care are întîi treburi mai serioase de îndeplinit.

Și la distanță, socotită dincolo de lungimea mînei mele, ea porni să se învîrtească zglobie, tropăind cam exagerat pe scîndurile podelei. Avea ușoare momente de neatenție, pe care le acoperea îndată cu rîsete din nimic, cu alte tropăieli, iar acum, din nebăgare de seamă, luă în picioare un scaun greu de lemn, care căzu pe spetează cu plesnet mare...

— Nu știu ce am, se grăbi ea să mă lămurească. Sunt strașnic de nerăbdătoare...

— Adevărat... tropăi de parcă ți-ar fi frig.

— Tropăi?

— Așa mi s-a părut... Mai pune un lemn în sobă... aici la ușă nu prea e așa cald, iartă-mă că nu pot să fac eu lucrul ăsta.

Ea se grăbi să-mi asculte sfatul, deși era nespus de cald în odaie – cu dolmanul pe mine parcă eram în baie. Luă chiar mai multe bucăți dintr-o dată și toate-i scăpară în ultimul moment cu zgomot cumplit.

Ea se scuză pentru stîngăcie, iar eu îi trimisei o sărutare. Va să zică stimabilul era în pivniță. Și trebuia să i se dea semnalul cuvenit. Probabil acela a fost detunătura jilțului celui greu, prăbușit pe scînduri. Căderea lemnelor era un supliment. Acum privirea ei începuse să cate ca din întîmplare spre ferestruica întunecată. Așteaptă cumva să i se răspundă că s-a auzit semnalul și că expediția începe?... Mai mult decît probabil! De bună seamă însă confirmarea din dosul perdeluțelor strînse trebuie să cam întîrzie. Rîsul ei din acest moment, fără prea justă cauză, e prea galben, ca să nu trădeze o vie neliniște. Drăguța de ea, trebuie ajutată mititica...

— Niculina, dar ești de-o nervozitate de nedescris. Parcă ai avea chef de joc. Tot stau eu aici în colțul ăsta, de unde nu pot să mă mișc... Pînă una alta, ia trage-i tu o căzăcească zdravănă... Nu mă îndoiesc c-o știi...

— O căzăcească? dădu ea din umeri pentru o astfel de trăsnaie, însă tare luminată la față. A, ție nu ți-am arătat niciodată cum știu eu să joc căzăcească...

— Nu mi-ai arătat, într-adevăr...

Propriu-zis nu vroise să-mi arate, cînd, astă toamnă, îmi mai venise această fantezie. Atunci tocmai se scuzase că n-o știe prea bine.

Și pașii ei se porniră în fugă pe loc, corpul începu să i se zbată, strîngîndu-se pe vine și înălțîndu-se în dîrze cutremurări ale sînilor, capul îi căzu pe spate; cu chiote lungi, cu priviri de extaz, toată ființa ei se concentrase subit în jocul acesta sălbatic, nepăsătoare de ce-ar putea să se mai întîmple cu închipuita ivire neașteptată a lui Bălan pe la ferestrele din afară, nebăgătoare de seamă că sonoritatea cam imperfectă a

podelei, pînă și unui auz mai puțin atent, i-ar fi putut revela dedesubt golul unui beci. Nu-mi mai rămîne nici o îndoială.

Și cînd socotesc că „semnalul" a răspuns chiar pînă-n magazia soldaților, nu numai în beci, o întrerupt destul de serios :

— Niculina, ar trebui să mai lași dupănitul ăsta... Dacă vine tocmai acum și te-aude de departe ?

Ea se oprește deodată și mă privește galbenă și îngrozită, înecîndu-se în zbaterea aprigă a respirației. Dar eu o asigur cu înclinări repetate din cap și cu rîs împăciuitor – și ea înțelege – că gîndul meu e fără ascunziș și că sfatul e dat cu adevărat pentru Bălan cel din afară. O îndemn să joace iarăși, dar mai ușurel, că poate și soldații de afară să se ia de gînduri ; eu îi voi fluiera ușor căzăcească, pe care ea și-o cîntase singură pînă acum. Dar ea mă privește din nou îndoielnică... și refuză, privind cu exagerată îngrozire ferestrele din afară și cu vădită enervare către ferestruica fără răspuns. Îmi face mutește semnul negației.

E rîndul meu să mă neliniștesc ; îmi regret intervenția, cu aer de glumă stupidă, în dezlănțuirea tot mai sălbatică a jocului ei. Sunt hotărît să încep eu acum semnalele pentru cei dedesubt. Dar încă mai aștept : mă asigur că poate nu-s gata toate pregătirile acolo. E o cursă mare pe care trebuie s-o întreprindă acum Bălan și la mijloc trebuie să fie o răsplată și mai mare, de vreme ce el și-a luat atît de îndrăznețe precauții... Acum poate fi fără grijă. Nesupărat de nimeni, va atinge malul Nistrului și-l va trece... căci dincolo îl așteaptă o propunere, cine știe, pentru el tot așa de scumpă, pentru mine cea mai scumpă din lume...

Iar peste trei zile... peste patru sau poate chiar numai peste două, vîrful degetelor mele se va înfiora la atingerea mîinilor ei... îi voi pipăi fruntea și obrajii și-i voi

cuprinde în sfîrșit dintr-o dată, cu o lacomă înghițitură a ochilor, pentru totdeauna, fața asta insesizabilă, pe care în sfîrșit o voi avea...

Tresar iarăși uimit de apropierea acestei atît de dorite, de nostalgice fericiri.

Și tresăritul meu concordă cu tresărirea Niculinei. Nu mi s-a părut. Pe fața ei furișată pentru a nu știu cîta oară spre ferestruică, am surprins o ușoară alungare de umbre și linii, ca apa calmă într-un amurg, pe care a[u] atins-o picioare de gîză. Nu mai încape îndoială : acum figura ei e toată spre mine, rîzătoare și asigurătoare. S-a făcut așadar... el e gata de pornit, așadar... Într-un ceas bun, Dumnezeule mare...

Dar tocmai acum, calmul, care ar trebui din nou să mi se așeze în suflet ca într-un jilț, încă nu-și găsește locul complet liberat. Nourași de nesiguranță izvorăsc din albastrul care domnise neîntinat la început înlăuntru-mi și-mi umplu cerul nădejdei cu spuma opacă a grijei : dacă va ocoli Duboșanii, dacă nu se va ajunge cu Valia la tocmeală, dacă va plănui s-o jefuiască, dacă ea se va fi mutat în alt sat... S-o găsească, s-o găsească...

Trebuie să opresc această năvală de gînduri deșucheate, care-mi străbat acum din toate părțile capul, în iureș din ce în ce mai accelerat. Trebuie să mă înțeleg răspicat cu banditul...

— Niculina, izbucnii deodată. Spune, este încă acolo, oprește-l... Vreau să mă înțeleg cu el... nu-i voi face nimic ; dacă mă va asculta... Îl voi lăsa să plece...

Niculina, care se așezase tocmai pe marginea patului, s-a ridicat tremurînd și țintește privirile înnebunite spre țignalul pe care mîna-mi mi-l apropie de buze.

— Ce faci, îngăimă ea stins, frîngîndu-și mîinile... Să nu șuieri...

— Dacă-l vei opri, nu șuier. Vreau să-i vorbesc, să ne înțelegem. Dacă nu – urlu cu toată puterea –, voi

înconjura toată casa și toată ograda pînă la salcia pletoasă de lîngă rîpă... Trebuie să mai fie o ieșire pe aici... O voi găsi eu, n-aveți grijă...

Dar ea și-a revenit acum, e stăpînă pe vorbele și pe mișcările ei, cu toată paloarea ce i-a rămas pe față.

— N-ai decît s-o înconjuri și să cauți pînă mîine, mă înfruntă ea cu cerbicie, izbucnind apoi în rîs. Ce ți-a mai cășunat? Ce vrei să zici? Că sunt înțeleasă cu Serghe... Cum? În ce chip sunt înțeleasă cu el?... De unde să-l opresc...

— Dacă nu-l oprești, șuier...

— Șuieră! mă bravează ea, fixîndu-mă puternic și făcînd un pas spre mine. Dar cînd fluierul mi-atinge buzele, ea se repede la mine și mi-l smulge dintr-o smucitură. Nu pricepi că ești nebun? Ce ți-a mai venit? Ai să cauți degeaba. Casa n-are decît ușile aistea: cea de-aci și cea de-acolo. Unde poate să fie el?... Și dacă ar fi, cum ar putea să plece știindu-te aici, se hazardează ea la diversiune...

— Lasă asta, Niculina... Acum știu bine, el a fost ascuns dincolo... te-a pus să mă ții de vorbă și să mă îndemni să-mi aduc toți soldații, ca să poată el trece peste rîu, nesupărat... Foarte bine... îl voi lăsa să plece... Dar în schimb vreau să-i propun și eu ceva... Dacă-mi îndeplinește ce-i cer, din partea mea va fi liber totdeauna... Ascultă, Serghe Bălan, rostesc solemn, îndreptînd graiul spre ferestruică.

Dar Niculina izbucnește într-un rîs formidabil. Ea e la un lung de mînă departe de mine, oprită de firetul fluierului, pe care-l ține zdravăn în mînă.

Profit de veselia ei subită și-n care mi-e cu neputință să recunosc rezonanța calpă, ca să-mi eliberez țignalul. Ideea ce-mi venise tocmai acuma avea fără îndoială să-mi spună dacă Serghe apucase să se coboare în pivniță sau se mai găsea încă alături. Pentru că...

oricît ar fi consimțit el în cele din urmă să-și negocieze în chipul ăsta necredința nevestei, ea nu va merge pînă acolo cu îndrăzneala încît să execute ceea ce-i voi comanda eu acuma...

— Atunci, dacă nu e aici... atunci dezbracă-te, iubita mea, haide, dezbracă-te...

Într-adevăr. Ea mă privește uluită peste măsură, stupidă... Veselia s-a prefăcut într-o clipită în cea mai cumplită stupoare...

Rînjesc satisfăcut.

— Haide, ce mai aștepți...

— Dar ce ți-a mai venit... dar nu te mai pricep... dar nu înțelegi că el trebuie să sosească dintr-o clipă într-alta...

— Nu face nimic... eu am să-l primesc, nu tu... haideți, haideți...

— Pesemne șăguiești...

— Începi... sau...

Niculina e galbenă ca un cadavru... Numai ochii ei trăiesc mai vii ca viața însăși. Pe urmă brațele i se ridicară în semnul celei mai zdravene nedumeriri, de fapt pentru a cîștiga timp și mai ales a arunca, la adăpostul brațului, o nouă privire la ferestruică...

Și eu aici am vrut să ajung: mi-e de ajuns această privire și sunt gata s-o opresc, să dau drum cuvintelor mele pentru Valia...

Dar tocmai atunci, mîinile Niculinei căzură, ea începu să rîdă stingherită și un vîrf de curiozitate îmi înfipse în suflet îndemnul unei ușoare zăbave. Cu oftat de pudoare, ea-și trase pe dedesubt șnurul capotului larg; pulpanele acestuia se lăsară atunci într-o parte și într-alta, descoperind în întredeschizătură albul moleșitor al lingeriei intime și o coapsă goală pînă mult deasupra genunchiului... Doamne, ar trebui să opresc aci silnicia, dar îmi simt ochii dogorind ca-n fața unei arzătoare

noutăți. De-abia acum îmi dau seama de însemnătatea acestui cîștig uimitor, pe care l-a dobîndit pentru mine Niculina : el acceptă, el mă acceptă.

Niculina chicoti ușor, rușinată, își duse cu aceeași încetineală stînjenită și calculată mîinile la ochi, iarăși pavăză pentru a primi noua aprobare, pe urmă, întinzînd brațele în jos, se scutură hotărîtă : capotul căzu, cerc negru, în jurul înaltelor picioare.

Aștept cu fluierul, dar și cu sufletul la buze ; e cu putință oare ? Ea rîdea în cascade scurte, rușinate, ca o fecioară pe care o dezbraci, în vreme ce coada ochiului îi scapă necontenit spre fereastră : e limpede că nu de mine se rușinează. A doua fustă, albă și scurtă, căzu de asemeni. Era timpul s-o fac să înceteze... și totuși... ea rîde șagalnic spre mine, spre ferestruică...

O, sunt un satrap, un pașă de tuaregi ; sărmanul Bălan cedează, chiar cînd exigențele mele nu mai țin seamă de nimic.

Sinistră umilință... dar prea neașteptată, prea uimitoare, ca ezitările, pudoarea, noutatea acestui corp, pe care acum îl contemplu întîi dintr-o perspectivă, strania împrejurare în care mă găsesc să nu mă îndemne încă să aștept, să opresc încă în gît numele Valiei.

Totuși, dau sugrumat dezlegarea :

— De ajuns, Niculina... lasă... e în zadar... m-am convins...

Dar ca și cînd nici nu m-ar fi auzit, ea continuă să-și tragă rînd pe rînd mîinile din baierile cămășei, care începe să se lase. Sînii se iviră unul după altul, apoi pîntecul, coapsele cu împreunarea lor înnegrită, genunchii...

Niculina era goală, în splendoarea totală a minunatului ei corp, care mă întunecă și mă intimidează întocmai ca la început. Nimic, nici cel mai neînsemnat farmec nu a scăzut din această minunăție ! După privirea cernită prin gene, de patimă și fior, ce mi-a trimis-o, ochii ei surprinși de propria lor îndrăzneală au fugit

iarăși la ferestruică. Dar deodată ea scapă un țipăt sălbatic, prelungul și deșiratul chirăit al spaimei supreme. Dintr-o singură smucire, ea s-a prefăcut la pămînt în morman de membre lungi și de suprafețe lucii. Banditul a țintit-o desigur... Una, două, trei... aștept paralizat detunătura pedepsitoare... incapabil de orice alt gînd, de oricare altă voință. Niculina se înghemuiește și mai mult în sine, capul i-a dispărut sub încolăcitura brațelor...

— Vin' aici, Niculina, tîrăște-te aici.

Dar ea nu se mișcă și lovitura întîrzie... Sunt așteptat să mă apropii, desigur... stimabilul n-a mai putut suporta priveliștea ; nudul nevestei expus în fața lui însuși și a înșelătorului urît de moarte, deodată, i-a căscat ochii dinaintea propriei lui decăderi... Poate darul ce-mi rezervase mie mi-l păstra pentru mai tîrziu ; goliciunea Niculinei i-a răsucit însă, în creier, calculele făcute la rece...

Mă așteaptă. Mă apropii. Dar pe lîngă părete. Dibui cuvîntul nimerit, care trebuie să aducă în mijlocul acestei încordări pe Valia ca un înger al păcei.

Dar Niculina încă mă împiedică. Ea tresare într-un chiot, se deșiră din ghemul morții și strigă bezmetic, dezmățat, cu un rîs răgușit, desfrînat :

— Haide, lovește, trage, trage ce mai aștepți... Brațele i se ridică drept în sus, chiot nou îi scapă din gîtlej, de astă dată de biruință, de triumf, și picioarele ei, care și-au păstrat încă pantofii, se reped pe podea în ropot de joc ; pocnește din degete, chiotește sălbatic și scîndurile răsună din nou pe sub preș de tactul căzăcească. Abia acum văd cît de minunat știe într-adevăr să joace. Avîntul ei mă înspăimîntă. De cîte ori ochii ni se întîlnesc, gîtul i se întinde spre mine și capul îi tremură într-o frenetică pasiune... Dar femeia nu părăsește un moment locul din dreptul ferestruicei, unde pîndește moartea, o desfide chiar, cu privirile-i de dispreț pe care le aruncă, ori de cîte ori jocul îi îndreaptă fața

într-acolo, pe care o aţîţă cu patima neînfrînată ce-mi arată la rîndu-mi, cînd se îndreaptă spre mine, cu mişcările involuntar indecente, cu tot zbuciumul acestui corp gol în jocul primitiv şi năvalnic şi răscolitor.

Şi glonţul întîrzie, întîrzie necontenit...

Dar, de la sine, femeia se strînge, se încolăceşte în jurul sexului ei învingător, ca şi cînd ar fi fost cu adevărat lovită în pîntecul necuviincios şi divin, se roteşte în jurul său însuşi, întinzînd molatec cînd un braţ, cînd pe altul, ca şi cînd ar fi vrut să-şi prindă propriii sîni, să le domolească tremurul semeţ şi virginal; pasul îi revine necontenit în juru-i, mişcarea mîinilor e tot mai nesigură, mai moleşită, genunchii înşişi i se moleşesc, coapsele se freacă de aproape, se împiedecă de muchea patului şi cade de-a latu-i cu un sfîşietor ţipăt histeric, pe spate, cu o mînă acoperindu-şi ochii, cu alta sexul pîngărit de aprigile noastre priviri, cu pieptul pornit în frămîntarea voluptoasă a unei agitaţii fără de asemănare.

Şi secundele trec una după alta, le aud cum se strecoară în neant, deşi ornicul în formă de farfurie a încremenit de mult. Le aud răsunînd ca lovituri uriaşe şi surde în urechile mele, în care sîngele dă furioase şi deşarte asalturi. Aşa trebuie să le audă şi celălalt şi totuşi detunătura de moarte întîrzie iarăşi, cu toate că femeia căzută oferă, cu însăşi goliciunea mijlocului ei trădător, ţinta cea mai bună pentru ancestrala pedeapsă.

Dar, de bună seamă, mîna lui tremură, cum tremură încă gîndul meu, pumnul meu neputincios, cum neputincioase sunt coardele gîtului meu, care tot nu se găseşte în stare să îngăimeze un sunet articulat, ca o biată lăută, cu discordate şi smulse strune. Însă trebuie să fac sforţări supraomeneşti ca să apuc înaintea glonţului, căci ezitarea banditului îmi pare că apasă încă greu în cumpăna acestor clipe, ce-şi iau întruna zborul, rînd pe rînd, cu vîslit greu de aripi în urechi.

— Niculina, izbutesc în cele din urmă să rostesc stins, tremurînd, dar apoi, cu fiecare nou cuvînt, din ce în ce mai clar, mai curajos. Niculina, îți mulțumesc pentru frumosul tău joc și pentru frumosul tău corp, pe care acum mi l-ai arătat întîi, în toată strălucirea. (Dumnezeu mi-era martor că nu mințeam.) Mi-ai făgăduit că ai să mi-l arăți așa întreg, cînd bărbatul tău va fi prins și legat, că ai să dansezi goală dinaintea lui pentru mine... Acuma văd însă că el... a întîrziat, continuai cu răspicare, prefăcîndu-mă că n-am înțeles nimic din jocul și din țipetele ei ; dar mie mi s-a părut întîi că este aci și că mă păcălești, de aceea te-am pus să faci înainte ceea ce mi-ai făgăduit că vei face cînd el va fi în mîinile mele. Mulțumesc, mulțumesc.

Vorbeam tare, cît puteam de tare și distinct, ca vibrațiile ferestruicei să poarte lămurit cuvintele mele acolo unde cu adevărat trebuiau să ajungă.

— Dar asta a fost numai o șagă, continuai, pentru că eu nu vreau să-l prind, vreau numai să-l am în față ca să-i spun la rîndu-mi păsul meu... Niculina... dacă el îmi va făgădui ăst lucru pe care i-l voi cere, slobod va fi să treacă rîul ; și de-l vor prinde soldații, eu încă tot am să-l fac scăpat... din mîna mea se va bucura de mare răsplată ; asta vream să-i grăiesc și făgăduiesc, dacă îmi va aduce din Duboșani o fată rusoaică, înaltă și nițel oacheșă, cu bundră și cu căciulă căzăcească și cu cizme de gumă neagră și în mînă cu o cutie de scripcă. Ea știe să cînte bine din vioară și îi zice Valia ; pe numele ei întreg Valentina Andreevna Grușina... Și repetai încă și încă, apropiindu-mă lipit de perete, tîrșindu-mă de zid, de ferestruica goală ce rămînea întruna pată întunecată și nedecisă, scrutînd cu neînduplecare pe femeia tăvălită de spasm în moalele patului ademenitor : Valentina Andreevna Grușina, pe numele de răsfăț Valia... Valia... Valia... Tăcui apoi un moment, ca să prind tactul inimei, care mi-o luase acum și mai

avan înainte și mă înăbușea... Ea a mai vrut să treacă Nistrul pe gheață, dar a nimerit la un alt ofițer, care a dat-o îndărăt ; da' ofițerul acela era un fricos ; el mi-a destăinuit așa de multe despre cîntecul ei frumos, că eu, după ce o va aduce Serghe, vreau să o ascund bine, aici la el sau în cătunul ăsta, pînă-i vom face rost de acte românești... Mie-mi place tare mult cîntecul la vioară, și mai ales cîntecul unei prea frumoase fete, și mult am fost trist cînd am aflat cum s-a întîmplat cu ea, că a fost fată de oameni cu stare și artistă ; dar iarăși mult bine mi-a părut că s-a întîmplat cu ea așa, că altfel n-aș mai fi avut parte să fiu eu cel care s-o scap de țara ei... Asta aș vrea să i le spună Serghe și s-o aducă... Și de-aceea am adus atîția soldați, ca el să poată trece acolo nesupărat de nimeni, iar acum îl aștept ca să-i spun toate astea... și să-l îngădui, oricîți ovrei o lua acum cu dînsul să ducă ; dar cînd o va aduce, să fie numai cu ea, cu Valia, pe adevăratul ei nume Valentina Andreevna Grușina, care acum așteaptă prilej bun ca să treacă iarăși încoace, cum am aflat de la fugari...

Atît. Apoi tăcere. Nu mi se răspunde nimic, desigur. Și-i dădui dreptate lui Serghe să nu-mi răspundă. La urma urmei, pentru un om precaut ca el, putea să fie și asta o poveste bună de prins oameni în capcană. Iar eu, socot, o nimerisem de minune, prefăcîndu-mă că tot ce făcuse Niculina mi s-a părut că făcuse pentru mine, că mă convinsese în sfîrșit de neprezența lui, că histericele ei chiote și gesturi le-am luat drept glume de spaimă pentru neîncrederea mea. Serghe deci putea să plece cu o îndoială mai puțin. Și a plecat nu după mult timp. Am auzit lămurit, cu urechea încordată, la cerceveaua ferestrei trosnet de scîndură, apăsată greșit de călcătură, și scîrțîit ușor de balamale. Trăsese de bună seamă chepengul după dînsul.

Dar eu însă nu părăsii ferestruica și, cu capul rezemat de zid, urmăream mai departe pe contrabandist...

Mi se părea că simt mișcarea din beci și bușnitul, rînd pe rînd, prin fereastra zăbrelită, care da sub suprapusele coșare. Pe urmă drumul prin șențulețe întortocheate, prin tunelurile de mărăciniș din grădină și livadă, pe urmă scoborîșul abrupt și ferit, din dreptul salciei pletoase, pe urmă ieșirea în cîmp prin tufe și pîlcurile de sălcii. Și în momentul ăsta, din groapa lor, țîșnind cei trei.

Dar gîndu-mi a sărit deodată toate obstacolele și depărtările și însoțește acum pe singurul și curajosul mesager la poarta culacului din Duboșani. Valentina Andreevna Grușina ascultă uimită vestea contrabandistului mult așteptat. Ea se dumirește acum deplin de povestea mujicului cu mustăți de pisică. Ea rămîne încă nehotărîtă, dar Serghe Bălan e omul care știe să convingă. O, e prea inteligent contrabandist ca să nu te poți bizui pe el; iar dansul Niculinei din noaptea asta îi va pune flăcări în cuvînt.

Sunt fericit.

Aștept cuvîntul Niculinei, prima ei mișcare din această stupoare rigidă, care urmase fatal smintitei ei izbucniri; aș dori să-i spun pe de-a larg povestea Valiei, să o încetățenesc pe această călătoare mult așteptată în viața noastră, care va putea astfel continua tihnită și împăcată, ea putîndu-și întoarce din nou sufletul liberat spre Serghe al ei. Dar ideea răsplății care i se pregătește lui Serghe, pentru marea bucurie ce-mi va face, vine la timp să-mi oprească graiul pe buze. Și totuși vreau să aud pe Niculina rostind un cuvînt de prietenie pentru Valia, umblu disperat în adîncul gîndului să dau o înfățișare nobilă intențiilor mele, pe care apoi numai o întîmplare streină, și-n afară de puterile mele, să pară că le-a zădărnicit năprasnic, cînd Serghe va fi legat și condus din nou la închisoare.

O privesc muncit de aceste gînduri, pîndindu-i cea dintîi mișcare. Și simt cum goliciunea ei nemișcată, atitudinea ei impudică reîncepe acum să mă tortureze aprig. Șoptesc cu buze de flăcări: Niculina! Dar ea rămîne mută și nemișcată, iar eu îmi îmbrîncesc gîndurile înapoi, spre Serghe, spre dușmanul meu Serghe, care aleargă acum, mai credincios decît orice exemplar de credință omenească, să-mi aducă fericirea îndepărtată, lăsîndu-mi zălog fericirea de-aci. Îmi reazim capul de recele zidului ca să nu mai văd rugul de plăceri al cărui jar hipnotic îmi dogorește cu putere, în nemișcarea și mutenia lui, simțurile și voința, îmi aprinde nervii ca pe un vreasc de vițe uscate. Imaginea imensă a visului care se înfăptuiește, a norocului care se apropie, mă cutropește însă la prima scuturare, e mai tare ca realitatea însăși, și las iarăși îndată, ca pe-un cadavru părăsit în pripă după gîtuire, corpul acesta care emană totuși cu atîta putere eforturile sîngelui cald și aprig; gîndul trebuie să-mi alerge hoinar întru întîmpinarea neașteptatului, a aventurosului, a nemaicunoscutului, a eternului nou.

Îmi lipesc tîmpla de părete și mă trezesc în noaptea de afară, în noaptea reală, cu cei trei ostași, cu cei trei prieteni, la gura vadului lui Bălan. Ziua se vor perinda alte schimburi invizibile acolo, dar noaptea postul de pază va fi numai și numai acelaș. Voi veghea ca soldații de rînd acolo și voi fi fericit să simt frigul pătrunzîndu-mi prin oase, să resimt amorțeala factice, somnolența iepurească a simțurilor hiperexcitate, ca-n nopțile albe de pe front. Ceilalți vor avea exclusiv consemnul: toți pe el, pe contrabandist! El e tăria și pericolul; el interesează în primul rînd, scape *iarăși* cîți mușterii o aduce... *de unul, doi, m-oi îngriji eu...* de ceilalți, cum le va fi norocul... nouă Bălan ne va trebui...

Iar unul, doi, ceilalți nu vor fi decît o singură persoană... Valia, cu pas căzăcesc, cu statură căzăcească,

cu ochi oblici căzăcești. Ne vom repezi, cînd ei vor fi păşit bine pe mal, şi ea va da un ţipăt uşor, uimită, neînţelegătoare... Iar eu o voi apuca de mînă şi o voi trage după mine, în adîncul zăvoaielor, şi acolo, departe de urechile tuturor, îi voi lămuri totul şi-i voi destăinui locul misterios unde-o voi ascunde pînă la limpezirea lucrurilor.

„Nu-ţi voi cere nimic în schimb, Valentina Andreevna, îi voi spune, decît, pînă atunci, pînă la potolirea tuturor vîlvelor, să-mi cînţi în fiecare seară romanţa fără cuvinte şi barcarola lui Ceaikovski, şi să-mi cînţi tot Ceaikovski şi tot Rimski-Korsakoff şi tot Rahmaninov şi tot Musorgski, şi să-mi cînţi cîntece de stepă şi cîntecul tău însuţi, cîntecul locurilor tale, pe care le vreau cît mai îndepărtate şi mai necunoscute... mai ciudate... mai de neînţeles..."

Eu nu ştiu încă locul unde o voi conduce în noaptea aceea, dar mîine îmi va fi unica poruncă să nu am altceva în gînd ; va fi desigur, va trebui să fie, o odăiţă caldă şi primitivă, înecată în vaporii apei de Colonia, în care fata mă primeşte în fiecare seară, înaltă şi dreaptă, cu ochii ei risipitori de uimire, uimiţi şi neînţelegători, şi totuşi scăldaţi în lumina dulce şi sfioasă tocmai a acestei neînţelegeri.

„— Pentru ce ai făcut toate astea ?

— Pentru că veneai de departe, de foarte departe, pentru mine din altă lume, cu o vioară în mînă, cu cheia sufletului tău în mînă..."

Şi ea va rămîne tot nedumerită, dar nedumerirea asta tocmai va fi fericirea noastră, ne vom strînge în ea de groaza dezvăluirei şi a înţelegerei, care n-ar mai fi niciodată să fie...

Astfel îmi cîntă acum închipuirea mea şi e grozav de romantic şi frumos, mă simt bătînd ca o inimă în mijlocul vastelor evenimente pe care le pregătesc şi care sunt atît de minunat, de artistic plămădite, de nocturne, de pline de depărtare şi de mister, că *simt* în

sfîrșit un înțeles acestei firi impunătoare, înțelesul pe care-l orbăcăiam în cărți sacre și în cărți de matematici.

Mă îndrept și pășesc cu pași largi, care trebuie să-mi confirme că trăiesc, că se perindă aievea toată această țesătură de poveste. La mișcarea mea, Niculina s-a ridicat cu totul în crivat, s-a înghemuit într-o rînă cu genunchii aduși spre sîni, cu mîinile împreunate și petrecute prin strînsoarea lor de clește, pe care o cunosc așa de bine. Ea mă urmărește desigur de mult, îmi urmărește poate gîndul, dar cît poate ea cuprinde din el? Mă privește cu ochii ei imenși, deschiși imens, dar abia acum bag de seamă că mă privește, Doamne, că este încă aci, c-a fost tot timpul...

— Dar cam întîrzie Serghe al tău, glumesc oprindu-mă dinainte-i, cu mîinile vîrîte în buzunarele pantalonilor.

Aștept pe figura ei un surîs fugar, dar nimic – doi ochi care mă privesc într-o încordare fixă, arzătoare.

— Oamenii mei or fi înghețat prin coșarele voastre...

Și iarăși nimic, nici o tresărire, nici o lumină, nimic decît privirea aceea...

A, ba da, un fior, o undă de bucurie și de răutate, cînd mă apropii, și o strîngere în sine ca pentru a-și potrivi o poziție de apărare.

Cu o smucitură trage macatul dedesubt deasupră-i, și privirea ei de ură mă izbește între sprîncene ca o piatră. Încercai s-o mîngîi, dar mă respinse cu violență...

— Niculino, dar ce e cu tine, spune?

Se scutură cu dezgust de atingerea mea și se retrage tot mai spre părete, înghemuindu-se necontenit; mă mir unde mai găsește loc pentru această contractare, care-i strînge în ochi toate puterile trupului și ale membrelor.

— Așteaptă pe Valea ta (ea pronunță și accentuează numele Valiei corect rusește), ce dorești de la mine?

— Ah, Valia... pentru dînsa... ah... așaa...

Și pornesc deodată în rîs puternic, din care mă oprește brusc doar propriul și stridentul lui sunet...

— Aha... ești geloasă?... Tu ești geloasă, Niculina? Tu poți să fii geloasă... pentru mine...

Ea clipește ochii ca năpădiți în întunerec de o lumină vie, neașteptată. Îi ține închiși o seamă, apoi îi deschide larg și mă privește cu o nerăbdătoare curiozitate...

Nu înțeleg ce poate să-mi spună privirea aceea; și nu nimeresc nici cuvîntul cu care aș putea să umplu acest subit și neplăcut hiat într-o suită atît de armonioasă de evenimente. În așteptare, rîd deci cu intermitențe și cat parcă, în ochii ei, capătul firului rupt, pentru a împlini la loc, pînă la ultimul amănunt, țesătura de aur cu care s-a învăluit în astă seară, mai sigur și mai fericit ca niciodată, sufletul meu.

Ochii Niculinei sunt umezi și stăruitori... Desigur, ea însăși așteaptă același lucru. Și ea însăși e cea dintîi care dă semne că a găsit trăsătura de unire mîntuitoare.

— E adevărat? încercă glasul de argint să se dumirească de ceea ce i se pare că a găsit în ochii mei. Ai spus-o așa ca să mă mîntui? Ca să-l faci să plece mai repede, liniștit?

Și velința fu dată cu aceeași smucitură în lături, iar ea-și îndreptă bustul, strîngîndu-și sub dînsa picioarele.

— Spune! Da?

Și mi-apucă mîna...

Dar eu rîd nehotărît și e atîta încredințare deplină în privirile ei pentru această idee mîntuitoare, că încă nu găsesc curajul să i-o tulbur.

— Rău ai făcut, mă mustră ea cuprinsă de gînduri... Ai stricat totul cu povestea ta... Dar tot e bine că ai întîrziat pînă s-o ticlui...

Vorbea rar și parcă mai mult cu gîndurile ei.

Ți-am spus: nu va îndrăzni! Și dacă nu ți-ai fi pierdut cumpătul, ai fi văzut că n-ar fi avut curaj nici pînă la urmă... Și după o tăcere mai lungă de zîmbet vag, în sine: El mă iubește cu adevărat...

Mi se pare că aci e capătul firului şi trebuie să-l apuc neîntîrziat:

— Într-adevăr, te iubeşte... Răzbunarea lui, de s-ar fi putut, s-ar fi întors numai asupră-mi... pe mine mă aştepta el în dreptul ferestruicei...

— Ah... pentru aceea ai ticluit povestea! rîse ea asigurat. O, puteai să nu te osteneşti. Eu l-am vestit: dacă-ţi atinge un singur fir de păr, pe mine nu mă va mai vedea în toată viaţa lui, orice-ar fi să se întîmple...

— Niculina! gemui închizînd ochii, dibuind orbeşte cu mîinile spre dînsa...

— El a tăcut, cînd i-am spus aceasta, continuă Niculina pe care o adusesem pe genunchii mei. I-am făgăduit că te voi îndatora, în schimb, să nu-l prinzi şi să nu-l superi în drumurile lui. Dar pentru că asta nu ţi-o puteam cere, pînă nu vedeam că el se supune, mi-a trebuit deocamdată să te păcălesc cu această trecere a lui peste Nistru. Era de ajuns că el ne lasă împreună... de bunăvoie... După ce pleca, aveam să joc cu adevărat în jurul tău şi să strig: „El a fost şi ne-a lăsat împreună... Aşa e că ţi l-am dat prins? Iată, joc în jurul lui... nu te teme, nu-ţi va face nimic nici la întoarcere, căci altfel el ştie că mă va pierde şi pe mine“. Dar tu ai bănuit că e alături şi ai pretins să mă dezbrac... Era atît de neaşteptat şi pentru el şi pentru mine: dar eu am înţeles atunci pe loc că aci stă încercarea cea mare. Şi încercarea a fost într-adevăr: el n-a îndrăznit să tragă.

Şi iar se opri mîhnită.

— Dar tu ai stricat totul... Pe urmă începu să mă mîngîie înduioşată pe obraz. Dar tu pentru mine ai făcut-o... Nu pentru tine... căci el tot avea să vadă, dincolo, că l-ai amăgit... Ţi-a fost teamă că el tot va trage la urmă, aşa cum căzusem pe crivat...

O strîngeam la piept şi căldura corpului ei îmi trecea prin haine, toropitoare; mă cutropea cu mersu-i rapid, amorţindu-mi curiozitatea muşcătoare de a trage

perdeaua mincinoasă cu care ea singură îmi dezvăluise gîndul; tremuram, nu cumva să-i descopere, tot ea, ţesătura falsă şi fragilă.

Am nevoie de strîngerea ei; simt în sînge, biruitoare, toată amintirea plăcerilor ucigătoare, ascunse în corpul său. Ea însăşi simte nevoia mea, degetele ei îmi desfac înfrigurate centura, îmi descheie nasturii dolmanului, pe care mi-l răsfrînge pe umeri. O sărut lacom pe buze, pe ochi, pe obraji, pe păr şi ea continuă să mă descheie înainte – doar asta e una din propriile ei bucurii, foarte rar mă lasă s-o ajut.

Dar se opreşte deodată şi cască ochii largi spre mine, în mine:

— Dar tu ştiai pe unde avea să iese el?...

Însă dorinţa, care acum a devenit potopitoare, îmi da glasul minciunei continue şi al negaţiei. Lungile explicaţii întîrzie, încurcă perspectiva adevărului, mă sufocă în aceste clipe...

— Pe unde să iese? dau neştiutor din umeri. Pe uşă...

Ea rîde bucuroasă că s-a găsit aşa repede un răspuns pîlpîirii de nelinişte care pare că încearcă să se zămislească în sine-i. O strîng pînă la sugrumare, ca să alung orice zbor strein s-ar mai abate pieziş şi viclean în minte-i... Dar mi-e cu neputinţă să-i prind ochii, cari scapă necontenit, alături, de sub puterea ochilor mei.

— Dar n-ai auzit uşa... şi-ai ascultat la fereastră... singur ai spus că trebuie să mai fie o ieşire...

— Am spus-o într-o doară... Doream să plece mai repede ca să scapi tu...

— Atunci cum ai ştiut c-a plecat?... Doar ai fost dincolo şi-ai văzut că nu mai e nici o uşă.

Dau din umeri încercînd să mă înfig într-însa, voiesc s-o abat sub greutatea bustului meu... dar ea pareză şi scapă...

— Nu înţeleg unde vrei să ajungi...

— Tu ai ştiut de cealaltă uşă, spune, spune...

— Și dacă aș fi știut... ce-ar putea...

Și-mi întind cu repeziri de uliu mîinile spre a-i apuca mijlocul, dar ea mi le prinde cu promptitudine și mi le strînge cu tărie...

— Atunci, dacă ai știut... dacă știi... trebuie să fi luat măsuri ca să fie prins... Spune, spune... au să-l aresteze...

— Nu, nu va fi arestat... mă ridic, străduindu-mă să-mi smulg mîinile din strînsoare...

— Pentru ca să-ți aducă pe Valea! șuieră ea, zguduindu-mă cu putere și fulgerîndu-mă cu toată ura ochilor.

— Pentru că vrem să-i descoperim vadul... Ei, acum ai aflat?...

O undă de lumină pare că lucește acum în ochii ei. Dar tot nu-mi dă drumul. Mă strînge cu toată puterea această vrăjitoare goală și frumoasă, pe care o zgudui la rîndu-mi cu toate sforțările mele și ai cărei sîni palpită ca niște porumbițe gata de zbor, la fiecare tremur. Mă prăvălesc spre dînsa, cădem învălmășiți în pat, ne rostogolim unul peste altul, dar mîinile tot încătușate îmi sunt...

— Atunci îl vor aresta la vad? continuă ea neînduplecată, cînd răsufletul agitat îi permite...

— Da, acolo... dacă vrei s-o știi și pe-asta...

— Bine, vom aștepta pînă te vor vesti.

— Poate nu vor izbuti...

— Vom aștepta să te vestească și de asta...

— E o nebunie, ce te-a găsit acum... Poate că nu-l arestează în noaptea asta... îl lasă să treacă liniștit ca să nu bage de seamă... pentru că vrem să vedem ce ne va aduce de dincolo întîi și întîi...

— Va aduce pe Valea, șuieră ea, izbindu-mă în piept cu propriii mei pumni...

— Ei da, va aduce pe Valia...

Și cu acest strigăt de triumf, am putut în sfîrșit să scap. Mă dau cîțiva pași în urmă ca să mă pot avînta:

ea înțelege și așteaptă palidă și tremurătoare. Și corpul ei e minunat în această încordare supremă. Degetele i se încovoaie și încet, pe îndelete, fără să mă slăbească din ochi, se ridică pe pat, în picioare... necontenit aplecată, cu mîini încovoiate, cu degetele jucînd de pofta aprigă a sugrumărei. La cea dintîi mișcare ce voi face, ea se va prăvăli spre gîtul meu...

Rîd răutăcios și dur:

— Valia e o spioană... pe care vreau să punem mîna de mult... A mai fost prinsă o dată, dar nu s-a găsit nimic la ea și a fost trecută înapoi. Acum a fost zărită luînd fotografii pe malul celălalt. Nu puteam să-i spun astea lui Serghe: i-am pomenit doar de vioară. Ea e o bună artistă și e fată frumoasă, știe să intre ușor în inima ofițerilor. Dar acum nici nu va apuca bine să pună piciorul pe malul nostru, căci va fi îndată arestată cu Serghe cu tot... și trimiși îndată la comandament...

Niculina mă privește neclintit; și-a îndoit un genunchi, apoi pe celălalt, își încovoaie spinarea goală în care șira își înfige ușor șiragul ca de mătănii al vertebrelor. Stă aplecată, cu capul pe-un genunchi; mă apropii ușor și-i sărut fiecare boabă de șirag. Ea s-a încolăcit ca un melc în jurul genunchiului și plînge încet.

O mîngîi ca pe-un copil și-i ridic fața ca să i-o sărut. Lacrimile îi curg molcom ca șire de străvezii mărgăritare. Nu se ferește de atingerea mea; ba chiar se strînge de mine, ca un copil de mama care l-a pedepsit. O răstorn întreagă pe perne, dar ea încă rezistă, rugîndu-mă:

— Nu, el nu trebuie arestat... nu vreau să-l arestezi... e soțul meu de atîta vreme... nu pot, nu pot să știu că tu i-ai făcut vreun rău, cînd el ne dă dezlegare... mi-e milă de dînsul și nu vreau să te urască iarăși de moarte... mi-este așa de credincios... ne va fi așa de credincios, îl vom trimete oriunde și el îți va da pe mînă pe toți spionii, pe toți contrabandiștii, pe toți răii de pe lume... Mai mult folos îți va aduce astfel... el se

va învăța să te iubească... văzînd cum te iubesc de mult... vei vedea, vei vedea...

Și înlănțuindu-mă în sălbatica-i strînsoare, mi se dădu.

Dar cînd o simții complet imobilizată, răspunsei gemetelor ei de plăcere, inconștient și biruitor, în fundul urechei:

— Ba da, îl voi aresta, pentru că așa am poruncă și eu nu sunt învățat să calc poruncile... Iar pe Valia n-o voi aresta pentru că nu e spioană, pentru că e frumoasă, pentru că e artistă, pentru că vine de departe... asculți, foarte de departe... de necunoscut...

Iar Niculina, care se zbătea acum ca un șarpe lovit de moarte, nu putu să scape decît înfrîntă de spasmul inevitabil, cînd consimții în sfîrșit să-i dau drumul...

Atunci, cu mintea tulbure de stupida și inutila cruzime a acestui infinit de divin delir, mă simții scuturat ca dintr-un straniu vis...

Patru ori cinci tunete porniră deodată cu nenumărate ecouri și prelungi vuiete ale văii imense. Pe urmă împușcături răzlețe, cu alte vuiete și ecouri.

Am răsărit galben, cu ochii rătăciți, din maldărul răvășit de perne și macaturi.

Ea a scăpat un țipăt ușor ca un copil în fața unei surprize.

Bîlbîiam în neștire, în vreme ce-mi potriveam centura peste dolmanul încă neîncheiat:

— Cine a îndrăznit?... Nu se poate... nu se poate...

Ea țîșni atunci în sus și se năpusti asupra ușii, se izbi de ea cu putere și reveni să-și tragă cămașa și fustele, repetînd după mine ca un copil sau un idiot:

— Nu se poate, nu se poate...

Oamenii mă așteptau afară în pîlcuri neregulate și-n fierberea grabei.

— Cine-a tras... cine-a îndrăznit?... După mine...

Ne aruncarăm în zăngănit de baionete prin grădinița din colțul căreia nucul imens arunca spre noi, într-o

nervoasă frămîntare, sutele-i de braţe lungi şi negre, ca de moaşte. Împuşcăturile veneau acum foarte de aproape şi vuietul lor se legăna repetat dintr-un părete într-altul al văiei.

Găsirăm un băieţaş zvîrcolindu-se şi încolăcindu-se în jurul pîntecului îngăurit: glonţul îi traversase maţele şi ieşise prin faţă, rupîndu-i burta. Mai încolo două fetiţe, două copilandre, tremurau de frig şi spaimă sub paltoane bărbăteşti bine vătuite.

— Dar Serghe? Serghe a scăpat? fu prima mea întrebare.

Îl căutau tocmai Gherăscu şi Cebuc. Gîrneaţă ţipa furios – şi cu apropierea mea această furie crescuse – la cinci ostaşi necunoscuţi şi blegi, cu nasurile în pămînt. Din cînd în cînd ocările ce le turna potop erau întrerupte de cîte-un plescăit sonor de palme pe obraz... Cînd urechea-mi putu distinge primele două cuvinte: „Mama voastră de nătărăi, cum aţi îndrăznit să intraţi în sectorul nostru?“, înţelesei.

— Sunteţi din plutonul lui Iliad?

— Da, să trăiţi...

— Ce-aţi căutat pe-aici?

— Ne-a dat ordin să batem valea mai în lăsat de rîu... ca să nu ne amestecăm cu ai dumneavoastră.

— Ce să găsiţi?

Tăcere. Cu oarecare întîrziere, unul mic de-un metru găsi:

— Ce-o scăpa de la ai dumneavoastră. Că aveţi sectorul ăl mai greu...

— V-a spus să împuşcaţi sau să prindeţi?

— Păi, dacă n-au stat pe loc...

Idiotul de Iliad! Aşadar, dacă ei i se năzărea cumva să fugă...

Am risipit oamenii în cerc; dacă nu-l găsesc pe-aproape, înseamnă c-a scăpat... Felinare se aprind şi

lumini rătăcitoare încep să alunece pe cîmp. Cebuc și Gherăscu se întorc ; n-au dat peste nimic. Niculina a sosit și ea. Gîrneață repeta scena cu soldații streini pentru dînsa : femeia ne aruncă o privire înghețată și neagră și se îndepărtează ca o umbră în negură. Cele două fete îmi dau lămuriri : erau patru fugari, ele două, rănitul și altul care a fugit de asemeni. Bălan pe deasupra.

— Doamne, dacă nu l-ar fi atins ! mă trezesc murmurînd.

Gîrneață repetă semnalele pentru sanitar și brancardă. De undeva ajung, pînă în urechile noastre, voci întărîtate. Acolo trebuie să fie ? Dar cine ? Fugarul ori contrabandistul ? Întrebările și răspunsurile pleacă și sosesc din om în om, din lumină în lumină. Nimic altceva decît o băltoacă de sînge și urme de om care-a căzut ; pe urmă pași spre apus, pe care-i înghite mușchiul și zăpada. Luminile se-abat spre apus, dar luciul omătului nu mai destăinuiește nimic. Mai încolo, o arie de zăpadă fărîmițată și răscolită în toate părțile. Și într-un tîrziu din nou un vuiet : încă o picătură de sînge, apoi alta și alta... S-a găsit dîra : luminile se țin după ea... Las totul în seama lui Cebuc și eu alerg cu Gîrneață... Și felinarele îmi luminează, picătură cu picătură, drumul însemnat cu roșu. Din direcția pe care am apucat-o răzbate întru tîrziu țipătul sfîșietor al Niculinei ; un chirăit ascuțit și încă depărtat, care se împlîntă de mai multe ori în mine ca un cuțit. E acolo...

Acolo, chiar unde răzbate în vale pe sub mărăcinișuri șarpele potecei adînci ca un tranșeu, Serghe se prăbușise. Nu mai putuse urca, după o distanță considerabilă, străbătută în goană disperată și ametită, de muribund ; tovarășul lui bun, suișul cel ascuns, îl respinsese. Zăcea răsturnat pe spate, arătîndu-și dinții pe sub mustățile galbene și pleoștite. Cușma i se dăduse într-o parte, pieptul i-era încordat, o mînă se înfigea în

pământ, pe cealaltă o proptise voinicește în șoldul drept, puțin ridicat. Și mort ne înfrunta.

Niculina se răsturnase pe el în cruce, mută și crispată, într-o strîmbătură stranie, care aducea mai mult a rîs.

— Barim să fi căzut în dreptul vadului lui! îmi șoptește Gîrneață în ureche.

Fugarul celălalt nu mai putu fi găsit. Rănitul trăgea să moară, vegheat în magazia prizonierilor de cele două fete, de brancardier și de sentinelă. Raportai la telefon; o voce somnoroasă îmi repeta vorbele la celălalt capăt al firului, tărăgănîndu-le pentru a cîștiga timp să le scrie. Adormii cu capul pe masă, încercînd să întocmesc raportul scris. În somnul iepuresc, tăiat de crîmpeie de visuri fără sens, albul hîrtiei și obsesia introducerii înfiorător de banale, cu care începusem să mîzgîlesc foaia, mă neliniștiră tot timpul. Tresării și strigai:

— A murit, măi băiete?

— Cine?

— Moașe-ta... Băiețașul acela...

— A-a... Mă duc să văd, dom' locotenent...

N-am nici o putere să scriu. Mi-e silă de hîrtie, de masă și de odăița asta și mi-e somn. O greutate năprasnică îmi apasă capul pe masă. Trimisul revine într-un răsuflet.

— Nu mai are mult, să trăiți, dom' locotenent.

— Idiotule... ieși...

Aș putea să mai dorm nițel... E imposibil de scris acuma. Nici nu știu ce să scriu... trebuie să dau relații exacte... și el încă... da... în definitiv aș putea să-l las pe el la urmă... trebuie relatate celelalte... Dar patul mă îmbie, mîinile mi-s amorțite... o ațipeală ca lumea, în pat, mi-ar da toată energia de care am nevoie să pot ține condeiul în mînă. Morții trebuie puși toți înainte; n-am să scriu tocmai către sfîrșit: rănitul de care v-am

raportat la punctul trei a sucombat tocmai acum... Dar ce dracu' e cu somnul ăsta, parcă mi-a încărcat toată greutatea pământului în spinare. Barim o jumătate de ceas să mă pot întinde... Drace, tocmai acum s-au pus să mă găsească toate nopțile pierdute...

— Hei, băiete... ah, măgarul, n-aude... băiete, he... bă... Ia uite, idiotul, cum îmi mănîncă din jumătatea mea de ceas... idiotule... idi-o-tu-le-e-e-e... Ah, a șters-o iară... a șters-o să se culce... în fiecare noapte dorm ca buștenii și nu se mai satură...

— Ordonați, dom' locotenent...

— Să nu te culci că te-a luat mama dracului... Du-te înapoi și să vii să mă scoli... cînd s-o întîmpla...

— S-a întîmplat, dom' locotenent.

— Ce să se întîmple, idiotule?... să mă trezești cînd... o muri... auzi, asta am vrut să-ți spun... ah, cum îmi mănîncă viața...

— Păi a murit, domnule locotenent...

— Executarea, cînd ți-am spus... l-ai și omorît, ca să scapi... nu mai poate omu' să se odihnească de lenea bestiilor ăstora...

— Păi d-acolo viu, domnule locotenent... D-aia am mai așteptat nițel, cînd m-ați strigat... Eu v-am auzit tocmai de-acolo, cînd m-ați strigat, da' am așteptat să belească ochii de tot, că știam eu ce doriți dumnea-voastră...

Oricum, e imposibil de scris acuma... Sunt excedat... Mîine, mîine... trebuie să anchetez din nou... Deocam-dată doar... la telefon, să anunț decesul...

— Alo, alo... da, da... tocmai asta... știi, ca să anunț și decesul ăsta... raportul scris sosește mîine... abia mai mă țin pe picioare... și știi... trebuie să mai fac un supliment de anchetă... dar știi, decesul trebuie să-l anunț la telefon...

— Puteați și asta tot mîine, dom' locotenent... nu-i nici un zor...

De dimineață aduc cele două fete la mine și le poftesc pe scaune. Nu are nici una mai mult de șaptesprezece ani. Toată bunăvoința mea nu ajunge ca să descleștеze gura celei mai înăltuțe, care mă privește cruntă, cu ochii galbeni, mici și jucăuși, de veveriță. O cheamă Roza Mendel. Țintește necontenit spre mine bărbia-i ascuțită, ușor despicată, și năsucu-i coroiat: ochii galbeni i se confundă cu mulțimea pistruilor. În schimb, figura celeilalte, a Evei Stern, e o floare rară în plină îmbobocire. Hainele de pe dînsa trădează pe fata cu stare, privirea limpede și francă, vocea caldă și argintie, figura roză și dulce contrastează pînă la țipăt cu împrejurările din noaptea asta și cu stilul de proces-verbal.

— Ce cauți dumneata la bolșevici?

E tocmai cum am bănuit. Ea merge la bolșevici pentru că se simte frumoasă și binecuvîntată de noroc. E aleasa viitorului și protejata lui oriunde. Oriunde va călca piciorul ei, va însenina locul și va pune zîmbete pe fețele încruntate. Ea se simte sigură de aceasta și e sigură că, mai tîrziu, rîsul ei va însemna și mai mult în viața sa și-a altora. De aceea, la imboldul impresarei cu ochi galbeni și nas ascuțit, a bunei colege de bancă, s-a mulțumit din marele avut al tatălui ei, un comerciant bogat din Bălți, doar cu șaizeci de mii de lei, sustrași din casa de bani chiar cu o noapte înainte, după toate regulele artei: chei șterpelite din buzunar în toiul somnului, scrisoare de adio, de renunțare și de lepădare la orice legături și îndatoriri familiale, la orice avere, bogăție mult mai mare stînd în însăși făptura ei... Chiar cele șaizeci de mii nu erau socotite decît unui rost pasager: douăzeci de mii acont lui Bălan, alți douăzeci urmînd a-i fi plătiți pe malul celălalt, în total, cîte zece mii de cap de tovarăș, iar douăzeci, cheltuieli ocazionale. Îmi predă într-adevăr 37 000 lei; fondul, deși provine exclusiv din casa de bani a părintelui ei,

e spre folosul tuturor; asta zic și eu că e adevărat comunism! Ca impresii, e înfricoșată de moartea tovarășului de drum și dorește celuilalt, celui scăpat, să aibe o altă soartă. Nu pare deloc nefericită că piciorul nu i-a apucat în țara mult dorită și e sigură că tatăl ei îi va face cadou cei 37 000 de lei, de bucurie că s-a întors.

Mititica aventurieră!

Îi răspund că dacă ar fi după mine, aș lăsa trecere liberă tuturor celor cari vor să treacă dincolo, ba chiar unora, ca domnișoara Roza Mendel, le-aș pune îndată la dispoziție chiar mijloace de transport.

— Dar pe una ca dumneata te-aș face pachet și te-aș trimete înapoi tatălui dumitale... chiar dacă aș ști că astfel calc ordinele superiorilor mei... Însă așa trebuie să vă trimetem pe amîndouă pachet.

— Calcă-l pentru mine... văd pentru prima oară dinții mărunți, ca de șoarece, ai celeilalte...

— După tămbălăul ăsta, zău că nu se mai poate...

Eram gata să adaug: „Dar altfel... oricînd"... Însă mă opresc la vreme: un biet copil rătăcit și acesta – și împroșcat de-un Dumnezeu prea crud cu atîți pistrui... ce dracu'... Iată cu adevărat o revoltătoare nedreptate... Eu unul i-aș ierta orice ambiție socială, fie cît nu s-o putea mai absurdă. Dar nu țiu s-o jignesc, împărtășindu-i această sinceră părere.

— Nu, domnișoară, nici pe dumneata nu te-aș lăsa, nici atuncea... te-aș trimite înapoi la părinții dumitale... ești prea tînără.

Dar drept răspuns pentru mărinimia mea, atîta ură se îngrămădește în cele trei ascuțișuri ale acestei fete, că-mi vîr nasul în hîrtie și dau drumul în sfîrșit unei introduceri onorabile raportului meu, pe care ca-ntotdeauna mă năcăjesc să-l nimeresc mai deosebit puțin de clișeele știute: inofensivă marotă de cărturar ratat.

Am înaintat pînă la jumătatea fluviului. Tufișurile de pe malul dimpotrivă mă îmbie cu ușoare legănări

primitoare. Țărmul se ridică, într-acolo, atît de lin, că nici n-ai simți cînd urci... Și deodată, la nu mai mult de doi kilometri și jumătate, pe stînga, o depresiune, mai repede și mai puțin adîncă, pare că se lasă. Acolo, în această ușoară pîlnie a pămîntului, e Duboșani. În pas săltat, în mai puțin de-un sfert de ceas aș fi acolo ; cu Pafnute, în cinci minute.

Dar mă oprește această linie invizibilă trasă drept pe la mijlocul gheței ; e o linie închipuită, dar parcă e o barieră de fier, de ghimpi, de foc, de trăsnete. Iliad a trecut-o, eu nu fac un pas mai departe de dînsa ; căci ea împrumută mister, romantism și farmec acestei întîmplări de dragoste. Fără ea, Valia ar fi o simplă trecătoare, care nu ți-ar întoarce decît întîmplător privirile ; ar fi o simplă pasageră în expresul Odesa-Chișinău, dar poate nici n-ar fi avut ce să caute pe-acolo, după cum eu însumi n-aș avea ce să caut pe-aici. Un loc nici mai mult, nici mai puțin atrăgător decît altul. Nu, nu trebuie să fiu supărat pe această linie închipuită, pe această linie de neant, de care se izbesc totuși și se sfarmă atîtea doruri de libertate, atîtea năzuințe, atîtea vieți. Fără dura ei traiectorie, viața nu mi-ar fi adus aceste clipe de mare tensiune, pe care le trăiesc acum, această curgere de potopitoare șuvoaie primăvăratice, această clocotitoare și imensă speranță, care dă nou și aprig sens unor zile destul de comune.

Mă întorc și nu știu cum, dar gheața parcă se leagănă ca un pod plutitor. E o părere, bună de făcut să sară inima unui îndrăgostit romanțios și fără noroc. Ia uite ce răspuns masiv și dur dă această crustă, solidă și groasă, ciocănitului iscoditor de baston...

Rusoaica!... În fapt de seară, cu lumina searbădă a unui corn mare și roșu de lună, gata să apună, ea se desprinde din nehotărîrea malului dimpotrivă. Rusoaica, rusoaica! Valia! Valentina Andreevna Grușina!

Sunt mai mulți oameni pe dîmbul nesimțit, care desparte bătătura pichetului de apă : e și Gîrneață. Privesc în lături la dînșii să mă conving dacă n-am o părere : dar toți sunt cu ochii pe fantoma înaltă care se apropie. O bundră groasă, cu guler enorm de blană, i se strînge pe corpul înalt și zvelt, în picioare cizme de cauciuc, în cap o căciulă brumărie, tăiată căzăcește. În mînă o cutie... de vioară?... mai degrabă de balalaică. Dar e încă departe și nu se distinge bine, după cum nu i se distinge nici figura, pe care, în sfîrșit, peste trei minute, Doamne, o voi putea în sfîrșit cunoaște...

Apariția s-a oprit ceva mai încolo de linia închipuită. Ezită. O, ho, sunt gata să mă reped și s-o iau de mîna pe care în sfîrșit o voi simți într-a mea, a cărei atingere rece, de drumeață la vreme de iarnă, o voi simți în sfîrșit, o voi încălzi într-a mea...

Îi fac semne de prietenie, de curaj... Și toți îi facem semne de prietenie și curaj. Apariția ne privește lung, dar în liniștea asta roșie, de corn de lună sfîșiat de ascuțișurile negre ale plopilor, fața încă e un mister pentru mine... O, în două minute... misterul ăsta se va topi...

Căzăcioaica privește acum în jos și parcă încearcă soliditatea gheței cu vîrful piciorului, ridică fața iarăși spre chemările noastre și înaintează pieziș, într-un fel de curbă... dar rar și ușor, cu pași de dans, aplecîndu-se ca într-un joc vechi și potolit, punînd o grație nesfîrșită în aceste mișcări... Rusoaica... vine ca o mîngîiere din marea ei depărtare, ca o poveste, necontenit fragedă, din adîncul trecut...

A trecut linia închipuită, dar, hotărît lucru, cutia din mînă nu mai e o cutie de vioară. În jumătatea ceastălaltă a gheței, corpul i se îndreaptă și pășește acum mai cu siguranță. Fața începe să i se desemneze și privirile-i cresc, cuprinzîndu-ne pe toți în lumina lor stăruitoare, plină de speranță, de bucurie și de recunoștință.

S-a apropiat, se oprește, înaintează iar cîțiva pași, atinge malul. Răsuflă lung și adînc: n-am mai auzit niciodată un răsunet atît de șuierător, de ușurare, ca după o sete cruntă, de deșert. O figură de băiat, iar cutia din mînă, un mic geamantanaș, pătrat și îngust. Scoate căciula și salută.

— *Dobrîi vecer!*

Un glas de băiat.

Și ne mai spune ceva pe rusește, ceva plin de asigurare și recunoștință.

Nu, nu se poate. Ordinul e ordin. Înapoi. Semnalele noastre au fost de îndepărtare. Înapoi. *Nazat. Ukaz – Strașnăi...*

Tălmaciul vine și pune întrebările obișnuite: Rude? *Niet. Gavariti pa rumînschi? Niet.* Se vede... *Nazat...*

Băiatul își scoate căciula, își șterge fruntea de sudoare, își ridică geamantănașul.

— *Dobrîi vecer.*

— Drum bun...

Dar deodată își aduce aminte de ceva și alarmat se întoarce. Tălmaciul însă a plecat. S-a mistuit. Nu-l mai putem descoperi. Băiatul înghite în sec, ne mai spune ceva pe rusește și dă cu piciorul în gheață...

— Cam alunecă! glumește cineva.

Ceilalți rîd. Rusul își alungă privirea pe fețele sarcastice, care par să spună: „Degeaba o mai lungești". Și-o oprește în ochii mei; dar îi întorc cu indiferență. Înclină atunci din cap și pornește. Pe la mijlocul gheței, iar începe figura de dans, apoi deodată un chirăit lung, o săritură sălbatică, de pisică, în aer; și-n aceeași clipită dispariția subită, verticală, a corpului lung și suplu, aspirat de curentul lacom, prin gaura neagră care se deschisese și pe care o vedeam de aci. O căciulă brumărie și niște brațe, apoi degete care se încleștează de ruptura groasă a sticlei, dar gura rîului se lărgește sarcastic, și apoi nimic...

Mă clatin. Înaintez ameţit ca un beţiv. Gheaţa mă primeşte cu pîrîituri surde.

— Domnule locotenent, domnule locotenent, ce faceţi!

Mă opresc. La cîţiva paşi, un ochi negru, dar mic, mă fixează pieziş din sticlişul şubred; mă retrag de-a-nderatelea.

În noaptea asta şi-n nopţile următoare, suflul domol al primăverei încă depărtate munceşte cu spor la năruirea totală a visului meu. Aud pîrîiturile gheţei prin somn, unele tari ca bubuiturile de grenade. Mă trezesc asudat şi îmi înfund capul în perină; dar aud în mijlocul creierilor chirăitul cel sălbatic şi imaginea celor două mîini fără stăpîn, bîjbîind prin aer, n-o mai pot şterge.

Nopţile mele nu mai sunt nopţi. Trebuie să fug, dar unde? La Niculina n-am mai îndrăznit să mă duc în cuprinsul celor trei zile care au urmat uciderii lui Serghe; pentru formalităţi am trimes pe Gîrneaţă.

Nu l-am întrebat de dînsa şi nici el nu mi-a spus nimic; totul trebuie să fie acolo, aşadar, posomorît şi cernit. Dar acum pîrîitura asta incontinuă, în care îmi pare că plesneşte tot cugetul meu, mă alungă iarăşi pe drumul obişnuinţei. Nu, fără îndoială, nu voi bate la uşă, nu voi pătrunde în casă... Încă nu... încă nu... Şi alung orice gînduri, care se arată destoinice să-mi ofere bune începuturi de scuză... Nu vreau, nu pot să mă gîndesc.

Mă voi mulţumi să privesc de-afară, la fereastra pe care, de bună seamă, o voi găsi întunecată la o oră aşa de adîncă în noapte... apoi voi întoarce domol pe Pafnute, a cărui spinare mă duce fără avînt şi ale cărui copite plesnesc prietenos în mustul zăpezei lichefiate.

Şi două nopţi fac drumul ăsta al penitenţei, neştiut de ea, dar abia într-a doua bag de seamă că între poartă şi stîlp e petrecut de trei ori lanţ greu cu lacăt. Descalec şi sar. Amîndouă uşile sunt ferecate pe din afară cu lacăte la fel de grele. Ameţit de-o trecătoare

slăbiciune fizică, îmi reazim umărul de ușa care s-a deschis de-atîtea ori pentru mine, apoi lipesc tîmpla. Lemnul îmi trimete înapoi răsuflul cald cu care-l împroșc: scormonesc cu unghia în el, apoi bat ușor, tăinuit, și șoptesc: Niculina, Niculina!...

Și-n noaptea asta, pentru toate zilele și pentru toate nopțile ce vor veni, las în urmă-mi casa neagră și pustie.

Iar în fiecare dimineață, sticla, podul de sticlă al atîtor nădejdi fără preț, e toată conruptă de păienjenișul crăpăturilor; în a treia zi pare un mozaic mărunt și măcinat, de străvechi castel în ruină. Dar apa dospește dedesubt, umflînd podișca prăbușită, și limbi agere și vinete plesnesc furibunde dintr-o parte carapacea zdrențuită, de zale, care încă rezistă. Un soare laș și imprecis asistă din dosul învelișului aproape transparent, sub care-și ascunde zîmbetul, sălbatica îndîrjire a lichidului insurect. Pe urmă sloiurile începură să curgă, tîrîte de curenții răzvrătiți, mute și resemnate, în tumultul spumos al acelora. Și într-una din zilele acestea, cînd pohodul sloilor începu să se mai limpezească, strigătele soldaților mă scoaseră afară:

— Ține-l, bă!...

— A plecat mortu' la vale.

— O prăjină, o prăjină...

— Barcagii, barcagii...

— Ăla e coșciug de copil...

— Nu vezi, bă, că e cutie de diblă... răspunse calm Gherăscu, pătrunzînd domol în apă cu o prăjină lungă în mînă.

Este într-adevăr o cutie de vioară, prinsă între doi sloi, cărora un cot al rîului le domolise mersul. Țiganul înotă pînă la un smoc de sălcii și întinse prăjina. Cu mare grijă, vîrful cu două crăcane dibuia pe lîngă sloi, încercînd să-l abată cu totul din fir spre apa moartă.

Dar cei doi copilandri basarabeni, cari îmi slujeau de barcagii, ridicară caicul cel mai ușor și fugiră cu el pe mal, mai sus de tufele unde opera Gherăscu. Caicul

se strecură sprinten ca o lișiță printre tufișuri și ieși drept în deschizătura sloiurilor : copiii traseră ușor cutia neagră în blestemele furioase ale țiganului.

O deschisei în bordei : chiar pe catifeaua capacului, o monogramă de argint cu înfloriturі, pe care încă nu îndrăznii s-o descifrez. Scosei vioara muiată bine și golii apa de pe fundul cutiei. Pe urmă privii și monograma. Întocmai cum mă așteptam : nici o nădejde mai mult. Semnele alfabetului rusesc : В.А.Г.

Mă lăsai ușor pe scaun. Abia acum băgai de seamă că Gherăscu e lîngă mine și încă ud, așa cum ieșise din fluviu...

— Dumneavoastră tot nu cîntați cu ea, dom'le locotenent... Și la a mea i-au plesnit toate coardele de ger... zău, să trăiți...

Și acuma primăvara a irumpt din toate părțile, soarele nu-mi mai ascunde veselia luminei sub solzi reci sau sub perdele de neguri, vrăbiile nuntesc printre nuielele tufișurilor și mugurii, cît bobul de neghină, buburoșează ramurile copacilor. Bocancii soldaților mătură c-o lovitură foșnitoare frunze uscate, prin zăvoaie, și descoperă în putreziciunile dedesubt cuiburi de ghiocei și viorele pe care mi le aduc și pe care eu le depun lîngă cutia neagră, acoperind-o cu ele ca pe un sicriu.

Gheața s-a dus, dar refugiații ne sosesc și acuma ; patrulele descopăr zilnic șuvoaie de oameni, îngrozitor de numeroase. Chiar și astăzi o familie întreagă așteaptă în bătătură perchiziția – ce vorbesc, un trib întreg : străbunic, bunici, părinți, copii, nepoți, porniți toți la drum, ca-n vremurile patriarhale. Sunt echipați ca de cale lungă, femeile cu copiii în brațe, bărbații cu saci, cu perne, cu plăpumi legate cu sfori pe piept, pe coaste și la spate, ca ranițele sau ca echipamentul soldățesc. Cîntecul e sfîșietor și monoton, căci e același cîntec pe care-l aud necontenit de cînd sunt aici, foame, persecuții cumplite, dărîmări de sinagoge ori de biserici,

execuții în masă, violuri, deposedări, cnut și revolver, țăcănit de motoare ca să acopere țipetele, toate durerile cărnii și sufletului. Un cîntec sinistru pe care-l ascult înfiorat, de mii de ori, singurul, necontenit acelaș, la auzul căruia nu poți striga : destul ! Dar eu strig : destul ! Nu mai am urechi pentru el, nu mai am suflet pentru el, auzul și sufletul meu sunt departe, foarte departe. Numai sicriașul negru îmi mai sîngerează inima.

Atîta revărsare de refugiați, cînd gheața s-a ridicat... și totuși, ea niciodată nu va mai veni... niciodată nu va mai deschide capacul sicriașului negru...

Și în pleava de lume pe care vînturile adîncului de la răsărit o suflă încoace, numai figuri întunecate, ochi lăsați, căutături piezișe, rînjete respectoase, miorlăituri miloage de femei pocite.

Nimeni nu mai poate auzi de la mine o vorbă de compătimire. La urma urmei ce folos, cînd tot *trebuiau* să se întoarcă. Acum mi se par caraghioase și barbare acele vorbe de mîngîiere și îmbărbătare, cu care-i petreceam înainte pe pragul tuturor suferințelor : par ipocrite și mai chinuitoare decît însăși această sentință teribilă, pe care nenorociții o așteaptă, tremurînd, din gura mea și care se rezumă la un singur cuvînt, mai groaznic decît orice tortură : înapoi !

O, e cu mult mai potrivit așa, mai bine, mai omenesc, cu mult mai nobilă această atitudine nouă, demnă, sumară, această muțenie severă și glacială, care se sparge numai ca să facă loc unui singur cuvînt, negru și înfiorător, ca un ochi de apă neagră în rîul înghețat : înapoi ! pe care tălmaciul îl transmite automat ca un ecou : *nazat* ! Atît...

Amurgul s-a lăsat bine și cei doi barcagii, reveniți de acum două săptămîni, au sfîrșit de revizuit luntrea cea mare. Ciocăniturile lor în lemnul uscat și în fier trebuie să fi răsunat, în urechile tribului numeros din magazie, aidoma ciocanelor cu care odinioară meșterii călăi îmbiau din vreme auzul condamnaților la crucificare.

Sunt doar doi băieţandri, cei doi basarabeni angajaţi ca barcagii... nici unul n-a trecut de şaptesprezece ani, dar sunt dezvoltaţi ca nişte flăcăi adevăraţi, mai robuşti ca unii din grănicerii mei, buni vîslaşi şi buni înotători, strașnic de îndrăgostiţi de viaţa militară pe care, cu siguranţă, ar urî-o, dacă ar trebui s-o trăiască la fel, constrînşi ca şi ceilalţi. Mănîncă la cazan cu soldaţii, fac din îndemn propriu unele din treburile lor, întrecîndu-se şi mîhnindu-se cînd unul e preferat celuilalt la vreo corvoadă care nu-i priveşte; grăiesc acum ca oltenii, scuipă printre dinţii strînşi, ca şi ei, sug ţigarea lipită în colţul buzei pînă la ultima expresie şi-şi potrivesc vorbirea astfel încît din două cuvinte unul să fie o înjurătură. O înjurătură oltenească, nu o sudalmă basarabeană.

Streinii au ieşit afară şi se pregătesc în tăcere; o lună enormă, roşie, cu liniile şi umbrele de pe faţă dilatate în chip nemăsurat şi ridicol, ne priveşte printre plopii de pe malul dimpotrivă şi ne dă zor. Mai tîrziu totul va fi scăldat în lumină de lună plină şi transportul va fi mai expus, temere pe care tălmaciul le-o împărtăşeşte celor cari vor fi trecuţi înapoi, iar ei se grăbesc într-o forfotă resemnată şi surdă. Îşi trag curelele şi baierele desagilor cruciş peste piept, îşi înnoadă sforile complicat şi strîns; se încarcă peste măsură cu boarfele multiple de lînă şi fulgi, şi cu toţii, în afară de străbunic şi vreo trei femei bătrîne, par o turmă de vite de povară, cu spinările încărcate de samare.

Luntrea trasă la mal aşteaptă şi încărcatul e gata să înceapă, cînd de pe malul celălalt vin glasuri omeneşti. O patrulă bolşevică. Siluetele soldaţilor roşii, cu corn ascuţit, se văd negre în noapte, trase cu cărbune pe fondul arămiu al răsăritului, ca nişte umbre chinezeşti. Stau mai mult timp de vorbă acolo, parcă s-ar certa. Apoi dispar. Dar eu ordon ca trecerea să se facă peste cîteva ceasuri; e posibil ca să fi simţit ceva şi să pîndească.

Refugiații s-au vîrît unul într-altul la vederea patrulei și mi-au aprobat prin murmure dispoziția transmisă de tălmaci. S-au așezat la pămînt, grămadă, feriți de orice vedere dinspre malul opus, și se odihnesc răsfrînți de poverile din spinare sau într-o rînă, pe boarfele moi, ca saltelele. Își comunică gîndurile în șoaptă și le petrec din om în om, privindu-mă uneori pe furiș și pe mine, și pe soldați. Sunt gata să mă întorc în bordei, dar grupul ăsta, doborît la pămînt de sărăcăciosu-i avut, mă reține și mă umple de jalea nenorocului etern. Îmi vin atavic, în amintire, sîngeroase izgoniri din caverne, popasuri de exod forțat, marșuri fără sfîrșit pe căi de pustie, spre zări tot mai depărtate, spre țeluri împărățite de hazard, spre veșnicul și nestatornicul pămînt al făgăduinței. Unde-or mai putea să se întoarcă oamenii ăștia, pe unde își vor mai încerca norocul? Altădată i-aș fi cercetat cu compătimitor interes, chiar cu riscul de a primi în schimb răspunsul unei disprețuitoare tăceri, dar acum, hotărît, sunt mai închis decît o stîncă...

Dar cum a simțit sub picioare clătinările luntrei, tribul cel liniștit și supus a devenit deodată gureș și nedisciplinat, neastîmpărat. Sîsîiturile noastre nu ajung să-l potolească. Se strigă mînios, se trag de mînecă pentru a fi cît mai aproape unul de altul cei mai aproape cu sufletul. Femeile țipă ușor, copiii se pun pe plîns, bărbații devin zgomotoși, pornesc sîsîiturile chiar din mijlocul lor. E o hărmălaie pe care nimic nu o mai poate potoli; înclinările luntrei, foarte sensibilă acum cu orice nouă încărcare, smulg țipete de spaimă femeilor și sudălmi bărbaților. Dar pe malul celălalt nimic nu se vede, nimic nu se simte.

Cei doi luntrași par a se certa pe mal, pe înfundate; unul a pornit să se dezbrace și, furios, ocărăște pe celălalt cu vorbe grele.

— Dar ce e? ce-aveți? de ce te dezbraci?...

— Să trăiți, dom' locotenent, nu vedeți cît s-a lăsat luntrea... Dacă ne mai punem și noi, ajunge *la buză*... Apoi dacă s-a răsturna, eu trebuie să înot, da' dacă am straie, m-apucă de ele și mă trag și pe mine la fund... Așa s-o mai petrecut pe vremea domnului locotenent dinainte, da' sergentul dumnealui ne-o spus: „Mă, v-oți duce dracu' și ei și voi... da' luntrea să mi-o aduci, care-o scăpa... să nu te prind la mal fără luntre"... D-apoi cum o să îndrept eu luntrea, dacă ei m-or trage de straie ca să scape...

— Unde e tălmaciul?...

Tălmaciul e alături, dar e cu neputință să convingem pe cei din luntre să se împartă în două transporturi. Îi sfătuim, îi amenințăm, le poruncim. Nimic de făcut. Soldații pătrund în apă să dea jos pe cei din margine, dar aceștia se cramponează cu deznădejde de ce le stă la îndemînă, de păreții de lemn, de stinghii, de vecini; țipetele răsună din toate părțile, blestemele și urletele se amestecă, s-a făcut un tărăboi, de să-mi strîngă toate patrulele din Rusia întreagă.

Oblig pe tălmaciul care abia izbutește să se facă ascultat să repete, să le explice, să-i îngrozească. Dar, cu neputință, nimeni nu coboară.

Afanasie, luntrașul care s-a dezbrăcat și acum așteaptă cu mantaua pe umeri, jucînd cu tălpile goale pe malul rece, rîde spre mine:

— V-am spus eu, domnule locotenent, așa au făcut și atuncea... Unul n-a vrut să rămîie... toți s-au ținut de-a valma... și de-a valma s-au răsturnat...

Tălmaciul trebui să povestească întîmplarea, la care fusese martor ca și Afanasie. Dar nici astfel nu ajunserăm la nici un rezultat. Pentru că, dimpotrivă, siguranța oamenilor ăstora, pe care nimic nu putea să-i determine și să-i îngrozească, stătea tocmai în faptul că se simțeau împreună și că erau cu toții la un loc. De la strămoș, la strănepot erau un singur suflet, orice s-ar întîmpla să fie.

Afanasie îşi mai sfătui tovarăşul, care fusese angajat mai recent, ca să-l imite, dar şi acesta se arătă încăpăţînat. Ajunseseră amîndoi luntrea prin apă, unul dintr-o parte, altul dintr-alta, astfel ca să se ridice într-însa în acelaş timp. Stratagema se arătă bună într-adevăr; luntrea nu se clătină decît uşor, dar se scufundă, doar un deget să mai fi rămas deasupra apei.

O urmărirăm cu suflarea reţinută. Grija mea era ca tocmai acum să nu se ivească de dincolo vreo patrulă; vederea ei, în puterea lunii, ar produce desigur spaimă şi agitaţie, care ar putea fi fatale. Sau cine ştie ce poznă sîngeroasă. Dar într-acolo nu domni tot timpul decît liniştea şi golul.

Spaima veni numai din susul fluviului, pe firul apei, sub forma poate a unui peşte enorm plutind la suprafaţă sau, cine ştie, a unui cadavru umflat de gaze şi dus de curent. Toţi văzurăm ceva negru şi întins cît un stat de om, ridicînd apa şi scoţînd în afară ceva ca o spinare sau un pîntec cît un balon. Fu de ajuns un ţipăt ca învălmăşeala să fie generală. Cei mai mulţi încă nici nu şi-or fi dat seama ce s-a întîmplat, dar, ca la comandă, au zvîcnit cu toţii înspre dreapta, mutînd centrul de greutate la margine: instantaneu, luntrea se dădu peste cap.

De lîngă mine, Gherăscu dădu drumul unui hohot de rîs sălbatic şi scurt, care îngheţă deodată, sub murmurul de stupoare al tuturor...

Trei naufragiaţi scăpară înot, la malul celălalt, de care erau mai aproape; ceilalţi toţi, prinşi de curent sau covîrşiţi de boarfele îngreunate de apă, pieriră cu o repeziciune de vis. Afanasie avu dreptate: tovarăşul lui, cu toate că într-o poziţie mai favorabilă, se dusese de asemeni, fără ca nimeni de pe mal să fi văzut cum. În schimb, luntrea liberată plutea zglobie pe crestele curgătoare, împinsă de Afanasie spre mal; porunca domnului sergent dinainte era executată.

Dar abia după ce se topi printre noi, cu maldărul de haine în braţe, spre focul din magazie, auzirăm acel grohăit curios şi obosit venind din largul apei. Era greu şi şuierător ca un răsuflet de foală, şi prin învolburarea undelor văzură rotunzimea unui cap omenesc zbătîndu-se spre aer.

— Afanasie! strigai.

Dar Gherăscu, a cărui izbucnire isterică o răsplătisem cu o privire, nu mai aşteptă.

— Mă duc eu, să trăiţi!

Îşi aruncă doar mantaua şi capelul şi se năpusti în apa plescăitoare fără să-mi mai aştepte încuviinţarea. Reveni după puţin în înot voinicesc, spărgînd apa şi gonind valurile doar cu unul din braţele lui enorme, cu celălalt ţinînd de păr şi împingînd înainte un cap umflat şi straniu; cu figura lui acum înspăimîntătoare, pămîntie şi roasă de vărsat, părea cu adevărat un gîde, purtînd deasupra talazurilor de mulţimi ţeasta unui decapitat.

Dar Gherăscu nu izbuti să aducă la mal decît un cadavru. Un biet bătrîn umflat şi vînăt, pe care toate străduinţele noastre şi toată ştiinţa sanitarului nu fură în stare să-l readucă la viaţă.

Grozăvia aceasta mă alungă, în noaptea inundată de lumină, pe potecile patrulelor, printre scheletele de sălcii şi de tufe. Cînd răzbii în cîmpul unde fusese împuşcat Serghe, îmi simţii sufletul picurînd înăuntru ca ceara lumînării. Era o căldură dulce şi tristă, care mă făcea uşor, blînd şi iertător şi totuşi trist; covîrşitor de trist. Ridicai ochii spre muchia movilei scînteietoare, abia umflată în noaptea albă, a cătunului fără nume; şi, de la sine, pe fondul luminat o clipă al minţii se zugrăvi cu cărbune gros casa întunecată şi pustie. Gîrneaţă trecuse şi ieri pe-acolo şi găsise lacătele cele grele neclintite, la locul lor.

Cînd pornii să mă întorc trebuie să fi fost enorm de tîrziu ; prinsei totuşi scîrţîit de scripcă în magazia gradaţilor. Ah, aveau sindrofie şi Gherăscu îi distra... Dar cine să-şi fi permis... dacă spunea că strunele diblei lui s-au spart...

Intrai repede în bordei şi pe întunerec dădui florile deoparte de pe capacul sicriaşului. Vioara era acolo şi coardele îmi răspunseră pe vocile lor felurite, scurt, nemulţumite de tulburarea regretului adînc, că sunt de faţă toate. O ridicai şi-o mîngîiai cu obrazul pe dosul ei lucios şi moale. Cînd am aprins, hîrtia mă aştepta albă şi întinsă pe masă, gata pentru procesul-verbal.

Am ieşit din nou afară şi m-am apropiat de Nistru, parcă aş fi avut nevoie de mărturia lui ca să-mi întocmesc raportul. Ce putuse oare înspăimînta pe cei din luntre ? Să fi fost cu adevărat un cadavru ? Afanase n-a văzut nimic.

Undele alunecau cu gîlgîit uşor, cu învolburări de spumă, iscînd alb de dinţi rîzători sub lună, cu un huiet incontinuu, în care bucuria copilărească a vălurelelor se întregea, se îmbina, căpăta un sens şi un tact : mi se părea limpede că aud acum, în murmurul greu al fluviului, acompaniamentul romanţei lui Ceaikovski, în zumzetul căreia undele duceau cu alai rămăşiţele Valiei.

Căci ea călătorea acum cuminte şi dornică spre mare, unde o aştepta tatăl ei... îşi ducea toată arta baletului legat cu sfoară în dumbrava tăinuită de alge şi mărgean.

Dar scripca lui Gherăscu bîzîi iarăşi deodată, exagerat şi displăcut, în mijlocul armoniei solemne a cortegiului de ape. Intervenţia ei completă imaginea cu sumbru şi lugubru : statura minunată a fetei, umflat acum de gaze, îmbrăca necontenit contururi din ce în ce mai diforme şi mai caraghioase, pe care zadarnic încercam să le astup în minte cu fîşii compacte de doliu. Figura, pe care n-o văzusem niciodată, căpăta expresia de lepros a lui Iliar şi fixitatea stranie a ochilor

lui de arici. Doamne, era oare cu putință ca această mîndră închipuire să mă îmborțoșeze ca o arătare a morții și a ceasului rău, semănînd în cale-i doar spaimă și naufragiu?...

Din scîrțîiala stridentă și nehotărîtă a începutului, Gherăscu alese în sfîrșit cîntecul, și glasul lui țigănesc sfîșie noaptea luminoasă, ca o gheară:

Luna și-i-ie...
Dar nu spo... o-o-ne...
Mo-olte... taine...

Undele se alungau zglobii deasupra tragediei de-abia săvîrșite, ca un zbeg de copii printre florile unui cimitir...

... de... a... ha... amooor
Pătrăcute și ui-ta-a-a-a-te...

Abia acum bag de seamă că, drept la zenit, luna e cu mult mai mică decît te înșală ochii... cu adevărat că nu poate să întreacă un gologan de argint.

În tace... e... e... e... rea
no... o... o... o... pților.

Eram, de multă vreme, cetățenii tîrgului basarabean din apropierea graniței. Pe Nistru ne înlocuise, de astă dată, un batalion tot din regimentul nostru. Dar acum, acolo, lucrurile se schimbaseră mult: triajul refugiaților și diferendele de frontieră începuse să le hotărască o comisie proaspăt înființată cu delegați români și sovietici. Pînă la adunarea ei, care trebuia să aibe loc la anume date, fugarii erau trimeși la centrele de comandă, unde aveau să aștepte sub pază ce le glăsuia destinul.

La drept vorbind, ofițerii erau mulțumiți că li se luase de pe umeri această grea povară, care era marea putere de a hotărî pe loc soarta nenorociților căutînd azil și viață nouă. Întrucît mă privește însă, nu încercam cîtuși de puțin să-mi dau seama în ce măsură mi se reduceau sau, poate, îmi creșteau perspectivele visului meu, care rămăsese totuși, cu toate tragicele evenimente din urmă, căci îl simțeam strîns acolo, în adînc și în întunerec, ca-n fundul unei vizuini pe-un animal pălit de amorțeala hibernării. Eram bucuros să-i acord deci toate cîte se cuvin unui convalescent și, ca atare, tocmai pentru a nu-l tulbura din somnolența-i întremătoare, încercam să mă dau cu totul vieții celei noi, petrecerilor și aventurilor.

Vara aceasta descinsese încărcată de-o stridentă lumină arzătoare, cu care ne împroșca la tot pasul. Vedeai suliți de foc aruncate de lăncierii maeștri și nevăzuți, venindu-ți pînă-n ochi și pînă-n suflet, tocmai hăt din fundul stepelor nesfîrșite. Trebuia să plecăm cu noaptea în cap la instrucție, dar ne întorceam cu mădularele muiate, parcă am fi fost de ceară. Domnul colonel ne ieșea înainte, călare, cu pieptul sus, și privirile lui agere se înfigeau ca ulii printre rîndurile încovoiate, destrămate, terciuite. Cum îl vedeam de departe, ordinele începeau să răsune surde și scrîșnite, unitățile se strîngeau învioșate subit, pentru ca dogoarea violentă a amiezilor să le dilate iarăși, numaidecît.

După-amiezile, totul înota în torpoare, somnolență, semiinconștiență. Dar cum se furișa prin geamurile larg deschise primul suflu al clarului și grăbitului amurg, o însuflețire generală cuprindea pe cei de sub scundele acoperișuri. Ieșeau cu toții în cernerea insensibilă și binefăcătoare a pulberei ușoare de întunerec, familii numeroase își aduceau scaunele afară, etalîndu-și cămășile multicolore și ciorapii dubioși dinaintea dughenilor pustii ori lîngă imensele gîrliciuri, presărate de-a lungul străzilor, pe linia ce s-ar cuveni trotoarelor, ca niște pîntecoase cavouri, cu grele obloane de fier.

Uneori, cînd veneau vînturile din răsărit, bura fină a colbului depunea straturi nesimțite pe fețe și haine ; uliție nepavate, presărate ici, colo, cu mari blocuri de piatră, dispuse lateral între gîrliciuri ori vărgînd transversal strada din loc în loc ca niște punți, păreau în timp de ploaie adevărate lagune de adînc noroi. Cleiul negru și lucios ca păcura îți făcea impresia că se scurge în șuvoaie, sub jocul nedomolit al picăturilor.

Atunci galoșii noștri, din vechiul regat, nu mai produceau nici o utilitate : numai cizma înaltă putea rezista puterei aspiratorii a acestui clei negricios. Trebuia să recurgi fatal la cal ori la *isvoscik*. Trăsurelele mici cu un

cal, în fundul cărora abia pot încăpea doi oameni subțiri și bine înghemuiți, înoată atunci ca luntrile în acest mohorît decor. Dar intimitatea lor e plăcută, tocmai din pricina acestei restrîngeri, și adeseori noaptea binecuvîntezi coșul ridicat, care-ți amintește, cînd îl vezi întîi, cărucioarele mai mari pentru copii. Postavul jerpelit al pernelor, harnașamentul sărăcăcios, dar extrem de bogat în amănunte inutile, arcul lungăreț cu clopoței, indispensabilă podoabă deasupra căpătînei animalului trăgător, și toată claviatura coastelor acestuia, lunecînd sub plușul ros al pielei, îți devin atunci simpatice, se îmbibează în amintire și în depărtare te cheamă cu nebănuite puteri nostalgice.

Eu nu le simțisem, desigur, pentru că în timpul rămînerei noastre din urmă pe Nistru, evenimentele de acolo și zadarnica, dar intensa mea așteptare, întrecuseră orice altă putere a gîndului și-a amintirei. Dar acum, revăzîndu-le, mai ales după împrejurările tragice din urmă, îmi produseră înduioșare și chiar consolare ; e de ajuns uneori să schimbi doar peisajul, ca speranțe noi să te copleșească și să te îmbărbăteze.

De aceea nu-mi fu cîtuși de puțin de mirare, ba chiar simții la rîndu-mi curaj și înviorare, cînd întîlnii pe Iliad în plină și neașteptat de aleasă companie, în grădina publică. Dar mai întîi, ce credeți că este o grădină publică în Basarabia ? Este, evident, un loc cu verdeață și alei, cu bănci și copaci, dar astfel poate fi oricare grădină publică din lume. În Basarabia grădina publică e o extindere a locuinței particulare în mijlocul comunității. Vara, tineretul e dispus să întîrzie acolo chiar pînă la trei pătrimi din douăzeci și patru de ore, astfel că grădinile basarabene sunt foarte populate, mai ales seara, în serile senine și întunecate. Tocmai astfel îmi explic cum sămînța de floarea-soarelui a atins gradul de adevărat cult în societatea basarabeană și rusească ; grație ei, un om zdravăn, cu multă poftă de mîncare,

ca rusul, se poate dispensa vreme îndelungată de masă. De asta, caracteristica grădinilor publice basarabene e acea culoare pestriță, pe care le-o împrumută cantitatea enormă a cojilor acestei semințe, scuipate din sute de buze omenești în plină activitate, între două cuvinte și între două săruturi, după ce bobul a fost spart între dinții experți și sîmburele ales, întreg, cu vîrful limbei (dibăcie pe care eu niciodată n-am fost în stare să mi-o apropii), rontăit cu deliciu și avalat pe îndelete.

Cojile atît de familiare, oleaginoase, fac un fel de pavaj mișcător pe aleile fățișe ori tăinuite, față de care măturoaiele municipalității se comportă cu o discreție împinsă pînă la indiferență totală: vîntul le poartă prin ierburi și tufișuri și totul pare nins de această culoare, în mult umblatele grădini, învăluite ca de enorme aripi de bibilică.

Perechile se plimbă pe alei, dar mai bucuros se înghemuiesc cîte cinci, șase, pe aceeași bancă. Cînd la mijloc e aleea fără ieșire, ele se refugiază în tufișurile încăpătoare ca în niște guri de ascensor; pe acolo sufletele dornice de absolut transmigrează din grădina rusească de-a dreptul în Paradis și nu e de mirare dacă perechea următoare, refugiată aci din motive mai puțin transcendentale, nu mai găsește din cea anterioară decît rămășițele trupești, de care aceasta s-a folosit în nevrednica viață, cu un revolveraș alături sau o fiolă golită (cînd eroina era studentă în farmacie ori medicină), iar în partea cealaltă, nelipsita pungă de semințe.

Pe aceste alei, într-un grup numeros, întîlnii deci într-o scară pe Iliad: minune a minunilor, era chiar grupul Marusiei! Barișna era flancată de logodnicul ei și de camaradul meu; în urma lor veneau prietene de-ale ei, ofițeri și localnici. Iliad se dovedea de-o exuberanță fără pereche, fata îl asculta amuzată, dar logodnicul ei, profesorul Antimov, făcea haz nemaipomenit

de năzdrăvăniile-i verbale. M-au înconjurat cu toții, Marusea m-a luat de braț și m-a somat să-i urmez.

De la întoarcerea noastră, cu Iliad schimbasem puține vorbe, reci și indiferente, la popotă și pe cîmpul de instrucție. Pentru că acum mă întîmpină mai deschis la suflet, îl poftii a doua zi după-masă la mine. El însuși îmi mărturisi că de mult ținea să mă „calce", pentru a-mi destăinui „lucruri", desigur, „extraordinare".

Îl așteptai deci cu oarecare curiozitate, nu fără a așeza din timp și într-adins cutia Valiei pe-un scrin înalt, astfel ca să-i atragă ușor luarea-aminte, fără totuși a-l edifica, de la cea dintîi privire, ce anume vioară ascunde. Iliad sosi și la început nu observă nimic. Îmi declară din nou că și dacă nu-l invitam, el tot venea într-una sau alta din zile, vrînd a-mi face o mărturisire delicată și a-mi cere un sfat.

Dar ochii mei îl siliră să privească spre scrin. Întîi cutia neagră nu-i spuse nimic, cu toate că nu mă știa vreun mînuitor al arcușului. Surîsei și mă așezai lîngă scrin. Obrazul tocmai bine ajungea la înălțimea cutiei, de care-l lipii. Abia atunci, Iliad tresări. O neliniște vie se putu vedea îndată în toată ființa lui și mîinile i se întinseră tremurătoare.

— Dar de cînd cînți la vioară? mă întrebă sugrumat... Îmi dai voie...

Și înaintă cu pași șovăitori, încordîndu-se ca de atac, în caz că l-aș opri...

Mă dădui în lături, lăsîndu-l s-o ridice și s-o așeze pe masă. Cu mîini nestăpînite, de om care a regăsit un lucru scump, de mult pierdut, el o pipăi, înclină convins din cap și o deschise. Înduioșarea mă birui; mă simțeam atît de mișcat, că-mi venea să-l cuprind la pieptu-mi și să-l strîng frățește, înfrățit cu dînsul pentru totdeauna.

Mă privi întunecat și mă întrebă numai atît:

— Unde-i acum?

Nu răspunsei îndată. Îmi făcea bine să-i contemplu culoarea tot mai vînătă a feței, scînteierea ochilor și strîngerea maxilarelor. Biata moartă!

— În Nistru. Sau poate, dacă apa a dus-o pînă la mare, lîngă tatăl ei, în pădurea de înecați.

Rînji cu nemăsurată dușmănie:

— Ai vrut pe urmă să te descotorosești de ea?

— Nu, Iliad, am vrut altceva. Dar n-am văzut niciodată pe fata asta. Vioara au pescuit-o oamenii mei, printre sloiuri, cînd a început să curgă gheața...

Iliad mă privi drept în crucea ochilor. Adăugai, făcîndu-mă că nu-l bag în seamă:

— Săraca de ea! Și-a luat iară curajul în dinți, abia cînd gheața începuse să crape. I-a fost poate teamă că n-o să mai aibe cum să treacă.

— Pe cuvîntul tău că s-a întîmplat așa cum spui?

— Ești caraghios! Presupun... Altfel n-ar fi numai vioara la mine... ori amîndouă, ori nici una.

Dar Iliad a rămas încă în cumpănă.

— Poți să-ți dai cuvîntul că n-ai *avut-o* niciodată? pune el brutal întrebarea decisivă.

— Îți jur că nici măcar n-am văzut-o...

Acum s-a convins. Bate toba cu degetele în masă, se învîrtește de două, trei ori, încoa' și încolo, apoi se înfundă într-un *chaise-longue* de pînză vărgată. Ochii-i sunt luminoși. Nici prin gînd nu-i trece să-și ascundă satisfacția, chiar sîsîie puțin un început de arie, dar repede se oprește; se întinde în *chaise-longue*, îndreptînd spre sicriașul negru priviri încărcate de recunoștință și de mulțumire.

— M-a iubit, biata fată, îmi împărtășește el. S-a încăpățînat ea să mă pedepsească, nu-i vorba, cu întîrzierea asta, care i-a fost fatală; dar vezi, în cele din urmă tot și-a călcat pe inimă. Numai că n-a avut noroc, mi-a prelungit prea mult pedeapsa... Săraca de ea... Ce fată era, măi băiatule...

A, nu! N-am nevoie cît de puțin de regretele acestui *jouisseur* banal, servit copios și nemeritat de întîmplare. Trebuie să i-o curm repede: aerul ăsta de importanță, din partea unui flecar așa de gol, mă înspăimîntă...

— Așa i-a fost valsul vieței, intervenii grăbit.

Îmi răspunse cu rîs sonor și scurt.

— Ah, și tu! Vorba asta a mea a făcut ravagii, îmi declară el. Pînă și colonelul a adoptat-o...

Iar eu simt cum, trezit de acest ecou tîrziu, îmi învie în minte izbucnirea aceea bruscă a enormului Gherăscu, cînd luntrea, supraîncărcată, s-a ridicat ca o falcă monstruoasă, lăsîndu-se apoi, ca într-un vis de spaimă, asupra atîtor zeci de vieți.

Pentru că îi parez vitejește orice deviere spre povestea de demult, Iliad se scoală să plece. Amînă pentru altădată destăinuirea ce vrea să-mi facă...

— Să vezi, e ceva senzațional... dar tocmai de aceea, știi, astăzi... nu face... Vioara asta... în sfîrșit...

Se oprește în dreptul ei, o vîră în cutie și închide capacul. Apoi o așează, ca la început, pe scrin.

— Ți-o las, să fie a ta! mă consideră el concesiv. Ce să-i faci? Unul cu fata, altul cu vioara...

Și rîde, de astă dată ușurel, dînd să-mi arate că nu vrea decît să mă necăjească puțin cu aceste cuvinte...

— Cu siguranță că mă crezi un monstru, se scuză în cele din urmă, dîndu-mi mîna. Ce să-i faci, dragă, viața nu-i așa de tristă, cum o iau unii. Dar zut, deocamdată! O să afli noutăți fantastice... Mîine, mîine... azi e zi de doliu...

Și ridică din umeri cu cinism afectat și satisfacție. Ieși zornăind sabia și trimețîndu-mi, cu un sărut, întrebarea:

— Nu zici: așa e valsul vieței?...

Pieri – și asta a fost toată pomenirea Valiei.

Veni chiar a doua zi, pregătit să-mi facă o teorie întreagă a ipocriziei omenești și să-mi dovedească

îndată că ursitoarele lui l-au scutit de acest defect. Asta nu-i nici cruzime, nici lipsă de respect pentru memoria celei dispărute, dar viața își cere drepturile ei. Pe urmă întîmplarea poate să aibe și surprize: e foarte posibil ca numai vioara Valiei să fi nimerit în bulboană, pe cînd stăpîna s-a putut salva. N-ar fi deci exclus ca, dînd o raită la viitorul concediu pe Alexandrovskaia, pe Lăpușneanu ori pe Calea Victoriei, să se întîlnească, nas în nas, cu dînsa... (Uneori mă gîndisem și eu la această putință, dar pentru mine o astfel de întîlnire echivala desigur cu neantul; ori în valurile mulțimilor, ori pe sub undele opace ale Nistrului, drumul ei nu avea să [se] mai încrucișeze cu al meu niciodată.) Dar chiar dacă ar avea certitudinea sfîrșitului ei tragic, Iliad, care, precum se vede, ține cu orice preț să-și desfășoare dezbaterile acestui proces de conștiință în fața mea, ca dinaintea unui judecător, ce nu mai poate fi decît strict obiectiv, se socotea chit cu această, pentru el cea mai fermecătoare, aventură, rezervîndu-i colțul cel mai înflorit al amintirei lui. Poate că alte amintiri viitoare vor însemna morminte și mai monumentale în acest cimitir al vieței din care ne întoarcem în fiecare seară – îmi demonstra el prin cuvinte apropiate, pe care eu mi le însușeam îndată, netezindu-le și îmbrăcîndu-le, ca pentru aviditatea de pace și mulțumire, pe care, la rîndu-mi, o simțeam crescînd în sufletul meu – dar aceasta își va păstra pentru totdeauna poezia și farmecul ei netăgăduit. Însă ce poți face împotriva dimineților pline de soare și noi speranțe; ce poți face împotriva celui dintîi zîmbet care te întîmpină promițător?

L-am întrerupt, asigurîndu-l că eu eram edificat de aseară, și poate și mai demult, de noua lui schimbare sufletească, a cărei soliditate nu prin vane și banale demonstrații va putea s-o sporească – după cum nici alte opinii contrarii, oricît de îndreptățite și de firești, n-ar putea s-o diminueze ori măcar s-o clintească...

— Revino la fapte precise, Iliad. Haide, să auzim: cine e?

— Rusoaica...

— Rus... o... încă o rusoaică?...

— Nici cu gîndul nu gîndești...

Nici nu-mi dam osteneală.

— Marusea...

Iată-mă deci plecat în pețit la Marusea, cu mandat solemn din partea lui Iliad. Un moment mă gîndeam să-l întreb, dacă el cunoaște, din auzite, limita pînă la care ajunseseră relațiile mele cu aceea pe care acum o vrea nici mai mult, nici mai puțin decît chiar soție. Dar așteptai zadarnic ca el singur să-mi dea prilejul de a ridica un colț, destul de străveziu, din vălul care acoperea un trecut cît se poate de apropiat; mă simții deci îndreptățit să nu întreprind nici un fel de destăinuire, nici măcar aluzie, din inițiativa mea personală. Mă mulțumii numai să ridic din umeri în ceea ce privește propria mea conștiință: fuseseră doar notorii, pînă la scandal, neplăcerile suferite de biata fată în urma iubirei mele nestatornice, cu toate că dusese pînă la chirurg și pînă la vizite de somități medicale din București; ba chiar, în cîteva momente, planase asupra întregei întîmplări umbra parchetului militar, într-atît zvonul public nu greșea, arătîndu-mă ca autor moral al suferințelor atroce cărora căzu pradă pîntecul prihănit al fetei, nevoite să recurgă la periculoasele operații clandestine pentru a-și purifica trupul de urmele nedemne ale unui cinic necredincios. Pînă mai deunăzi, bunul doctor Trofim Baldajarski continua să fie chemat la anumite intervale de procurorul tribunalului civil și doar săracul n-avusese altă vină decît că, după mari ezitări, cedase rugăminților fetei nenorocite, care, la urmă, văzînd că grație intervenției lui discrete totul merge spre alinare și reparare, într-un acces de bizară și sălbatică furie, stricase cu

înspăimîntătoare tărie și crîncenă cruzime toată opera acestui medic bătrîn și reputat.

Nu s-a împlinit bine al doilea an de la aceste cumplite evenimente, pe care sentimentul cel nou al lui Iliad mi le aduce cu atît de proaspete amănunte în minte : le revăd atît de vii și atît de aproape, că mă văd silit să-i ies pe alte căi înainte, pentru a-i domoli, pînă la răgazul judecății, această subită și zănatecă grabă de a se lega pe veci de o femeie în trecutul căreia ocup un loc atît de întunecat și greu de șters. Astfel îi aținț în închipuire putința, întrezărită chiar de el, a unei neașteptate întîlniri cu Valia sau chiar venirea senzațională a acestei fete – *ce poate dinadins și-a aruncat vioara în Nistru* – în tîrg, pentru dînsul anume.

— Cu rusoaicele astea, Iliad, spune, la ce nu te poți aștepta ?

Dar spre cumplita mea stupoare, el primește cu vădită lipsă de interes această perspectivă, Dumnezeule, nu pentru că i se pare puerilă – dimpotrivă o consideră ca foarte firească – dar pentru că găsește întrunite în Marusea, într-un total și mai complet, însușirile specifice ale idealului său feminin, care nu mai poate fi decît rusesc.

— Înțelegi tu, Ragaiac, e vechea rusoaică, pe care vicisitudinile și mizeriile revoluției nu au schimbat-o... A rămas intactă din vremea țarilor... Aceasta e adevărata eroină a romanelor de care-mi spuneai...

— Încă n-ai cetit nici unul ?...

— Am început... ah, tu, mă îndoiesc că le-ai pătruns cum trebuie... de aceea eu vreau să le citesc în rușește... Dar, înțelegi, nu-i tot așa de ușor ca de vorbit... Întîlnești foarte multe cuvinte neobișnuite, populare, vechi, dialectale...

O altă întrebare însă îmi juca acum pe buze, pe care aș fi vrut s-o rostesc cu cea mai deosebită luare-aminte,

pentru a nu stîrni cu ea nici un echivoc... În cele din urmă crezui că forma cea mai acceptabilă era aceasta:

— Dar viața rusoaicei de dincoace de Nistru, în contact cu a noastră, nu crezi că s-a schimbat oarecum, și-a mai atenuat din caracteristica principală...

— Încă nu, îmi răspunse el repede, dovedind că-și pusese și singur această întrebare. Încă nu... N-a avut timp... Suntem doar de cinci ani aici...

— Revoluția e tot de cinci ani și a rămas la ea acasă...

Atunci Iliad îmi declară cu oarecare superioritate că el vorbește în cunoscător. El a cunoscut pe Valia, iar acum poate urmări mai de aproape pe Marusea.

— Înțelegi, e rusoaica fără păduchi, care n-a întrerupt uzajul apei de Colonia, n-a fost pălită de nici o mizerie care să-i înăsprească sufletul și gîndul, n-a văzut nici o oroare... E aidoma aceea pe care o așteptai tu de dincolo, după ce-o respinseși pe cea de-aci, nedîndu-ți seama că tocmai pe aceasta o visai... Iacă, îți atrag atenția, încheie el cu o subită dar strîmtorată bunăvoință, poți să te reîntorci pînă nu va fi prea tîrziu...

Dădui din umeri:

— Te asigur, nu vei avea nici o supărare din parte-mi...

— E bine că te-ai resemnat... poate ai risca să găsești porți închise...

Mă întorsei să-mi ascund zîmbetul.

— Așa de bine le-ai ferecat? întrebai continuînd să rămîn cu spatele.

— Le-am găsit ferecate... pentru tine. Pentru mine, zău dacă mai știu cum sunt. Cînd cred că le găsesc larg deschise, cînd strînse ermetic, de nici măcar o rază de lumină nu poate pătrunde pe nicăieri. Într-un cuvînt: rusoaica... De aceea m-am hotărît să recurg la ajutorul tău, care acum ești... imun. Trebuie să mă fac cunoscut și prin opinia unui al treilea despre mine... Și din toate

punctele de vedere, am socotit că tu trebuie să fii acest al treilea... Am toate nădejdile că nu tu poți întoarce interesul ei total spre mine... Risc poate, dar eu nu mă dau înapoi în fața riscurilor. Și pe urmă, repet, am o încredere nemărginită în încăpățînarea ta... de vreme ce îmi lași cale liberă, sunt sigur că îți iei implicit, cavalerește, angajamentul că nu te vei mai amesteca...

Dacă numai atît aștepta el de la mine, atunci era cît se poate de ușor. Începui să rîd cu toată pofta, pentru a-i spulbera orice putință de îndoială. El îmi primi explozia de veselie cu vădit accent de prietenească mulțumire.

— Rusoaica mea trebuie să vină de departe, Iliad... În nici un caz dintr-un orășel basarabean...

— Ei și, dacă vine de departe... nu e tot femeie... nu e tot înaltă, n-are tot ochii oblici... Dar nu sunt oblici ochii Marusei, care se trage din neam căzăcesc, asiatic... n-are același suflet cu izbucniri sălbatice? Tu *știi* doar bine! se încruntă el, făcînd o pauză, care lăsă să curgă între noi o undă de răceală... Nu e tot aceeași?... încercă să se însenineze iarăși...

— Nu e...

El mă privi uimit și rîse de astă dată cu adevărat voios, considerîndu-mă iarăși prietenește...

— Dar cum mai poate fi, măi... ai înnebunit?

— Altfel... cu totul altfel...

El dădu din umeri, privindu-mă cu aer poznaș.

— Cum altfel? Ce vrei să spui...

Ridicai la rîndu-mi din umeri, apoi îmi întinsei alene brațele și trupul:

— Altfel... de unde vrei să știu?

— Poate cu un singur ochi, în mijlocul frunții?...

— Nu e vorba numai de ochi, Iliad, de picior sau de ce mai gîndești tu...

Bineînțeles că, în urma acestui dialog, încrederea lui Iliad în misiunea mea de pețitor crescu pînă dincolo de orice margini. Pe mine însumi mă interesa partida. Iliad îmi destăinuise doar că Marusea m-ar primi foarte rece, dacă aș încerca să accelerez din nou, pe cont propriu, inima rănită a fetei; cu siguranță el primise această încredințare chiar de-a dreptul de la dînsa. Perspectiva celei dintîi convorbiri, cu subiect sentimental, dintre ea și mine, începu deci să mă intrige. Nunta ei cu profesorul Antimov, care de doi ani întregi – chiar din timpul legăturilor noastre – era agitată deasupra tîrgului ca o sabie a lui Damocles (o biată sabie de lemn!), deși acum era foarte apropiată (ca-ntotdeauna de altminteri), nu mă întriga cîtuși de puțin; despre partea asta putui liniști cu perfectă convingere pe Iliad. Întrucît mă privește savurai, cu anticipată cruzime, tresăririle sigure ale barișnei, cînd voi începe să mă interesez cu de-amănuntul de sufletul ei; apoi judecai cu perversă plăcere mărimea ochilor ei, într-adevăr oblici și profunzi, străjuiți de gene lungi și încovoiate, cînd voi face să cadă, pe coarda întinsă pînă la plesnire a atentei ei pînde, numele lui Iliad. De bună seamă, după toate meschinăriile și suferințele pe care i le făcusem acestei fete, noua și cinica mea bucurie mi se păru monstruoasă; îmi turnai fără milă pe cap toate mustrările cu putință, pe care le meritam într-adevăr, dar îmi fu cu neputință să renunț la prelungul preambul, care avea să preceadă creștinești mele misiuni.

Mă postai deci, la orele pe care mi le indică Iliad, în grădina publică. Acasă la dînsa nu mai puteam să mă duc, desigur, cu toate că tatăl ei... îmi răspundea regulat, cu afectată afabilitate și cu mîndrie nepăsătoare, la salut. N-aș putea spune dacă era într-adevăr o tactică sau o manifestare foarte firească, pe care, spre uluirea mea, o surprinsesem și la fată, chiar la cea dintîi

revedere după însănătoşirea ei. Ba încă, Marusea îmi răspunsese atunci cu un zîmbet atît de trist, atît de sfîşietor şi totuşi atît de dulce, la înclinarea mea galbenă şi incertă, că, trebuie să mărturisesc, avusesem nevoie de multă putere de stăpînire ca să nu pornesc îndată acasă la dînsa, să-mi cer iertare şi să ofer reparaţii. (Mai tîrziu a revenit ea singură la mine.)

Acum însă, după reîntoarcerea noastră, era însoţită necontenit de profesorul Antimov, rus sadea, curtezanul ei statornic, cu drept de anterioritate, întruna corect şi grav şi de asemenea extrem de prevenitor şi de afabil cu nevrednica mea persoană. De dînsul trebuia acum s-o separ cu orice preţ, să-i cer o întîlnire între patru ochi, bunăoară dimineaţa, cînd profesorul era ocupat la şcoală. Profitai deci de faptul că Iliad, potrivit unei prealabile înţelegeri, îl opri de braţ, demonstrîndu-i impetuos un punct de vedere pus anume la cale şi care ştiam că-l interesează pe profesor, pentru a strecura Marusiei dorinţa mea. Ea avu o tresărire bruscă, pe care încercă apoi s-o acopere cu un aer de calm şi lipsă de curiozitate ; totuşi îmi acordă întîlnirea, fără a-şi putea stăpîni intensa privire cu care-mi străbătu înfricoşată ochii şi figura. Vioiciunea i se duse după aceea, cu toate sforţările ei desperate de a o reţine şi a o arăta, chiar fără nevoie. În cele din urmă trebui să-şi grăbească mult înaintea timpului obişnuit plecarea, rugînd pe Antimov s-o însoţească acasă.

Iliad păru neliniştit de această schimbare neaşteptată, drept care îmi dădui cu părerea că ea s-a temut să nu fi înţeles cumva Antimov manevra noastră. Pentru a nu-i lăsa nici o bănuială, ea simulase dibaci indispoziţia, arătîndu-i profesorului că atunci cînd are nevoie de linişte şi reculegere, anturajul lui singur îi devine preţios şi indispensabil.

— Ce vrei, fata încă nu ştie ce vreau să-i propun şi ţine în mod firesc să-şi rezerve prietenia rusului. Iliad

se opri la cîțiva pași de mine și mă fixă categoric. Rusoaica! afirma el, înclinîndu-și de mai multe ori capul, cu mare convingere.

— Rusoaica! repetai aprobator, ridicînd imperceptibil din umeri.

Marusea veni în grădină cu socotitul sfert de oră mai tîrziu. O primii ceremonios și o condusei pe alei retrase: ea se lăsa dusă fără nici o împotrivire, grăbită, cu pieptul pradă de zbucium nestăpînit, cu buzele despicate de zîmbet înfricoșat, cu nările fremătînd de adulmecarea necunoscutului, cu ochii iluminați de apropierea revelației. La fiecare cotitură îi apucam mîna și aveam o plăcere rea și puternică să-i simt febra crescînd. Nu mă întreba nimic, dar eu abia așteptam să-i aud glasul care trebuia să fie stins și sugrumat.

— Marusea, știi de ce te-am chemat?

Ea nu putu să răspundă, ci numai aplecă pleoapele și se ridică ușor pe vîrful picioarelor. Dar eu trebuia să-i aud neapărat vocea...

— Ai putea măcar ghici?...

— Nu... ghicesc, îngăimă ea, abia trăgîndu-și sufletul, așa cum bănuisem.

Nu mai avusei răbdarea să fac nici un ocol:

— Te-am chemat în numele lui Iliad. Sunt, închipuie-ți, petitorul lui. El te cere de soție... Nu trebuie să-l refuzi, Marusea. Gîndește-te bine, el este un foarte bun băiat... și e ofițer, apăsai pe acest amănunt, cunoscînd bine slăbiciunea sufletului femeiesc din Rusia pentru uniforme. E un eminent ofițer...

Legam cuvintele unul de altul, urmărind cu atenție încordată efectul lor pe această figură pe care-o sărutasem de atîtea ori. Dar în afară de strîngerea de la început a buzelor, nu mai flutura pe ea decît același zîmbet bucuros, aproape glumeț, doar puțin strivit în colțul gurei.

Reluai discursul și încălzii cu toată stăruința pledoaria pentru Iliad.

— Dumneata nu știi, mă întrerupse ea în cele din urmă, că peste o săptămînă trebuie să mă cunun cu logodnicul meu, profesorul Antimov?...

Peste o săptămînă? Nici nu fusese vorba.

— Mă impresionează mult sentimentele ce zici că-mi poartă camaradul d-tale... Dar chiar dacă mi-ai fi vorbit în numele *altuia*, care cunoaște bine drumul spre inima mea, răspunsul mi-ar fi fost acelaș: am mai multă încredere în sentimentele și sinceritatea unui rus... Îmi apucă amîndouă mîinile și-și înfipse degetele, care acum îi deveniseră reci, între ale mele: La revedere... vei primi săptămîna asta invitația la nunta mea cu profesorul Antimov... O să fie duminecă...

Profesorul Antimov ar trebui să ne fie recunoscător, mie și lui Iliad: o nuntă, care nu mai ajungea să se isprăvească de doi ani și jumătate, avu loc fulgerător chiar în dumineca următoare, întocmai cum mă amenințase Marusea. Tot tîrgul fu în fierbere în această săptămînă, avînd în vedere însemnătatea evenimentului, în raport direct desigur cu importanța economică a tatălui ei, pe care Dumnezeu, în afară de Marusea, nu-l mai hărăzise cu nici un alt copil. Petrecerea avea să aibe loc în odăile largi și încăpătoare ale casei părintești; un antreu enorm, cît o șură, întrecea în dimensiuni toate sălile de dans din întreg tîrgul. Orășenii, cari știau ce însemnează o petrecere în casele socrului, considerau ca o marcă de onoare invitația pe care o așteptau, unii din ei, cu oarecare îngrijorare. În privința asta, atît eu, cît și Iliad nu puteam să ne plîngem că n-am fost tratați, din partea miresei și a familiei sale, cu toată considerația cuvenită: am primit amîndoi invitații. Iliad a jurat că nu se duce; eu dimpotrivă mi-am dat cuvîntul că voi fi cel mai aprig dansator.

Și am fost, într-adevăr. Dumnezeule, cu cine n-am dansat! Ah, nu m-am sfiit să poftesc la joc nici chiar pe

barişna Ghenea Weiss, în jurul căreia, de la moartea năprasnică a căpitanului Bădescu, se ţesuse, din partea ofiţerilor şi funcţionarilor români, o tacită dar necălcată conspiraţie de rezervă şi răceală. Era o durere să vezi pe această, pînă ieri atît de înconjurată şi zglobie, ştrengăroaică ocolită de toţi – ai ei din răzbunare, ceştelalţi din motive nu tocmai aşa de bine definite, deşi extrem de felurite, la temelia cărora eu puneam însă o temere vagă şi superstiţioasă –, plimbîndu-se prin grădină cu totul stingheră, ocolită, cîteodată, pînă şi de coreligionarele ei, dornice de anturaj, cîntec şi joc. În cele din urmă ea însăşi îşi rărise drumurile prin oraş şi adoptase o atitudine de retrasă şi mîndră resemnare, aşa că era o mirare generală cum se hotărîse acum să calce în mijlocul unui atît de formidabil tămbălău.

Dar din atenţia deosebită ce-i da mireasa, care se aşeză de mai multe ori lîngă dînsa, înţelesei că Marusea pusese un preţ deosebit pe venirea Ghenei ; amîndouă alături formau desigur simbolul îndurerării mute şi al resemnării. Îmi veni să rîd cu mare poftă şi, pentru că pînă aci nu dansasem cu mireasa, mă îndreptai cu paşi hotărîţi spre grup. Momentul fu puţin dramatic, căci multe perechi de ochi mă urmăriră. Dar numai cînd mă găsii în faţa lor, ideea cea năstruşnică mă năpădi : mă plecai adînc înaintea Evgheniei Kersanova, ai cărei zigomaţi se contractară de surpriză pe tragica figură, astfel că chipul ei deveni complet galben şi fatal, ca al unei tinere mirese iudaice în care a intrat subit duhul fatalului dybuc.

Culorile i-au revenit însă pe încetul, ca şi rîsul imprimat pe faţă, cînd, ocolind sala de mai multe ori în strînsă învîrtire, am acoperit-o de cele mai exagerate complimente şi am poftit-o la întîlnire pentru a doua zi, seara, în grădina publică. Am mai rugat-o apoi călduros, ca înainte de a pleca de acasă, să avertizeze pe tatăl ei unde e chemată şi cu cine se întîlneşte,

pentru a-mi aduce cîteva mostre din blestemele lui cabalistice, a căror influenţă trebuie să aibe o deosebită savoare...

— Aş vrea să mă bat şi eu cu lupii pentru dumneata, barişna Ghenea.

După un dans care se prelungise cam mult şi se dovedise cam excentric, cerui barişnei Ghenea favoarea de a o însoţi pe verandă, pentru a lua puţin aer. Ea consimţi şi găsirăm destul timp şi singurătate ca să gust în voie moliciunea buzelor ei, care aveau într-adevăr un farmec apreciabil, dar care-mi dădeau siguranţa că, măcar pentru atît cît visam eu, nu mă vor face să fiu sfîşiat de nici o fiară.

Reîntoarcerea noastră produse desigur rumoare ; dar eu înfruntai cu bărbăţie toţi ochii care se puseseră înaintea noastră şi care căzură zdrobiţi la primul contact. Şi numai într-un loc, într-un colţ depărtat, privirile mele semeţe se frînseră şi căzură la rîndu-le : dădusem de stînca dură şi întunecată a unei perechi de ochi dîrzi şi scînteietori : ochii domnului colonel. Umilit, mă îndepărtai cît putui mai mult de dînşii, şi-n tot timpul cît dădui drumul şi celorlalte nebunii, căutai pe furiş să observ dacă n-au început cumva să se deplaseze încoace...

Însă atunci descoperii un lucru cu adevărat uimitor. Centrul sălei, ocupat masiv de zeci de capete, se despică deodată în două ; perechile se retraseră pe la locurile lor şi în mijlocul marelui antreu spaţiul rămase complet liber. Atunci doi dansatori începură să se urmărească unul pe altul, cu mişcări graţioase şi molcome : erau ginerele şi mireasa şi era un dans străvechi, pe care amîndoi îl executau cu multă vioiciune şi eleganţă, în cinstea invitaţilor. Jocul cel nou nu avea agitaţiile sălbatice ale cazaciocului şi nici mişcările dansurilor cunoscute : eu nu-l mai văzusem şi, poate, cu atît mai mult simţeam, urmărindu-l, o negrăită surpriză, o imensă bucurie amestecată cu tristeţe, fiorii unor

îndepărtate evocări. Marusea se legăna între valurile de mireasă ca între aripi de fluturi și cununa voievodală de pe capul ei îi da o înfățișare de domniță sau de rusalcă. Abia acum observai adîncimea ochilor înclinați, cari îmi făcură impresia că mă caută prin mormanele de lume. Îmi făcui loc și le ieșii în față, și ea-i acoperi atunci cu marile pleoape roze, lăsîndu-și ca în extaz capul pe spate. Îmi amintii deodată, cu toată puterea, de minunea rară a atîtor rotunjimi pe care vestmintele în mișcare le indicau discret și senzual, de linia dreaptă și elegantă a piciorului, ale cărui pulpe tivul alb al poalelor le descoperea și le acoperea în cadență ; îmi amintii culoarea de-un alb mat, neliniștitor de indefinit, a pielii ei privită de aproape și de tonul sufocant al aceleiași nuanțe, îmbrăcînd încheieturile pline. Îmi amintesc, asurzitor, patima nouă și năvalnică a lui Iliad, care trebuie să-și bea acum într-o cîrciumă cît mai meschină, mai murdară și mai rusească, nenorocul, bîiguielile lui de iluminat mistic, dovedindu-mi de ce ar prefera pe Marusea chiar Valiei, revenite și orășenizate. Învolburarea mătăsurilor și a satinurilor albe îmi așterne negură în cuget și rîsul minunat arcuit al dinților albi mi se proiectează în noaptea amețelei ca un colan de mărgăritare.

— Rusoaica ! bîlbîiesc și poate vecinii m-au auzit și poate toată lumea asta ce admiră stupefiată această armonie de linii, de forme și culori, pe care eu am avut-o în mîini, am strîns-o la piept, am degustat-o orb și inconștient, în toată splendoarea ei.

— Rusoaica... ea...

Cînd ceața mi se ridică de pe minte, aplauze puternice răsplătesc pe dansatori. Tremurînd, scuturat de puternici fiori, m-am apropiat de Marusea, cu ochii umiliți, ca un cerșetor. Am început să-i bîlbîi scuze pentru purtarea mea de adineauri ; am venit s-o poftesc la dans pe dînsa, dar, cum toată suflarea omenească

țintise ochii asupră-mi, mi-am pierdut cumpătul, am șovăit, m-am înclinat în fața Ghenei pentru a mă salva...

— Ei toți știu, Marusea, trecutul nostru, pentru că tu l-ai făcut zgomotos... scandalos, iartă-mă că-ți spun toate astea tocmai acum, dar vreau să afli că eu nu-mi asum nici o vinovăție pentru tot ce s-a petrecut... înțelegi, nici o vinovăție...

Ea mă privește uimită și eu o cer la joc pentru a o putea convinge de ceea ce vreau să-i dovedesc, mai mult decît cu vorba, cu strînsoarea degetelor, cu atingerea piepturilor, a șoldurilor, a coapselor. Și ea șoptește aiurită :

— Înțeleg, înțeleg, Gheorghe Ivanovici... ai dreptate.

— Ei știu tot, Marusea... și acum ne privesc scandalizați. Simți tu cum toată sala asta și-a pironit ochii asupra noastră...

— Simt, simt totul, Gheorghe Ivanovici...

— Ei știu totul, Marusea, dar ei nu vor ști niciodată, niciodată nu vor înțelege, nici chiar profesorul Antimov, înălțimile cerești pînă la care m-ai ridicat tu, Marusea, fericirea nemărginită pe care am gustat-o în brațele tale...

Capul Marusei s-a lăsat pe spate și tot sîngele i-a fugit din obraz...

— Dar și tu vei recunoaște, mai curînd ori mai tîrziu, Marusea, și tu vei recunoaște că nici un bărbat nu va ști să te mîngîie ca mine, nici unul nu va ști să se bucure, în deplinătatea simțurilor lui, de armonia sufletului și-a corpului tău, de frumusețea inimei și a sărutului tău magnific, de dulceața pasiunei tale, și-a șoldurilor tale, și-a coapselor tale, și-a pîntecului tău, Marusea, pe care eu le-am gustat înaintea tuturora, tuturora, tuturora...

Trebuie să depun toată puterea brațelor mele ca să conduc acum pe Marusea, care-și mută picioarele în neștire...

— Îți mai aduci aminte tu, Marusea, de îmbrățișerile noastre fără saț, în odăița mea, în odăița noastră, care trebuie să însemneze, în viața ta, evenimentul cel mai de seamă, Marusea, evenimentul cel mai de seamă al vieței tale... Acolo ai gustat cea dintîi și, vei vedea, cea mai puternică fericire... asta n-o vei putea uita oricît vei vrea, oricît te vei sili... Odăița aceea mică, pe care am părăsit-o acum cîteva ceasuri, tu acum un an și mai bine... și pe care o văd cufundată în întunerec, parcă ne-ar aștepta, parcă ar fi gata să se aprindă de lumină și să ne spună: „ah, bine ați venit, în sfîrșit...". Nu ți-ai adus tu aminte niciodată de odăița asta, Marusea, ai putut tu s-o urăști sau, și mai grav, să nu te mai gîndești la ea? Eu n-am s-o cred asta niciodată, oricît mi-ai spune-o...

Aci am strîns-o cu putere, parcă gata s-o ridic, pe jumătate leșinată cum era, și s-o duc departe, s-o duc eu, nemernicul, în camera nupțială...

— Marusea, am continuat să-i șoptesc cu buzele atingîndu-i continuu urechea, Marusea, odăița aceea e adevărata ta odăiță nupțială, Marusea, și nu iatacul mare și elegant, îmbrăcat în alb, care te așteaptă solemn și grav ca și profesorul Antimov... Dacă odăița cea mică te-ar vedea în costumul ăsta, care i se cuvine ei, i se cuvine ei, înțelegi, Marusea, ar tresări, ar înnebuni de fericire, odăița cea mică... Trebuie să mergi și s-o privești în costumul ăsta, Marusea, în noaptea asta, Marusea, cît poți purta costumul ăsta... Înțelegi tu, dacă nu vei veni, ea va păli de durere și veșnic va fi apăsată de-o atmosferă de doliu...

Eu cred că eram nebun. Sau altcineva îmi dicta aceste cuvinte. Ea însăși se desprinse de mine, chiar în mijlocul balului, și-mi ceru s-o aduc la loc. Iar eu abia acum auzii din nou huietul mulțimei și simții tăișul atîtor ochi care se înfigeau în mine ca bricele... Dar

toate astea n-aveau nici o importanță, doar de acea pereche de priviri, dură ca o stîncă, pe care o simțeam prin tîmple și prin ceafă, mă feream și ochii înșiși se fereau de ea, instinctiv, ca o pereche de turturele, evitînd în zglobii volute două săgeți negre, două căderi grele de ulii...

La locul ei, am sărutat mîna Marusei și-am bîlbîit fără nici un rost și fără nici o nădejde, ca tot ce bîlbîisem pînă acum...

— În costumul ăsta, Marusea, de țarină a trecutului și a poeziei poporului tău...

Iar ea abia putu să-mi strîngă vîrful degetelor și abia găsi suflet să îngăimeze :

— Așteaptă-mă la portiță... Peste o jumătate de oră...

Am ieșit împleticindu-mă și ochii cei grei nu m-au ajuns.

Este de necrezut și, cu toate astea, așa a fost întocmai. Înfățișarea albă a apărut în cadrul îngust al portiței din grădină și eu m-am precipitat nebun din trăsurica îngustă în care o așteptam.

— Gonește, *isvoscik*...

Odăița ne-a primit, e drept ceva cam neorînduită și nepregătită cum era pentru un astfel de eveniment, dar s-a aprins într-adevăr de fericire și nebunie, văzînd-o pe Marusea.

I-am despuiat nerăbdător trupul din vestmintele albe, necontenit împiedecat de tremurul grozav și nestăpînit al mîinilor mele. Și patul ei nupțial fu iarăși patul meu strengăresc și holtei. Iar cînd, părăsiți în sfîrșit de intensele, de repetatele, de lacomele, de sugrumatele înfiorări și avînturi, așteptai să-mi dea cuvîntul de dezlegare, o tristețe fără pereche mă năpădi. „De-acum mă duc, Gheorghe Ivanovici!“ avea să-mi spuie cu accentul acela în fața căruia nu pot rezista niciodată, al

regretului adevărat și-al călcării hotărîte pe suflet. „Nu vei pleca, Marusea!“ avea să-mi geamă atunci răspunsul, „vei rămîne aici, cu mine, pentru totdeauna. Hotărînd acum să pleci, tu mi-ai dat dovada celui mai trist bun rămas, celei mai dezinteresate, mai pure iubiri.“ Sau dacă îmi va rîde în față, cu acea cruzime inexplicabilă a rasei: „De-acum, Gheorghe Ivanovici, plec la mirele meu, plec să-i duc castitatea mea!“ îi voi îneca rîsul sinistru cu sărutări fără sfîrșit și voi depune orice sforțări să opresc pe această fiară, această sălbatică frumusețe, care pune iubirea către mine deasupra tuturor contingențelor și celor mai sacre îndatoriri. Ah, dacă ea ar ști atunci să se încăpățîneze, în hotărîrea ei de a pleca, să se lupte cu mine, în glumă poate sau, Dumnezeule!, cu adevărată îndărătnicie, ea mă va preface fără îndoială în sclavul ei pe viață. Perspectiva asta îmi fu atît de ispititoare, că-mi simții sufletul dîndu-mi ghes să întrerup în sfîrșit zîmbetul acela infinit al beatitudinei ei desăvîrșite. Era și timpul doar. Dar tocmai cînd mă pregăteam să-i șoptesc în ureche: „Marusea, nici un ceas n-a trecut; dacă ne-am întoarce, nici nu s-ar băga de seamă dispariția noastră!“ ea îmi luă înainte:

— Eu cred că pînă acum trebuie să fi dat de scrisori... Doamne... ce-o fi acolo...

— De scrisori?!...

— Desigur... Nu puteam să merg cu răutatea și cruzimea pînă acolo încît să nu-i vestesc, pe tata, că tot la tine mă duc, pe profesorul Antimov, că-l rog să mă ierte și să mă dezlege de jurămînt...

— Cum, fetițo, ai făcut tu asta?

— Da, îmi răspunse ea ingenuă și puțin uimită de uimirea mea...

— Bine, dar... cum... cum o să te dezlege... Căsătoria s-a făcut... Acum trebuie divorț și... tămbălău...

— Am făcut rău ce-am făcut? mă întrebă ea privindu-mă naiv și intens...

— ...cred că... în orice... în orice caz, n-ai făcut bine... era așa de simplu doar... gîndește-te, te duceam iarăși pînă la portița grădinei... intrai... te asigur că nimic, nimic nu se observa...

Pentru c-o vedeam cu coada ochiului, cum sta rezemată în brațu-i gol, înfipt adînc în perini, cu privirile în nelămuritul unui ungher și cu zîmbet nedecis pe buze, continuai, cu mai mult curaj, mîngîindu-i umărul rotund :

— ...cel mult ai casei dacă simțeau... și ginerele dacă se neliniștea... „unde ai fost ?“... „ce vă privește“... „în grădină, poftim... am vrut să am momentele mele de reculegere“...

— Era atît de simplu, nu ? rîse ea voios...

— Desigur, nu se poate mai simplu, rîsei și eu. Și chiar acum : pariez că nici n-au găsit scrisorile...

Sări deodată din pat în cămășuica străvezie și-mi aruncă din mijlocul odăii, cu un dispreț nemărginit :

— Român...

Apoi începu să se îmbrace înfrigurată și grăbită. Încercai s-o ajut, dar ea mă respinse cu dezgust, vibrînd întreagă de ură. Pentru că trebuia s-o conduc, începui să mă îmbrac la rîndu-mi. Dar pentru că ea se necăjea acum cu niște copci, pe care nu ajungea să și le prindă la spate, trebui să-mi primească ajutorul. Trebui apoi să recurgă la pieptănul meu ca să-și refacă buclele răvășite ; îi pusei pantofii de atlas, în care singură nu-și mai putea vîrî piciorul, îi prinsei ciorapii albi de cataramele jartierelor, îi așezai cununa de mireasă, făcînd cîte-un pas înapoi, pentru a-mi aprecia singur îndemînarea și a surprinde scăpările de vedere.

Ea mă urmărea sfidătoare și încruntată, îmi puncta hărnicia cu cîte-un „*spasiba*“ rece și disprețuitor. Mă prefăceam că nu observ nimic și-mi continuam lucrul cu aplicație și seriozitate... Dar cînd o văzui întreagă albă și mireasă, gătită parcă în travesti de țarină medievală,

sîngele mi se răscoli brusc în vine, de parcă și-ar fi luat deodată drumul înapoi. O cuprinsei doar dintr-o mișcare promptă și dibace și o împinsei spre pat cu o repeziciune atît de sigură, că nici n-avu timp să-și dea seama ce se petrece cu dînsa. Dar cînd se văzu răsturnată, încercă să se ridice îndîrjită, gata de luptă. Mă prăbușii cu toată greutatea corpului asupra-i și-i șoptii în ureche:

— Liniștește-te, se sfîșie voalurile!

Și se liniști ca prin farmec, lăsîndu-mă să mă amuz îndelung de acest candid și maestuos costum lilial din care se înălțau impudic două coapse goale și agitate. Rămase multă vreme ametită de spasmul nedorit; o făcu[ră] să se ridice bătăi energice în ușă.

— Cine-i acolo? întrebai încurcat.

Dumnezeule, era profesorul Antimov!

— Un moment, domnule profesor! strigai. Apoi șoptii Marusei: Lasă-l puțin, ca să-ți îndrept cununa. Și pe cînd i-o îndreptam: Marusea, iubita mea... amanta mea... în orice moment mă voi gîndi la tine și te voi aștepta tremurînd cu toată pasiunea și tot dorul...

Își întoarse capul scîrbită peste fire și se răsuci pe loc, pentru a se controla în oglinda mare a dulapului. Numai la spate mai era o capsă sărită. I-o prinsei la moment...

Ea deschise larg ușa și fulgeră pe profesor cu o privire și mai energică și mai întunecată decît cele ce credeam că îmi sunt doar mie rezervate. Îl întrebă rusește cu glas șuierat și răgușit:

— De ce ai venit? Pentru ce mă cauți?

— Marusea, trebuie să te întorci... trebuie... nimeni n-a băgat de seamă... Marusea... Iată, și tatăl tău te roagă...

— Marusea, auzii răzbătînd de pe treptele scării un glas înăbușit de suspine. Și urmară cîteva cuvinte sufocate al căror sens depășea însă cunoștințele mele de limbă rusă...

— Mă primești așa ? se adresă ea iarăși profesorului, și această întrebare, pe care eu o găsii imprudentă, mi se păru de-o rezonanță atît de aspră, atît de stranie, că mă cutremurai fără voie. Drept orice răspuns, Antimov înaintă și o înlănțui acoperindu-i fața de sărutări. O ridică ca pe un fulg și o duse pe brațe, aruncînd o scurtă și severă înclinare a capului în semn de salut pentru mine, subliniată ușor de destinderea vagă a unui surîs biruitor.

Crezui de datoria mea, în urma unui atît de insolit salut, să mă îndrept iarăși spre casa nunții. Ezitai, nu-i vorbă, la poartă, dar mă gîndii că, reapărînd printre invitați, prezența mea va avea de efect să împrăștie definitiv orice bănuială și orice răutate s-ar fi putut țese. Nu puteam să las pe Marusea sub grava învinuire că în chiar noaptea nunții ei s-a refugiat în odaia unui ofițer. Pătrunsei deci înăuntru și, fără să mai înfrunt nici o privire, pășii modest spre locul domnișoarei Ghenea ; aveam intenția să privesc liniștit și serios desfășurarea restului petrecerii, împărtășind pe vecina de scaun cu glume și complimente, ba chiar cu declarații, și dezmințind nevinovat orice fantastice supoziții ! Dar de la primii pași, cu toate că nu priveam nici în dreapta, nici în stînga, ci foarte degajat și numai spre ținta pe care mi-o propusesem, simții arzîndu-mă în ceafă și apoi în tîmplă cei doi ochi sfredelitori ca tăciunii. Îi simții din ce în ce mai aproape de mine și, din instinct militar, cînd își opriră arzătoarea înaintare, făcui front în fața lor.

— Am onoarea, domnule colonel...

— Ieși !

Atît. Un singur cuvînt, care parcă nici n-a fost pronunțat de domnul colonel Tătăranu, căci nici măcar buzele și dinții nu i s-au mișcat și nici cele mai apropiate urechi n-ar fi putut să se îngîmfe că l-au perceput, dar de un

imperativ atît de militar, atît de irezistibil, că executarea lui deveni automată ca porunca unui hipnotizor.

Am ieșit deci afară, în aerul muced al unei dimineți de vară, căptușit de nouri indecișii și cutreierat în sensuri fără regulă de adieri zglobii și înviorătoare. Am pornit la întîmplare pe ulițele străjuite de mogîldețele beciurilor, care încă nu începuseră să-și ia formele zilnice și reale. Pînă departe, prin ferestrele deschise, venea muzica de la nuntă și abia acum îmi amintii clipa cînd Marusea îmi întrerupse unul din primele mele năvalnice avînturi, cu un deget pe albul rîsului minunat: „O auzi?... cîntă întruna"...

Din urmă m-a ajuns ropot de călcături grele în cadență. E un convoi de arestați, încadrați de oșteni cu baioneta la armă; pășesc grăbit, îmi prezintă onorul și mă întrec...

Sunt și cîteva femei printre cei păziți, dar e hazos de tot că și prizonieri și femei pășesc fără nici o greșeală, în același pas gimnastic și cadențat ca al soldaților de pe-alături. Îmi iuțesc mersul ca să-mi dau seama și mai bine de această constatare ce m-amuză în chip deosebit: da, absolut nici o greșeală, ba chiar eu însumi mă trezesc călcînd în același tact, care-mi pune sîngele în mișcare și mă face să văd tot ce întîlnesc în cale cu un optimism nemărginit. Pășim astfel de-a lung de ulițe pustii și strîmbe, cu case pitite și șui; șoseaua e umedă și praful n-are nici o putere, iar soldați și arestați bat talpa înainte cu putere răsunătoare, în această înaintare accelerată și sfidătoare cu care despică negura trăsvită. Nistrul îmi apare deodată înainte cu meandrele lui încîlcite, acoperite de misterioasele fluturări ale nopții. Una din femei are pantofi cu toc ridicat și ciorapi deschiși, îmbrăcîndu-i pulpele lunguiețe și cărnoase. E înaltă și dîrză; cînd convoiul mă depășea, îi văzusem o figură vulturească și semeață, cu trăsături

singure, aspre, bărbăteşti. Dar acum, din urmă, cu tot pasul ei soldăţesc şi neverosimil, era totuşi femeie. De pe mijlocul zvelt, ochii mi se opriră în sclipirile de oţel ale baionetelor, ca bulboanele rîului în noapte, şi se ridicară pe tăişuri, prin vîrfurile ascuţite, în aerul încă negru şi misterios. Şoptii: „Rusoaica... va veni, va veni...".

În apropierea închisorii, descoperii lumină la crîşma lui Naftule. A, cu toate că la marginea oraşului, la crîşma lui Naftule nu vin decît ofiţeri şi lume bună. Vinul lui e vestit pe întindere de verste în jur ca şi pastrama-i usturoiată, căreia numai el, se vede, că-i mai păstrează adevăratul secret.

„Aici e Iliad!" mi-am spus şi-l găsii într-adevăr cu un ghitarist bărbos şi alb într-o „şambră speţialnăi", mobilată încărcat, ca o adevărată cameră de locuit, una din multele odăi pentru numeroasa familie a lui Naftule, care le cedează bucuros, în nopţile cu dever, în cinstea clienţilor, retrăgîndu-se claie peste grămadă cine ştie unde. Bătrînul cînta şuierat un cîntec necunoscut, arătîndu-şi dantura galbenă, despicată sus de lipsa dinţilor din mijloc, pe unde aerul bușnea ca într-o cutie spartă de rezonanţă.

— Ai dansat cu dînsa? mă iscodi Iliad.

— Da...

— Ai vorbit?...

— Da...

— A adus cumva vorba de mine?...

— Nu... nu... pe cît îmi amintesc... nu!

— Hm...

Tăcu şi şuierul cîntăreţului se auzi iarăşi, întrerupt de punctele de argint ale apăsărilor pe strune...

— Ascultă aici, reluă Iliad: alaltăieri a fost invitat la dînşii Crăciunescu, cu nevastă-sa, nu ştiu la ce... mi se pare la beteală sau cum o fi la ei, la ruşi... Ştii, l-a întrebat de mai mulţi dintre noi... înţelegi dumneata... nu ştiu dacă şi de tine... Dar îmi spune Crăciunescu că

pe mine m-a lăsat la urmă... Știi... și a apăsat nițel... Iliad imită un glas femeiesc: „...da' domnul Iliad... sper că va veni la nuntă"... Apoi își reluă glasul lui. Înțelegi... cînd a pomenit de ceilalți, n-a pus întrebarea asta... Ei, ce zici... Hm... mi se pare că a cam băgat de seamă... nu zic că regretă... dar că s-a cam grăbit... Rîse amar și cu convingere: Hm, adio acum... să știu că strică și nunta din cauza mea... Vorba ta... nu e, nu e... n-are... în sfîrșit, înțelegi... Valia, vorba ta... era... cum să spun... altceva... se vedea că e... vorba ta... altfel... altceva... nou... Tu ești băiat deștept, măi Ragaiac...

Strunele se agitară într-o învolburare speriată ca într-un vîrtej de zăpadă. Vinul gîlgîi în paharul pe care Iliad mi-l umplea de la jumătate.

Așeză sticla cu violență și bătu cu pumnul în masă...

— Rusoaica! strigă el în extaz... ea trebuie să fie altfel... și decît Marusea... și decît Valia, punctă el iarăși cu pumnul, făcînd să pornească paharele goale în clinchet voios. Pe urmă plescăi buzele, imitînd iarăși glasul femeiesc: „...da' domnul Iliad... sper că va veni la nuntă...".

Se lăsă pe spate în rîs mare, apoi, revenind brusc, își înfipse capul între palmele apăsate și privi crunt fața de masă albastră, pătată, în largi cercuri, de udătură.

— Ragaiac, ia uită-te încoace, mi se adresă el după un timp.

Îl privii. Tăcea încă. Mestecă de cîteva ori în gol, apoi mă fixă deodată.

— Spune-mi, prietene, începu bătîndu-mă ușor pe mînă... Da' tu... cum o vezi... cam cum o năzărești... știi, așa... și în ansamblu... și în... ce zici că-i mai lipsește?

— Ce să văd... mă?...

— ...pe rusoaică... Rusoaica... adevărată...

Postfață

Rusoaica : *Lecturi paralele*

Gib I. Mihăescu tratează foarte liber în romanul *Rusoaica* mitul lui Pigmalion. Rusoaica este creația lui Ragaiac, de care se îndrăgostește la fel de puternic ca personajul din legenda antică. Sculptorul legendar s-a servit de fildeș pentru a materializa chipul femeii. Mișcată de rugile acestuia, Afrodita va da viață materiei. Femeia lui Ragaiac rămîne însă o pură izvodire a imaginației, o fantasmă care încearcă să se substituie realității, fără ca metamorfoza să fie, ca în mitul antic, posibilă. Romanul lui Gib I. Mihăescu se încarcă astfel cu o semnificație tragică. Între imaginar și existența concretă nu se fixează nici un punct de convergență. Realitatea contrazice brutal imaginația, acolo unde te-ai aștepta mai puțin. Cu cît însă această contradicție ia forme mai sordide, cu atît aspirația ideală devine mai mistuitoare. Obstinata încercare de a da femeii închipuite viață, de a o coborî din cărți și din miturile vechi în realitate formează miezul epic al romanului, după ce se vor stinge urmele surselor livrești.

La prima vedere imaginile mitologice și cele biblice, care abundă în special în prima parte a romanului, rămîn oarecum la suprafață, în stratul cel mai puțin aderent la experiența de viață a personajului, ca o simplă demonstrație livrescă a necesității de evadare din concret. Din paginile *Vechiului Testament*, cu tot efortul pe care îl face de a descoperi și altceva, Ragaiac nu reușește să rețină decît două chipuri de femei : Judita, frumoasa văduvă a lui Manase, femeie neînduplecată pînă la cruzime în credința sa, curajoasă și voluntară, care taie capul lui Holofern, generalul asirienilor, salvîndu-și poporul de robie, și Dalila, curtezana care l-a pierdut, prin

viclenie femeiască, pe Samson, dezvăluindu-le filistenilor taina puterii lui. În mod surprinzător răsare, printre aceste imagini de femei frumoase, crude, viclene, răzbunătoare, fanatice, reproduse după cele două portrete biblice, chipul unui personaj feminin pe care tînărul prozator l-a purtat multă vreme în minte. El caută misterul feminin, într-o primă etapă a creației, în femeia războinică sau haiducă. Aceasta este una dintre primele ipostaze în care se înfățișează „rusoaica" în proza lui Gib I. Mihăescu, așa cum o reține proiectele sale în manuscris. Personajul se va rafina mai tîrziu, sub influența marilor prozatori ruși din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului XX. Lectura operelor unor scriitori celebri, de la Dostoievski, Tolstoi, Turgheniev la Kuprin sau Andreev, îl face pe autor, care trece această pasiune pentru literatura rusă personajului său, să împrumute femeii visate trăsăturile unor eroine din *Demonii*, *Frații Karamazov*, *Idiotul*, *Crimă și pedeapsă*, *Război și pace* sau din *Povestirile unui vînător*. Numele unor personaje feminine din aceste cărți celebre sunt rostite cu o încîntare fără margini de locotenentul Ragaiac, izolat în bordeiul său de campanie de pe Nistru. Tipologia feminină este diversă. Pînă la urmă, romancierul refuză, în portretul Valiei, femeile excesive, oricît de nobil ar fi mobilul unor astfel de atitudini și oricît rafinament sufletesc ar dovedi. O linie, poate nu în toate cazurile la fel de evidentă, le unește pe Natașa Rostova, mai ales cum apare aceasta înainte de a se apropia de Bezuhov, pe Nastasia Filippovna, femeia damnată, care refuză brațul salvator al lui Mîșkin pentru acela ucigaș al lui Rogojin, Sonia Marmeladova, prostituata cu vocația compasiunii adusă pînă în pragul autodistrugerii, și pe Grușenka, destul de asemănătoare cu cealaltă, dispusă să se sacrifice pentru Mitea Karamazov, acuzat de uciderea tatălui său. Acestor femei excesive, orgolioase pînă și atunci cînd se umilesc, imprevizibile, într-o perpetuă schimbare, foarte voluntare în deciziile pe care le iau, li se opune tipul preferat. Autorul, prin eroul său, găsește această imagine ideală în opera lui Turgheniev. Aceasta este fata din vis și mai puțin întruchiparea ei pămînteană. Dacă ar fi să-l credem pe Ibrăileanu, abia în proza celui care a scris *Povestirile unui vînător*, misterul feminin se află în ipostazele

cele mai ispititoare. Femeia seduce în măsura în care știe să fie enigmatică. Modelul ei desăvîrșit îl găsește Ibrăileanu în Irina din *Fum*, care rămîne o necunoscută pînă și celor mai apropiați, lui Litvinov în primul rînd[1]. O astfel de femeie așteaptă Ragaiac în bordeiul său ticsit de cărți. Ea i se înfățișează sub chipurile cele mai ciudate, rămînînd, de fapt, doar o aspirație. Drumurile personajului, foarte întortocheate, îl vor rătăci pe acesta în aventuri lipsite de poezie, îndepărtîndu-l tot mai mult de imaginea visată, care s-a fixat într-un proces îndelungat și destul de nebulos.

Rusoaica, la fel de misterioasă ca Dulcineea din visurile lui Don Quijote, nu prinde decît cu mare greutate un contur mai consistent. Aflăm că ea ar fi putut fi Marusea, dar la fel de bine și Niculina. De altfel una o înlocuiește pe cealaltă. Provocat de Iliad, Ragaiac o evocă pe Marusea, dar vaga amintire pe care i-o păstrează se preface, cum constată personajul, stăpînit de Niculina, „în nimic". Prozatorul preferă să se exprime într-un stil figurat destul de artificios. „Parfumul" cunoscut al Marusei se șterge pentru a face loc unei „arome sălbatice de nuc", aromă cu care este asociată Niculina, iar ambele sunt alungate de „o mireasmă mai puternică decît toate parfumurile cunoscute, decît tăria amară și sălbatică a nucului secular, decît orice altă tărie știută și aspirată pînă la fund". Cele două chipuri din realitate, evocate aici olfactic, sunt înlocuite de o fantasmă. Deși el își acordă mai mult, abia în acest punct eroul lui Gib I. Mihăescu se donchișotizează, atît cît este el capabil s-o facă. Afară de cîteva vagi detalii fizice, o femeie înaltă sau scundă, cu pas maiestuos, nu aflăm nimic despre femeia visată de Ragaiac, învăluită într-o taină nedezlegată de personaj. Deși pretinde contrariul, cînd încearcă să și-o imagineze nu poate strecura despre ea decît, ici și colo, cîte un amănunt anodin : femeia așteptată, spre deosebire de Marusea, are „picior înalt și ochi oblici" și, pentru că vine „din împărăția gerurilor", poartă o „șubă enormă". Generalitățile continuă : această „prințesă a iernii" se distinge prin „liniile lungi ale trupului și mlădierile

1. G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Cartea Românească, București, 1931, pp. 23 și 28.

de călăreață a stepei". Această imagine inanimată, rusoaica visată, nu poate înlocui pe nici una dintre femeile care-i ies în cale lui Ragaiac. Așa se face că mereu, pe o bună întindere din roman, se creează spații libere pentru celelalte personaje feminine care, într-un fel sau altul, pătrund în sfera de interes a tînărului locotenent (Marusea, Niculina), chiar dacă nu și în intimitatea lui (Ghenea).

S-a vorbit adesea de influența literaturii ruse asupra prozei lui Gib I. Mihăescu și în special asupra romanului său *Rusoaica*.

O demonstrație mai aprofundată în acest sens, pe baza unor trimiteri amănunțite la textele comparate, cu toate îndemnurile care s-au făcut[1], nu avem încă. Astăzi, ca și în timpul cînd a apărut romanul, ni se comunică doar cîteva impresii de suprafață, înlesnite de faptul că autorul însuși a mărturisit un anume interes pentru literatura rusă, în special pentru marii romancieri ruși din secolul al XIX-lea (Tolstoi, Dostoievski, Turgheniev) și pentru proza ciudată a lui Leonid Andreev, dintre scriitorii de la începutul secolului al XX-lea. În afară de aceasta, în romanul *Rusoaica* se vorbește mereu, într-un fel sau altul, de o „rusoaică", iar cel care o așteaptă rostește, cu un fel de venerație cu totul ieșită din comun, într-o stare de febricitantă exaltare, împinsă pînă la obsesie, numele unor eroine celebre din romanele rusești : „Și pentru a o vedea mai bine, împrumutam fetei mult așteptate, cînd trăsăturile Avdotiei Alexandrovna, sora lui Rascolnikov, cînd ale Zinei ori Dariei din *Posedații*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Nastasiei Filipovna din *Idiotul*, ale Ecaterinei Ivanovna ori Grușencăi din *Frații Karamazov* sau ale Soniei din *Crimă și pedeapsă*"[2]. Textul lui Gib I. Mihăescu, care citează din memorie, cuprinde multe scăpări : Liza (Lisaveta Nicolaevna

1. Edgar Papu, de pildă, în studiul intitulat *Leonid Andreev*, prefață la ediția Leonid Andreev, *Proză. Teatru*, vol. 1, Editura Univers, București, 1970, recomandă „unei cercetări amănunțite" influența „certă" a lui Leonid Andreev asupra lui Gib I. Mihăescu (p. 30). Recomandarea aceasta trebuie extinsă asupra întregii influențe a literaturii ruse asupra prozei lui Gib I. Mihăescu.
2. Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*, ediția a III-a, București, Editura Națională „Ciornei", p. 31. În continuare, toate citatele noastre trimit la această ediție.

Tușina) din *Demonii*[1] devine Zina în această evocare a lui Ragaiac, naratorul confundînd-o cu Zinaida Alexandrovna (Zina), fascinanta eroină a lui Turgheniev din *Prima iubire*, Avdotia Romanova, sora lui Raskolnikov, devine Alexandrovna, după mama celor doi frați, iar Nastasia Filippovna din *Idiotul* este numită, printr-o contaminare asemănătoare de personaje, Anna Filippovna, în edițiile din epocă. Cu alte argumente decît acestea, Nicolae Manolescu, în *Arca lui Noe*, îl suspectează pe protagonistul cărții, locotenentul Ragaiac, „soldatul fanfaron", cum îl numește, de nesinceritate cînd își etalează lecturile[2].

Influența romanului rus asupra *Rusoaicei*, consemnată, de regulă generală, la nivelul unor coincidențe superficiale, trebuie căutată în altă parte. Ea se etalează cel mai bine în polimorfismul personajului feminin și nu în linearitatea, observată încă de G. Călinescu, celui masculin, lipsit de adîncime sufletească și, mai ales, de orice mesianism și dăruire socială sau simț moral, fără altă viață interioară, după cum s-a repetat mereu, decît cea impusă de simțuri. Drumul către literatura rusă pare închis de o astfel de constatare și ar trebui atunci să ne îndreptăm către tipologia feminină, ajutați de modelele, cele mai multe din Dostoievski, pe care le citează, după cum am văzut, chiar autorul. În modul cel mai curios Valia (Valentina Andreevna Grușina), singura rusoaică adevărată din roman, dacă facem abstracție de Marusea, este un personaj șters, cu foarte puține puncte comune, rezultate din vagi asemănări fizice și cîteva date exterioare, cu eroinele din romanele rusești. Adevărata „rusoaică", în sensul de prototip literar acreditat de romanul rusesc, rămîne, în chip paradoxal, moldoveanca Niculina Bălan, personaj construit pe de-a-ntregul după un model dostoievskian.

Valia Grușina ocupă în roman, ca prezență concretă, mai puțin de treizeci de pagini. Ea este eroina unui scurt episod

1. Titlul *Posedații*, folosit de romancier, atestă lectura romanului într-o traducere franceză (*Les Possédés*), textul integral fiind transpus în limba română tîrziu, în 1970, sub titlul *Demonii*, de Marin Preda și Nicolae Gane, cu un aparat critic de Ion Ianoși, Editura Cartea Românească.
2. Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, I, Editura Minerva, București, 1980, p. 227.

introdus, adăugat, la începutul părții a doua, în romanul de urmărire polițistă, în care rolul principal în dezvăluirea pistelor, fapt esențial în literatura genului, este deținut de Niculina, ea fiind și eroina romanului de dragoste. Valia este o tînără fată care cade victimă propriilor ei iluzii, oferindu-se – e vorba aici și de un mic tîrg sentimental care o dezavantajează – unui bărbat, locotenentul Iliad, care îi retrage ajutorul promis la prima constrîngere mai severă a superiorului său, colonelul Tătăranu. Ragaiac, energicul său vecin de sector, confidentul și inițiatorul său în „cultul rusoaicei", ar fi procedat desigur altfel decît timoratul Iliad, care-și plînge lamentabil slăbiciunea, lipsa de hotărîre și de curaj, pe umărul prietenului, acceptînd consolarea interesată a acestuia și alinarea prin vin. Avem aici subiectul unei nuvele independente. Scriitorul reia, de fapt, în acest episod, o povestire din tinerețe, rămasă în manuscris [*În rezervă*]. Nebuloasa, enigmatica Niculina, cu sufletul scindat între solicitări diametral opuse, răvășită de patima egoistă pentru Ragaiac, dar gata să se sacrifice pentru Bălan, „ocnașul", este o figură zbuciumată și tragică, angajată cu toată viața ei într-un periculos joc dublu. Acest personaj, cu psihologie complicată și contradictorie, stă foarte aproape de galeria unor eroine celebre din literatura rusă, invocate frecvent de Gib I. Mihăescu în romanul său.

Valia nu corespunde decît în imaginația lui Ragaiac acestui model, nicidecum ca ființă în carne și oase, care poposește, sub numele de Valentina Andreevna Grușina, în bordeiul locotenentului Iliad, comportîndu-se în chipul cel mai banal în această împrejurare de care atîrnă întreaga ei existență. Un rest de mîndrie se conturează doar într-o firească reacție de apărare: disprețul cu care îl țintuiește pe Iliad după ce înțelege că trebuie să se întoarcă acolo de unde venise. Aceasta nu-i poate restitui misterioasa aură zeiască – cei doi locotenenți o numesc „zeiță" – pe care cu atîta ușurință o pierduse în bordeiul de pe frontieră al unui ofițer lipsit de scrupule, de imaginație și de curaj. Din acest punct de vedere, Valia nu se deosebește prea mult, dacă trecem peste unele accesorii exterioare (vioara care denotă o preocupare artistică), de o fată oarecare, să zicem Lența din povestirea *Coșul cu tîrguieli*, care se vinde, tot din necesitate, primului venit, chiar cu o justificare morală: foamea tatălui ei. Dacă

Gib I. Mihăescu gîndea ca Dostoievski în *Demonii* că „o enigmă de nepătruns a rămas inima femeii“, demonstrarea acestui aforism se face cu Niculina, și nu cu Valia. Fișa biografică a personajului, așa cum o păstrează memoria autorului și cum rezultă din „dosarul“ procesului de creație al romanului, oferă bune argumente în acest sens.

Scris între 1930-1933, cu antecedente mult mai îndepărtate (personaje, motive etc.), romanul *Rusoaica* transformă în substanţă epică, de coloratură aventuroasă, unele amintiri personale din 1917-1918 și din 1924, întregite de altele ale unor camarazi și cunoștințe. Romancierul s-a referit în mai multe rînduri la împrejurările care i-au sugerat nucleul epic din *Rusoaica*. Ele sunt consemnate într-un interviu pe care Matei Alexandrescu i-l ia scriitorului pentru revista „Facla“, la apariția cărții, în 1933. Romanul i-a fost inspirat de povestirea unui prieten, ofițer de grăniceri, care i-a comunicat o întîmplare tragică, petrecută în sectorul pe care îl supraveghea. O tînără violonistă, venită clandestin peste frontieră, este obligată să se întoarcă, găsindu-și moartea, din cauza gheții care cedează, în valurile reci ale Nistrului. Necunoscuta aceasta a devenit în romanul lui Gib I. Mihăescu Valia Andreevna Grușina, întruchiparea pămîntească a femeii așteptate de Ragaiac să se desluşească din ceţurile răsăritului, ca o arătare a neprevăzutului. Valia, apariție fugară într-un sector vecin, este mai puțin un personaj romanesc și mai degrabă o proiecție lirică, justificarea unei „veșnice, neliniștite așteptări“, cum va preciza chiar romancierul. Lui Ragaiac, pentru ca acest mit să poată dăinui, i se interzice întîlnirea cu femeia din vis. Fire comună, acesta vrea însă să pipăie absolutul, care este un dat al imaginației. El nu înțelege că cel mai aproape de rusoaica lui misterioasă a fost atunci cînd aceasta se afla la mii de verste de sectorul prin care a trecut Valia și are nesocotința s-o caute în preajma lui, confundînd-o cu o fată oarecare, frumoasă ca atîtea altele, nenorocită ca atîtea altele, gata s-o trădeze, pentru acest trup pîngărit de un camarad de sector, pe inaccesibila femeie din vis. Aspirația spre ideal, în care pune o grandoare de halucinat, este anulată de micimea satisfacției imediate pe care o așteaptă. Ragaiac, abia un Iliad mai răsărit, nu-și merită de fapt „rusoaica“, visul. Înfruntarea lubrică dintre cei doi rivali, în bordeiul lui

Iliad, este cît se poate de concludentă în această privință. Ironia cu care îl copleșește Ragaiac pe Iliad este, în egală măsură, și autoironie. Întreaga scenă trăită și povestită de Iliad este imaginată simultan și de Ragaiac, într-un registru sufletesc identic, dominat de o senzualitate aținată. Ragaiac se îndepărtează tot mai mult, pe această cale, de imaculata ființă din vis. Invocarea superficială a numelor unor personaje feminine din literatura rusă nu-l mai poate salva pe locotenent de căderea definitivă în prada unor imagini lubrice. Dulcineea este pentru totdeauna uitată.

Valia se găsește, pînă la urmă, în situația de victimă a unei înscenări grosolane. Cursul pe care îl ia povestirea lui Iliad, în postura lui de seducător, amintește tot de unele texte de tinerețe ale autorului, preocupat cu insistență, în mai multe proze și chiar în teatru, de un tip uman de o labilitate morală evidentă, lipsit de orice scrupul în atingerea scopului pe care îl urmărește: cucerirea femeii dorite (*Maestrul*, *Don Juan*, *Confrații*). Numai din „întîmplare", element care joacă un rol atît de important în literatura lui Gib I. Mihăescu („întîmplarea" din acest episod este inoportuna inspecție a colonelului), întreaga istorie nu se transformă în farsă, ca în schițele și proiectele dramatice cu cuceritori din tinerețe, și evoluează spre un deznodămînt tragic. Bănuim că scriitorul a fost tentat, un moment, numai să se amuze de confruntarea dintre cei doi rivali, care își completează atît de clar intențiile, tăindu-și neîncetat replicile, în graba, manifestată mai ales de Ragaiac, de a tranșa în beneficiu propriu obiectul înfruntării: femeia fugitivă. Aceste alunecări spre o rezolvare comică – și chiar cu mijloacele comediei încercate în tinerețe mai ales în piesa *Don Juan* – îndepărtează și mai mult povestirea de intenția inițială, aducerea în realitate a femeii cu suflet torturat și grav, chiar în decădere, din literatura rusă. Femeia din vis devine, coborîtă pe pămînt, eroina unei farse cu păcălitori păcăliți. Astfel de elemente plasează fără echivoc întregul episod în plină farsă burlescă.

Mai păstrează Valia, în aceste condiții, ceva măcar din trăsăturile eroinelor din literatura rusă pe care le visa Ragaiac? Prea puțin. Doar unele detalii nesemnificative. Valia are frumusețea, mai mult exotică decît stranie, a Lizavetei Nicolaevna din *Demonii* lui Dostoievski, pusă în relief de un amănunt

asupra căruia se revine cu insistență. Liza „avea ochii dispuși oblic, ca la calmuci", Valia îl impresionează pe Iliad prin „figura aceea prelungă, cu ochii oblici", care „i se înfigeau ascuțiți spre tîmple". Surescitarea Valiei, spre deosebire de aceea a Lizei lui Dostoievski, este provocată însă de rușinea hainelor infestate de paraziți, amintire a gazdelor promiscue din timpul fugii spre vest, mai mult decît de nenorocita situație în care se află, singură și străină în bordeiul unui ofițer fără scrupule. Analiza profundă a reacțiilor sufletești ale fetei este suplinită de ideile preconcepute ale lui Iliad, care pot fi și ale lui Ragaiac. Un anumit spirit de sacrificiu („nu există fericire mai mare decît să te jertfești", o inițiază Varvara Petrovna pe Dașa în *Demonii*) și o anumită predispoziție spre melancolie, schimbările bruște de dispoziție în general, calificate de Iliad „criza rusească", nu sunt suficient de adîncite, nu depășesc cadrul constatărilor cu caracter general. Alunecarea în farsă și spațiul limitat pe care îl ocupă în roman nu permit îmbogățirea portretului eroinei lui Gib I. Mihăescu cu un conținut sufletesc la înălțimea modelelor literare pe care le are în vedere.

Despre Valia nu vom putea afirma niciodată ceea ce Dostoievski spune despre tragica Liza din *Demonii*: „În firea ei sălășluiau desigur multe năzuințe frumoase și puternice înclinații spre acțiuni generoase; dar totul în firea ei părea că-și caută mereu un echilibru pe care nu și-l găsea, totul era ca într-un haos, ca într-o agitație, într-un zbucium"[1]. O astfel de frază, susținută doar de cîteva manifestări exterioare, ar răsuna în gol în cazul Valiei, predestinată și ea, ca și strania, aeriana Liza, unei existențe apăsate de aspirații nesatisfăcute sau autocenzurate și unui sfîrșit tragic. Liza este linșată, iar Valia se îneacă. Valiei i se atribuie, este mai mult sugerat și încă destul de stîngaci, un suflet complicat, fără să urmeze, minate de mulțimea infiltrațiilor burlești, motivările psihologice necesare, profunde. Observarea reacțiilor ei se face la nivelul unor martori total lipsită de simțul gravității, cum apar Iliad și Ragaiac. Personajul e șters, pentru că ei, Iliad mai ales, îl văd la o scară redusă, strivit de clișee compromise

1. *Op.cit.*, p. 121.

și contaminat de propria lor vulgaritate. Prin intervenția neașteptată a colonelului Tătăranu, deznodămîntul este amînat. Fata este trimisă înapoi, Iliad se lamentează ca un nevolnic, iar Ragaiac își pregătește marea lui acțiune de capturare a himerei, rusoaica visată, recăpătîndu-și abia în această încăpățînare, nebunească urmărire, un conținut sufletesc ce-l face interesant ca personaj literar.

Pentru a vedea apropierile dintre eroinele lui Dostoievski și rusoaica lui Gib I. Mihăescu, comparația cu Liza – s-ar putea obiecta – nu-i cea mai potrivită. Poate că ar da un rezultat mai concludent invocarea unei psihologii mai echilibrate, o personalitate mai puțin tulburată și tulburătoare, așa cum ni se înfățișează de pildă, într-o interesantă distribuție bipolară, înțeleapta, angelica, blînda și supusa, pînă la sacrificiu (iarăși gustul pentru sacrificiu al eroinelor din literatura rusă), Dașa (Daria Pavlovna) din *Demonii*. Gib I. Mihăescu face aluzie la ambele personaje. Dașa este mai curînd femeia casnică, cu simțul realității, incapabilă să se aventureze în necunoscut și să-și depășească predestinarea modestă. Nu se poate întrevedea în Valia din *Rusoaica* femeia cu rol de confidentă înțelegătoare, infirmiera sufletelor bolnave, un tip care se repetă la Dostoievski în mai multe personaje : rolul Dariei pe lîngă Stavroghin, în *Demonii*, al Soniei pe lîngă Raskolnikov, în *Crimă și pedeapsă*, al Katerinei Ivanovna și, pînă la urmă, al Grușenkăi pe lîngă Dmitri Karamazov, în *Frații Karamazov*, ca să reducem ilustrarea la cîteva cupluri celebre de acest fel. Valia nu-i cedează lui Iliad din caritate – acesta nici nu are nevoie de un astfel de ajutor –, ci pentru a-și găsi un loc mai bun în lume, din calcul deci, la care se adaugă rolul întîmplării doar pentru determinarea, curios comică, a momentului. Valia stă departe și de Avdotia Romanova din *Crimă și pedeapsă*, pe care o invocă Ragaiac chiar înainte de a pleca spre sectorul lui Iliad, unde-l așteptau atîtea vești în legătură cu rusoaica visată. Pe „Avdotia lui Dostoievski", blînda și frumoasa Dunea, sora lui Raskolnikov, o invocă Ragaiac pentru a se salva de „smintitele vedenii ale Niculinei", dar n-o găsește, alungată peste apă de conformistul Iliad și izgonită din propriul său vis chiar de el însuși, ajutat de imaginile lubrice pe care i le

sugerează povestirea camaradului său, gustată și de el cu aceeași scăzută voluptate. „Infectă idilă", va califica Ragaiac năruirea propriului său vis, deși se referă, fără un elementar control de sine, la idila dintre Iliad și Valia, pentru ca, aruncîndu-și masca de comediant, cu care a interpretat rolul de îndrăgostit bufon alături de celălalt locotenent, crezîndu-se superior acestuia, să pornească spre cea mai de seamă aventură a sa, cucerirea rusoaicei, care-i va rămîne aproape, adică stăpînă pe sufletul său, numai în măsura în care n-o va ajunge niciodată.

Scăpat de tentațiile realității care-l țin la nivelul unei experiențe comune, în cadrul unei farse burlești, situație în care se afla cu atît timp în urmă Alin Glogovan din piesa *Don Juan*, Ragaiac va evolua pe o traiectorie tragică, reeditînd destinul lui Don Quijote îndrăgostit de Dulcineea cea vrăjită, pe care n-o poate atinge nici un strop din noroiul frămîntat zilnic de pasul nostru pămîntesc. Donchișotismul personajului nu exclude căderile lui repetate. Aceasta este doar o temă, cu cheie simbolică, a romanului lui Gib I. Mihăescu. A doua temă este polițistă : capturarea unui contrabandist. Ele se îmbină curios, punînd la centru un alt personaj feminin : Niculina Bălan, abia aceasta cu multe trăsături dostoievskiene, care amintesc de Nastasia Filippovna din *Idiotul*, în primul rînd, paralelism de care ne vom ocupa în continuare.

Alunecările spre farsă din episodul consacrat Valiei ne fac să credem că el a fost conceput într-o fază mai veche decît redactarea propriu-zisă a romanului, cu material care urcă pînă în 1924, cînd apare pentru prima dată titlul *Rusoaica* în manuscrisele autorului, și cu legături evidente cu unele schițe ale începuturilor sale literare, în 1919. Între imaginea rusoaicei din tinerețe, întrezărită în Marusea, și rusoaica visată, care capătă întîmplător un nume, Valia, se așează Niculina, figura feminină centrală a romanului. Apărută tîrziu în însemnările autorului, ea dă substanță întregii intrigi. Dintr-un rol episodic, cum a fost gîndită inițial, ea trece, fără voința romancierului, pe primul loc, abătîndu-le pe celelalte două spre zone periferice. În alcătuirea ei sufletească pătrund clar ecouri din literatura rusă. Numele unor personaje feminine din romanul rusesc al secolului al XIX-lea, adeseori invocate,

după cum am văzut, de romancier, prin Ragaiac, capătă, în mod ciudat, o justificare mai profundă în caracterizarea Niculinei decît a Valiei sau a Marusiei.

Tragica figură de femeie chinuită de conștiința ratării fericirii, irealizabilă din cauza modului ei de a o concepe, este ipostaza în care Niculina se apropie cel mai mult de un anume prototip rusesc, lăsînd în urmă pitorescul popular al haiducesei și al hetairei rustice, cum apare ea la început, cînd scriitorul avea în vedere numai o structură epică bazată pe dinamismul acțiunii și mai puțin pe analiza abisurilor sufletești. În această ultimă și cea mai de seamă metamorfoză, personajul își caută izbăvirea într-o tîrzie ispășire, formă de fericire aparte, prin alăturarea de cel căzut în nenorocire, cazul atîtor eroine din literatura lui Dostoievski. Gîndul ne duce la Katerina Ivanovna Verhovțeva (Katia) și la Agrafena Alexandrovna Svetlova (Grușenka) din *Frații Karamazov*. Ragaiac o așteaptă să se desprindă din cețurile răsăritene pe orgolioasa Katia, întrezărită în Valia, mai visînd și la „purele" Avdotia Romanova Raskolnikov sau la Sonia Marmeladova, prostituata cu suflet de înger, dar în preajmă o are, printr-o semnificativă similitudine de destine, pe Grușenka (nume cu sonorități asemănătoare cu al Grușinei : Valentia Andreevna Grușina), în moldoveanca Niculina Bălan, așa cum apare acest personaj mai ales în ultima parte a romanului *Rusoaica*, cînd i se precizează, sub presiunea „trădării" lui Ragaiac, sentimentul culpabilității față de Serghie Bălan, pușcăriașul evadat, și dorința de a-și ispăși, din orgoliu, vina.

Peste marile deosebiri dintre cele două personaje ale lui Dostoievski (Katia și Grușenka), pe care și le ia ca model Gib I. Mihăescu (sau pot fi considerate ca atare), se stabilește o apropiere frapantă. Deosebirile, în aparență foarte mari, sunt de ordin exterior : Katia este o aristocrată, face parte oricum din „lumea bună", iar Grușenka este doar fata unui umil diacon, culeasă de pe drumuri de un negustor bogat, după ce familia o repudiase ca dezonorată. Căderea în păcat, sancționată de familie, o apropie pe Niculina de Grușenka chiar din perioada primilor pași în viață. Intransigența morală a Katiei are destule fisuri ca să se poată strecura prin acestea doza de ambiguitate necesară pentru ca distanța dintre ea, fecioara neîntinată, și Grușenka, tîrfa întreținută, „hetaira de

provincie", să nu mai apară atît de mare. De altfel, naratorul lui Dostoievski, cu o prezență atît de fals neutră în acest caz, nici nu-și însușește un punct de vedere care le-ar separa pe cele două personaje : fata nobilă și virtuoasă – fata de condiție socială inferioară, păcătoasă. Naratorul trece cu subtilitate această mentalitate simplificatoare pe seama publicului din sala în care este judecat Mitea Karamazov. Atitudinea disprețuitoare față de propensia spre scandal a asistenței – umanitate nediferențiată și neînțelegătoare – nu este deloc ascunsă : „întîlnirea celor două femei în instanță – a fetei mîndre din înalta societate și a «hetairei» – era așteptată cu o curiozitate morbidă"[1]. Punerea în evidență a diferențelor sociale, din care decurg unele de comportare și de limbaj, nu contribuie decît în slabă măsură la diferențierea și separarea unor structuri psihice destul de apropiate, educate diferit. Iubirea, mîndria rănită, gelozia, ura, dorința de răzbunare agită cu aceeași putere ambele personaje. Ele se comportă și folosesc alt limbaj, dar sunt la fel de orgolioase și de exclusiviste și, mai ales, au în aceeași măsură dorința autoflagelării, trăsături pe care le întîlnim și la personajul feminin cel mai realizat din romanul lui Gib I. Mihăescu, Niculina Bălan. Ca educație și limbaj, ea este mai apropiată de Grușenka. „Vipera asta te-a mîncat fript" (II, p. 494), îi spune nestăpînită aceasta lui Mitea în fața instanței. Nici limbajul Katiei, „învolburată de ură" (II, p. 490), nu este mai supravegheat. Ea va profera, în a doua sa depoziție, la adresa Grușenkăi, cuvinte extrem de grele : „nerușinata aceea", „dezmățata aceea", „femeie pierdută" etc. (II, p. 489). În aceiași termeni grosolani îi vorbește Niculina despre Valia lui Ragaiac. Asemănarea dintre aceste două personaje nu se reduce însă, după cum am văzut, numai la date exterioare, cu toate că Dostoievski este foarte atent, în finalul romanului, cu aceste amănunte. Pot fi citate, alături de cele de limbaj, și altele, de naturi diferite. Katia Ivanovna, de pildă, apare pe ușă țintită de ochii curioși ai asistenței, înfățișîndu-se astfel, la prima depoziție, naratorului, care îi face un minuțios portret : „După el [Aleoșa] se

1. F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, II, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964, p. 446.

prezentă în fața tribunalului Katerina Ivanovna. Apariția ei stîrni un neastîmpăr în sală ; doamnele începură să mînuiască lornietele și binoclurile, în timp ce domnii se foiau în bănci ca s-o vadă mai bine ; unii chiar se ridicară în picioare. Toată lumea vorbea mai pe urmă că în momentul cînd intrase pe ușă, Mitea se făcuse alb ca varul la față. Îmbrăcată toată în negru, martora se apropie cu un aer modest, aproape cu timiditate, de bară, așa cum i se spusese. Cu greu ți-ai fi putut da seama după figura ei dacă era sau nu emoționată, în schimb, în privirea ei sumbră, mocnită, scînteia o dîrză hotărîre. Era extraordinar de frumoasă în clipa aceea, așa cel puțin susțineau mai apoi mulți din cei ce asistaseră la proces" (II, p. 476). În prima sa depoziție, Ecaterina Ivanovna, asumîndu-și riscul de a dezvălui taine intime, compromițătoare pentru o tînără fată, se manifestă total în favoarea lui Mitea, pe care încearcă să-l salveze sau cel puțin să-i ușureze situația.

Naratorul califică scena drept „zguduitoare", retrăind-o cu aceeași intensitate, cînd o povestește : „Tremuram tot, înfiorat, ascultînd-o. Toată sala era numai ochi și urechi, silindu-se să nu piardă nici o vorbă. Așa ceva încă nu se mai văzuse, nici nu se auzise la noi în oraș ; oricît de indiferentă față de opinia publică ar fi fost Ecaterina Ivanovna, nimeni nu s-ar fi așteptat din partea unei fete de vîrsta ei la o mărturisire atît de sinceră, la un sacrificiu neprecupețit, la o *autoflagelare atît de cumplită !* (s.n.) Și pentru ce ? Ca să scape dintr-o grea încercare pe omul care o trădase și o jignise profund ! Și ca să-i ușureze cît de cît situația, cîștigînd bunăvoința juraților" (II, pp. 478-479). Să reținem termenul *autoflagelare*, care revine și în relatarea naratorului cu privire la mărturia depusă de Grușenka, rivala atît de apropiată și atît de îndepărtată de Katia. Întreaga scenă este oarecum asemănătoare. Intrarea personajului în sala de judecată trezește aceeași curiozitate, atîțată de prevestirea scandalului : „Martora apăru îmbrăcată și ea tot în negru, cu splendidul ei șal pe umeri. Lunecînd fără zgomot pe podele, cu pasul ei lin, vătuit și cu o ușoară legănare din șolduri, așa cum merg unele femei ceva mai trupețe, Grușenka se apropie de bară cu privirea ațintită asupra președintelui, fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga. Mi se părea nespus de frumoasă în momentul acela ; n-aveam deloc impresia c-ar fi fost mai palidă ca de obicei,

așa cum pretindeau mai apoi cîteva cucoane, care susțineau că intrase în sală cu o figură încordată și că i se citea răutatea pe față. Cred că era numai extrem de nervoasă și că se simțea stingherită peste măsură de privirile disprețuitoare și curioase ale publicului ahtiat de scandaluri“ (II, pp. 480-481). Naratorul îi scuză comportarea nestăpînită din instanță punînd-o pe seama temperamentului ei impulsiv : „Grușenka era una din acele firi trufașe, incapabile să suporte disprețul, care iau foc imediat ce li se pare că cineva le desconsideră cît de cît și, încinse de mînie, abia așteptă un prilej ca să răbufnească“ (II, p. 481). Prilejul se va ivi deîndată. Pînă atunci, naratorul consemnează cu cea mai mare grijă fiecare gest și fiecare reacție a Grușenkăi, așa fel încît izbucnirea ei violentă, după depoziția Katiei și a lui Ivan, apare motivată și scuzată de acumulări anterioare : „Probabil că se simțea și puțin intimidată, și în acelaș timp îi era rușine de timiditatea ei, așa încît nu putea fi nici un motiv de mirare că depoziția ei nu reuși să păstreze un ton mai echilibrat, fiind, dimpotrivă, cînd învolburată de izbucniri mînioase, cînd arogantă, cînd de o grosolănie supărătoare, pentru ca, mai apoi, aducîndu-și sieși tot felul de acuzații, în glasul ei să se simtă o convingere pornită din inimă și sinceră dorință de *autoflagelare*“ (II, p. 481). Grușenka, în această dorință de autoflagelare, își ia pentru moment întreaga vină asupra ei. Cu inima „învîlvorată“ de gelozie, cum notează naratorul, ea abate, pînă la urmă, responsabilitatea celor întîmplate asupra rivalei ei, Katerina Ivanovna : „Toată nenorocirea i se trage de la femeia aceea de care s-a despărțit, numai ea e de vină. Ba nu, zău ! adăugă Grușenka, tremurînd toată, cu o voce înveninată de ură“ (II, p. 482). Cele două femei, Katia și Grușenka, întruchipări ale „rusoaicei“ în visul lui Ragaiac, sunt imprevizibile în reacțiile lor violente, în care ura și iubirea se împletesc strîns, iar dorința de *autoflagelare* devine mistuitoare. Aceste suflete complicate, în care tendințele contrarii dau nota dominantă, sunt cercetate de Dostoievski cu toată puterea lui de pătrundere în ascunzișurile sufletului omenesc.

Scriitorul rus realizează în Katia și Grușenka două extraordinare portrete feminine, care l-au urmărit, în mod evident, și pe Gib I. Mihăescu în portretul Niculinei Bălan. Suflete scindate (iubire și ură, gelozie și tandrețe dezinteresată,

egoism crîncen și dăruire care merge pînă la autoflagelare și autodistrugere) sunt și Valia sau Marusea. Distanța pe care Ragaiac nu are posibilitatea s-o înfrîngă, în cazul celei dintîi, și schematismul rezultat din alunecarea spre farsă, în cazul celei de a doua, împiedică, în opoziție cu Niculina, adîncirea psihologică a acestor personaje, rusoaicele declarate de narator, dar destul de îndepărtate de modelul pe care acesta îl invocă din literatura rusă, dacă trecem peste cîteva detalii exterioare de care ne-am ocupat în altă parte.

Autorul *Fraților Karamazov* se folosește de masca naratorului, recurgînd la o mică ipocrizie, de fapt, pentru a simula detașarea de cele două personaje. Martorul ocular își poate permite ceea ce scriitorul obiectiv își interzice cu desăvîrșire: să împărtășească drama personajului, să sufere alături de el. Naratorul-personaj din romanul lui Gib I. Mihăescu apare mai detașat de autor. La Dostoievski naratorul îl reprezintă pe autor, care-și mărturisește indirect o implicare afectivă. A doua depoziție a Katiei, ca să ne oprim ilustrarea aici, este îndelung și minuțios observată de narator, care o reproduce cu toată căldura faptului trăit: „Numai o singură dată în existența lui, cred, și numai în momentul suprem, cu cîteva clipe înainte de a-și încheia viața, bunăoară urcînd treptele eșafodului, un om e în stare să vorbească în felul acesta și să facă asemenea mărturisiri" (II, p. 493). Dorința de autoflagelare publică a Katiei, motivată mai întîi de iubire, apoi de ură, provoacă mirarea înduioșată a naratorului, care vede în această subită schimbare o manifestare temperamentală. Salvarea unuia dintre frați înseamnă implicit condamnarea celuilalt. Iubirea, orgoliul, ura, dorința de sacrificiu, răzbunarea se concurează pînă la paroxism în sufletul pătimaș al Katiei, care se prăbușește în nesimțire. Abominabila trădare a lui Ragaiac, incomparabil mai dezgustătoare decît a lui Mitea, prin meschinăria motivărilor, nu provoacă aceeași furtună în sufletul Marusei, care reacționează „firesc", înapoindu-se la mirele părăsit. Acest zbucium îl întîlnim, în schimb, în sufletul Niculinei Bălan, hărțuită violent, întocmai ca eroinele lui Dostoievski, de sentimente contradictorii.

În aceste paralelisme, alături de Katerina Ivanovna Verhovțeva (Katia), de Agrafena Alexandrovna Svetlova (Grușenka), din *Frații Karamazov*, mai trebuie menționat un

nume, pentru a avea întregul tabel de date psihologice ale prototipului de personaj feminin care l-a obsedat pe Gib I. Mihăescu în *Rusoaica*: Nastasia Filippovna Baraşkova din *Idiotul*. Scriitorul român suprapune, în portretul Niculinei, trăsături sufleteşti care sunt ale „curtezanei", dar şi ale fetei din „societatea aleasă", reţinînd însă notele care ţin de o predispoziţie comună : impulsivitatea. Acte şi atitudini excesive, determinate de ură sau de iubire, unesc aceste personaje, Katia, Gruşenka, Nastasia, peste graniţele sociale sau de educaţie. Niculina Bălan întruneşte, mai mult decît celelalte eroine ale romanului lui Gib I. Mihăescu, în faptele sale, nu în declaraţiile superficiale ale naratorului, trăsăturile „rusoaicei" din romanele lui Dostoievski. Marusea, una dintre concurente, care şterge total în finalul romanului imaginea Niculinei din memoria infidelă a lui Ragaiac, stă departe, ca şi Valia, a cărei existenţă tragică ţine de împrejurări, nu de structura interioară, de modelul dostoievskian citat. Hotărîrile Marusei sunt la fel de imprevizibile, nesăbuite chiar, dar romancierul nu-şi propune să adîncească motivarea psihologică a actelor dezordonate ale personajului, evident amuzat de hazliile întîmplări ale miresei furate în noaptea nunţii, perfect comunicante cu anecdota populară. Pe acest teren al unei lejere ambiguităţi morale, cu răpiri de operetă, nu se poate clădi nimic serios, şi cu atît mai puţin un destin tragic, orizont existenţial inseparabil de acela al eroinelor lui Dostoievski.

Unul dintre cele mai cunoscute personaje feminine din literatura lui Dostoievski, Nastasia Filippovna Baraşkova din *Idiotul*, citată în romanul lui Gib I. Mihăescu, l-a urmărit mult pe scriitorul român. Între Niculina şi Nastasia sunt evidente înrudirile, pe linia destinului tragic care le persecută pe amîndouă, în circumstanţe de viaţă oarecum asemănătoare. Şi Valia, spre deosebire de superficiala Marusea, are o existenţă tragică. Neîntîlnită nici măcar o dată şi cît de fugar de Ragaiac, ea se confundă în permanenţă cu visul nerealizat, trăieşte ca întruchipare convenţională a necunoscutului, datele ei biografice neavînd de fapt nici o importanţă. Ea are pentru Ragaiac, de la un anumit punct, o existenţă simbolică. Niculina concentrează, în compensaţie, întreaga atenţie a romancierului, pe cea mai întinsă parte a romanului, în vederea unui studiu de caracter, după un model celebru : Nastasia

Filippovna a lui Dostoievski. Prințul Mîșkin, provocat de Lisaveta Prokofievna Epancina și de fetele ei, rostește una dintre replicile sale celebre : „Frumusețea e o enigmă“ (I, p. 115)[1]. Mîșkin se referă la Aglaia Ivanovna, pe care o găsește „negrăit de frumoasă“, adăugînd îndată : „Aproape ca Nastasia Filippovna, deși chipul ei e cu totul altfel“. Plăcerea lui Dostoievski de a asocia două tipuri diferite (fata din lumea bună și curtezana, adolescenta capricioasă și femeia cu experiență) în aceeași comportare „enigmatică“, ce este însăși esența și rațiunea de a fi a frumuseții, se face evidentă și în prezentarea acestui cuplu. Scriitorul român concepe la fel frumusețea, ca o enigmă cu chipuri diferite, Valia și Niculina de pildă, reușindu-i doar un singur demers analitic. Niculina Bălan, stîngacea țărancă din primele bruioane, gazda de hoți de la începutul romanului, se metamorfozează în enigma nedezlegată a frumuseții mîndre și dominatoare, cu multe trăsături asemănătoare cu ale Nastasiei Filippovna.

Prințul Mîșkin privește tulburat portretul Nastasiei, fără s-o fi cunoscut încă, încercînd să-i ghicească taina : „Chipul acesta, de o frumusețe rară, tăinuia în el ceva, ce i s-a părut acum și mai tulburător“ (I, p. 119). Chestionat fără cruțare de Lizaveta Prokofievna, generăleasa, prințul își va răspunde mai mult sieși, cu un remarcabil spirit divinatoriu cînd va adăuga : „Fața asta... ascunde multă suferință“... (I, p. 120), pentru ca Adelaida Ivanovna, fiica mijlocie a Epancinilor, să completeze privind fotografia Nastasiei : „Asemenea frumusețe e o forță !“ (I, p. 121). Niculina nu se ridică pînă aici. Din portretul Nastasiei Filippovna așa cum încearcă să-l deslușească „tulburat“, cum notează romancierul, prințul Mîșkin, se regăsesc la Niculina Bălan mai ales trăsăturile negative de caracter. Pentru Ganea (Gavrila Ardalionovici Ivolghin), care privește personajul din alt unghi decît Mîșkin, „are fire de rusoaică sută-n sută“ (I, p. 184). „Femeilor cu firea ei mai ales le place grozav să domine“, va mai preciza același despre Nastasia (I, p. 189). Bunătatea, încrederea și sinceritatea nu s-ar părea că intră, în vreun fel, în portretul Niculinei. În schimb, celelalte trăsături sunt foarte apropiate :

1. F.M. Dostoievski, *Idiotul*, traducere de Nicolae D. Gane, prefață de Lucian Raicu, Editura pentru Literatură, București, 1966, v. I, II.

„frumusețea rară“, „mîndria fără margini“, „ura“, „disprețul“, „plăcerea de a domina“, aerul „straniu“, „tulburător“, „suferința“.

Există în *Frații Karamazov*, *Idiotul* și *Rusoaica* trei scene asemănătoare, care pun cu putere în relief trăsăturile de caracter dominante ale Gruşenkăi, Nastasiei și Niculinei : cheful de la Mokroe, care precede arestarea lui Mitea Karamazov și apropierea Gruşenkăi de cel năpăstuit ; petrecerea de ziua naşterii Nastasiei, acasă la aceasta, continuată la Ekaterinhof, după ce, din generozitate, eroina respinge propunerea de căsătorie pe care i-o face prințul Mîşkin și alege fuga fatală cu Rogojin, viitorul ei ucigaş ; scena dansului sălbatic al Niculinei, în ajunul uciderii lui Bălan de către oamenii lui Iliad și a despărțirii definitive de Ragaiac. Comportarea, în aceste împrejurări, ca și în altele, a celor trei personaje, în aparență scandaloasă, este o formă evidentă de manifestare a unei vindicte îndelung reprimate de aceste caractere dîrze, adînc rănite în orgoliul lor de cei pe care, într-un fel sau altul, i-au crezut apropiați. În această aliniere a trădării sentimentale se înșiră : Toțki, seducătorul Nastasiei, ofițerul polonez Mussjalowicz, seducătorul Gruşenkăi, și Ragaiac, infidelul amant al Niculinei. Cele trei „curtezane“, cum apar, dar cum nu sunt în realitate, în nici un caz de-a lungul întregii lor existențe, în care cunosc perioade întinse de castitate, își răzbună trecutul[1], autoflagelîndu-se sîngeros și lovind fără cruțare în cei care le-au cauzat nenorocirea. Gruşenka îl abandonează pe „ticălosul“ pentru care suferise atît, nedemn nici măcar de ura și de răzbunarea ei, ci doar de mila (milă-răzbunare) umilitoare a unui ajutor bănesc, pentru a-și concentra, roasă de gelozie, toată nemulțumirea și toată mînia acumulate ani îndelungați împotriva rivalei la dragostea lui Mitea, Katerina Ivanovna Verhovțeva. Nastasia, în „marea scenă-vijelie“, cum o numește Valeriu Cristea[2], din ziua aniversării sale, îl pedepsește cu cruzime pe Ganea (asemănător cu „secretarii“ lui Gib I. Mihăescu din piesa [*Vechilul*],

1. O analiză subtilă și amănunțită a acestui proces face Valeriu Cristea în articolul pe care i-l consacră Nastasiei Filippovna Baraşkova, „marele personaj“, după cum îl numește în *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*, Editura Cartea Românească, 1983, pp. 26-36.
2. *Op.cit.*, p. 107.

din primele variante ale romanului *Brațul Andromedei*[1] și din ultima sa carte, care este și una dintre cele mai importante pe care le-a scris, *Donna Alba*). Umilința la care este supus acest arivist ambițios este crîncenă. Nastasia îl îndeamnă să scoată din foc pachetul cu o sută de mii de ruble, aruncat de neînduplecata femeie în căminul încins. Gestul Nastasiei, semn de „sminteală" pentru cei din jur, are o valoare simbolică. Obiect al unui tîrg între Toţki, Epancin și Ganea, Nastasia, printr-un gest nebunesc în aparență, „arde" banii vînzării, răscumpărîndu-se. Dansul provocator al Niculinei sub privirile înnebunite ale lui Serghie Bălan și cele atîțate ale lui Ragaiac, inițiatorul și cel care impune cu forța această dezlănțuire lubrică, este ispășirea vieții vinovate în care această femeie a fost împinsă chiar de soțul pedepsit. Acceptînd acest sălbatic dans al umilinței și al disperării, care se detașează dincolo de senzualitatea dezlănțuită, exhibată nerușinat, Niculina se răscumpără și se pedepsește, așteptînd detunătura armei ucigașe a lui Serghie Bălan. Ceea ce este sublim și patetic în scenele similare, de esență orgiastică, din proza lui Dostoievski, trece sub controlul unei ironii lucide în romanul lui Gib I. Mihăescu.

Această necesară incursiune în literatura rusă impune, în chip de concluzie, un paradox evident. Eroul romanului visează la o rusoaică himerică, după un arhetip livresc nebulos, schematizat, care nu depășește faza declarațiilor, pe cît de răspicate, tot pe atît de inconsistente, cu privire la farmecul marilor eroine din literatura rusă, dar o are alături, în permanență, pe Niculina Bălan, personaj proteic, plin de originalitate, pe deplin realizat, în alcătuirea căruia recunoaștem, în masca tragică, și o anumită înclinație masochistă (aici intervin și ecouri din Andreev), un arhetip dostoievskian. Ragaiac ratează în două chipuri întîlnirea cu „rusoaica", în care vede, depășind limitările etnice, întruchiparea eternului feminin, enigma însăși, neprevăzutul, noutatea cum am văzut că mărturisește de atîtea ori. Întîlnirii cu Valia i se opune

1. Vezi Gib I. Mihăescu, *Opere*, II, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante de Al. Andriescu, Scriitori români, Editura Minerva, București, 1978, pp. 187-231 (variantele B și C).

destinul, prima ratare. În Niculina, adevărata enigmă, vede numai ceea ce intră în raza de percepție a neinițiatului (a doua ratare), o „bizară aventurieră", o curtezană rurală, gazdă de hoți, o capcană pentru căpitanul poterei, haiduceasa din balada populară. Nu înțelege nimic din contrabalansarea ei între ură și iubire, tandrețe pură și patimă dezlănțuită, nevoia de sacrificiu și egoism.

Locotenentul Ragaiac nu formează cu „rusoaica", femeia visată – și nici n-ar fi putut forma –, ceea ce se poate numi un cuplu. Cauzele sunt cunoscute și au fost cercetate mai ales în funcție de diferențele sufletești dintre parteneri, cu condamnarea bărbatului pentru conduita sa dominată de porniri posesive, instinctuale, care-l transformă într-un sclav al simțurilor, incapabil de autodepășire[1]. Cînd cercetăm deosebirile dintre partenerii acestor cupluri imposibile, care l-au preocupat, cam în tot ceea ce a scris, atît de mult pe Gib I. Mihăescu, n-ar trebui să scăpăm din vedere, dacă vrem să ne explicăm exact cauzele neputinței lor de a se forma sau de a se desface, cînd totuși acestea s-au format, modelele literare diferite de la care pornește romancierul. Ofițerul din *Rusoaica* își mărturisește altă origine literară decît partenera lui reală sau prezumată.

Există, în literatura universală, un caz celebru de refuz al realității, căreia i se opune imaginea ei scoasă din cărți : *Don Quijote* al lui Cervantes. Ragaiac, deși se crede, ca atîtea alte personaje ale prozatorului, din spița lui Don Quijote, se îndepărtează – viața lui fiind puternic încadrată în schemele anecdotei populare – la mare distanță de ingenuul hidalgo spaniol. Acesta vede în fata lui Lorenzo Corchuelo și a Aldonzei Nogales, în prozaica Aldonza Lorenzo, pe Dulcineea din Toboso. „Îmi ajunge mie să gîndesc și să cred că neasemuita

1. Cele mai temeinice studii care dezvoltă acest punct de vedere sunt semnate de Nicolae Manolescu, *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu, Nuvelele*, I, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967, pp. V-XIX, *Soldatul fanfaron*, în *Arca lui Noe*, I, Editura Minerva, București, 1980, pp. 224-237, Al. Protopopescu, *Gib Mihăescu – Memoria viitoare*, în *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, pp. 186-205.

Aldonza Lorenzo e frumoasă și cinstită", își instruiește, în amorul platonic, Cavalerul Tristei Figuri scutierul, care se arată atît de sceptic. Pentru Don Quijote numai imaginea din cărți este cea care contează, împinsă chiar mai departe de închipuire: „Și ca să nu mai lungesc vorba îmi închipui că tot ceea ce spun e așa cum spun, fără să lipsească nimic și fără să întreacă măsura, și mi-o zugrăvesc în închipuire așa cum mi-o doresc eu, atît ca frumusețe, cît și ca obîrșie înaltă, așa că nu-i ajunge la degetul cel mic nici Elena din Troia, nici Lucreția, nici oricare alta dintre femeile vestite ale trecutelor vremi, din era greacă, barbară ori latină"[1]. Ragaiac se situează, cu raționamentele lui, exact la polul opus. Între „cavalerul" Ragaiac și „scutierul" său Marinescu nu există nici o deosebire notabilă din acest punct de vedere. Nu mai încape îndoială că Gib I. Mihăescu a fost profund tentat totuși să facă din locotenentul său un personaj înzestrat, ca și Don Quijote, cu o mare putere de iluzionare. El nu este satisfăcut însă niciodată, cum se întîmplă constant cu eroul lui Cervantes, de iluzia iubirei. De aceea nici nu poate cunoaște fericirea. Faptul autentic cel mai respingător capătă, pe dată, o valoare ideală neașteptată în imaginația lui Don Quijote. Visul se substituie total realității. Ragaiac, în schimb, se scufundă în cea mai sordidă realitate cu un fel de voluptate a căderii. Există în *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* un episod extrem de semnificativ pentru puterea cu totul neobișnuită cu care celebrul cavaler anulează experiența prin vis.

Bătuți crîncen de niște cărăuși yangheji, Don Quijote și Sancho Panza sunt adăpostiți și oblojiți de trei femei mărinimoase (stăpîna, fiica ei și sluga Maritornes) în grajdul unui han, luat drept castel de cavaler. Cervantes are grijă, pentru că personajul acesta episodic va deveni îndată pivotul unei istorii pe cît de hazlii, tot pe atît de dureroase pentru cavaler și scutier, s-o descrie în cele mai respingătoare culori pe rîndășoaică. Măriuca din *Rusoaica* nu stă prea departe, în

1. Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*, I, traducere de Ion Frunzetti și Edgar Papu, cu un cuvînt înainte de Maria Teresa Leon, postfață de Ovidiu Drimba, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965, p. 333.

descrierea lui Gib I. Mihăescu, de această Maritornes a lui Cervantes. Rătăcitul hidalgo, întins de bunele femei într-un pat de scînduri negeluite, visează cu ochii deschiși, în liniștea care se lasă după plecarea lor, uitînd de junghiurile pricinuite de bătaia primită. După obiceiul lui se retrage total, ceea ce Cervantes nu întîrzie să consemneze cu minuție, într-o lume închipuită după modelul celei din cărți. „I se năluci" atunci bunului cavaler că „fiica hangiului era fiica stăpînului acelui castel, îndrăgostită pînă peste urechi de frumusețea lui, și că-i făgăduise să vină în noaptea aceea pe furiș, nesimțită de părinți, să se culce cu el și să stea împreună o bună bucată de vreme". Don Quijote, „cu gîndul la asemenea aiureli", notează necruțător Cervantes, se manifestă surprinzător de agresiv cu asturiana hîdă, confundată cu frumoasa și bine-mirositoarea domniță, „o apucă vîrtos de-o mînă și, trăgînd-o spre sine, fără ca ea să îndrăznească să scoată un cuvînt, o sili să se așeze pe pat". Nimic, nici evidența cea mai respingătoare, nu-l convinge pe cavaler că în brațe nu are o prințesă, un fel de concurentă în realitate a Dulcineei visate, pe cale de a o trăda de altfel, ci pe una dintre slugile hangiului : „Și într-atîta era de orbit bietul hidalgo, încît nici pipăitul, nici mirosul, nici altele care ar fi putut-o deosebi pe fata aceea bună și care-ar fi putut întoarce mațele pe dos oricărui alt om decît unui cărăuș nu-l făcură să-și dea seama că se înșela, ba, dimpotrivă, i se părea că ține în brațe pe zeița frumuseții". Scena[1] surprinde în primul moment prin concretețea ei, avînd darul să zguduie ceva din imaginea dobîndită, cu ajutorul atîtor lecturi, despre celestul erou al lui Cervantes. Un Don Quijote agresiv se arată tentat de corpul femeii, pe care îl înlănțuie decis și posesiv. Mîinile sale explorează, cu bucurii tactile se pare, îmbrăcămintea sumară a asturienei care se rătăcește, căutîndu-și cărăușul, în patul său.

Cervantes așează însă peste scenele terestre, care nu lipsesc deloc în romanul său, un văl de inefabilă poezie, interzicînd orice privire vulgară asupra unei lumi sfințite de renunțare și dăruire. Don Quijote face de fapt, pînă la urmă, un schimb de închipuiri, înlocuind un vis cu altul, total

1. *Op.cit.*, pp. 207-208.

incapabil să stabilească vreo legătură, cît de neînsemnată, cu realitatea. Acest joc al ficțiunilor, desfășurat în fața celei mai grotești realități, face ca rîsul să capete în *Don Quijote* funcții particulare. Domnița nu-i domniță și Dulcineea din Toboso e doar Aldonza Lorenzo, o Maritornes oarecare, dar cavalerul are această capacitate extraordinară de a transforma orice dat real, oricît de respingător, în opusul lui. Faptul autentic se transformă în poezie. Paradoxul constă în aceea că Don Quijote are totuși simțul realității și că, în destule împrejurări, cum este și aceea care ne reține atenția aici, se lasă ispitit de înfățișările ei. Ca să poată izola ispita în cele mai ascunse unghere ale conștiinței și ca s-o poată, în cele din urmă, respinge, trebuie mai întîi ca aceasta să se facă prezentă în formele cele mai violente, pentru că ceea ce neagă personajul lui Cervantes nu este atît realitatea, cît evidența ei, în forme simplificate și chiar trivializate. Lovit de moarte de catîrgiul ofensat de atenția acordată asturienei hidoase, Don Quijote îi mărturisește lui Sancho Panza a doua zi o aventură extraordinară al cărei erou tocmai fusese: „află, așadar, că noaptea asta mi s-a întîmplat una dintre cele mai ciudate aventuri cu care m-aș putea lăuda, căci, ca să nu mai lungesc vorba, trebuie să știi că mai adineauri a venit la mine fiica stăpînului acestui castel, care este cea mai frumoasă și mai atrăgătoare domniță din cîte se pot afla pe-o bună parte de pe pămînt. Ce să-ți mai vorbesc de farmecul ei! Ce-ți pot eu spune despre vioiciunea duhului acestei făpturi! Darmite alte lucruri, mai ascunse, pe care ca să-mi țin cuvîntul de credință dat stăpînei mele Dulcineea din Toboso, le voi lăsa să treacă sub tăcere, neatinse!“[1]. Între inserția auctorială, foarte importantă în romanul lui Cervantes, care funcționează ca devoalizator ironic, și discursul personajului, care reface, întocmai ca în scena citată, de fiecare dată voalul așezat de imaginație peste realitate, se stabilește un subtil joc de contraste.

Investitura de poezie, în sensul posibilității ce se acordă personajului de a trăi numai într-un spațiu imaginar, lipsește din romanul lui Gib I. Mihăescu, nu numai în episoadele în care apare Măriuca, mai demonstrative în tendința lor de a

1. *Op.cit.* pp. 212-213.

sublinia, printr-o anecdotă groasă, vindecarea de boala cărților. Aceste scene sunt mai curînd excesive și gratuite. Realitatea nu este transformată, în astfel de pagini, în nici un fel. Eroul lui Gib I. Mihăescu o stăpînește lucid, aducînd-o mereu sub un necruțător control critic. Materia epică este identică în episoadele la care ne referim, din *Don Quijote* (Maritornes) și *Rusoaica* (Măriuca), fără să degaje aceeași semnificație. Contribuie la aceasta și faptul că romanul scriitorului român este scris la persoana întîi, naratorul confundîndu-se cu autorul. Sarcina de a emite judecăți critice asupra personajelor este preluată în romanul lui Gib I. Mihăescu de Ragaiac, trecută deci numai personajului. Dacă în *Don Quijote* judecata autorului se opune necesar judecății personajului (de unde concluzia lui Unamuno că trebuie să-l aperi pe Don Quijote de Cervantes), în romanul *Rusoaica* naratorul-personaj nu se poate obiectiva pe deplin. Idealul feminin mărturisit atît de frecvent de Ragaiac, în criză de singurătate, în prima parte a romanului, pare o declarație convențională raportat la actele sale. El reușește să-și analizeze critic faptele (preluînd sarcina autorului) fără să poată merge însă prea departe, pentru că nu reușește la fel de bine să dea substanță poetică visului, ratîndu-și șansa de a se desprinde de realitate, deși îi place să se creadă un incorigibil visător. Ragaiac își supralicitează de fapt idealul, în timp ce pentru Don Quijote acesta e o condiție, singura de altfel, de existență.

Gib I. Mihăescu a fost urmărit timp îndelungat de personajele lui Leonid Andreev, așa cum apar acestea în povestiri ca *Minciuna*, *Rîsul*, *A fost odată*, *Abisul*, *Ideea* sau *În ceață*. Motivele și sugestiile din proza scriitorului rus sunt numeroase în opera lui Gib I. Mihăescu. Ele sunt puse în evidență în special de înclinația comună de a continua psihologii tenebroase, labile, cu răbufniri de lașitate și de violență, la marginea dintre normal și patologic, într-o tenace și îndrăzneață sondare a fondului uman primar, instinctual, zăgăzuit de viața socială și de morală, dar mereu în stare de erupție. La prima solicitare, rodul întîmplării în cele mai multe cazuri, izbucnește catastrofa : stări periculoase de abulie, nebunia sau moartea. Situațiile în care hazardul hotărăște destinul personajelor, cazurile curioase, o anumită morbiditate chiar,

exprimată în teroarea cu care se exercită obsesiile, abundă în opera ambilor scriitori. *Întîmplarea* amintește cumva de *Abisul*, *Tabloul* de *Ideea*, iar *Singuraticii* pare scoasă pe de-a-ntregul din nuvela lui Andreev *A fost odată*. Torbeţki și Moinar, tinerii îndrăgostiți din cele două nuvele, sunt atît de apropiați încît par reproduceri după același model. Dascălul din nuvela lui Gib I. Mihăescu are ceva din samaritanismul diaconului lui Andreev din *A fost odată*. Spaimele, meditația despre moarte, contradicțiile sufletului uman în general, prezente și în alte proze ale celor doi scriitori, nu numai în nuvelele citate, aruncă de asemenea punți durabile între operele lor. Chiar atunci cînd caută altceva, încercînd cu disperare să se sustragă fatalității, această umanitate rănită, bolnavă, nu reușește să se salveze. De nicăieri nu se oferă acestor condamnați, care mărturisesc că suferă de urît (Gib I. Mihăescu are chiar o nuvelă cu acest titlu), nici o salvare și ei se prăbușesc într-un soi de sadomasochism, împins pînă la crimă și nebunie : Pavel Rîbakov din *În ceață* sau Negrișor din *Femeia de ciocolată*, pe lîngă atîtea alte exemple. Atît la Andreev, cît și la Gib I. Mihăescu, sub alte influențe, simbolismul lui Maeterlinck în teatrul lui Andreev, expresionismul german în nuvelele lui Gib I. Mihăescu, se face simțită, în latura expresivă, o tendință hiperbolizantă. Totul se dilată în prozele lor, terenul realității se surpă, imaginația o ia razna. „Întîmplarea“, „neprevăzutul“ își instalează peste tot puterea. Romancierul român ridică mereu noi bariere care împiedică formarea cuplului, exact în momentul cînd blestemul îndelungatei așteptări părea că fusese sfărîmat.

În *Rusoaica* acest blestem nu încetează nici o singură clipă măcar. Punctul culminant al „materializării“ visului este marcat de apariția Valiei, care nu trece însă prin sectorul lui Ragaiac (acesta nici nu o vede), ci prin acela al lui Iliad. E o prezență concretă totuși. Părăsindu-l pe Iliad, Valia redevine „necunoscuta“ și pentru unul și pentru celălalt. „Rusoaica“, Dulcineea se decorporalizează : „Am rămas în loc și am văzut cum se îndepărtează, cum i se distramă contururile, cum se preface întruna în noaptea incertă. O singură dată, după primii pași, s-a uitat înapoi să vadă dac-o urmez. Pe urmă, nimic. Am văzut-o murind astfel, încetul cu încetul,

sub ochii mei“ (p. 178)[1]. Pentru Don Quijote, care nu poate depăși acest hotar, realitatea e tot vis, închipuire. Ragaiac, prizonier al realității, este legat de ea prin lanțuri puternice, se zbate să le rupă, privind halucinat dincolo (boală pe care i-o transmite și lui Iliad, cum i-o transmite Don Quijote pe a sa lui Sancho Panza), către o lume pe care o populează cu himera rusoaicei. Așezarea romanului lui Gib I. Mihăescu într-un context mai larg de literatură universală, scopul pe care îl urmărim aici, credem că poate aduce unele clarificări necesare în chestiunea controversată a raportului dintre „existent“ și „inexistent“ în opera acestui ciudat scriitor.

Nu „teroarea inexistentului“, cum crede Al. Protopopescu[2], face din eroul lui Gib I. Mihăescu un „obsedat al materiei“, ci invers, „teroarea materiei“ îl determină să încerce depășirea lumii concrete pe calea iluziei, care ia chipul rusoaicei. S-a spus că această iluzie este „degradată“, că idealul pe care și-l face Ragaiac despre femeie este foarte terestru, că personajul urmărește doar „trupul pierdut“, „idealul“ după care tînjește nefiind „«frumoasa fără corp», ci *cu corp*“ (s.a.). Hazul unor formulări cum sunt cele citate, jucăuș incisive, și din această cauză foarte ispititoare, nu se poate substitui însă dovezilor. În consecință, criticul se vede obligat să apeleze la text pentru a-și susține punctul de vedere. Nu fără abilitate și finețe disociativă, se afirmă că în visul lui Ragaiac nu se instalează fantasma, ci „*realitatea în toată plenitudinea ei*“ (s.a.). Modul în care locotenentul reconstituie portretul Valiei (pp. 183-184) este citat ca probă peremptorie în procesul care se face ușurinței cu care personajul își compromite idealul sub imperiul „teribilei sale nevoi de materialitate“. Pasajul citat, care putea fi încă mai dezvoltat, nu poate servi tezei avansate de critic decît pînă la un punct. Ragaiac, copleșit de frînturi de imagini, nu poate „reconstitui“, din mulțimea detaliilor sugerate de descrierea lui Iliad, completate și reinterpretate de imaginația sa febricitantă (un șold, un braț, mîna, părul, gesturi de intimitate, o privire de

1. Pagina trimite peste tot la ediția a III-a a romanului *Rusoaica*, Editura Națională „Ciornei“, București, [f.a.].
2. *Romanul psihologic românesc*, cap. VII, *Gib Mihăescu-Memoria viitoare*, Editura Eminescu, București, 1978, pp. 186-205.

extaz sau de adorație, gura, nasul, o aluniță chiar etc.), făptura Valiei. Chipul ei îi scapă, acoperit de „un văl înșelător". Reversul este deci îndepărtarea de imaginea concretă. Acesteia îi ia locul o viziune „nebuloasă" de „aeriană formă", de „nălucă", de „figură veșnic estompată", de „ingenuitate virgină de orice intenție", o „înfățișare de candoare și mîndrie senină", delirează, departe de prototipul real, personajul care, seara mai ales, și departe de Niculina, are de înfruntat și asaltul unor imagini „extrem de lascive", „o grămadă de familiarități care mă tulbură și mă torturează pînă la neurastenie" (pp. 184-185). Tocmai această solicitare a elementelor concrete și a celor fantastice, care se înfruntă mereu, acordă discursului interior al lui Ragaiac o notă specifică. Femeia casnică, amanta cu gesturi și atitudini lascive și „năluca" stau greu într-un portret care ar reproduce unul real. Năluca din vis anulează ceva măcar din „materialismul" care împovărează imaginația personajului cînd își reprezintă idealul său de femeie. Al. Protopopescu trage însă cu toată puterea de un singur taler al balanței. Merge chiar atît de departe încît elimină din monologul lui Ragaiac, în mod cu totul surprinzător, un pasaj semnificativ : „Fața Valiei e *o încheqare sacră* (s.n.). Cel care ar descoperi-o, dintr-odată ar cădea fulgerat. Iliad a și fost redus la starea de cadavru" (p. 183). Croșetele pe care le pune criticul în locul acestui pasaj sunt cel puțin inoportune.

Nu mai există însă, în literatura universală, cazuri de coabitare a concretului și a visului ? Opoziția aceasta este funcțională în romanul lui Gib I. Mihăescu și nu incompatibilă. Această interferență este evidentă pînă și în *Don Quijote*. Există în romanul lui Cervantes un capitol extrem de interesant pentru modul în care cavalerul îndrăgostit își reprezintă femeia : *Unde se povestește despre dibăcia folosită de Sancho Panza pentru a o vrăji pe domnița Dulcineea și despre alte întîmplări pe cît de caraghioase, pe atît de adevărate.* Forțat de Sancho Panza să ia „o fată de țară, și nici măcar dintre cele mai chipeșe, fiindcă avea fața lată și nasul turtit" (II, p. 95), iar pe deasupra mai mirosea și a usturoi, drept strălucitoarea domniță din Toboso, Don Quijote îi opune, cu un dezgust fizic declarat, femeii neatrăgătoare imaginea Dulcineei, ispititoare atît prin calitățile ei fizice, cît și morale, „culme a

oricărei desăvîrșiri ce poate fi dorită, neîntrecută întruchipare a gingășiei omenești“ (II, p. 96). Don Quijote dorește și el o femeie „în carne și oase“, cum singur spune. Cu un acut simț al realității, deși se crede victima unor vrăjitori, el confruntă două imagini, situate la poli opuși, o femeie respingătoare și una peste măsură de atrăgătoare, pînă la punctul în care aceasta din urmă devine o pură abstracțiune. Personajul lui Cervantes are, în această scenă, spre deosebire de cea similară cu Maritornes din grajdul hanului, un control deplin asupra realității. Sancho Panza, care și-a însușit limbajul stăpînului, continuă să lărgească, cu noi amănunte, deosebirea dintre țăranca întîlnită întîmplător și Dulcineea, apăsînd pe contrastele fizice, cum făcuse mai înainte Don Quijote pentru a dovedi persecuția vrăjitorească. Din descrierea pipărată a scutierului său, cavalerul acceptă pentru Dulcineea cea frumoasă și bine înmiresmată chiar și o banală aluniță plasată într-un loc evocator de intimități tăinuite : „Această aluniță, spuse Don Quijote, dacă țineam seama de potrivirea dintre amănuntele feței și acelea ale trupului, îmi arată că ea trebuie să aibă o alta pe grosul coapsei, și tocmai în partea unde o are și pe cea de pe față ; prea lungi însă pentru o aluniță sunt perii a căror mărime mi-ai destăinuit-o“ (II, p. 98). Don Quijote nu face altceva decît să corecteze portretul făcut de Sancho Panza, hiperbolizînd în final, spre hazul acestuia, alunița Dulcineei : „Cred și eu, dragul meu, răspunse Don Quijote, căci cu nimic n-a dăruit-o firea pe Dulcineea care să nu fie desăvîrșit și bine întocmit ; așa că dacă ar avea și cinci alunițe ca aceea de care spui, la ea n-ar mai fi alunițe, ci adevărate luni și stele strălucitoare“ (*ibid.*). „Sacralizarea“ chipului Dulcineei, ca să reluăm cuvîntul folosit de Ragaiac pentru a o caracteriza pe Valia fugitivă, este mult mai pronunțată. Cu simțurile mai întregi decît i le îngăduie sminteala, personajul lui Cervantes își respectă totuși în așa măsură visul încît nu caută niciodată, cum face eroul lui Gib I. Mihăescu, satisfacții compensatorii, deși prilejurile nu i-ar fi lipsit, după cum gîndește nu o dată.

Nicolae Manolescu, acceptînd opinia lui Al. Protopopescu cu privire la „caracterul «materialist» al aspirației lui Ragaiac“, aspirație pe care noi am încercat s-o privim mai nuanțat, prin punerea în discuție a unor elemente de negare a ei, vorbește,

cu subtilitate, în *Arca lui Noe*, de prioritatea iluziei în romanul lui Gib I. Mihăescu, cum a făcut-o și altă dată, raportîndu-se la întreaga operă : „În fond, *Rusoaica* e mai puțin romanul unui ideal (erotic) decît al unei iluzii. Protagonistul însuși este un iluzionist“ (p. 232). Criticul își întărește argumentarea, de data aceasta, cu cîteva considerații de ordin stilistic asupra romanului. Se observă în *Rusoaica* un limbaj diferențiat : acela al autorului și al naratorului-personaj. Gib I. Mihăescu nu și-a idealizat personajul. Ragaiac, condus de autor, se înfățișează din fanfaronadă, consideră N. Manolescu, altfel decît este : „Autorul își lasă personajul-narator să se prezinte ca un Don Quijote ; însă el știe că Ragaiac e de fapt un Sancho Panza. Știe și ne-o sugerează prin ironia care dublează emfaza“ (p. 232). Ironia autorului conduce la demistificarea „soldatului fanfaron“ : „Un ins banal joacă rolul Cavalerului ce aleargă după himera Prințesei Îndepărtate și vrea să ne convingă că stupidele lui aventuri au mare conținut spiritual. În miezul *Rusoaicei* este o mistificație-demistificație : naratorul încearcă să-i demistifice personajul. Jocul stilistic dintre fanfaronadă și ironie se explică prin jocul acestor atitudini“ (p. 232). Se impun cîteva nuanțări.

În mod cert nu numai autorul are un rol „demistificator“, iar personajul numai unul mistificator. În discursul naratorului se infiltrează, de multe ori și în chipul cel mai evident, o bună doză de autoironie, în timp ce în acela al autorului se face simțită uneori încrederea în personaj, în idealul său. Un alt lucru este de asemenea cert. Personajul nu încearcă să ne convingă nici măcar o singură dată că aventurile lui au „un mare conținut spiritual“. Dimpotrivă, el le consideră, inclusiv aventura cu Niculina (care nu-i deloc stupidă și fără de care romanul ar fi un organism cu coloana vertebrală sfărîmată), căderi pe calea mîntuirii de o existență înecată într-o tristă banalitate. Obsedat de rusoaică, eroul vrea să se salveze, în suflet cu această imagine mîntuitoare, de prăbușirea definitivă în banalitatea care-l amenință din toate părțile. Calitatea visului personajului apare uneori îndoielnică, idealul lui, „degradat“, cum s-a spus, dar speranța recuperării nu-l abandonează nici măcar atunci cînd se vede înfrînt. Ferindu-ne să polemizăm cu personajul lui Gib I. Mihăescu, îl vom lăsa pe Ragaiac să viseze. Dostoievski acordă acest drept pînă și

decăzutului Marmeladov, care exclamă, după condamnabila lui fugă de acasă, gîndindu-se încă la salvarea soției din mizerie și boală și a Soniei din desfrîul în care o împinsese : „Visurile astea nu pot fi condamnate, domnule !". Cu atît mai mult, deși provoacă această reacție prin contrast cu realitatea, aceste visuri nu sunt „vrednice de rîs", raționează, în cumplita lui mizerie morală, același personaj[1]. Nu apreciem calitatea visului lui Ragaiac prin faptele sale. Din multitudinea atîtor solicitări, toate cu justificările lor, încercăm să precizăm și una dostoievskiană, în constituția sufletească a personajului, mai complicată decît pare la prima vedere.

Sufocat, prizonier al lumii concrete, nimeni și nimic nu-l poate opri pe Ragaiac să viseze că poate depăși această realitate împovărătoare prin voință și energie, cucerindu-i fețe necunoscute. Devenit propriul său vrăjitor, Ragaiac este un Don Quijote torturat de Dulcineea cea vrăjită, pe care, spre deosebire de eroul lui Cervantes, o cunoaște numai în această ipostază, deformată, comună, cealaltă față a ei, nevăzută, „sacră", pe care o bănuiește și o dorește cu ardoare, fiindu-i cu desăvîrșire interzisă. Don Quijote, care nu este deloc un „platonic stupid", cum ni se sugerează cîteodată, ci un smintit mai înțelept decît Ragaiac, este mai fericit decît omologul lui balcanic. Nedeprins cu o viață spirituală înaltă, rafinată într-un timp îndelungat, noul cavaler se repede cu lancea spre o țintă care nu poate fi dobîndită decît cu cugetul. Nu a învățat încă să gîndească subtil și nu cunoaște plăcerea exercițiului spiritual gratuit. Comparabil cu Karamazovii din acest punct de vedere, el aparține „senzualilor" lui Dostoievski, transplantați și aclimatizați în alt sol, cu oameni mai puțin tenebroși, împiedicați de egoism să se dedice binelui, dar fără o reală vocație a răului pe care o au Stavroghin, Verhovenski, Feodor și Dmitri Karamazov. Cei ca Ragaiac și Iliad comit răul din nepăsare, superficialitate, nestatornicie, chinuiți de noutate, de teamă să nu se plictisească, mereu dispuși, de aceea, să experimenteze, împinși spre necunoscut de o inteligență prea puțin speculativă, repede satisfăcută de surpriza

1. F.M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 24.

unei mărunte mulțumiri cotidiene. Pragul lumii răsăritene, instabil și primejdios, în care se ivește acest nou erou, este un loc care obligă la acomodări rapide și la trădări scandaloase. Ragaiac este un Don Quijote balcanic, robul fără scăpare al Dulcineei fugitive.

Valia are pentru Ragaiac o existență pur imaginară. Captarea visului, retroversiunea lui în act de viață, rămîne o pură iluzie. Vermina umană din jur, pe tot timpul peregrinărilor sale, formează un cadru care o expulzează și mai mult pe Valia într-o zonă fantastică, printr-un fel de opoziție, poate prea demonstrativă cîteodată, cu lumea concretă. În această lume nu-i loc pentru ea. Visul se detașează tot mai mult de realitate. În aceste împrejurări Valentina Andreevna Grușina se metamorfozează, devenind dintr-un personaj cu o existență reală o proiecție simbolică a aspirației care nu se poate realiza. Nu-i vorba, în acest caz, atît de un personaj proteic, cît mai curînd de două personaje : unul din realitate și unul din vis, legătura de nume neavînd nici o importanță. Se confruntă aici de fapt două concepții despre personaj : una realistă și una simbolistă. În ultimul caz, Gib I. Mihăescu receptează mai curînd o influență din nuvelele și teatrul lui Leonid Andreev, decît din proza lui Dostoievski. În Valia din vis, și numai în ea, nu în cea din realitate, trăiesc, într-un mod destul de abstract, prin referiri fără substanță, simple declarații admirative și deci factice, eroinele din literatura rusă. În aceasta constă de fapt bovarismul lui Ragaiac, dacă e să reluăm formula lui G. Călinescu, respinsă de unii critici actuali. Ragaiac își construiește în imaginație un ideal abstract (nu contează dacă îl respectă în realitate) la care visează cu o tenacitate (abia aici găsim o notă particularizantă, donchișotească și bovarică) de nimic înfrîntă, pînă la un punct atît de avansat, încît insatisfacția romanescă, rezultată din raportul aspirație-realitate, tinde să-i altereze sau măcar să-i dirijeze într-un sens anume viața. Spre deosebire de eroina lui Flaubert, și altfel chinuit decît aceasta, Ragaiac nu-și modifică personalitatea în funcție de visurile și de iluziile sale. El vrea o schimbare radicală a existenței lui, nemulțumit de condiția umană reală pe care o suportă ca o ispășire, fără să încerce sau fără să fie capabil să răspundă, prin faptele sale, idealului visat, lăsîndu-se mereu depășit de acesta, tîrîndu-se,

împovărat de un senzualism niciodată satisfăcut, spre un erotism idealizat și absolutizat, care nu-i poate aduce mîntuirea atît de intens visată, pentru că starea de elevație la care aspiră nu există în propria sa conștiință, ci este o invenție a imaginației sale. Ragaiac e un Don Quijote, dacă ar fi să-i acordăm această calificare pe care și-o revendică eroii lui Gib I. Mihăescu, bolnav de karamazovism, sustras însă tenebrelor damnaților lui Dostoievski de o funciară lejeritate sudică, balcanică, am spune noi, care-l izbăvește de demonii conștiinței eroilor din literatura rusă, dar și de asceza impusă de fidelitate, care-l face pe eroul lui Cervantes un model de virtute – puțin cam ridicol în ochii unor critici care-i vor reproșa, dintr-un exces de materialism, dăunător ca și contrariul lui, platonismul redus la o fixație erotică deviată de la normal.

Karamazovismul lui Ragaiac se limitează la un senzualism dominator, dar nedistrugător. Între cele două laturi ale acestei firi, latura materială și cea ideală, nu se desface prăpastia în care cad eroii lui Dostoievski. Să ne amintim de definiția pe care o dă procurorul Ippolit Kirillovici karamazovismului, cu referire la Dmitri Feodorovici: „Este foarte probabil ca, în prima ipostază, acuzatul să fi ascultat într-adevăr de un imbold pe cît de nobil, pe atît de sincer, iar în cea de-a doua de o pornire tot atît de sinceră, dar josnică. De ce? Pentru că domnia-sa are o fire largă, karamazoviană – aici am vrut să ajung – capabilă să cuprindă cele mai bizare contradicții și să contemple în egală măsură cele două abisuri: abisul de deasupra noastră, imensitatea spre care își iau zborul cele mai luminoase idealuri, și abisul de sub noi, prăpastia fără fund, bîntuită de pestilențialele miasme ale celei mai abjecte descompuneri morale!“[1]. Cerul lui Ragaiac este mai aproape de pămînt, deși structura lui sufletească este karamazoviană. Sufletește el este însă mai puțin scindat. Situînd acest caz într-un context mai larg, am risca, în acest punct al analizei, o explicație de ordin social și istoric. Știind bine că totul este mai curînd interzis, inteligența căreia îi

1. F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, II, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964, pp. 506-507.

aparține Ragaiac nu putea gîndi ca Raskolnikov, ca Ivan Karamazov sau ca alți eroi din opera lui Dostoievski, că „totul pe lume este permis“[1], deviză pe care și-o însușește pînă și nevolnicul Smerdeakov, un semidoct. Împilarea, apăsarea îndelungată și grea a creat la noi o inteligență fanariotă și, mai tîrziu, fanariotizată. Reprezentanții ei „se strecoară“, „se descurcă“, în condițiile în care alții devin victime ale solicitării totale într-o parte sau alta, abisul de sus sau cel de jos, după formularea lui Dostoievski, zdrobindu-se. Această inteligență n-a dat anarhiști sadici ca Verhovenski din *Demonii*, nici devotați gata de sacrificiul suprem cum sunt tinerii lui Leonid Andreev din *Povestea celor șapte spînzurați*, dar nici criminali cu principii ca Raskolnikov. Literatura română, pentru că acesta este terenul în care ne situăm, nu le consemnează prezența. Un scepticism funciar și o superficialitate dobîndită îi mîntuie pe acești eroi dotați cu prea multă inteligență practică, dar fără bătaie prea lungă, cazul lui Ragaiac din *Rusoaica*, de un sfîrșit tragic, condamnîndu-i la o existență mediocră. Acomodați clipei, ei visează la un viitor care se îndepărtează mereu cu cît capacitatea lor de așteptare crește, cazul celor mai mulți eroi ai lui Gib I. Mihăescu. Apetența pentru vis a eroilor din care face parte Ragaiac este un semn al disperării, un protest ineficace împotriva liniștii obținute cu sacrificiul acomodării. Rusoaica salvatoare nu se ivește și nu se poate ivi pentru ei. Aici stă întregul înțeles poetic al romanului.

Al. Andriescu

1. F.M. Dostoievski, *op.cit.*, p. 502.

Cuprins

Rusoaica 5

Rusoaica : *Lecturi paralele* (Al. Andriescu) 323

Mihail Sadoveanu – *Ochi de urs și alte povestiri*
Gib I. Mihăescu – *Rusoaica. Bordeiul de pe Nistru al locotenentului Ragaiac*

În pregătire:

H. Bonciu – *Bagaj* • *Pensiunea doamnei Pipersberg*

www.polirom.ro

Coperta: Angela Rotaru-Serbenco
Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: decembrie 2004. Apărut: 2004
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: polirom@dnt.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l. str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: lumina-lex@fx.ro

Valoarea timbrului literar este de 2% din prețul de vînzare și se adaugă acestuia. Sumele se virează la Uniunea Scriitorilor din România, cont nr. 2511.1-171.1/ROL